

Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

MICHAELA GUILLAUME

UMENIE V PRIMÁRNOM VZDELÁVANÍ

ŠTUDIJNÝ MATERIÁL PRE ŠTUDENTOV ELEMENTÁRNEJ PEDAGOGIKY

2012

Trnavská univerzita v Trnave, Pedagogická fakulta

ISBN 978-80-8082-565-2

EAN 9788080825652

© Mgr. Michaela Guillaume, PhD.

Recenzenti: doc. Blažej Baláž, akad. mal.
doc. Barbora Kováčová, PhD.

Za odbornú, jazykovú a štylistickú stránku týchto vysokoškolských učebných textov zodpovedá autorka.

Vyd. 1

175 strán

OBSAH

0. ÚVOD	7
1. POJEM A FENOMÉN UMENIE. PRÍNOS UMENIA PRE SPOLOČNOSŤ A ČLOVEKA.	
FUNKCIE UMENIA.	8
1.1 POJEM A FENOMÉN UMENIE	8
1.2 VYMEDZENIE POJMU UMENIA	11
1.3 PRIESTOR PÔSOBNIA UMENIA	12
1.3.1 FUNKCIE UMENIA	14
2. ZÁKLADNÉ UMELECKÉ DRUHY. VÝTVARNÉ UMENIE A JEHO DISCIPLÍNY	18
2.1 HUDOBNÉ DIELO	18
2.2 LITERÁRNE DIELO	18
2.3 DRAMATICKÉ DIELO	18
2.4 VÝTVARNÉ DIELO A VÝTVARNÉ/VIZUÁLNE UMENIE	19
2.4.1 ARCHITEKTÚRA	20
2.4.2 SOCHÁRSTVO	21
2.4.3 MALIARSTVO	21
2.4.4 KRESBA	22
2.4.5 GRAFIKA	22
2.5 NOVÉ VÝTVARNÉ MÉDIÁ, POSTUPY, AUTORSKÉ TECHNIKY A METÓDY	23
3. VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE MOŽNOSTI A LIMITY VÝTVARNÉHO UMENIA	26
3.1 VÝTVARNÁ (UMELECKÁ) TVORBA VERZUS VÝTVARNÁ EDUKÁCIA	27
3.2 PREŽÍVANIE UMENIA – VPLYV ZÁŽITKU NA OSOBNOSŤ ČLOVEKA	27
3.2.1 VÝCHODISKÁ VÝCHOVY ZÁŽITKOM	29
3.3 ZÁŽITOK V INTENCIÁCH EXPRESÍVNEJ- VÝTVARNEJ VÝCHOVY	29
3.3.1 SITUÁCIA A ZÁŽITOK	30
3.3.2 KOMPONENTY ZÁŽITKU	30
3.4 VÝTVARNÁ EDUKÁCIA A JEJ MOŽNOSTI NA PRIMÁRNOM STUPNI VZDELÁVANIA, CHARAKTER HODINY VÝTVARNEJ VÝCHOVY	32
3.4.1 DEFINÍCIA A CIELE VÝTVARNEJ EDUKÁCIE PRIMÁRNEHO VZDELÁVANIA (ŠVP)	32
3.4.2 VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE MOŽNOSTI VÝTVARNÉHO UMENIA	34
3.4.2.1 PSYCHODIDAKTIKA PROCESUÁLNEJ VÝTVARNEJ VÝCHOVY (M. ŠTOFKO)	35
3.4.2.2 ARTEFILETICKÁ VÝTVARNÁ EDUKÁCIA (J. SLAVÍK)	37
3.4.2.3 PROJEKTOVÁ VÝTVARNÁ VÝCHOVA	38
3.4.3 KRITICKÉ BODY SÚČASNEJ VÝTVARNEJ EDUKÁCIE	40
4. KOMUNIKÁCIA VO SVETE VIZUÁLNEHO UMENIA, VÝTVARNÉ DIELO – JEHO INTERPRETÁCIA A MEDIÁCIA	44
4.1 KOMUNIKÁCIA PROSTREDNÍCTVOM VÝTVARNÉHO JAZYKA	45
4.1.1 KOMUNIKÁCIA MEDZI UMELCOM A PERCIPIENTOM	46
4.1.2 VÝTVARNÝ/VIZUÁLNY/ JAZYK	47
4.1.3 KVALITATÍVNE A KVANTITATÍVNE VZŤAHY PRVKOV VÝTVARNÉHO JAZYKA	47
4.2 VIZUÁLNA KULTÚRA A JEJ VPLYV NA VIZUÁLNE SCHOPNOSTI ČLOVEKA	49

4.2.2	VIZUALITA, VIZUÁLNA GRAMOTNOSŤ	50
4.2.3	VIZUÁLNA INTELIGENCIA	50
4.3	VÝTVARNÉ UMELECKÉ DIELO, JEHO ŠTRUKTÚRA, PROCESY JEHO VNÍMANIA	51
4.3.1	RECEPCIA VÝTVARNÉHO UMELECKÉHO DIELA	52
4.4	VÝZNAM ANALÝZY A INTERPRETÁCIE UMELECKÉHO DIELA	53
4.5	SPROSTREDKOVANIE (MEDIÁCIA) VÝTVARNÉHO UMENIA	54
4.5.1	FORMY MEDIÁCIE – NEPRIAMA MEDIÁCIA VÝTVARNÉHO DIELA, UMENIA	54
4.5.2	FORMY MEDIÁCIE – PRIAMA MEDIÁCIA VÝTVARNÉHO DIELA, UMENIA	55
4.5.3	POROZUMENIE VÝTVARNÝM DIELAM	56
5.	VZNIK MODERNÉHO UMENIA - INŠPIRÁCIA PRE TÉMY VÝTVARNEJ VÝCHOVY	57
5.1	IMPRESIONIZMUS	58
5.1.1	VÝCHODISKÁ IMPRESIONIZMU, JEHO NAJVÝZNAMNEJŠÍ TVORCOVIA	58
5.2	POSTIMPRESIONIZMUS	67
5.2.1	PAUL CÉZANNE	67
5.2.2	VINCENT VAN GOGH	69
5.2.3	PAUL GAUGIN	71
5.3	NEOIMPRESIONIZMUS	74
G. SEURAT: LA MARIA-HONFLEUR 1886		76
5.4	MOŽNOSTI APLIKÁCIE IMPRESIONIZMU, POSTIMPRESIONIZMU A POINTILIZMU VO VV:	79
6.	FAUVIZMUS A JEHO VÝTVARNÝ VÝRAZ	80
6.1	PREDSTAVITELIA A HLAVNÉ ZNAKY	80
6.2	HENRI MATISSE – MAJSTER FARBY	81
6.3	FAUVISTICKÁ TVORBA VLAMINCKA, DERAINE, DUFYHO A OSTATNÝCH	83
7.	EXPRESIONIZMUS	87
7.1	VŠEOBECNÁ CHARAKTERISTIKA EXPRESIONIZMU	87
7.2	CHARAKTERISTIKA VÝTVARNÉHO SMERU A PREDSTAVITELIA	88
7.3	EDVARD MUNCH	88
7.4	JAMES ENSOR A ĎALŠÍ PREDSTAVITELIA EXPRESIONIZMU	90
8.	KUBIZMUS A JEHO VÝTVARNÉ PROSTRIEDKY	94
8.1	KUBIZMUS – INŠPIRÁCIA, PREDSTAVITELIA A JEHO ODRAZ V ČECHÁCH A NA SLOVENSKU	95
8.2	PABLO PICASSO A JEHO PRÍNOS PRE KUBIZMUS	96
8.3	OSTATNÍ PREDSTAVITELIA (GEORGE BRAQUE, JUAN GRIS, FRENAND LÉGER)	98
9.	FUTURIZMUS- KULT STROJOV	101
9.1	TVORBA JEDNOTLIVÝCH PREDSTAVITEĽOV	102
10.	DADA AKO REVOLÚCIA A POPRETIE DIVERZITY MODERNY	106
10.1	CHARAKTERISTIKA DADA	106
10.2	MARCEL DUCHAMP	108
10.3	MAN RAY A OSTATNÍ PREDSTAVITELIA DADAIZMU	109

11.	SURREALIZMUS	114
10.1	GENÉZA SURREALIZMU A JEHO PREDSTAVITELIA	115
10.2	MAX ERNST A ĎALŠÍ	116
10.3	SALVADOR DALÍ	117
12.	VZNIK ABSTRAKTNÉHO UMENIA – GEOMETRICKÁ ABSTRAKCIA	120
12.1	GEOMETRICKÁ ABSTRAKCIA – OD CÉZANNA CEZ ORFIZMUS AŽ K ABSTRAKCII	121
12.2	KONŠTRUKTIVIZMUS	122
12.3	SUPREMATIZMUS, A NEOPLASTICIZMUS- RUSKÁ A HOLANDSKÁ LÍNIA GEOMETRICKEJ ABSTRAKCIE	124
12.3.1	DE STIJL	125
13.	LYRICKÁ ABSTRAKCIA	128
13.1	NEWYORSKÁ ŠKOLA: ABSTRAKTNÝ EXPRESIONIZMUS	128
13.1.1	AKČNÁ MAĽBA	129
13.1.2	MAĽBA FAREBNÉHO POĽA (COLOUR FIELD PAINTING)	130
13.1.3	MONOCHROMIZMUS	131
13.2	POVOJNOVÁ EURÓPSKA ABSTRAKCIA	132
13.2.1	INFORMEL	132
13.2.2	TACHIZMUS	133
13.2.3	L`ART BRUT	134
14.	REAKCIA NA POP KULTÚRU: POP-ART	136
14.1	VÝCHODISKÁ POP-ARTU	136
14.2	TVORBA JEDNOTLIVÝCH PREDSTAVITEĽOV – NEW YORK	137
14.3	ODOZVA NA POP-ART V EURÓPE	139
14.4	POP-ART NA SLOVENSKU	142
15.	MINIMALISTICKÉ UMENIE	144
15.1	ČRTY MINIMALISTICKÉHO UMENIA	144
15.2	TVORBA PREDSTAVITEĽOV MINIMALIZMU – SVETOVÝ KONTEXT	147
15.3	TVORBA PREDSTAVITEĽOV MINIMALIZMU – SLOVENSKÝ KONTEXT	148
16.	KONCEPTUÁLNE UMENIE	151
16.1	CHARAKTERISTIKA KONCEPTUÁLNEHO UMENIA	151
16.2	NÁHĽAD DO TVORBY JEDNOTLIVÝCH PREDSTAVITEĽOV- SVETOVÝ KONTEXT	152
16.3	TVORBA JEDNOTLIVÝCH PREDSTAVITEĽOV – SLOVENSKÝ KONTEXT	154
17.	ČLOVEK A JEHO PROSTREDIE – ENVIRONMENTÁLNE A EKOLOGICKÉ ASPEKTY VO VÝTVARNEJ TVORBE DRUHEJ POLOVICE 20. STOROČIA	156
17. 1	LAND ART – UMENIE V KRAJINE, EARTH ART – ZEMNÉ UMENIE	156
17. 2	ARTE POVERA	160
17.3	UMENIE Z ODPADU – JUNK ART	163
18.	NÁSTUP POSTMODERNY, JEJ CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY	167
18.1	CHARAKTERISTIKA POSTMODERNY	168

18.2	PRVÁ VLNA POSTMODERNY: NEOEXPRESIONIZMUS A OSTATNÉ "NOVÉ" HNUZIA	168
18.2.1	TRANSVANTGARDA	170
18.3	DRUHÁ VLNA POSTMODERNY: NEOABSTRAKCIA, NOVÁ GEOMETRIA	172
18.3.1	NOVÁ GEOMETRIA	173
ZOZNAM SCHÉM		176

0. Úvod

Predkladaný text Umenie v primárnom vzdelávaní je vzhľadom ku svojmu účelu (teoretický fundament študijného predmetu), skromným exkurzom do oblasti umenia (predovšetkým výtvarného) a jeho funkcií. V rámci výtvarného umenia sa zameriava na výtvarné/vizuálne umenie 20. storočia, ktoré sa pre svoju aktuálnosť najviac dotýka edukácie výtvarných predmetov, poukazuje na prieniky vo vzťahu umenia a edukácie a tiež ponúka niektoré z perspektív uvedeného vzťahu.

Vo svojej podstate je text neformálne rozdelený na dve state. Zatiaľ, čo prvá stať načrtáva otázky umenia a jeho umeleckých druhov až po všetky základné otázky späté s umeleckou tvorbou i recepciou, včítane zážitku a charakteru umeleckej (výtvarnej) edukácie, zostávajúca časť je svojou podstatou inšpiráciou pre výtvarnú edukáciu.

Variabilný a pluralitný charakter vizuálneho umenia predurčuje i variabilitu edukačných prístupov k vyučovaciemu predmetu výtvarná výchova. Štúdia uvádza hlavné prúdy vo výtvarnej edukácii a pre ilustráciu ponúka stručný vhľad do vybraných koncepcií.

Druhá časť štúdie sa zameriava konkrétne na výtvarné umenie 20. storočia, ktoré je svojim neustále sa meniacim ideovým aj materiálnym charakterom výrazne odlišným voči umeleckej tradícii predchádzajúcich storočí. Jeho variabilita, diverzita ako aj nový koncept úlohy umelca a diváka, sú faktormi, ktoré stimulujú potrebu nového prístupu k výtvarnému umeniu ako takému, ale tiež k jeho edukácii na jednotlivých stupňoch škôl (vrátane možností pregraduálneho a postgraduálneho vzdelávania). Iba porozumenie týchto premien je zárukou kvalitnej výtvarnej edukácie a budovania vzťahu k umeniu vôbec.

Uvedená stať práce má spĺňať viaceré funkcie, od informačnej, cez vzdelávaciu, inšpiračnú až po didaktickú, ktorá predpokladá adekvátnu transformáciu opísaných skutočností do vyučovacieho procesu súčasnej výtvarnej edukácie na elementárnom stupni vzdelávania.

UMENIE V PRIMÁRNYM VZDELÁVANÍ

1. POJEM A FENOMÉN UMENIE. PRÍNOS UMENIA PRE SPOLOČNOSŤ A ČLOVEKA.

FUNKCIE UMENIA.

„Ľudia čistého srdca a čistého zraku nevidia v pravde a kráse umenia nič iné ako to čím sú, niečo nanajvyššie, prosté, samozrejmé, vebné a cudné- prejavy najvyššieho zákona bytia a tajomstva vesmírneho života...”¹

1.1 POJEM A FENOMÉN UMENIE

Je všeobecne známym faktom, že definovať umenie je delikátnou a problematickou záležitosťou, hrozí totiž, že akákoľvek strohá definícia, by bola rizikom pre redukciu jeho plurality. Umenie je fenoménom kultúry a tradície, hĺbky ľudského ducha, množstva kreatívnych prejavov a aktivít, je fenoménom pôsobenia na spoločnosť, estetiky, racionálnej reflexie i emocionálneho prežívania, fyzického zdravia... umenie môže byť pre ľudí takmer všetkým, ako ho teda definovať?

K. Chvatík reflektuje problém s definíciou umenia predovšetkým poukázaním na jeho historickú a spoločenskú kontextovosť. *„Problémy pri úsilí vymedziť pojem umenia spočívajú predovšetkým v tom, že umenie je historický a spoločenský jav, ktorého rozsah i reálny obsah sa neustále mení v závislosti na konkrétnom historickom a spoločenskom kontexte.”²* Tento fakt je dôvodom, prečo sa isté druhy ľudskej činnosti postupne z umeleckého rámca vyčlenili (umenie záhrad a slávností) a naopak iné do neho pribudli (fotografia, film).

Umenie je spoločnosťou vnímané rôzne, vďaka čomu sú mu pripisované aj rozdielne funkcie. Z hľadiska najzákladnejšej diferenciácie možno odlišiť dva primárne postoje k umeniu. Ide v podstate o extrémne pólý- jeden umenie zaznáva - marginalizuje, druhý naopak umenie vyzdvihuje - favorizuje.

1. **Marginalizácia.** Ide o postoje, ktoré umenie marginalizujú, tým že ho vymedzia do úzkeho rámca špecifickej činnosti, ktorá vzniká na základe ľubovôle a jej výsledkom je určitá - výlučne subjektívna forma. Nepripisujú mu žiadnu významnú funkciu, umenie je pre nich len istá voľno časová, rekreačná činnosť určená pre úzky okruh zainteresovaných.
2. **Favorizácia.** Na druhej strane existujú názory, že umenie je všetkým a je prítomné vo všetkom, čo ľudská spoločnosť produkuje. Je vnímané ako primárny prejav ľudského ducha a kreativity, ktoré ľudia využívajú vo všetkých procesoch.
3. Niekde na pomedzí sa nachádza skupina názorov preferujúca **len jeho estetické formy** a možnosti ich využitia, pričom variabilitu umeleckých foriem, prejavov, koncepcií a komunikačných stratégií nereflektuje.

Existuje množstvo názorov a filozofických štúdií na tému umenia, niektoré z nich sú značne špecifické a zohľadňujú predovšetkým určitý aspekt umenia a jeho pôsobenia na spoločnosť, iné sú všeobecnejšie. V snahe o vystihnúť umenia filozofi, často spájajú umenie s niektorým z významných fenoménov, ktorými sa manifestuje. Takže sa stretávame napríklad s názormi:

A. Umenie je v podstate zážitkom a slúži ako forma zábavy (D. Hume, **utilitarizmus** – J. S. Mill)

¹ ŠALDA, F.X. 1955, s. 573

² CHVATÍK, K. 2001, s. 89

- B. Umenie je zdrojom krásy- **estetizmus a formalizmus** (I. Kant)
- C. Podstatou umenia je vyjadrovanie citov- **expresivizmus** (schopnosť nechať sa inšpirovať hlbokým citom, ktorý umelec prenesie do svojho diela). L.N. Tolstoj. Špecifický typ expresivizmu vidíme v podobe „Umenia ako mágie“ – vyvolávanie emócií pre praktické účely (R.G. Collingwood)
- D. Umenie ako zdroj poznania a porozumenia – **kognitivizmus** (N. Goodman)

V dnešnej dobe je umenie **vysoko špecifickou formou vyjadrenia vnútorného sveta autora**, ktorej podoba je slobodná, variabilná, paradoxná, kontroverzná, či dokonca subverzívna.

Skúmanie a hľadanie objektívnej definície umenia by isto otvorilo široký odborný a filozofický diskurz, podmienený tým z akého hľadiska na umenie nazeráme. Keďže predmetom nášho nazerania na umenie sú možnosti jeho využitia v procese vzdelávania a výchovy zameriame sa predovšetkým na tento jeho aspekt. Zo širokej škály názorov sa budeme venovať predovšetkým tým autorom, ktorý umenie vkladajú do relácie s edukáciou.

Anglický teoretik umenia **H. Read** autor rozsiahlej štúdie *Výchova umením* zakladá svoje dielo na pôvodne Platónovej téze o tom, že **UMENIE MÁ BYŤ ZÁKLADOM VÝCHOVY**.³

H. Read bol presvedčený o významnej funkcii umenia tak pri výchovnom pretváraní a formovaní, ako aj vývine a zrení osobnosti človeka od ranného veku. Estetickú výchovu považoval za fundament, ktorý vo svojej komplexnosti dokáže rozvíjať štyri hlavné funkcie mentálnych procesov, nasledovným spôsobom:

1. Kresba.....zodpovedá Vnímaniu
2. Hudba a tanec.....zodpovedajú Intuícii
3. Poézia a dráma.... zodpovedajú Cíteniu
4. Zručnosti..... zodpovedajú Mysleniu⁴

Zastával názor, že kvalitná výchova umením je schopná obsiahnuť všetky myšlienkové, logické, pamäťové, citové aj intelektuálne schopnosti a preto jej nechýba žiaden aspekt výchovy. Jeho dielo podrobne analyzuje procesy všetkých psychologických funkcií a vlastností osobnosti ako aj nevedomia, ktoré participujú pri percepcii a produkcii umeleckého artefaktu, na základe čoho vytvoril tzv. „**prirodzenú výchovu**“. Spomenutý spôsob výchovy interpretuje veľmi podrobne, v podobe integrálneho plánu v ktorom strácajú opodstatnenie samostatne stojace predmety, tie sú realizované cez celkové konštruktívne alebo tvorivé činnosti a hry. Daný princíp prirodzene zlučuje všetky predmety elementárnej fázy výchovy.

Umením nazýva všetko, čo robíme k potešeniu zmyslov. Podstatu umenia (prejaveného v podobe tvorby umeleckého diela) vníma v dvoch princípoch:

1. **Princíp formy** – odvodený z organického sveta, je všeobecne objektívnou stránkou všetkých umeleckých diel. Jeho funkciou je **VNÍMANIE**
2. **Tvorivý princíp** – prejav ľudského ducha, ten tvorí symboly, fantázie, báje, ktoré prijímajú všeobecne platnú existenciu len prostredníctvom princípu formy. Funkciou tvorby je **OBRAZOTVORNOSŤ**.

Umelcom v ponímaní H. Reada je okrem maliara ktokoľvek, tak básnik, hudobník, či krajčír alebo obuvník, uznáva však, že umelcov je mnoho a sú rôzneho druhu a stupňa.⁵

O. Hostinský⁶ vnímal funkciu umenia v jeho zábavnosti i v tom, že umenie je prostriedkom priameho duchovného styku s minulosťou ako aj s inými národmi. Vychováva zmysly, súdnosť a celý náš intelekt, čím sa stáva prostriedkom seba zdokonaľovania a to tiež po mravnej stránke. Uždil a Zhoř sa v nadväznosti

³ READ, H. 1967, s. 9

⁴ READ, H. 1967. Ibidem, s. 18

⁵ READ, H. 1967. Ibidem, s. 47

⁶ UŽDIL, J.- ZHOŘ, I. 1964, s. 10

vyjadrujú o umení, že je: „významným činiteľom duchovnej rovnováhy, citového rastu i toho, čo sa dosť nepresne dá nazvať aktívnou duševnou rekreáciou.“⁷

J. Slavík vníma priestor umenia vo výchove ako miesto počiatkovej umeleckej skúsenosti a kultúrnej iniciácie nových generácií. Ako predstaviteľ artefaktickej edukácie zdôrazňuje úzke **prepojenie umenia so životom**, ktoré vidí ako navzájom neoddeliteľne späté. „Umenie je samotnou svojou podstatou hlboko zakotvené v živote všedných dní.“⁸ V umení nachádza hodnotu, ktorá je neoceniteľná pre ľudský život. Cez umeleckú tvorbu, ktorá zosobňuje individuálnu skúsenosť, projektuje intelekt a city, umožňuje styk s kultúrou, sa človek stáva človekom.

Prienik umenia a výchovy umožňuje sústavné poznávanie človeka v jeho životnom údele a hľadanie odpovede na večne živú otázku: „kto sme, odkiaľ pochádzame, kam kráčame“. Toto hľadisko oprávňuje pozíciu umenia vo výchove v jednom rade s ostatnými semiotickými sústavami, „ktoré doslova i obrazne tvoria náš svet.“⁹

V. Kusin a E. Sollárová venujú sa analýze podstaty umeleckej tvorby, artikulujú aspekt aktívneho uchopenia umenia a jeho úlohu v najširšej a najvšeobecnejšej rovine definujú ako **cieľavedomé** (a komplexné) **pôsobenie na duchovný** (a sprostredkované aj na prakticko-činný) **potenciál osobnosti človeka**, pričom v rámci duchovného potenciálu osobnosti definujú intelektuálne, mravné, estetické, vôľové a citové danosti. Uvádzajú, že prostredníctvom celého komplexu funkcií umeleckej tvorby možno duchovný potenciál osobnosti rozvíjať a formovať.¹⁰

E. Mistrík vyčleňuje štyri dimenzie chápania pojmu umenia:

1. Umenie ako **kultúra** – systém zahŕňajúci umelcov, procesy umeleckej tvorby, umelecké diela, inštitúcie, čiže celý proces vzniku, uchovávaní a šírení umeleckých diel
2. Umenie ako **tradícia** – umelecké hodnoty špecifické pre tú ktorú spoločnosť a jej kultúru
3. Umenie ako **súbor umeleckých diel** – ako grafických výpovedí umelcov
4. Umenie ako **súbor aktivít** – umelecká predstava spredmetnená umeleckými prostriedkami. Pričom práve umenia ako súbor aktivít je možné uchopiť ako edukačný nástroj¹¹

Prejavenou podobou umenia je umelecké dielo alebo artefakt. Alebo ako sa vyjadruje H. Lochner (vid'. s. 9) umenie ako také je abstraktný pojem, ktorý svoju podobu nadobúda v umeleckom diele.

Umelecký artefakt, túto subjektívnu výpoveď, svedectvo o živote, prežívaní, skúmaní, objavovaní a nachádzaní, ale i o tušení a nevedomí, možno označiť za výsledok kreatívneho procesu ľudského ducha. Umelecké dielo vyžaduje aktivizáciu psychických (duchovných) a fyzických síl, subjektu (umelca), ktorý disponuje relevantnými tvorivými schopnosťami vysokým stupňom nadania pre určitý umelecký druh činnosti.¹²

Pre umeleckú produkciu je príznačná **mnohoznačnosť**. Produkty toho, čo nazývame umeleckou tvorbou však nemajú vždy rovnaký motív vzniku. I keď väčšina z nich vzniká so zámerom stať sa umeleckým dielom, spôsob toho ako sa zrodili je odlišný. Existujú diela, ktoré sú výsledkom celoživotnej snahy vytvoriť nejaký veľkolepý celok, potom sú také, ktoré vznikajú ako pretlak, ktorý autor uvoľní v podobe umeleckej tvorby, sú diela, ktoré sú cieľavedomou a dlhodobou štúdiu úzko ohraničeného detailu skutočnosti, sú diela, ktoré sú produktom absolútnej náhody a nevedomia, ale i také, ktoré mapujú ľudskú spoločnosť a sú jej odrazom a ešte mnohé iné.

Nájsť spoločnú definíciu produkcie, ktorá vychádza z takejto plurality podnetov, potom naozaj nie je jednoznačné. Ako jednoduchší krok sa nám ponúka charakterizovať vplyv vzniknutých artefaktov na spoločnosť, definovať, čo nám umenie prináša a aké má úlohy v spoločnosti. Spektrum nášho záujmu je problematika vzdelávania a výchovy vo vzťahu k umeniu, budeme sa venovať možnostiam, ktoré nám umenie v spomenutých oblastiach ponúka. Vzhľadom na limity našej štúdie nie je možné ju aplikovať v

⁷ UŽDIL, J.- ZHOŘ, I. 1964, s. 13

⁸ SLAVÍK, J. 2001, s. 26

⁹ SLAVÍK, J. 2001. Ibidem, s. 10

¹⁰ KUSIN, V. – SOLLÁROVÁ, E. 2002, s. 98

¹¹ KOLLÁRIKOVÁ, Z.- PUPALA, B. 2001, s. 425

¹² KUSIN, V. – SOLLÁROVÁ, E. 2002, s. 102

rámci všetkých umeleckých druhov. Predmet našej štúdie sa preto zacielfuje predovšetkým na výtvarné umenie a jeho výchovný kontext.

1.2 VYMEDZENIE POJMU UMENIA

Ako sme sa dosiaľ dozvedeli, umenie je veľmi dynamický, neustále sa meniaci, vyvíjajúci sa fenomén, ktorý vďaka svojej prejavenej pluralite a širokému fundamentu nie je jednoduché postihnúť. Na pozadí celého fenoménu iste stojí proces tvorby umeleckého diela a následne komunikačný rámec od autora k percipientovi, ale ani jeho definovaním nie sme schopní pojať termín umenie, keďže ten je dnes už fenoménom historickým, spoločenským, filozofickým, antropologickým...atď. Jeho hranice už siahajú oveľa ďalej ako len do oblasti komunikácie medzi tvorcom (dielom) a percipientmi. Práve preto, keď spomíname umenie, nehovoríme už o procese, o kultúrnom prejave, hovoríme doslova o **fenoméne** – o výnimočnom jave, ktorý prestupuje existenciou človeka už od jeho počiatkov. Tento fakt implicitne deklaruje prirodzené očakávanie, že sa jeho podoba neustále mení.

Z odbornej spisby vyberáme pre ilustráciu niekoľko pokusov pomenovať a aspoň čiastočne definovať pojem umenie:

„Umenie patrí medzi veci, ktoré ako vzduch alebo hlina sú všade okolo nás, ale málokedy sa nad nimi pozastavíme a zamyslíme“¹³.

„Umenie je večne záhadný pojem, bez ohľadu na to, v akých súvislostiach sa ho hodláme uchopiť a používať. Bolo a je napísané a povedané neprehľadne veľa. Stále však zostáva otvorenou otázkou, do akej miery rozumieme jeho bohatým obsahom.“¹⁴

*„**Umenie** je nezávislým, slobodným druhom emocionálno-sociálnej komunikácie, ktorá má svoje nezameniteľné hodnoty. Je vnímané ako art-produkt spoločnosti, ktorý je určený k určitej spoločenskej spotrebe“.¹⁵*

*„Umenie ako spoločenský fakt – má v súlade s tým i systém umenovednej problematiky ako jeho teoretickú reflexiu, ako metasystém umenia- má tri základné fázy: **umelec – dielo – príjemca**.“¹⁶*

„Umenie je totiž abstraktný pojem, ako konkrétny jav má podobu umeleckého diela, artefaktu, ktorý sa odlišuje od ostatných ľudských výtvorov, tým, že je mu prisúdená určitá vlastnosť: skutočnosť, že je toto dielo umením.“¹⁷

*„Vo sfére **umeleckej tvorby** dochádza k tvorivému aktu (k aktivizácii fyzických a duchovných schopností tvorcu) za predpokladu, že subjekt tohto aktu (umelec) disponuje systémom tvorivých schopností, vlôh, t. j. talentom ako najvyšším možným stupňom nadania pre určitý (umelecký) druh činnosti.“¹⁸*

S. Gero, J. Husár a K. Sokolová sumarizujú pojem umenia, tým, že vytyčujú isté znaky (predovšetkým výtvarného umenia) :

- umenie je charakterizované ako určitý **vzťah ku skutočnosti** (k svetu), nápodoba – mimézis;
- tento vzťah je **druhom estetickú činnosti**, estetického osvojovania si skutočnosti;

¹³ READ, H. 1967, s. 25

¹⁴ SLAVÍK, J. 2001, s. 9

¹⁵ GUILLAUME, M.-KOVÁČOVÁ, B. 2010, s. 80

¹⁶ CHVATÍK, K. 2001, s. 95

¹⁷ LOCHNER, H. In: FILIPOVÁ, M – RAMPLEY, M. 2007, s. 228

¹⁸ KUSIN, V. – SOLÁROVÁ, E. 2002, s. 101

- pre štruktúru umeleckého procesu sú príznačné hlavne **prvky zmyslovosti, zmyslová názornosť, city, vcítanie, obraznosť a imaginácia**;
- typická pre umenie je jeho **znakovosť**;
- pre umenie sú podstatné **forma a majstrovstvo** (podmienené talentom);
- umelecký proces je **komunikáciou medzi autorom a príjemcom**.¹⁹

Z uvedených snáh odborníkov, ktorí sa variabilným spôsobom snažia postihnúť a definovať umenie, vyplýva, že tento fenomén má ako sme už spomenuli, **veľmi širokú platformu**, ktorej podstata sa **mení v závislosti od historického a spoločenského kontextu**.

Ambícia definovať tento fenomén vo všeobecnej (a platnej) rovine sa nám preto javí ako nemožná, pretože umenie vo svojej premenlivosti nemožno postihnúť jednou definíciou, ktorá by mu automaticky prepožičala punc stability. Snaha ako tak postihnúť čo je umením, je možná predovšetkým konkrétnym zacielením sa na bezprostredný proces vzniku umeleckého diela ako výsledku tvorivého umeleckého procesu s prihliadnutím na jeho základné fázy (umelec – umelecké dielo – príjemca).

V rámci istej kompilácie predložených faktov a pohľadov na umenie, je možné ho charakterizovať nasledujúcimi prvkami:

- Umenie je **historický a spoločenský jav**.
- Je **spoločensky ukotvené** a v spoločnosti plní viaceré funkcie- **polyfunkčnosť**.
- Umenie vzniká ako **odraz vzťahu so skutočnosťou** (svetom).
- Fundamentálnym v rámci umenia je **umelecké dielo**. Proces v ktorom vzniká umelecké dielo je **procesom tvorivým** a k jeho vzniku sú potrebné:
 - určité fyzické schopnosti – **nadanie, talent**;
 - duchovné schopnosti – **poznatie a skúsenosti** autora;
 - istá dávka **umelcovej svojráznosti** (spôsob pretavenia poznania cez osobné ja umelca).
- Proces vzniku diela je formou osobnostného, individuálneho **sebavyjadrenia (výrazu) autora**, v ktorom svojím obsahom **prevláda emocionálne určenie**.²⁰
- Zmyslom umeleckého diela je pôsobiť na **duchovný potenciál** osobnosti človeka (jej intelektuálne, mravné, estetické, vôľové a citové danosti).²¹
- Umelecké dielo ako výsledok umeleckého procesu vstupuje do **komunikácie s prijímateľmi**. Pričom táto komunikácia je vo výtvarnom umení špecifická a je k nej nevyhnutná istá dávka **poznania a porozumenie vizuálneho jazyka**.
- Umenie nesie v sebe istú **hodnotu**, pričom táto hodnota implicitne zahŕňa **hodnotu estetickú**, vychádzajúcu z estetickéj podstaty umenia ako takej.
- Umenie má tri základné fázy: **umelec – dielo – príjemca** (spoločnosť).

1.3 PRIESTOR PÔSOBNIA UMENIA

Umenie je súčasťou ľudstva od jeho počiatku, je dokladom o jeho existencii, podkladom k poznaniu mnohých historických faktov a udalostí a bezpochyby je tiež významným fenoménom prispievajúcim k dobru ľudstva v mnohých oblastiach.

V uvedenom vnímaní možno rozlišovať pôsobenie umenia tak na poli všeobecného **spoločenského kontextu**, ako i v rámci **individuálneho konceptu** v rámci jednotlivca. Ide o primárne vzťahy, ktoré charakterizoval už O. Hostinský²². Vzhľadom na pokrok vo využívaní umeleckých disciplín možno definovať i tretí rozmer, ako v rámci individuálneho konceptu, ide o rovinu v oblasti pôsobenia umenia, ktorá vyplýva priamo z jeho kreatívnej podstaty.

¹⁹ GERO, S.-HUSÁR, J.- SOKOLOVÁ, K. 2004, s. 14

²⁰ vid'. KUSIN, V. – SOLÁROVÁ, E. 2002, s. 93-102

²¹ vid'. KUSIN, V. – SOLÁROVÁ, ibidem, s. 98

²² ZHOŘ. 1970, s.4

V súčasnosti máme v rámci výtvarného umenia v prostredí kultúrnych inštitúcií galérií a múzeí už pomerne fungujúci systém sprievodných podujatí, ktoré recipientovi poskytujú adekvátne sprostredkovanie výtvarného umenia, ale tiež mu umožňujú stať sa súčasťou procesu tvorby diela. Podobným princípom je i produktívna forma arteterapeutickej práce. Z tohto pohľadu by bolo možné definovať akýsi tretí okruh pôsobenia umenia na človeka prostredníctvom vlastnej kreatívnej činnosti.

Aplikáciou týchto troch pohľadov vznikajú tri roviny pôsobenia umenia na človeka a spoločnosť:

1. **Umenie a spoločnosť** – vzťah umenia a kolektívu, masy, spoločnosti.
2. **Umelec (dielo) a individuálny konzument** – *Vzťah medzi umelcom a vnímateľom*. Pôsobenie umenia prostredníctvom umeleckého diela na osobnosť vnímateľa.
3. **Tvorca a jeho dielo** – *Vzťah človeka (tvorcu) ku kreatívnemu procesu vzniku diela*. Vplyv individuálnej kreatívnej umeleckej (arteterapeutickej) činnosti na osobnosť človeka

1. Vzťah umenia a spoločnosti je vzťah **dynamický**. Každá spoločnosť (či už vzhľadom na historický alebo geografický kontext) pristupuje k umeniu iným spôsobom, má iné priority, iné očakávania, ciele a zámery a preto si **tvorí špecifický vzťah k umeniu**. Umenie podľa charakteru spoločnosti plní v danej spoločnosti viac alebo menej funkcií, je uznávané alebo zaznávané, prípadne je preferovaný iba jeho istý aspekt. To všetko závisí od charakteru spoločnosti ako aj od jej kultúrnej, politickej, ekonomickej situácie a od jej vzťahov k iným krajinám a kultúram. Nehovoriac o tom, že tento vzťah sa mení ďalším vývinom spoločnosti.

2. Vzťah individuálneho konzumenta a umenia je **pasívny** a je založený na **zmyslovom vnímaní a hodnotení (estetickom súde)**. Ide o variabilitu dojmov, pocitov, zážitkov i reflexií, ktoré závisia od podmienok recipienta (od jeho charakteru, výchovy a vzdelania, osobných skúseností i momentálneho naladenia). Prícom požiadavkou k plnohodnotnému recipovaniu umeleckého artefaktu je súčinnosť (komplexné pôsobenie) zmyslových, rozumových a citových faktorov!

Z tohto pohľadu má umelecký artefakt menší, či väčší vplyv na osobnosť recipienta a vyvoláva viac alebo menej intenzívne estetické city až po **introjekciu- umelecký zážitok**.

3. Vzťah človeka (tvorcu) k tvorivému procesu je založený na **aktívnej tvorivej činnosti**. Stáva sa významným, keď je mu sprostredkovaný nie hotový art-produkt (umelecké dielo), ale keď sa na základe vlastných schopností alebo pod odborným vedením sa stane účastníkom samotného tvorivého procesu vedúceho k vzniku diela, čím mu **spostredkovávame proces vzniku umeleckého diela**, ktorý uchopuje vlastnou aktívnou činnosťou a prechádza jedinečnou skúsenosťou z tvorby diela. Slobodný a autonómny výraz tvorcu je prejavom jeho osobnosti, je sprevádzaný zážitkom z tvorby a umožňuje istý aspekt sebareceptie, sebaopráčovania, sebaobjavovania.

Princíp aktívnej umeleckej tvorby je prirodzeným fundamentom v edukácii, ale tiež napríklad v terapeutickom prostredí.

1. Vzťah spoločnosti a umenia v najširšej rovine možno uviesť na príklade prírodných národov, kde má umenie významnú úlohu v zmysle magických obradov, ktoré rešpektuje celé spoločenstvo (kmeň). Ako ďalší príklad si spomeňme národné zariadenie pre istý typ umenia (umenie írskych tancov, francúzsky kankán, umenie batiky, ktoré má svoju tradíciu na Jáve...a iné). V slovenskom kontexte možno spomenúť v rámci užitočného umenia drobnosť alebo čipkárstvo

2. a) **Vzťah pericipienta a umenia**, zastúpeného umeleckým dielom, je v podstate každým osobným stretnutím jedinca s umelckým artefaktom, a to predovšetkým s jeho originálom. Špecifickou formou v súčasnosti je celá paleta edukačných aktivít ponúkaná kultúrnymi inštitúciami múzeí a galérií. V oblasti výtvarného umenia ide predovšetkým o lektoráty a animácie výtvarného umenia v rámci galerijnej pedagogiky.

b) **Vzťah človeka ku kreatívnemu procesu vzniku diela**, sem možno zaradiť:

- všetky formy výtvarnej edukácie, ktoré umožňujú tvorbu v zmysle sebavyjadrenia dieťaťa;
 - možno sem tiež zaradiť praktické a zmiešané galerijné programy (galerijná pedagogika);
 - individuálne i skupinové formy arteterapie.
-

Pre účely nášho štúdia postačí takéto úzke vymedzenie priestoru v ktorom umenie pôsobí a v rámci ktorého sa odráža aj možnosť jeho uchopenia v edukačnej praxi (definovaná druhou a treťou rovinou). Na zvyšné možnosti a funkcie umenia v celkovom spoločenskom kontexte si poukážeme len stručne a schematicky.

1.3.1 FUNKCIE UMENIA

Medzi primárne determinanty, ktoré definovali umelecké artefakty ako umelecké, patrila predovšetkým estetická funkcia a z nej vyplývajúci estetický zážitok. Estetický „pocit“ z diela získava(l) svoju finálnu podobu racionálnou reflexiou o vnímanom, ktorú sprevádza(l) pocit „oslobodenia, osvietenia či nahliadnutia pravdy“.²³

V období renesancie sa predmet zobrazovaného (vo výtvarnom umení) rozširuje z náboženského obsahu na možnosť vyjadriť námetom každodennú realitu. Hodnota umeleckého artefaktu sa teda odvodzovala zo schopnosti reflektovať realitu, ale predovšetkým zo schopnosti umelca vzopnúť sa k božskému ideálu. J. Vančát popisuje, že postupne, ako ustupovala viera v takýto ideál, vznikla potreba definovať pre umelcov nový mandát, ktorým sa v romantizme stala schopnosť **nahliadnuť do hĺbky ľudskej duše**. Autor ďalej opisuje, že postupne ako sa tvorba uberala mimo náboženského smeru, začínal sa klásť dôraz na slovo **kreativita** a proces tvorby získava na svojej výnimočnosti, ktorá je v protiklade ku každodennosti. Danosť tohto historického kontextu sa vyjavuje aj v súčasnej snahe recipienta hľadať v každom diele „*stopy reality*“, ktorých neprítomnosť nás upriamuje na model „*vnútorného sveta*“.²⁴ Dovoľíme si dodať, že pojem kreativity v súčasnosti je daný schopnosťou stvárať **„odraz osobne (umelcom) prežívanej reality“** a pretaviť ho patričnou dávkou umelcovho (osobného) svojrázneho prejavu.

Umenie, niekoľko storočí naplňalo predovšetkým svoju primárnu funkciu v rámci ktorej je implicitne zahrnutá komunikácia s percipientom a až na prirodzene praktické a pragmatické využitie umeleckých diel ako dekoratívnych prvkov architektúry, či vizuálny záznam podoby členov rodiny (u vyššie postavenej majetnej vrstvy), nebolo primárne určené k žiadnym fakultatívnym cieľom.

Toto výsostné postavenie umenia – vyjadrené premisou **umenie pre umenie** zaznamenalo zmenu predovšetkým začiatkom 20. storočia. V tomto období nastáva obrovský rozmach vedeckých štúdií, je to tiež obdobie, keď pedagógovia hľadajú nové zdroje účinných výchovných prostriedkov a začínajú sa formovať názory o využití umeleckých prostriedkov pre liečebné účely, atď. Už okolo 30-tych rokov 20. storočia vznikajú podnety pre uplatnenie umeleckých médií v liečebnom procese a formuje sa nový pohľad na umenie ako na zdroj významných podnetov tak v edukačnom ako aj v terapeutickom priestore. Otázka využitia umenia pre iné účely prestáva byť tabu a jeho „podriadenie“ sa iným účelom prestáva byť vnímané ako sprenevera pôvodnému ideálu.

Otázkou funkcií umenia sa zaoberajú viacerí autori a preto je i pohľad na túto problematiku variabilný.

Pre plastickejšiu predstavu možných funkcií umenia použijeme klasifikáciu podľa V. Spousty, ktorá je jednoduchá a prehľadná. Autor funkcie umenia v živote človeka a spoločnosti na prelome tisícročia predstavuje v štyroch samostatných blokoch, ktoré vznikli zoskupením vždy niekoľkých funkcií na základe spoločného znaku. Funkcie sa prelínajú a plynule prechádzajú jedna do druhej, nemožno hovoriť ani o jednej z nich ako o „čistej“ forme.

V danom kontexte Spousta predstavuje **bazálnu, formatívnu, terapeutickú a rekreačnú funkciu umenia**²⁵. Každá z nich v sebe nesie ďalšie funkcie, ktoré možno zo všeobecného hľadiska do danej skupiny zaradiť.

Napríklad ako prvú definuje bazálnu funkciu pod ktorou uvádza funkcie: **hodnotová, estetická, magická, komunikačná, informatívna, kognitívna, petrifikačná**. Tým definuje, že hodnota umenia patrí medzi jeho fundamentálne predpoklady, podobne ako i jeho estetické pôsobenie a schopnosť pôsobiť magicky, komunikovať (s okolím), informovať vnímateľov a viesť tak k nadobúdaniu nového poznania. Záver

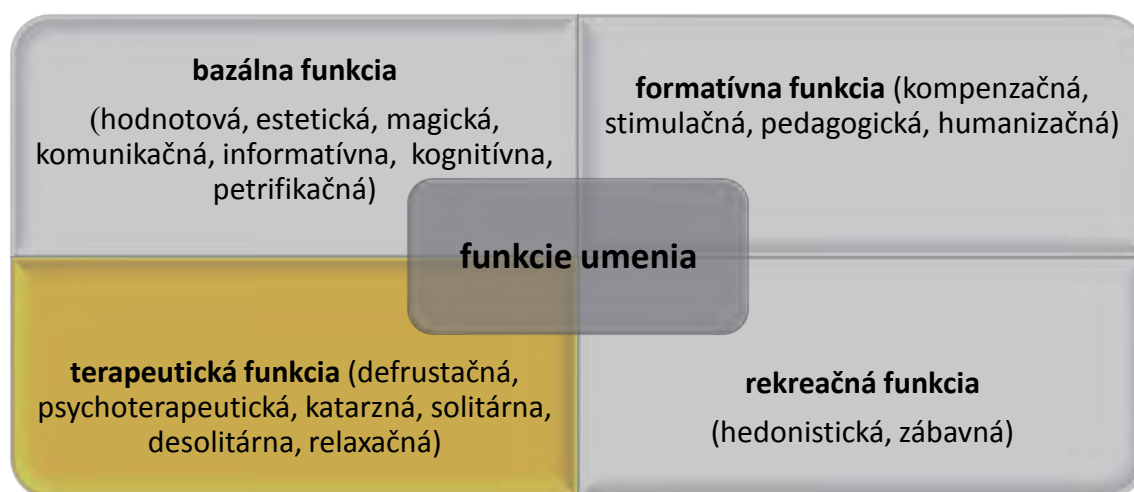
²³ VANČÁT, J. 2000, s. 15

²⁴ VANČÁT, J. Ibidem, s. 14-17

²⁵ SPOUSTA, V. et al., 1998, s. 30.

v skupine základných funkcií tvorí petrifikačná funkcia, prezentujúca schopnosť uchovávať – konzervovať fakty – umelecké dielo ako svedectvo doby (udalosti) v ktorej vzniklo.

SCHÉMA 1: Funkcie umenia²⁶

Uvedené funkcie umenia predstavujú vplyv umenia na človeka a spoločnosť vôbec vo viacerých aspektoch. E. Mistrík uvádza tiež najdôležitejšie funkcie umenia pre deti predškolského a mladšieho školského veku.

FUNKCIE UMENIA V ŽIVOTE DETÍ

1. **Umenie ako hra;**
2. **Umenie ako prostriedok poznania;**
3. **Umenie ako prostriedok komunikácie.**

Umenie ako hra – ako uvádza autor v minulosti toto chápanie bolo obsiahnuté v troch koncepciách:

1. Hra/estetická aktivita ako **harmonizácia rozumu a zmyslov**. Schiller uvádza, že prostredníctvom hry sa človek stáva skutočnou ľudskou bytosťou s vyváženými pudmi a sociálnymi vzťahmi.
2. Iný pohľad predstavujú Groos, ktorý chápal hru ako príjemné **vybitie nadbytočnej energie** (fyzických a psychických síl), vďaka nej sa človek uvoľňuje a dostáva sa do životnej pohody.
3. V rámci tretej koncepcie, Huizing hovorí o hre ako o **slobodnom konaní bez praktického úžitku**, ktoré prebieha len naoko, napriek tomu človeka zaujme a uchvacuje.

Ako uvádza Mistrík, súčasné poznatky poukazujú na to, že využitie umenia ako hry sa približuje Groosovmu a Huizingovmu modelu a hoci sa jej deti venujú s plným nasadením prebieha len „na oko“.

Umenie ako prostriedok poznania – Garaudyho teória vychádza z poznania, že umelecké dielo vyjadruje umelcov vzťah k svetu, odráža jeho poznanie sveta a preto hovorí o svete. Deti sú hnané túžbou po poznaní a so zvedavosťou sa často obracajú k umeniu, touto cestou sa k nim dostávajú informácie prostredníctvom zmyslov, ruka v ruku so zážitkami a skúsenosťami.

Informácie v umeleckých dielach znamenajú **prirodzené poznanie**, nie sú nijako systematicky kategorizované a deti sú prostredníctvom umenia schopné uchopiť ich oveľa viac ako cez iné médiá. Informácie v umeleckých artefaktoch sú podávané metaforicky a symbolicky a deti sa k ich odhaleniu dopracovávajú využitím myslenia, tvorivosti a fantázie. Pri recepcii umenia sa rozvíja ich emocionalita, ale i predstavivosť.

²⁶ GUILLAUME, M.-KOVÁČOVÁ, B. 2010. s. 104

Umenie ako prostriedok komunikácie- umelecké dielo je všeobecne chápané ako komunikát, prostriedok komunikácie od autora k prijímateľovi, je posolstvom, správou. Častokrát nám umelecké diela predstavujú práve tú časť ľudského života (zážitky, predstavy), ktorá nie je sprostredkovateľná prostredníctvom slova. E. Mistrík uvádza dva smery komunikácie:

- a) od dieťaťa;
- b) k dieťaťu.

V smere **od dieťaťa** má na mysli situáciu, keď dieťa odovzdáva obsahy svojho vedomia ďalším deťom, či dospelým. Ide o vedomý alebo nevedomý proces, ktorý umožňuje umenie a jeho priestor pre vyjadrenie vnútorného sveta tvorcu. Ide o sebavyjadrenie v rámci ktorého sa dieťa vyjadruje spontánne, nemusí sa snažiť svoje myšlienky a predstavy vtesnať do verbálneho jazyka.

Smerom **k dieťaťu** – ide o proces pri ktorom umelecké diela ako zdroje silných emócií poskytujú dieťaťu informácie a správy o vnútornom živote iných ľudí. Prostredníctvom umeleckých vyjadrení sa deti učia o svete druhých ľudí, osvojujú si morálne normy (rozprávky), rytmy materinského jazyka (básne) ap.²⁷

1. Umenie ako hra – vo výtvarnom umení využívame u mladšieho školského veku často **NARÁCIU – príbeh**, aby sme im umelecké dielo priblížili, alebo aby sme ich stimulovali k vlastnej tvorbe. Napríklad expresívna maľba môže byť realizovaná nemaliarskymi nástrojmi v príbehu o maliarovi, ktorý stratil svoje štetce a musel si k maľovaniu pohľadať nové pomôcky.

2. Umenie ako prostriedok poznania – vizuálne dielo môže byť zdrojom poznania vo viacerých vrstvách, na jednej strane ide o poznanie obsahu a formy artefaktu (čiže: "čo je na obraze" – hľadanie príbehu a "ako to vzniklo" – poznávanie technickej stránky). Ďalšími zdrojmi poznania môžu byť fakty ako také- napríklad pri výstave fotografií dokumentujúcich návštevu neznámej krajiny. Opozitom je poznávanie novotvarov, neznámych fantazijných a imaginatívnych objektov, ich prostredníctvom u detí stimulujeme ich fantáziu a obrazotvornosť – vďaka asociačnému myslenie.

3. Umenie ako prostriedok komunikácie – v tomto zmysle ide o najutentickejší – bezprostredný vplyv umeleckého diela na dieťa a jeho odpoveď v rámci tohto komunikačného reťazca, pričom spôsob odpovede môže byť **verbálny** – receptívne formy komunikácie alebo **vizuálny** – odpoveď vlastnou výtvarnou tvorbou.

J. Vančát definuje funkcie výtvarného umenia v pozícii fundamentu (koreňa) výtvarnej výchovy v troch rovinách:

1. poznanie reality v jej podstate – **neoetická, ontologická funkcia**
2. poznanie reality a jeho odraz pri vnútornom formovaní subjektu – **gnozeologická funkcia**
3. faktor sociability – **komunikačná funkcia**²⁸

Zoznam literárnych zdrojov:

- FILA, R. 1991. *Načo nám je umenie?* Bratislava : Mladé letá, 153 s. ISBN 80-06-00296-7
- FILIPOVÁ, M. – RAMPLEY, M. *Možnosti vizuálných študií*. Brno : FF Masarykova univerzita. 285 s. ISBN 978-80-87029-26-8
- GERO, Š. -HUSÁR, J. -SOKOLOVÁ, K. 2004. *Teória výtvarnej kultúry a stručný prehľad dejín umenia*. Banská Bystrica : PdF UMB. 126 s. ISBN 80-8055-867-1
- GUILLAUME, M.-KOVÁČOVÁ, B. 2010. *Art vo vzdelávaní*. Trnava: PdF TU, 160 s. ISBN : 978 -80-8082-401-3
- CHALUMEAU, J.L. 2003. *Přehled teorií umění*. Praha : Portál.
- CHVATÍK, K. 2001. *Strukturální estetika*. Brno: Host. 210 s. ISBN 80-7294-027-09
- KOLLÁRIKOVÁ, Z.- PUPALA, B. 2001. *Předškolská a primární pedagogika*. Praha : Portál. . ISBN 80-7178-585-7
- KUSIN, V. SOLLÁROVÁ, E. 2002. *Ľudská tvorivosť*. Nitra : UKF Nitra, 203 s.
- LIESSEMAN, K.P. 2000. *Filozofie moderního umění*. Olomouc: Votobia. 203 s. ISBN 80-7198-444-2
- READ, H. 1967. *Výchova Uměním*. Praha : Odeon. 421 s. 01-521-67
- ŠALDA, F.X. 1955. *O umění*. Praha: československý spisovatel, 761 S.

²⁷ MISTRÍK, E. In: KOLLÁRIKOVÁ, Z.- PUPALA, B. 2001, s. 425

²⁸ VANČÁT, J. 2000, s. 19

- SLAVÍK, J. 2001. *Umění v zážitku, zážitek v umění*. Praha: UK PdF
- SPOUSTA, V. et al. 1996.: *Metody a formy výchovy ve volném čase*. Brno : MU
- UŽDIL, J.-ZHOŘ, I. 1964. *Výtvarné umění ve výchově mládeže*. Praha : SPN. 194 s. 43-2-13
- VANČÁT, J. 2000. *Tvorba vizuálneho zobrazenia*. Praha : UK. 167 s. ISBN 80-7184-9-5- 8
- ZHOŘ, I. 1970. *Umenie a spoločnosť 20. storočia*. Bratislava : Osvetový ústav

2. ZÁKLADNÉ UMELECKÉ DRUHY. VÝTVARNÉ UMENIE A JEHO DISCIPLÍNY

Pojem umenie v sebe zahŕňa celú paletu umeleckých vyjadrení – stvárnení, ktoré majú rôznorodú podobu a narábajú s inými umeleckými prostriedkami. Najrozšírenejšou klasifikáciou umenia, je klasifikácia podľa použitých výrazových prostriedkov, ktorú pôvodne definoval ešte O. Hostinský v roku 1869, keď rozdelil umenie do troch kategórií:

a) priestorové – VIZUÁLNE – vnímame ich vizuálne, sú v priestore a používajú línie a farby

b) časové – AUDITÍVNE – pôsobia na sluch a vyjadrené sú tónmi a slovami

c) časovo-priestorové – AUDIOVIZUÁLNE – vizuálne pôsobenie sa spája s pôsobením hudby a slova

VÝTVARNÉ UMENIE – oddávna pôsobili architektúra, maľba a plastika bezprostredne v jednom diele, pretože maliarom a sochárom pripadala úloha umelecky dotvárať budovy nástennými maľbami a sochami. Ná základe dominancie vizuálnych vnemov sa v súčasnosti viac a viac používa termín **vizuálne umenie**.

MÚZICKÉ (HUDOBNÉ) UMENIE – hudba si zachovala pôvodnú spätosť s poéziou a so slovom.

DRAMATICKÉ UMENIE A POHYBOVÉ UMENIE – vizuálny moment sa tu spája s časovým patrí sem dráma, tanec, balet.

2.1 HUDOBNÉ DIELO

Je stabilizované umelecké dielo, ktoré vzniká v kontexte európskej hudobnej kultúry v dôsledku oddelenia produkcie hudby a interpretácie hudby a je umožnené vznikom notového písma. Hudobné umelecké dielo však v ontologickom zmysle slova existuje iba potiaľ, pokiaľ je produkované a recipované zároveň. Inak (napr. v podobe partitúry) existuje iba potenciálne.

2.2 LITERÁRNE DIELO

Je to umelecký výtvor, ktorého materiálom je jazyk. Stojí na priesečníku dvoch radov – radu prejavov iných umení (napr. hudobná skladba, film, socha), s ktorými je späté dominanciou estetickú funkcie, a radu prejavov jazykových, ku ktorým patrí ako útvar slovesný. Vďaka svojmu slovesnému charakteru je literárne dielo omnoho výraznejšie oznámením medzi svojím pôvodcom – **autorom**, a vnímateľom **čitateľom**, než je to u diel iných umení. Je budované z prvkov samých osebe komunikatívnych, t. j. z repertoáru najbežnejšieho prostriedku ľudskej komunikácie, prirodzeného jazyka. Stáva sa tak nielen súčasťou komunikačného procesu, ktorý, podobne ako diela iných umení, sprostredkúva medzi svojim pôvodcom a vnímateľom, ale súčasne v sebe komunikačný proces zahŕňa. A to v jazykových výpovediach, ktoré literárne dielo vytvárajú, je realizovaný alebo implikovaný **hovoriaci** (rozprávač) a **vnímateľ** lyrický subjekt, adresát ako súbor požadovaných schopností porozumenia. "Hovoriaci" a "vnímateľ" sú v porovnaní s reálnym pôvodcom a čitateľom diela nestotožiteľní.

2.3 DRAMATICKÉ DIELO

Dramatické umenie je umením, ktoré vzniká spojením priestorovej a časovej dimenzie, nazývame ho preto aj audiovizuálnym. Do tejto oblasti zaraďujeme: *divadelné a bábkové umenie, filmové umenie, rozhlasové umenie, televízne umenie*. Dramatické umenie je umenie:

- a) **kolektívne** – na jeho umeleckom diele sa zúčastňujú viacerí tvorcovia;
- b) **syntetické** – integruje viaceré umelecké druhy.

Jeho umelecké dielo sa realizuje na podklade dramatického textu (dráma), rozhlasová hra, filmový scenár (televízny scenár), prostredníctvom herca a je určené divákovi alebo poslucháčovi. Súhrn všetkých dramatických druhov, žánrov a foriem zahrnuje všetky dramatické diela najrozmanitejšieho typu v rámci príslušnej národnej literatúry. Dramatické umenie je historicky premenlivým súborom dramatických fenoménov. Dramatika je založená na bezprostrednom zobrazovaní ľudí v ich vzájomných vzťahoch, náladách, zaujímavých i všedných situáciách.

GESAMTKUNSTWERK (DO POZNÁMKY)

Pôvod slova je nemecký a jeho etymológia nás privádza k totálnemu, celostnému, syntetickému umeleckému dielu. Takéto **všeumelecké** (multimediálne) dielo je vyrovnanou syntézou hudobno-dramatickej, slovesnej, hereckej, tanečnej a výtvarnej zložky. Idea gesamtkunstwerku sa spája s tvorbou hudobného skladateľa R. Wagner.

2.4 VÝTVARNÉ DIELO A VÝTVARNÉ/VIZUÁLNE UMENIE

Výtvarné umenie má pôvod v slove vytvárať, tvoriť. Anglickou modifikáciou je ***fine art***, francúzskou: ***beau art***- krásne umenie. **Ide o komplex umeleckých druhov komunikujúcich prostredníctvom vizuálnej a haptickej (hmatovej) vnímateľnosti.** Realizuje sa na ploche a v priestore prostredníctvom zobrazenia.²⁹ V nadväznosti na uvedené slová treba poznamenať, že v súčasnosti výtvarné umenie už disponuje novým rozmerom. Realizácia diel vizuálneho charakteru má dnes natoľko variabilné stvárnenia, že využíva i **časovú a zvukovú dimenziu** (akčné umenie, sound art), čím sa svojím charakterom približuje k dramatickému umeniu.

Ďalším významným faktom je, že výrazne vizuálny charakter súčasnej spoločnosti nás vyzýva k akceptovaniu významu vizuálneho vnímania. Dôsledkom je diskusia na tému terminológie vizuálne kódovaného umeleckého druhu, ktorý právom možno označiť **vizuálnym umením (visual art)**. Uvedené pojmoslovie je v zahraničnom kontexte úplne bežné. Na Slovensku prevláda pojem výtvarné umenie, čoho odrazom je i fakt, že výučba v školách spätá s týmto umeleckým druhom, sa v našej krajine naďalej nazýva výtvarnou výchovou.

Otázkou je: sú pojmy výtvarný a vizuálny identické? Je možné fenomén, ktorý poznáme pod pojmom výtvarné umenie adekvátne nahradiť pojmom vizuálne umenie?

M. Filipová v úvode štúdie ***Možnosti vizuálnych štúdií*** zásadne diferencuje pojem dejín umenia a vizuálnej kultúry: „*Zatiaľ čo obrazy v tomto generalizovanom zmysle sú predmetom záujmu disciplíny, o ktorej tu bude reč, teda štúdií vizuálnej kultúry, obraz v pravom zmysle slova, umelecké dielo, je hlavnou témou odboru dejín umenia.*“³⁰

Ak pojem vizuálne štúdie zahŕňa vizuálne stvárnenie obrazov našej kultúry, tak z umeleckého, ako aj neumeleckého prostredia a záujem vizuálnych štúdií bude teda determinovaný čistou **vizualitou** objektov, pojem vizuálne umenie by mohol zvädzať prílišnou upätosťou na vizuálnu stránku toho, čo poznáme pod pojmom výtvarné umenie. Ako sme uviedli vyššie, za posledných 50 rokov sa podoba umeleckých stvárnení tohto druhu rozšírila tak o zvukovú ako i časovú dimenziu. Umelecké dielo môže nadobúdať procesuálny charakter. Ako je to teda s označením „takéhoto“ umenia? Je pojem výtvarné umenie, ktorý na Slovensku prevláda, konvenciou alebo je zotrvanie v tejto terminológii práve vďaka udalostiam posledných desaťročí adekvátne?

Odpovedať možno nasledovne. Nech je diferenciácia pojmu vizuálne umenie akokoľvek priliehavá tomu, čo rozumieme pod pojmom výtvarné umenie, posledne spomenutá terminológia by nemala byť žiadnym

²⁹ GERO, Š. – HUSÁR, J. – SOKOLOVÁ, K. 2004, s. 20

³⁰ FILIPOVÁ, M. – RAMPLEY, M. 2007, s. 8

nedostatkom. Tak ako na jednej strane pojem výtvarný odoláva výsostne vizuálnym podnetom (keďže z jeho repertoáru nemožno vyňať haptickú, zvukovú i pohybovú skúsenosť), tak na druhej strane stále označuje proces tvorby (pojem *vytvárať* ako i *tvar*). Uvedené fakty je možné postaviť na obhajobu používania pojmu výtvarné umenie, ktorá nemusí byť len konvenciou či prezistenciou prekonaného, ale práve naopak, zámerným postojom.

Výtvarné umenie úzko kooperuje so systémom životného prostredia. Niektoré umelecké druhy, ako je architektúra, dizajn a úžitkové umenie smerujú k **praktickým cieľom** a iné, ako maliarstvo a sochárstvo (nazývame ich aj voľné umenie), smerujú **ku komunikácii medzi ľuďmi**, k riešeniu dôležitých životných situácií a k pretváraniu človeka. Voľné umenie je priestorom k produkcii umeleckých diel, ktoré majú emotívnu obsahovú náplň, pri ich tvorbe najčastejšie umelec vychádza z istej idey, ktorú vkladá do artefaktu. Voľné umenie priamo vplýva na zmenu myslenia, správania, konania, teda na životný štýl človeka. Životný štýl súvisí s kultúrou a predstavuje zložitý jav, ktorý obsahuje v sebe prvky materiálne i duchovné. Vyrastá priamo z procesu života a realizuje sa na určitom stupni duchovného života spoločnosti.³¹

Z hľadiska ustáleného historického kontextu sa výtvarné umelecké dielo realizuje buď v dvojrozmernej, alebo trojrozmernej podobe, pričom v oboch rovinách disponuje istými (klasickými) médiami.

1. **Priestorové disciplíny:** architektúra, sochárstvo, intermédiá.
2. **Plošné disciplíny:** kresba, maľba grafika.

Na záver kapitoly si popíšeme tiež inovácie, ktoré prichádzajú predovšetkým v 20. storočí a znamenajú istú invenciu a prínos do klasických plošných a priestorových výtvarných disciplín.

2.4.1 ARCHITEKTÚRA

Architektúra je druh umenia zameraný na **praktické a estetické potreby** spoločnosti, na organizovanie a tvorbu životného prostredia **vonkajšieho** (exteriéru) alebo **vnútorného** (interiéru).

Vznikla z dôvodu ochrany človeka pred nepriaznivými prírodnými javmi a katastrofami. Človek týmto prírodným javom nerozumel vznikala predstava vyšších nadprirodzených síl a snaha získať si ich priazeň. K tomuto účelu slúžila i architektúra.

Architektúra je oceňovaná z veľkej časti preto, že slúži funkciám, pre ktoré sú jej stavby určené. Dalo by sa teda povedať, že architektúra je druhom umenia, pri ktorom sa dá otázka „*aká je jeho hodnota?*“ vyriešiť jednoducho – je hodnotné pretože je **užitočné**. Avšak, ak je architektúra hodnotná, pretože je funkčná, môžeme preto pochybovať o jej umeleckých nárokoch a pýtať sa, či je vôbec možné označiť ju za umenie. To, čo je umelecké, je skutočne treba odlišovať od toho, čo je výhradne utilitárne. A ak je tomu tak, máme dôvod zvažovať, či má byť architektúra, ktorej sa ľudia nevenujú pre ňu samotnú, ale pre jej užitočnosť, status umenia vôbec pripisovaný.

Architektúra má isté rysy, ktorými sa od iných líši.

1. Úžitková hodnota. Architektúra je užitočná spôsobom, ktorým ostatné druhy umenia užitočné nie sú. Výsledok práce architekta je v podstate funkčný, zatiaľ čo u hudobníka al. maliara tomu tak nie je. Hudba a maliarstvo praktickým účelom slúžiť môžu, ale nie sú k nim primárne určené. Možnosť nezávislej hodnoty je dôležitá, pretože ukazuje, že hudobné a výtvarné diela nemusia vyhovovať umeleckým zámerom, pre ktoré boli pôvodne určené a napriek tomu, môžu si uchovať estetickú hodnotu.

Resumé – podstatou architektúry je, že *užitočná byť musí*, zatiaľ čo ostatné umenia majú *možnosť* byť užitočné.

³¹ GERO, Š. – HUSÁR, J. – SOKOLOVÁ, K. 2004. Ibidem, s.20

2. Dôležitosť umiestnenia. Budova, ktorá je inak dostatočne atraktívna a funkčná, môže byť nevýhodným umiestnením znehodnotená. O obrazoch, básňach alebo hudobných skladbách sa to povedať nedá. Tie väčšinou môžu byť umiestnené alebo ocenené v rôznych prostrediach. Zmena umiestnenia na ich estetických hodnotách nič nezmení. Platia tu samozrejme isté obmedzenia, ale väčšina umeleckých diel nie je na svoje umiestnenie viazaná.

3. Tvaroslovie. Architektúra má svoje tvaroslovie – takmer nikdy netvorí celkom nové elementy. Architekt komponuje budovu zo štandardných súčastí, akými sú steny, dvere, okná, stĺpy, zábradlia atď. V ostatných umeniach niečo podobné nemá obdobu, neexistujú žiadne nazhromaždené prvky, ktoré by básnik alebo skladateľ jednoducho podkladal dokopy.

Architektúra má mnohoraké žánre:

- Obytné domy – vily, paláce, kaštiele
- Sakrálne stavby – kostoly, kláštory, chrámy a katedrály
- Obchodné a kultúrne strediská – administratívne budovy, divadlá, kiná, cirkusy,
- Cestné stavby – mosty,
- Priemyselné stavby.

2.4.2 SOCHÁRSTVO

Je jedným z najstarších druhov výtvarného umenia, zaoberá sa stvárňovaním hmoty v priestore. Podľa spôsobu stvárňovania hmoty rozlišujeme dve základné techniky:

1. **plastickú** (výsledkom je plastika) – hmota sa stvárňuje modelovaním a pridávaním;
2. **skulptúrnu** (výsledkom je skulptúra) – hmota sa stvárňuje odoberaním.

Plastika predpokladá dvojstupňový tvorivý proces:

- vytvorenie modelu, návrh v tvárnom materiáli (hlina, plastelína)
- vytvorenie sochy v definitívnom materiáli (bronz, cín a epoxid).

U **skulptúry** prevažuje jednostupňový tvorivý proces, stvárňuje sochu hneď v definitívnom materiáli. Pri skulptúre sa tiež môže použiť škica, či model v tvárnom materiáli. Medzi sochou a plastikou je veľa prechodných typov či úplne iných prístupov založených hlavne na konštruovaní (zvárané, drôtené a iné sochy).

Farba nemá v sochárstve taký význam ako v maliarstve, tu hrá dôležitú funkciu **SVETLO**.

Striedaním svetla a tieňov získava socha umelecký život, plastickú výrazovú silu. Socha tým, že je trojrozmerná, ako aj pôsobením skutočného svetla, pôsobí na vnímateľa mocnejšie ako maľba. Sochy plnili i plnia v dejinách ľudstva celý rad funkcií (magické, kultové, didaktické, alegorické, oslavné, pamätné, monumentálno-dekoratívne atď.) a podľa tohto určenia boli súčasťou interiéru, či exteriéru architektúry, urbanistického, či prírodného prostredia alebo vznikali a vznikajú ako sochy voľné. **Voľná socha** je zo všetkých strán prístupná. Iným typom sochárskeho diela je reliéf, je čiastočne spojený s plochou steny. Podľa stupňa redukcie tretieho rozmeru delíme reliéfy na:

a) nízke – **basreliéfy**

b) vysoké – **hautreliéfy**

Niekedy sa stretávame aj s rozdelením na nízke, stredné a vysoké reliéfy.

2.4.3 MALIARSTVO

Maliarstvo je druh výtvarného umenia založený na výrazových možnostiach **farby**. Zámerne organizuje línie, farebné škvrny a plochy na plošnom podklade a vytvára (počítajúc s predstavivosťou) obrazový – estetický dej.

Podľa tematiky delíme maliarstvo na

- portrétné;
- figuratívne;
- žánrové (výjavy každodenného života);

- historické;
- krajinomaľba;
- zátiešie.

Podľa použitého podkladu môže byť:

- maľba na papieri;
- na preglejke;
- na plátne;
- na dreve;
- na omietke;
- na skle.

Podľa použitého materiálu:

- olejová maľba;
- temperová maľba;
- akvarel;
- pastel.

Najčastejším produktom maliarstva je **obraz**. Prostredníctvom umeleckého obrazu autor komunikuje s príjemcom, pričom používa výtvarný jazyk. Využíva aj tradíciu tým spôsobom, že nadväzuje na isté témy- vytvárajú sa tematicky príbuzné diela (materstvo, smrť, zrodenie človeka).

Výtvarná umelecká tvorba 20. storočia priniesla nové chápanie maľby, vďaka čomu možno dnes vyčleniť dve skupiny maliarskych diel:

1. Nástennú maľbu – ide o maľbu realizovanú na stene budovy (freska, mozaika, sgrafito)
2. Voľnú maľbu – závesný obraz

V rámci tradície nástenej maľby treba spomenúť **monumentálno-dekoratívne nástenné maliarstvo**, ktoré oproti voľnej maľbe je úzko viazané na architektúru. Nástenné maliarstvo musí vychádzať z proporcií a farebnosti daného priestoru, zo stanoviska potenciálnych príjemcov a iných výtvarných kritérií, ktoré podporujú estetické pôsobenie architektúry.

2.4.4 KRESBA

Je výtvarný prejav založený na vyjadrovacej schopnosti **línie (čiary)**. Je vytvorená akýmkoľvek vhodným nástrojom (ceruzou, perom, kriedou, uhlom, rudkou, drevkom, štetcom.....) Tlmočí trojrozmernú skutočnosť do plochy, abstrahuje, vyjadruje úspornosť formotvorných prostriedkov na vyjadrenie zvoleného problému. Kresba je základom tvorivej práce vo všetkých druhoch výtvarného umenia. Kresbu využívajú maliari, sochári i architekti. Kresba je záznamom autonómneho vyjadrenia umelcovho nápadu. V priebehu vývoja sa kresba rozvinula a diferencovala do rôznych špecifických druhov.

2.4.5 GRAFIKA

Podstatou grafiky je **rozmnžovanie umeleckého diela** pomocou tlače. Toto plošné médium má svoje špecifické postupy: grafik (umelec) preniesie svoj výtvarný námet na pevný materiál (kreslením, maľovaním, rytím alebo leptaním) a vytvára z neho **matricu**. Na matricu sa nanáša tlačiarenská farba a potom sa námet sníme otlačením na papier (prípadne na plátno). Výsledkom je zrkadlový otlačok námetu zachyteného na matrici. Súčasťou grafiky sú štyri základné klasické spôsoby tlače³²:

- **Tlač z výšky** – vývýšené miesta naváľame farbou a tlačíme
- **Tlač z hĺbky** – do vhlbených miest vtierame farbu a tlačíme pod veľkým tlakom
- **Tlač z plochy** – ide o tlač z rovnej roviny, založenú na odporivosti masnoty a vody. Masná farba sa nanáša na vlhký litografický kameň, kde bola predtým nanosená masná kresba. Pri nanášaní farby, tá chytá iba na masné miesta a v okolí je odpudzovaná vodou

³² ODEHNAL, A. 2005, s. 16

- **Pretlač** – serigrafia (sieťotlač) – ide o pretláčanie farby cez šablónu zhotovenú na sieti.³³

1. Techniky **tlače z výšky** sú: drevorez, drevoryt, linorez, lynoryt, olovoryt, lepenkorez, tlač prírodnín,
2. Techniky **tlače z hĺbky** sa delia na :
 - a) **MECHANICKÉ** (SUCHÉ) – suchá ihla, mezzotinta, medirytina, ocelorytina, bodkovacia technika, krajonová maniera, rytie do umelých hmôt.
 - b) **CHEMICKÉ** (MOKRÉ) – čiarový lept, akvatinta, rezerváž, mäkký kryt... a.i.
3. Techniky **tlače z plochy**: litografia (kameňotlač).
4. Techniky **pretlače**: sieťotlač.

2.5 NOVÉ VÝTVARNÉ MÉDIÁ, POSTUPY, AUTORSKÉ TECHNIKY A METÓDY

V predchádzajúcich statiach sme uviedli, ako sa delili médiá klasickej výtvarnej tvorby, ktorých platnosť pretrvávala niekoľko storočí. V súčasnosti na prahu 21. storočia za zenitom moderny a v perzistencii postmoderných „post“ umeleckých stratégií vo výtvarnom umení nevyhnutne disponujeme celou plejádou **NOVÝCH aj inovovaných vizuálnych médií a stratégií**. Možnosti, ktoré ponúkajú, by nemali byť opomenuté ani pedagógmi pôsobiacimi v praxi elementárneho vzdelávania. Práve naopak, vzhľadom na dobu, v ktorej deti v súčasnosti žijú, ktorá je príznačná kvantitou vizuálnych podnetov umeleckého i mimoumeleckého prostredia, je variabilné využívanie nových vizuálnych stratégií prirodzenou výzvou, ale i potrebou výtvarnej edukácie.

Pôvodné kategórie plošných a priestorových médií sa obohatili o nové prírastky. V rámci priestorových médií ide predovšetkým o výtvarné impulzy, ktoré priniesli členovia hnutia dadaizmu – **objekt, nájdený objekt, readymade, marzbau a merzbild, mäkká plastika**. V tomto prostredí vznikajú i diela, ktoré môžeme považovať za predchodcov **environmentu**, ktorý má z hľadiska pôvodných (klasických) médií multimediálny charakter.

Konstruktivisti priniesli do repertoáru **kontrareliéf, mobil a stabil**.

Výraznými inováciami je typická i tvorba pop-artu, tvorcovia ktorého využívali už známe médiá novým spôsobom a priniesli novú sadu autorských techník- **akumulácie, obrazy pasce, kompresie, paketáž, mäkkú plastiku**. V oblasti média grafiky vznikla napríklad v prostredí hnutia pop-art **serigrafia, xerografia**.

Výpočet nových, modifikovaných médií či stratégií a techník, ktoré dané médiá umožnili, je veľký, stručne ho predstavuje tabuľka 1, ktorá má ambíciu jednoducho a schematicky kategorizovať inovácie výtvarného jazyka 20. storočia.

V tabuľke *Prehľad klasických a nových (súčasných) médií a postupov* uvádzame:

- V HORIZONTÁLNEJ LÍNII uvádzame stručný prehľad:
 - **nových výtvarných médií** – sú vkladané (po)vedľa klasického média z ktorého sa vyvinuli;
 - **nových výtvarných postupov/stratégií** – sú inováciou novovzniknutého média;
 - **nových i autorských techník** – ktoré sú originálnou podobou daného média, občas tiež výlučnou formou umeleckej stratégie jedného výtvarníka, prípadne skupiny výtvarníkov. Sú charakteristické originálnym a individuálnym prínosom.
- VO VERTIKÁLNEJ LÍNII okrem klasických médií (plošných a priestorových) predstavujeme:
 - **médiá s dimenziou času (a zvuku)** – AKČNÉ UMENIE, ktoré svojím charakterom presahuje čisto vizuálnu podobu a obsahuje tiež prvky dramatického umenia, predovšetkým tým, že zahŕňa časovú i zvukovú dimenziu;

³³ BAUER, A. 1999, s. 25

- o **médiá mimo reálneho priestoru** – VIRTUÁLNE UMENIE, existujú v elektronickej podobe, ich vznik umožnil počítač;
- o **intermédiá** – médiá, ktoré vznikajú skladbou viacerých vizuálnych médií.

Jednotlivé inovácie, budú tiež spomenuté v súvislosti s ich tvorcom a umeleckým hnutiam s nimi spojenými, v rámci druhej časti našej štúdie, ktorej cieľom je inšpirácia výtvarným umením 20. storočia.

TABUĽKA 1: PREHĽAD KLASICKÝCH A NOVÝCH (SÚČASNÝCH) VÝTVARNÝCH MÉDIÍ A POSTUPOV

Charakter média	Klasické médiá	Nové médiá	Inovácie- nové výtvarné postupy	Nové (autorské) techniky
Priestorové disciplíny/ Médiá	ARCHITEKTÚRA	Dizajn		
	SOCHÁRSTVO Skulptúra Plastika Reliéf	Objekt	Objet trouvé	Merzbau Merzbild
				Readymade
				Kompresia
				Akumulácia
				Mobil
				Stabil
				Kontrareliéf
				Rotoreliéf
			Živá plastika	
			Sociálna plastika	
			Paketáž	
			Meta-harmónia	
			Materiálový obraz	
	Obraz pasca			
Kombinovaná maľba				
Inštalácia		Inštalácia in situ		
Environment				
Plošné disciplíny/ médiá	KRESBA		Komiks	
			Graffiti	Air brush
	GRAFIKA Predelektronická	Mechanická		Serigrafia
				Pečiatková tlač
		Fotomechanická		Ofset
				Xerografia
		Alternatívna	Monotýpia	Tlač koróziou
			Štrukturálna tlač	
			Reliéfna tlač	Tlač mincami
	elektronická	Elektronická	Počítačová grafika	
	MAĽBA			Dripping

		Fotografia	Graffiti	
			Materiálový obraz	
			Analógová fotografia	Fotogram (Rayogram)
				Fotomontáž
			Digitálna fotografia	Postfotografické manipulácie
Médiá s dimenziou času a zvuku	AKČNÉ UMENIE	Akcia		
		Happening		
		Performance		
		Event		
	ZVUKOVÉ UMENIE			
Médiá mimo reálneho priestoru	VIRTUÁLNE	Počítačové umenie	Internetové umenie	
		Telekomunikačné /poštové umenie	Fax art	
			Mail art	
		Videoumenie	Videoinštalácia	
		Umenie v kybernetickom priestore	Virtuálna realita	
		Svetelné umenie	Laserové umenie	
Zmiešané – hybridné médiá	INTERMÉDIÁ	Videoinštalácia		
		Interaktívna inštalácia		
		Kinetické umenie		

V rámci teórie výtvarného umenia sa slovom **médiá** niekedy označujú aj materiály, ktoré pôvodne slúžili na zachytenie vizuálnych obrazov, sú nimi **PAPIER** a **TEXTIL**. Vzhľadom k tomu, že ich možnosti priniesli rozmanitosť ich využitia, dnes sa spájajú s týmito pôvodne „nosičmi informácií“ viaceré výtvarné techniky. Vo svojej podstate sú tak papier, ako i textil ambivalentnými „médiami“, pretože s nimi možno laborovať tak v plošnom ako i v priestorovom vizuálnom stvárnení.

Medzi techniky spojené s papierom radíme: KOLÁŽ, DEKOLÁŽ, ROLÁŽ, PROLÁŽ, MUCHLÁŽ/KRKVÁŽ, FUMÁŽ, CHIAZMÁŽ, MUCHLÁŽ, FROASÁŽ, ALCHYMÁŽ.

Textil prerástol z plošnej formy (TEXTILNÁ INTARZIA, TAPISÉRIA, POTLAČ, VÝŠIVKA, ART PROTIS³⁴) do priestorových inovácií akými sú MÄKKÝ OBJEKT, MÄKKÁ PLASTIKA A TEXTILNÁ INŠTALÁCIA.

Zoznam literárnych zdrojov:

FILA, R. 1991. *Načo nám je umenie?* Bratislava : Mladé letá, 153 s. ISBN 80-06-00296-7

GERO, Š. – HUSÁR, J. – SOKOLOVÁ, K. 2004. *Teória výtvarnej kultúry a stručný prehľad dejín umenia*. Banská Bystrica : PdF UMB. 126 s. ISBN 80-8055-867-1

³⁴ vlnená netkaná textília používaná ako tapiséria. Na rozdiel od gobelínu, tkaného vlákno po vlákne, pri tejto technike sa pracuje v celej ploche – pokladajú sa na seba vrstvy vlny.

- GERŽOVÁ, J. (eds.) 1999. *Slovník světového a slovenského výtvarného umění druhé polovice 20. století*. Profil. 320 s. ISBN 80-968283-0-4
- GUILLAUME, M.-KOVÁČOVÁ, B. 2010. *Art vo vzdelávaní*. Trnava: PdF TU, 160 s. ISBN : 978 -80-8082-401-3
- CHALUMEAU, J. L. 2003. *Přehled teorií umění*. Praha : Portál.
- CHVATÍK, K. 2001. *Strukturální estetika*. Brno: Host. 210 s. ISBN 80-7294-027-09
- READ, H. 1967. *Výchova Uměním*. Praha : Odeon. 421 s. 01-521-67
- ŠALDA, F. X. 1955. *O umění*. Praha: československý spisovatel, 761 s.
- ŠTOFKO, M. 2007. *Od abstrakcie po živé umenie*. Bratislava: Slovart. 311 s. ISBN 978-80-8085-108-8

3. VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE MOŽNOSTI A LIMITY VÝTVARNÉHO UMENIA

Umenie je úzko späté s tvorbou, pretože tvorivosť je jeho najvlastnejšou podstatou. Aby sme mohli patrične „uchopiť“ princíp pôsobenia umenia na ľudskú osobnosť, ako i hľadať východiská v oblasti edukácie, je potrebné preniknúť do charakteru tvorivej umeleckej činnosti a porozumieť mu. Ako uvádza V. Kusin a E. Sollárová, poznatky o ľudskej tvorivosti ukazujú, že možno vyčleniť tri typy ľudskej tvorby, ktoré sa od seba odlišujú :

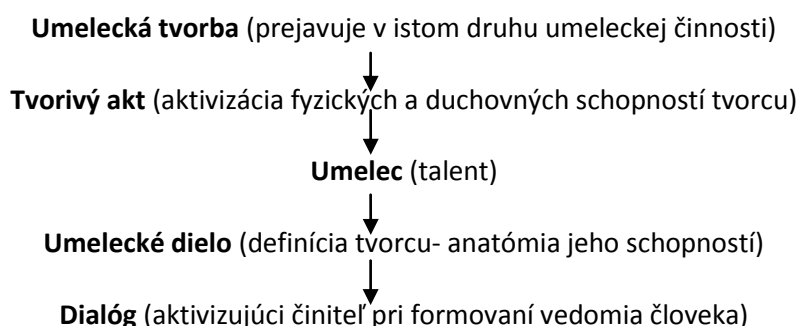
- a) **Umelecká;**
- b) **Technická;**
- c) **Vedecká.**

Každý typ ľudskej tvorby je charakteristický istým určením, ktoré má dominujúce postavenie a je ukazovateľom špecifickosti daného aspektu tvorby. Na druhej strane všetky typy tvorby obsahujú tiež prvky ostatných určení. Na základe uvedeného možno konštatovať, že:

- v umeleckej tvorbe prevláda *emocionálne (zmyslovo-emocionálne)*;
- v technickej tvorbe o *prakticko-inštrumentálne*;
- vo vedeckej o *racionálne* určenie.³⁵

Umelecká tvorba sa prejavuje prostredníctvom **tvorivého aktu** (aktivizácia fyzických a duchovných schopností tvorcu) za predpokladu, že subjekt tvorenia (umelec) disponuje systémom tvorivých schopností (talentom) ako najvyšším možným stupňom nadania pre určitý umelecký druh činnosti. Táto talentom podložená a cieľavedome usmerňovaná činnosť vyúsťuje v tvorbe **umeleckého diela**, ktoré je vo svojej podstate **definíciou tvorcu** a to do takej miery do akej umelec vypovedá sám o sebe, do akej miery sprístupňuje poznaný svet pretavený cez svoje Ja, inému človeku.

SCHÉMA 2: Umelecká tvorba

³⁵ KUSIN, V. -SOLÁROVÁ, E. 2002, s. 93

„Umelecká tvorba sa stáva špecifickou formou subjektívneho, tvorcom modifikovaného (obohateného) odrazu skutočnosti a jej sprístupnenia estetickému (a vôbec ľudskému) vedomiu. Tento odraz je modifikovaný v tom zmysle, že pri uchopovaní určitých stránok, momentov, či niektorých podstatných určení skutočnosti ich tvorca z pozície svojho ja „prehodnocuje“. Preto sa toto prehodnocovanie stáva zdrojom myšlienkových emocionálnych a vôľových (ale aj prakticko-činných) aktivít človeka, komunikujúceho s daným dielom. Preto je dobrý ten tvorca (v oblasti umenia, vedy a techniky), ktorý svojim dielom dokáže viesť druhého k práci nielen na vytvorenom diele, ale aj na sebe samom“³⁶.

3.1 VÝTVARNÁ (UMELECKÁ) TVORBA VERZUS VÝTVARNÁ EDUKÁCIA

V rámci edukácie je podstatné, že špecifickou črtou výtvarného umenia (ale i umenia ako takého) je jeho **emocionálne určenie**, zahŕňajúce tiež **zmyslovú dimenziu**. Každý vyučovací predmet sprístupňuje žiakovi niečo nové, čo sa stáva podnetom a zdrojom poznávania. Ani umelecké disciplíny nie sú odlišné, poznávanie je pre ne charakteristické, ich doménou, ktorá ich však odlišuje od ostatných predmetov je schopnosť, ba priam predurčenosť k **stimulácii a aktivácii emócií a citov (prežívanie)**, ako aj orientácia na **subjektívno-osobnostné poznávanie** a osvojovanie si **sveta**.

Je potrebné si uvedomiť akú významnú rolu zohráva umenie pri **formovaní osobnosti** žiaka práve tým, že nepredostiera pevné a nemenné fakty, ktoré majú svoju vopred stanovenú štruktúru a logiku. Naopak **je kľúčom, ktorý otvára dvere do sveta vlastného prežívania, cítenia a dáva priestor k prejavom pátrania a objavovania vlastného náhľadu na predstretú problematiku- vlastného vnímania a uchopovania sveta**.

Zatiaľ čo veda sa snaží preniknúť k podstate predmetov, procesov a javov a na základe istých objektívnych skutočností definovať ich charakter (pričom eliminuje akékoľvek náhodné a nepodstatné fakty), **umenie sa otvára špecifickému vnímaniu každého jedného človeka**. Umožňuje, ba priam je určené **K SUBJEKTÍVNEMU** uchopovaniu sveta vnímaného tvorcom.

Podobne ako i na úrovni recepcie sa otvára viacznačným analýzám a implikáciám pozorovaného a priznáva význam *osobnej skúsenosti, schopnosti porozumieť kontextu, vcítiť sa, ako i momentálnemu naladeniu vnímateľa*. Umelecké dielo sa stáva odrazom autorových skúseností, vyjavením osobných zážitkov a výpovedí, priestorom vnútorného prežívania umelca.

Výtvarná edukácia je jeden z mála vyučovacích predmetov, ktorý prispieva k rozvoju subjektu na úrovni **vnímania**, ale predovšetkým **fantázie, predstavivosti, obrazotvornosti, emocionálneho prežívania a vyšších citov**. Oproti ostatným vyučovacím predmetom, kde prevláda kognícia, primárne postavenie má informácia a následne vedomosť, vo výtvarnej edukácii je to **predstava**, jej **vizualizácia** a **zážitok**. Obzvlášť v detskom veku zohráva **zážitok** mimoriadnu úlohu.

Skôr ako sa dostaneme k výtvarnej edukácii a k hľadaniu cesty ako by mala výtvarná edukácia vyzeráť, zameriame sa na fenomén zážitku a prežívania zážitku, podstatu ktorého by mala výtvarná edukácia zahŕňať. Zameranie týmto smerom deklaruje i definovanie cieľov výtvarnej edukácie podľa posledného schváleného Štátneho vzdelávacieho programu SR (viď. podkap. 3.4.1) z júna 2008.

3.2 PREŽÍVANIE UMENIA- VPLYV ZÁŽITKU NA OSOBNOSŤ ČLOVEKA

Prežívanie variabilných zážitkov počas života vedie k zhromažďovaniu skúseností, ktoré formujú osobnosť a ovplyvňujú naše ďalšie správanie a konanie. Čo vlastne je zážitok sa pokúsil definovať J. Slavík, keď ho

³⁶ KUSIN, V. -SOLÁROVÁ, E. 2002, ibidem, s. 102

označil za: „*individuálne vnímaný, prežívaný a zapamätateľný obsah pociťovaný ako významový celok-príbeh, v ktorom je z pohľadu zažívajúceho jedinca zachytená príslušná situácia.*“³⁷

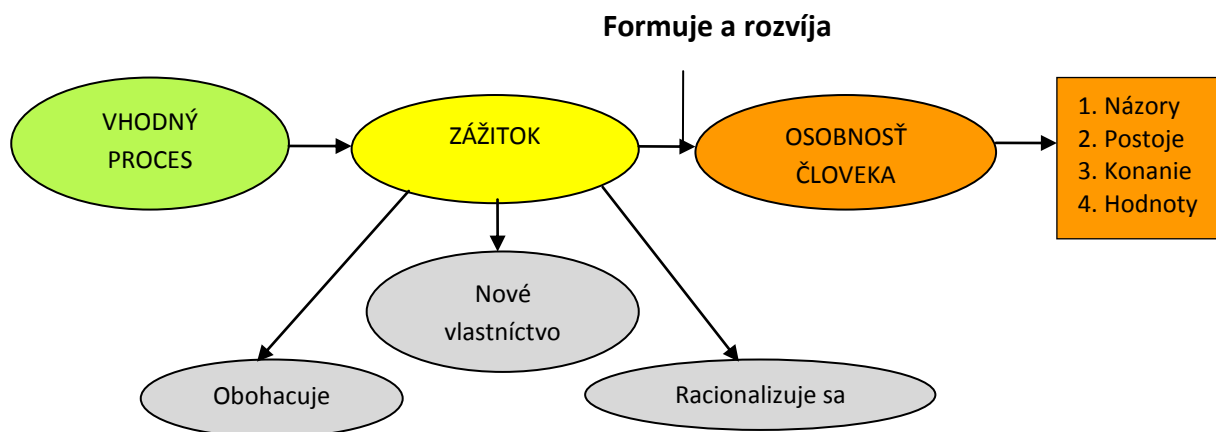
Zážitok ako fenomén vlastného, osobného, autentického prežívania- znamená:

1. obohatenie vnútorného života človeka,
2. získanie nových, vlastných skúseností.

Osobný zážitok má významný vplyv na formovanie a rozvoj osobnosti, na správanie a konanie jedinca, jeho hodnoty. Zážitky sa stávajú súčasťou osobnosti, ktorá si ich zracionalizuje, čím sa rozšíri vplyv zážitku z emocionálnej stránky aj na intelektuálnu stránku osobnosti.

Zážitok je výnimočný fenomén, ktorý veľmi intenzívne ovplyvňuje osobnosť jedinca. Zážitky **vlastného, autentického prežívania a skúseností** (na vlastnej koži) sú **duševným vlastníctvom jedinca**, na základe ktorého buduje svoju osobnosť.³⁸

Schéma 3: Fungovanie zážitku

Úloha zážitku pri rozvoji osobnosti postupne nadobudla pre učiteľov a vychovávateľov takého významu, že sa stala **základným princípom ZÁŽITKOVEJ PEDAGOGIKY** alebo tzv. **skúsenostného učenia**. Medzi významné osobnosti, ktoré ovplyvnili šírenie pedagogiky zážitku na našom území ešte v období Československa patrili:

- nemecký pedagóg **Jorg Ziegenspeck**
- český pedagóg **Mojmír Važanský**
- rozhodujúcou osobnosťou v pedagogike zážitku bol **Kurt Hahn**.

Kurt Hahn (1886 – 1974). Bol pedagógom s veľkým pedagogickým optimizmom, ktorý veril, že v každom človeku možno prebudiť dobro a rozvíjať ho učením. Venoval sa terapii a výchove zážitkom v podobe krátkodobých štvortýždňových kurzov v prírode. Jeho výchovné metódy boli založené na celistvom vývoji osobnosti, zameriaval sa na rovnako na rozvoj *fyzickej* i *duševnej* stránky jedinca. Ústrednou myšlienkou jeho výchovy bola **česť, rovnosť a prekonávanie samého seba**. Svoju koncepciu založil na nedostatkoch, ktorými trpela súdobá spoločnosť:

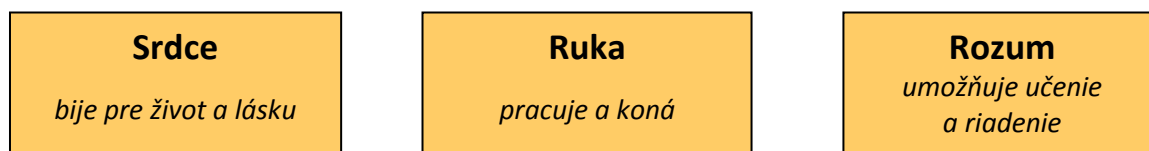
- nedostatok ľudskej účasti (solidarity, pripravenosti pomôcť);
- úpadok svedomitosti, starostlivosti;
- úpadok telesnej zdatnosti;

³⁷ SLAVÍK, J. 2001, s.65

³⁸ KRATOCHVÍLOVÁ, E. , 2004, s. 141

- konzumný spôsob života, zážitky získavané nie vlastnou účasťou, ale cez médiá;
- pokles iniciatívy.

Vo výchove zážitkom ide o celistvosť ľudského života, ktorého súčasťou je aj utváranie sociálnych vzťahov, (aj vzťahov vo výchove), o sebarealizáciu a sociálnu zodpovednosť. Podstatu výchovy zážitkom vyjadruje základná téza:

Hahn zdôrazňoval spojenie rozumu, srdca a ruky, čiže celistvú výchovu. Pri práci s deťmi a mládežou využíval:

- **terapiu zážitkom** v podobe služby blíznym- chorým, starým, postihnutým;
- telesnú prípravu- zvyšovanie vlastnej vitality, objavovanie vlastných schopností a možností;
- projekty vysokých, ale dosiahnuteľných cieľov, expedícií- možnosť postarať sa o seba, iniciatíva, rozhodovanie, schopnosť prekonávať prekážky.³⁹

3.2.1 VÝCHODISKÁ VÝCHOVY ZÁŽITKOM

Hlavným východiskom výchovy zážitkom je:

- vytváranie situácií, podmienok pre získanie intenzívneho zážitku;
- hľadanie riešení v neobvyklých situáciách, ktoré nás nútia premýšľať;
- hľadať ako prekonávať prekážky za spolupráce s inými.

V týchto situáciách ľudia poznávajú samých seba i druhých, svoje možnosti i hranice a hlavne vlastné riešenia v situáciách, ktoré nemožno obísť, ktorým sa nemožno vyhnúť. Je to výchova založená na vlastnom zážitku, vlastnej aktívnej účasti, čo zanecháva najhlbšie stopy vo vedomí a nesie so sebou tiež predpoklad pre pamäťové osvojenie daného poznatku.

K. Hahn spájal výchovu zážitkom s radosťou, veselosťou, humorom, chuťou, krásou, učením sa v činnosti, pomocou radosti z úspechu prekonávať prekážky, rozvíjať medziludské vzťahy, nové poznatky a individuálne skúsenosti.

„Všetci sme lepší ako si myslíme. Ak by sme to niekedy spoznali, už nikdy by sme sa neuspokojili s ničím menším.“⁴⁰

3.3 ZÁŽITOK V INTENCIÁCH EXPRESÍVNEJ- VÝTVARNEJ VÝCHOVY

Zážitok, je pre umenie jeden z primárnych javov, s ktorým umelec počíta. Pre percipienta je zase zážitok popri snahe o pochopenie a odkrytie obsahu umeleckého diela, jedným z najdôležitejších prínosov výtvarného umenia.

Aj keď sa zážitok v posledných rokoch úspešne ujal v rámci pedagogiky voľného času, v tradičnom výchovno-vzdelávacom procese sa však naň akosi pozabudlo, možno len nie je čas, nezabúdajme však, že zážitok je jeden z najvýznamnejších faktorov, ktorý ovplyvňuje názory, pohľad na svet, presvedčenie a motivačné činitele správania, či priamo správanie človeka a jeho hodnoty!

³⁹ KRATOCHVÍLOVÁ, E. , 2004, s. 142

⁴⁰ KRATOCHVÍLOVÁ, E. , ibidem, s. 143

Najvýznamnejšou podstatou, ktorá spája zážitok a umenie je spätosť so životom. Ako sme si už uviedli v rámci charakteristiky umenia, umenie vzniká ako odraz vzťahu (umelca) so skutočnosťou. Umenie nemôže byť izolované od života, tak ako umelec nedokáže svoje dielo vytvoriť v sterilnom priestore, do ktorého by neprenikol (ani nepriamo) žiaden vplyv, ktorému je vo svojom živote sám vystavený. Pretože umelec nám vo svojom diele odovzdáva časť zo seba, svojho života, vlastné skúsenosti, či vnímanie konkrétneho problému. Výtvarné umenie, podobne ako ostatné druhy umenia nie je možné oddeliť od života.

Dieło je **posolstvom autora (jeho definíciou)**, ktoré je určené ku komunikácii a verejnosť ho v rámci vnímania má možnosť odhaliť, dešifrovať. Každý pátra pri interpretácii umeleckého artefaktu iným spôsobom, na základe svojich dispozícií.

3.3.1 SITUÁCIA A ZÁŽITOK

Zážitok je vždy spätý s istou **situáciou** v rámci ktorej k nemu dochádza. Porozumieť a pochopiť situáciu, znamená zmocňovať sa jej významov, prikladať jej zodpovedajúce kritériá a rezonovať s jej atmosférou.

Ako uvádza J.Slavík⁴¹ situácia je však ako celok veľmi zložitá a preto vo svojej úplnosti a komplexnosti zostáva človeku skrytá, neprístupná. Vydáva sa mu iba prostredníctvom zážitku, ten však **selektívne postihuje** iba určitú časť z mnohých situačných aspektov. Zážitok sme schopní popísať, alebo ho nejakým spôsobom sprítomniť, pričom vyjadrujeme z neho to, čo považujeme za dôležité. Stáva sa preto, že dvaja ľudia, ktorí zažili tú istú situáciu ju budú opisovať úplne odlišne, každý z nich sa na základe osobného zážitku zameriava na iné stránky toho čo zažili. Na niektoré stránky situácie rozprávač kladie **zážitkový dôraz**, iné zanedbáva.

Príkladom je spoločný zážitok, ktorý vo forme príbehu rozprávajú viacerí zúčastnení (situácia, ktorá je skutočná) a pri tom sa vzájomne korigujú, dopĺňajú a upresňujú spoločný príbeh na základe toho, čo si z neho kto pamätá. Vzhľadom k tomu, že prežívanie je výsostne individuálna záležitosť, môže tá istá situácia vyvolávať protichodné pocity a zážitky. To, čo u jedného spôsobí pozitívne naladenie, môže u iného byť zdrojom negatívnej skúsenosti. Napr. jazda na dynamickom kolotoči v lunaparku môže byť pre niekoho zážitkom radosti a vzrušenia a pre iného zdrojom strachu a úzkosti.

Podobná situácia nastáva keď viacerí vnímajú ten istý artefakt. Niektorí budú obraz psychologicky diagnostikovať – hľadať a nachádzať výpoveď o živote zobrazených postáv, ďalší vnímateľ sa zameria predovšetkým na farebnosť obrazu, iný na jeho formu. Spomínané rozdielne chápanie tej istej situácie potvrdzuje, že zážitok je **vnútorne komponovaný** do individuálne jedinečného celku, ktorý nazývame **obraz situácie**.⁴²

Človek sa teda nastavuje na určité stránky situácie a iné si nevšíma. Toto individuálne nastavenie rozhoduje o tom, ako budeme situácii rozumieť i o tom ako budeme ňou ovplyvnení.

3.3.2 KOMPONENTY ZÁŽITKU

Jednou zo situácií v našom živote je aj pozorovanie- vnímanie umeleckého diela. Jeho recepcia môže byť zdrojom zážitku v rôznej podobe, v závislosti na tom, čo nás na artefakte zaujme, čo nás osloví a vystúpi do nášho vedomia ako najvýznamnejší vnem. Zážitok v rámci recepcie výtvarného artefaktu J. Slavík definoval v rámci štyroch komponentov⁴³:

1. Významový komponent zážitku
2. Konštruktívny komponent zážitku
3. Expresívny komponent zážitku

⁴¹ SLAVÍK, J. 2001, s. 65

⁴² SLAVÍK, ibidem. s. 65

⁴³ SLAVÍK, ibidem. s. 255

4. Zážitkovno-skúsenostný komponent zážitku

1. **Významový vzťah** medzi situáciou a vedomím vnímame ako **invariantnosť** (nemennosť) daného predmetu vnímania, relatívne nezávislú na kontexte vnímania a na subjektívnom dojme. Je to tak preto, že význam vnímame ako ustálený, nemenný **OBSAH** v rôznych zážitkových súvislostiach. Význam ja tá stránka zážitku, ktorou odpovedáme na otázku „**čo to je?**“ (*kladieme ju smerom k nejakému znaku- napr. na obraze je nakreslená mačka, nezáleží na spôsobe ako je vyobrazená, má určitý všeobecný význam ako zviera*). Takýto všeobecne významový komponent zážitku **je interpretačne stály**. Pri roz-poznávaní (R) teda význam (V), predstavuje relatívne úplnú interpretačnú zhodu vo vnútri skupiny percipientov.

2. Konštruktívny komponent zážitku.

Je taká poznávacia zameranosť percipienta, kedy potlačil záujem o denotát a jeho pozornosť je sústredená na **materiál, výstavbu a vnútorné usporiadanie objektu** – znaku. Tento komponent zážitku zohľadňuje nastavenosť percipienta na čistú **FORMU**, alebo jej spracovanie, v zmysle umeleckého spracovania. (zodpovedá jej otázka „**Ako je to vytvorené?**“, vzťahuje sa na tvarové a farebné štylizácie, o kompozíciu, faktúru atď.)

Všeobecne teda možno povedať, že konštruktívny komponent zážitku je vlastne zmeranie sa na tvarové, materiálové a skladbové kvality formy, ktoré majú vplyv na kvalitu poznávania a vypovedajú o kvalite tvorby. Tento komponent je najvýznamnejším pri zaraďovaní umeleckej tvorby do slohov, štýlov, prúdov a hnutí.

3. **Expresívny komponent zážitku.** Ide o kvalitu formy, znaku alebo symbolu, ide o spôsob jej výstavby a jej usporiadanie. V reči sa prejavuje otázkou na autora, „**ako si tu (prítomný)?**“ Pomocou symbolického sprostredkovateľa (diela) autor i recipient vstupujú do spoločného obsahového rámca. Recipient sa na chvíľu postaví na miesto autora a učí sa dívať jeho očami. To 'spoločné' v zážitku sa prejaví jednoducho v **POROZUMENÍ ĽUDSKEJ SITUÁCIE „TOHO DRUHÉHO“**. Je to odkaz na tvorivú situáciu autora, včlenený do expresívnej symbolickej formy. Recipient vníma symbolickú formu ako koncentrovanú výpoveď o človeku- autorovi, o jeho spôsobe vnímania sveta. (V takomto prípade, napríklad v arteterapii sa apercepcia stáva predstupňom diagnózy)

4. Zážitkovno-skúsenostný komponent zážitku.

Je výsledkom vplyvu významu a charakteru aktu, v ktorom význam figuruje. Na viac **je závislý na špecifickom mentálnom stave vnútorného sveta vnímateľa**. Dôležité sa stávajú:

- apercepčné kontexty
- subjektívne empatické dispozície
- momentálne emočné stavy vnímateľa

Aj napriek tomu, že je tento komponent tak zložito podmienený, je možné si ho subjektívne veľmi dobre uvedomovať a možno o ňom vypovedať za pomoci výrazov označujúcich emócie, zážitky a skúsenosti. Sprostredkovane vypovedá o hodnotách, v zážitku **JE POCIŤOVANÝ AKO CITOVÝ VPLYV OBJEKTU NA SUBJEKT** a je vnímaný ako moment vnútorného subjektívneho prežívania. „*Z hľadiska subjektu je zážitkový komponent svojim spôsobom 'najsľutečnejším' komponentom zážitku, ktorý nemôže byť iluzívny, napríklad ako iluzívne klamy.*“⁴⁴

Pri interpretácii obrazu D. Sadovskej Svätý Sebaštian, skôr ako percipientom prezradím názov opýtam sa: „Čo prežíva osoba na obraze?“ Odpovede: pôsobí choro a trochu utrápene...ale aj tak nadľudsky...je taký iný, hladký pokojný, žltý....je v ohrození, v šachu...zovierajú ho tie tri palice...prezradím názov diela a vysvetlím kontext príbehu sv. Sebaštiana (umučenie streľbou šípmi). Nové reakcie: ...ale aj keď je ohrozený, nemá skutočný strach...je dosť pokojný....taký vyrovnaný, odovzdaný, ide z neho pokoj, nevyzerá ako trpiaci...žiari...ten pokoj z neho vyžaruje do okolia...pôsobí dôstojne...svoj osud prijíma ticho, bez kriku...on sa nebojí....ide z neho dobrý pocit.

⁴⁴ SLAVÍK, J. 2001, s. 263

3.4 VÝTVARNÁ EDUKÁCIA A JEJ MOŽNOSTI NA PRIMÁRNOM STUPNI VZDELÁVANIA, CHARAKTER HODINY VÝTVARNEJ VÝCHOVY

Výtvarné umenie reprezentuje v edukácii detí predmet výtvarná výchova. Jeho úlohou je naučiť deti adekvátne laborovať s jednotlivými výtvarnými médiami, využívaním variabilných výtvarných techník realizovať výtvarné diela a zároveň deti poučať o historických i súčasných výtvarných tendenciách tak vo vizuálnej ako aj v teoretickej rovine.

Výchova a výtvarné umenie sa pretínajú v pojme **výtvarnej edukácie**, ktorá má v celom školskom systéme viacero pomenovaní, podľa stupňa štúdia. V súčasnosti sa nachádzame v období zmien v školskom systéme, ktoré neobchádzajú ani výtvarnú edukáciu. Súčasťou vyučovania na základných a stredných školách sú dnes nielen vyučovacie predmety **výtvarná výchova**, ale i nové predmety **výchova umením** a predmet **umenie a kultúra**. V rámci voľnočasových aktivít nadväzuje pluralita výtvarných aktivít realizovaná v základných umeleckých školách, či na výtvarných krúžkoch v centrách voľného času.

3.4.1 DEFINÍCIA A CIELE VÝTVARNEJ EDUKÁCIE PRIMÁRNEHO VZDELÁVANIA (ŠVP)

Výchova a výtvarné umenie sú dva svojbytné pojmy, spoločné východiská ktorých hľadajú a nadstavujú výtvarní pedagógovia, prípadne iní odborníci s pedagogickým, metodologickým, či výtvarným vzdelaním, pre ktorých sú tieto oblasti centrom záujmu.

Prienikom oboch pojmov vznikol názov *výtvarná výchova*, vyučujúci predmet, ktorý už má svoju tradíciu. Skúsme na úlohu umenia vo výtvarnej výchove zaostriť preniknutím do cieľov výtvarnej výchovy v školskom systéme primárneho a sekundárneho vzdelávania. Cieľ a obsah výtvarnej výchovy existujúcej v rámci školského systému, definuje K. Ferlíková (2002, s. 3) ako: „*osvojovanie si hodnôt skutočnosti prostredníctvom aktívneho tvorivého spracovania a s ním spojenej percepcie a reflexie tejto skutočnosti. Prostriedkami realizácie cieľa a obsahu sú procesy laborovania s výrazovými prostriedkami, technikami, námetmi a témami (v analytickej, syntetickej forme).*“⁴⁵

V štátnom vzdelávacom programe (ďalej ŠVP), schválenom dňa 19.6.2008 je už definícia výtvarnej výchovy rozšírená aj o **emocionálny aspekt** a zdôrazňuje **autenticitu a zážitky** z výtvarnej tvorby. Výtvarná výchova primárneho vzdelávania je definovaná ako: „*predmet, ktorý prostredníctvom autentických skúseností získaných výtvarnou činnosťou – intenzívnymi zážitkami dobrodružstva tvorby a sebaujadravovania – rozvíja osobnosť žiaka v úplnosti jej cítenia, vnímania, intuície, fantázie i analytického myslenia – vedomých i nevedomých duševných aktivít.*“⁴⁶

Konkrétne ciele výtvarnej výchovy na úrovni primárneho vzdelávania definované základnými požiadavkami z výtvarnej výchovy podľa K Ferlíkovej z roku 2002 boli:

1. Estetické osvojovanie prírody, sveta predmetov a človeka tvorivou výtvarnou činnosťou a aktívnym vnímaním výtvarného umenia a mimo umeleckého estetického
2. Kultivácia estetickej citlivosti, rozvoj výtvarného myslenia a tvorivej fantázie, harmonizácia a integrácia všetkých zložiek osobnosti
3. Vyjadrenie vlastného postoja ku skutočnosti sa zabezpečuje prostredníctvom vlastnej tvorby a tvorivým vnímaním, prežívaním a hodnotením výtvarného umenia a mimo umeleckej skutočnosti.⁴⁷

ŠVP (jún 2008) uvádza nasledovné ciele:

⁴⁵ FERLÍKOVÁ, K. 2002, s. 3

⁴⁶ ŠVP, sekcia primárneho vzdelávania, Výtvarná výchova. Dostupné na: <http://www.statpedu.sk/sk/Statny-vzdelavaci-program/Statny-vzdelavaci-program-pre-1-stupen-zakladnych-skol-ISCED-1.alej>

⁴⁷ FERLÍKOVÁ, K. ibidem, s. 4

1. Kognitívne ciele

Poznávať jazyk vizuálnych médií. Učiť ho poznať a používať jazykové prostriedky, základné kompozičné princípy, vybrané techniky a procesy vizuálnych médií. Rozumieť im a tak zvyšovať uvedomelosť reflexie vizuálnej kultúry. Poznávať a vedieť pomenovať pôsobenie (výraz) umeleckých diel, svoj zážitok z nich. Poznať vybrané typické diela vizuálnej kultúry, reprezentujúce žánre a niektoré štýlové obdobia.

2. Senzomotorické ciele

Rozvíjať tvorivosť. Umožniť žiakovi rozvíjať a kultivovať vnímanie, predstavivosť a fantáziu, podporovať a podnecovať jeho nápaditosť a tvorivú seberealizáciu, prekonávanie konvenčných schém a inovovanie naučených myšlienkových a zobrazovacích vzorcov. Prostredníctvom výtvarnej výchovy rozvíjať tvorivosť v jej základných, všeobecne uplatniteľných princípoch. Formovať a rozvíjať gramotnosť (zručnosti) žiaka v oblasti vyjadrovania sa výtvarnými prostriedkami prostredníctvom vybraných médií, nástrojov a techník.

3. Socioafektívne ciele

Formovať kultúrne a postoje. Vychovávať žiaka smerom k vytváraniu si primeraných kultúrnych postojov, názorov a hodnotových kritérií; cez zážitok aktívneho vyjadrovania a vnímania umeleckých diel uvádzať ho do poznávania hodnôt umenia a kultúry – vo vzťahu k tradícii, ale na úrovni aktuálneho vnímania problematiky vyjadrovania sveta umením. Formovať celistvú osobnosť. Pristupovať k osobnosti žiaka v jej úplnosti – rozvíjať cítenie, vnímanie, intuíciu, fantáziu, analytické myslenie a poznávanie, a taktiež formovanie a aktívne používanie zručností – to všetko prostredníctvom **činnostného a zážitkového vyučovania**.⁴⁸

Ciele výtvarnej výchovy sú nastavené širšie, reflektujú už požiadavky poznať typické diela vizuálnej kultúry, formovať vlastné kultúrne postoje ako i prekonávať konvenčné vzory v zmysle nových invenčných nápadov. Vyššie uvedené definície výtvarnej výchovy a jej cieľov nám tiež naznačujú, že súčasné chápanie výtvarnej výchovy nie je už len „výtvarno-estetickým osvojovaním si skutočností“, tak ako sa zvyklo tradovať, ale výtvarná výchova má byť priestorom pre prežívanie „**INTENZÍVNYCH ZÁŽITKOV A DOBRODRUŽSTIEV**“.

Možno poznamenať, že dochádza k **zintenzívneniu postu výchovy** v jej komplexnosti, ktorá realizovaná **cez emocionálny aspekt výchovy zážitkom** nadobúda vyšších ambícií pri rozvoji tak *kognitívnych* i *nonkognitívnych* vlastností osobnosti žiaka do jej úplnosti.⁴⁹

*„Súčasné chápanie výtvarnej výchovy nehľadá predpoklady pre seberealizáciu dieťaťa v jeho výnimočnej výtvarnej dispozícii. Naopak podporuje každého, aby primerane svojím schopnostiam rozvíjal svoju osobnosť.“*⁵⁰

V rámci súčasnej charakteristiky výtvarnej výchovy je teda možné pozorovať zintenzívnený cieľ pri formovaní **emocionálnej stránky osobnosti**. Výtvarné umenie, ktoré je platformou vyučovacieho predmetu výtvarnej výchovy má dve základné dimenzie, v rámci ktorých možno hovoriť o zážitkoch a rozvoji emocionality vnímateľov, (ale i reflexii), sú nimi:

1. produkcia

2. recepcia

- o výtvarná predloha (dielo iného umelca)
- o vlastné dielo

Napriek tomu, že procesy recepcie výtvarných diel vytvorených inými autormi sa zdajú byť v rámci hodín výtvarnej výchovy akousi sekundárnou polohou popri vlastnej produkcii výtvarného artefaktu, treba upozorniť na to, že i recepcia a práve recepcia je často zdrojom nielen intenzívnych zážitkov, ale i motiváciou a spúšťacím mechanizmom kvalitného výtvarného sebavyjadrenia.

⁴⁸ ŠVP, sekcia primárneho vzdelávania, Výtvarná výchova. Dostupné na:

<http://www.statpedu.sk/sk/Statny-vzdelavaci-program/Statny-vzdelavaci-program-pre-1-stupen-zakladnych-skol-ISCED-1.alei>

⁴⁹ GUILLAUME, M.-KOVÁČOVÁ. 2010, s. 19-20

⁵⁰ ROESELÓVÁ, V. 1997, s. 25

Možno teda povedať, že ak využívame k výchove výtvarné umenie, treba si uvedomiť jeho širokospektrálne možnosti a nahliadať naň ako na komplex, kde všetky časti tvoria kompaktný a efektívny celok. Ak chceme v rámci výtvarnej výchovy efektívne a progresívne využívať možnosti -všetky možnosti- výtvarného umenia, tá by sa mala okrem expresie (sebavyjadrenia) žiakov rovnako využívať ich reflexiu či už nad svojim alebo iným umeleckým artefaktom.

K takejto reflexii o dielach iných napomáha pedagóg. Pre uľahčenie náročnej práce pri analýze výtvarných artefaktov súčasnej výtvarnej produkcie je zase možné v inštitúciách prezentujúcich výtvarné umenie využiť pomoc **odborne školených galerijných a muzeálnych pedagógov**, ktorí výtvarné dielo sprostredkovávajú návštevníkom. Taktiež pripravujú rôzne formy metodických materiálov, ktoré učiteľom umožňujú efektívne pracovať s reprodukciami súčasného výtvarného umenia.

Participácia detí a mládeže na výtvarnom umení prostredníctvom takéhoto aktivizujúceho edukačného programu umožňuje nielen sledovať a poznávať súčasné trendy vo výtvarnom umení. Prostredníctvom zážitku majú možnosť pochopiť význam umenia v živote človeka a vytvárať si k nemu pozitívny vzťah, ako k fenoménu, ktorý umožňuje príjemné zážitky, intelektuálny, duchovný a emocionálny rozvoj osobnosti.

V rámci výtvarnej edukácie spájame teda výchovu a umenie, pričom sa budeme zameriavať predovšetkým na užšie chápanie v podobe výtvarného umenia. Zo vzťahu výtvarného umenia a výchovy vychádza výtvarná edukácia, ktorá má primárne dve roviny:

1. **Výchova k umeniu** – budovanie vzťahu k umeniu, v širšej rovine tiež ku kultúre a tradíciám (aj sprostredkovaním originálnych, príp. reprodukováných umeleckých artefaktov)
2. **Výchova umením** – účasť umenia vo výchove, umenie ako prostriedok k dosiahnutiu žiadaného cieľa

3.4.2 VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE MOŽNOSTI VÝTVARNÉHO UMENIA

CIEĽOM TEJTO STATE JE POUKÁZAŤ NA ŠIRŠIU VARIETU PRÍSTUPOV K VÝUČBE PREDMETU VÝTVARNEJ VÝCHOVY. ROZDIELNI PEDAGÓGOVIA PONÚKAJÚ ROZDIELNE SPÔSOBY AKO PRÍSTUPOVAŤ K REALIZÁCII VÝTVARNEJ EDUKÁCIE.

Varieta prístupov, spolu s variabilitou možností pri využívaní celého repertoáru výtvarných médií prináša skutočne širokú škálu tvorivého laborovania na hodinách výtvarnej výchovy. Pričom v rámci využitia jednoduchých výtvarných experimentov a etúd, nemusí byť prekážkou ani „nešťastná“ hodinová dotácia predmetu výtvarnej výchovy, ktorou disponuje nižšie sekundárne vzdelávanie. Tak na úrovni nižšieho sekundárneho ako i primárneho vzdelávania je možné pracovať na kratších výtvarných experimentoch, ale i významovo a problematicky širších témach, ako integrovať originál umeleckého artefaktu či ako sa zamerať na rozvoj celej osobnosti.

Ako sme už spomenuli v súčasnosti sa nachádzame v období zmien v školskom systéme, ktoré sa týkajú aj výtvarnej edukácie. Dôsledkom politických zmien a uvoľnenia komunistickej ideológie v našom štáte, dochádzalo postupne od 90. rokov 20. storočia i k nasávaniu a pozvoľnému preberaniu v zahraničí úspešných pedagogických metodík. V dôsledku skúseností našich zahraničných kolegov sa mení i náš postoj k výtvarnej edukácii podobne ako aj jej paradigma. Napriek tomu, že v praxi školského systému sú zmeny ešte málo badateľné, zacielenie nových výtvarných predmetov prezrádza, že akademická obec má snahu realizovať výtvarné predmety v nových intenciách.

Všeobecne možno povedať, že k zmenám vo výtvarnej edukácii prišlo vplyvom politických zmien v roku 1989, dochádza k otvoreniu priestoru pre nové teórie výtvarnej edukácie, zmeny však neboli nijako dramatické. Vo výtvarnej edukácii zosilneli prúdy, ktoré sa pomaly vyvíjali už v čase normalizácie. Napriek istým odlišnostiam možno tieto tendencie zhrnúť v užšom chápaní do štyroch oblastí:

1. **Art-centrizmus** – IDE O PREFERENCIU UMELECKEJ DIMENZIE.

Spadajú sem snahy pedagógov, ktorí sa usilovali o oživenie vzťahu výtvarnej výchovy a výtvarného umenia, v zmysle profesionálnej umeleckej tvorby. Ide o skupinu teoretikov a pedagógov najmä z brnenskej katedry výtvarnej výchovy, združujúcou sa okolo postavy **I. Zhořa**. Programovou publikáciu bolo dielo **R. Horáčka** z roku **1994** *V dialógu s umením*. Z didaktického hľadiska má art-centrizmus blízko k francúzskej Novej výchove (skupina GFEN), využitím triády pojmov: zážitok- dialóg- interpretácia, ako aj používaním termínov ako animátor a galerijná animácia.

2. Video-centrizmus- PRIMÁRNY VÝZNAM VÝTVARNEJ VÝCHOVY VIDÍ V JEJ VIZUALITE.

Výtvarné vnímanie považuje za špecifickú súčasť kultúrnej zmyslovej skúsenosti a zmyslového utvárania sveta. Ako z názvu vyplýva, zjavuje sa tiež **príklon k elektronickým možnostiam** výtvarnej tvorby, ktoré umožňujú optimálne skúmať, overovať a tvorivo rozvíjať princípy vizuálnej obraznosti a jej sociálneho uplatňovania v kultúre. Predstaviteľom tejto línie je teoretik J. Vančát.

3. Gnozeo-centrizmus – hlavnou myšlienkou je ORIENTOVAŤ SA V RÁMCI TVORIVÉHO VYJADRENIA DIEŤAŤA NA SKÚSENOŠŤ BEŽNÉHO DŇA.

Ide o akési „**systematické približovanie sa k životu**“. Výtvarný proces je vnímaný ako prostriedok výrazovej komunikácie, ktorý mapuje jedinečný spôsob poznávania sveta dieťaťom. Medzi proklamované prvky patrí dôraz na rozvoj citového prežívania sveta, samostatné výtvarné myslenie a rozvoj tvorivosti. Predstaviteľkou je **V. Roeselová**.

4. Animo-centrizmus – tento prúd výtvarnej edukácie je ZAMERANÝ NA POZNÁVANIE SAMÉHO SEBA v procese výtvarnej produkcie ako tvorcu i vnímateľa výtvarného prejavu.

Jeho záujem sa obracia na **osobný i nadosobný zmysel života, duchovnú stránku ľudského bytia**. Vo svojich počiatkoch bol blízky arteterapii. Záujem o existenciálne otázky a vzťahy človeka je evidentný, už i preto, že jedna z tendencií tohto prúdu bola svojimi predstaviteľmi (J. Davido a M. Pohnerová) nazývaná „duchovnou“ alebo „zmyslovou“ výchovou. Medzi ďalších predstaviteľov patrí **E. Linaj** a **J. Slavík**. Základom je autorský výraz, ktorý vníma ako prostriedok k odhaľovaniu duchovnej podstaty, vo chvíli, keď sme schopný odhaliť svoje vnútro. Predstavitelia tohto prúdu majú snahu rozvíjať skrytý potenciál osobnosti, ktorý možno objavovať a rozvíjať v tvorivom procese. Súčasťou tohto prúdu je tiež **artefieltika**, ktorá sa od počiatku vyvíjala ako samostatná zložka.⁵¹

3.4.2.1 PSYCHODIDAKTIKA PROCESUÁLNEJ VÝTVARNEJ VÝCHOVY (M. ŠTOFKO)

M. Štofko v nadväznosti na ŠVP SR predstavuje svoju koncepciu psychodidaktiky v podobe modelu **procesuálnej výtvarnej výchovy**, ktorý vzniká ako produkt systematickej psychodidaktickej práce výtvarného pedagóga. Ako vklad do súčasnej problematiky vyučovania výtvarnej výchovy uvádza kategorizáciu technických a formálnych metód a spôsob didaktickej práce s mentálnymi, formálnymi a technickými procesmi.

Benefity uvedeného modelu vzhľadom na rozvoj osobnosti diferencuje v oblasti:

1. **skúsenosť z tvorivej činnosti a estetický zážitok** (estetická reflexia estetických hodnôt a postojov) z nej vyplývajúci
2. **súbor ideí, faktov a významových kontextov** vzhľadom k realizovanej téme⁵²

Svoju koncepciu predstavuje v podrobnom opise komponovania prípravy na hodinu výtvarnej výchovy, kde pozornosť upriamuje na:

- výber témy (tematický rad, názov témy má denotačný alebo konotačný charakter);
- výber média (technické a formálne metódy);
- interaktívne otázky (stimulácia asociácií, imaginácie, významových kontextov...atď.);
- motivácia;

⁵¹ GUILLAUME, M.-KOVÁČOVÁ. 2010, s. 17

⁵² ŠTOFKO, M. 2010, s. 12-13

- expozičný proces (oboznámenie s poznatkovým cieľom, manifestácia technického a formálneho postupu – **ukážky zamerané na stimuláciu zmyslového vnímania**);
- zameranie na konkrétne mentálne procesy – na základe charakteru tvorivej činnosti;
- výber nástrojov a technických metód;
- výber formálnych metód (daný témou a výtvarným jazykom);
- edukačné metódy (využitie v častiach: motivácia, expozícia, tvorivý proces, reflexia);
- tvorivý proces = samostatná tvorivá práca;
- reflexia a hodnotenie (žiaci a pedagóg).⁵³

ŠTRUKTÚRA PRÍPRAVY NA HODINU VÝTVARNEJ VÝCHOV (VV)

- **Trieda:**
- **Dotácia hodín:**
- **Tematický celok:**
- **Metodický rad:**
- **Téma: denotačná (priama) alebo konotačná (nepriama)**
- **Použitie médium (intermédium, multimédium):**
- **Základný tvorivý a kognitívny cieľ:**
- **Cieľ mentálneho procesu:**
- **Cieľ technického procesu:**
- **Cieľ formálneho procesu:**
- **Druh cvičenia:**
- **Pomôcky učiteľa:**
- **Pomôcky žiaka:**
- **Edukačné metódy:**
- **A) motivačné:**
- **B) expozičné:**
- **C) fixačné:**
- **D) hodnotiace:**

POPIS PRÍPRAVY

Tematické celky, ide o intencionalitu danej hodiny, ktorej charakter sa odvíja z troch východiskových zdrojov:

- **A) Základné prvky** a ich spôsoby technického a formálneho spracovania (bod, línia, plocha, priestor, tvar....)
- **B) Transpozícia a transformácia rôznych jazykov a foriem** prírody, vesmíru, vedy, civilizácie a kultúry do školskej praxe
- **C) Transpozícia a transformácia rôznych výtvarných štýlov** v školskej praxi

Metodický rad

- ide o súbor (cyklus prác) ktoré sa pokúšajú pomocou rôznorodých formálnych alebo obsahových variantov rozvíjať nejakú tému. Môžu to byť:
 - **základné výtvarné prvky** (bod, línia...);
 - **mentálne** procesy (zrakové, emocionálne, imaginatívne vnímanie);
 - **technické** procesy (kresba pierkom, rudkou);
 - **formálne** procesy (tvarová redukcia, analýza, metafora);
 - **Výtvarné štýly** (izmy);
 - **Jazyky a formy** (príroda, vesmír, veda, civilizácia, kultúra).⁵⁴

⁵³ ŠTOFKO, M., ibidem, s. 14-22

CIELE VÝTVARNEJ EDUKÁCIE PODĽA Š. ŠTOFKA

- Základný tvorivý a kognitívny cieľ:** stručne a jasne pomenovať, čo sa majú naučiť.
- Ciele mentálneho procesu:** popis mentálnych procesov, ktoré na danej hodine najviac rozvíjame (*vnímanie, pociťovanie, čítanie, obrazotvornosť, konvergentné a divergentné myslenie*).
- Ciele technického procesu:** vymenovanie použitých technických metód (*strihanie, krčenie, zosvetľovanie, otláčanie, atď.*).
- Ciele formálneho procesu:** vymenovanie formálnych metód (*transpozično-transformačné metódy, analyticko-syntetické metódy, synkreticko-imaginatívne metódy*).

Motivačný proces: jeho cieľom je zabezpečiť zaujatie a aktivizovanie žiakov témou, je jedným z najdôležitejších procesov.

Expozičný proces: ide o výklad technického a formálneho postupu, jasne treba priblížiť tvorivý problém, ktorý je cieľom hodiny.

Tvorivý proces: má najväčšiu časovú dotáciu a žiaci v ňom preukazujú svoju zručnosť a tvorivé schopnosti.

Proces hodnotenia: nemá byť subjektívna na základe učiteľovho vkusu, ale spravodlivé a analytické na základe istých dopredu stanovených kritérií.⁵⁵

3.4.2.2 ARTEFILETICKÁ VÝTVARNÁ EDUKÁCIA (J. SLAVÍK)

V Čechách má svoje korene v kontexte sýtvarnou edukáciou **artefiletická edukácia**, ktorej teoretické poňatie podáva J. Slavík. Artefiletika patrí medzi súčasné, pomerne mladé metódyýtvarnej edukácie. Ide o alternatívu, ktorá u nás dostala možnosť predovšetkým po roku 1989, kedy prestal existovať jednotný štátny program.

Ako koncepcia sa však formovala už oveľa skôr a to i vo vnútriýtvarnej výchovy, jej formovanie bolo pozvoľné, pretože sa vyvíjala postupne popri arteterapii, až napokon jej zámery boli natoľko odlišné, že získala svoje pomenovanie a stala sa pedagogickou disciplínou.

Ako sa vyjadruje J. Slavík, inšpirujúcim sa stal v tomto smere článok L. Breslerovej (1994) popisujúci *filetické* poňatieýtvarnej výchovy, ktorá **rozvíja paralelne intelektuálne, emocionálne, ale i sociálne dispozície žiakov**. Spojením predpony *arte* s termínom *filetický*, vznikol termín artefiletika, bol publikovaný samostatnou staťou v roku 1994 a odvtedy a používa na označenie špecifického poňatiaýtvarnej výchovy a výchovy umením.⁵⁶

Artefiletika je vo svojej podstate reflexívnou, tvorivou a zážitkovou edukáciou, ktorá vychádza z vizuálnej kultúry najmäýtvarného umenia alebo iných expresívnych kultúrnych prejavov – dramatických, hudobných, tanečných. Ako synonymá sa používajú pojmy *expresívna* alebo *tvorivo-výrazová výchova*. Jej štúdiu, prehlbovanie, hľadanie hraníc ako i praktickému využitiu sa programovo venuje doc. Ján Slavík, ktorý pôsobí na pedagogickej fakulte UK v Prahe.

Metodika artefiletiky

Využíva princípy:

- *expresie* (výrazového tvorivého prejavu);
- *reflexie* (náhľadu na to, čo sme zažili a vytvorili).

⁵⁴ ŠTOFKO, M. 2010, s. 67

⁵⁵ ŠTOFKO, M. 2010, s.68

⁵⁶ SLAVÍK, J. *Mladé pojetíýtvarné výchovy v České republice – Artefiletika*. Publikované in Artephiletik (2003). Dostupné na: <http://www.artefiletika.cz/modules/articles/article.php?id=6>

Expresia – má podobu umeleckej aktivity, poskytuje žiakom možnosti k bohatému vyjadreniu ich vlastných skúseností, názorov, poznatkov, želaní, citov, pocitov...atď.

V rámci **reflexie** ide o spätný pohľad tvoriaceho a prežívajúceho človeka na vlastné aktivity, postoje a zámery. Ale tiež porovnávanie vlastného zážitku so zážitkami ostatných ľudí v podobnej situácii. Uplatňujú sa tu myšlienkové procesy, ktoré ho učia rozumieť vlastným postupom, taktiež odhaľujú aj ich sociálne a kultúrne súvislosti. Učiteľ by mal **rozvíjať dialóg** o výrazových prejavoch pobádať deti k reflektovaniu a premýšľaniu o motivácii, ktorá ich viedla.

Medzi **cieľmi artefiletiky** sa uvádza snaha prostredníctvom umeleckých aktivít obohacovať:

- kultúrny kapitál žiakov;
- rozvíjať ich sociálne kompetencie;
- povzbudzovať duševné sily;
- preventívne pôsobiť v oblasti psycho-sociálnych zlyhaní v žiackej skupine.

Sú to práve umelecké aktivity a ich tvorivý potenciál tak kultúrny ako prosociálny, ktoré pôsobia ako pozitívna prevencia psychických a sociálnych porúch.

Artefiletické pojetie je také, ktoré **prepája umenie, výchovu a život**. Artefiletika apeluje na potrebu prestupovania týchto umelo uzavretých priestorov. Ako sa vyjadruje J. Slavík : „*výchova umením sa zo svojej podstaty musí obracať ku každodennému životu a neuzatvárať sa pred ním; predovšetkým vtedy, keď kladené otázky sú horúce a viac ako naliehavé...*“⁵⁷

Východiskom artefiletiky je pohľad na život ako na sústavu vzájomne súvisiacich príhod, udalostí, tzv. „životných situácií“. Celý príbeh nášho života sa skladá práve takýchto na seba nadväzujúcich udalostí. Nie sme schopní ovládať existenciu, čo však ovládame, sú práve tieto krátke sekvencie z nášho života. Máme za ne zodpovednosť a preto by sme sa nad nimi mali aj zamýšľať. Ak dokážeme naše životné situácie vystaviť reflexii, dokážeme urobiť prvý krok v tom prúdiacom a neprehľadnom toku zážitkov, ten nám **otvára cestu k aktívnemu a uvedomelému ľudskému bytiu**, ako i ďalšiemu k sebarozvoju, sebatvorbe a sebaiintegrácii.

3.4.2.3 PROJEKTOVÁ VÝTVARNÁ VÝCHOVA

Projektovú výučbu výtvarnej výchovy podáva V. Roeselová. Uvádza, že projektová výučba **VYCHÁDZA Z PREMYSLENEJ SKLADBY NA SEBA NADVÄZUJÚCICH ÚLOH**. Charakter a zložitost jednotlivých projektov záleží na ich koncepcii. Jednoduchšia podoba reťazových tém má názov **výtvarný rad** a zložitejšiu stavbou sa vyznačujú **výtvarné projekty**. „*Všeobecne možno povedať, že výtvarné rady sú pomerne krátke a zrozumiteľné útvary, ktoré rozvíjajú ktorýkoľvek námet, úsek učebnej látky alebo výchovný problém.*“⁵⁸

VÝTVARNÉ RADY

V rámci výtvarných radov Roeselová definuje rozdielne stratégie v podobe⁵⁹:

- výtvarný cyklus;
- metodický rad;
- tematický rad;
- porovnávací rad.

1. **Výtvarný cyklus** využíva jeden spoločný námet. Žiak sa snaží nájsť vlastný výtvarný nápad a výsledkom jeho tvorby je napríklad cyklus grafič, prípadne parafráz konkrétneho umeleckého diela. Koncepčne je jednoduchý a charakter tvorby má lineárny rast (nejde teda o gradáciu). Výsledkom je niekoľko variant daného námetu a vzájomná inšpirácia a diskusia.

⁵⁷ SLAVÍK, J. 2001, s. 14

⁵⁸ ROESELOVÁ, V. 1997, s. 30

⁵⁹ ROESELOVÁ, V. ibidem. s. 30-32

2. **Metodický rad** je charakteristický gradáciou jedného námetu, ktoré deti rozvíjajú od jeho škice až po realizáciu v konkrétnom materiály. Jeho výsledkom však nemusí byť nutne artefakt, môže byť v podstate výtvarnou etudou rozvíjajúcou isté zadanie do rôznych polôh. „Žiak napríklad vychádza z klasickej štúdiovej kresby predmetov, hrá sa z jej tvarmi a proporciami, pozoruje ich chvenie vo svetle sviečok, premieta na stenu ich vrhnutý tieň, hľadá slová v dialógu.“⁶⁰ Pri takejto práci vlastne dieťa pozoruje skutočnosť a súčasne prežíva neobvyklé zmyslové podnety, prípadne si uvedomuje menej viditeľné vlastnosti vecí, ktoré mení a modifikuje. Učiteľ kladie dôraz na každý krok, v priebehu tvorivého procesu zdôrazňuje význam väzieb medzi východiskovou situáciou, dielčimi riešeniami a výsledným poznaním, či artefaktom.
3. **Tematický rad** negraduje výtvarné otázky, ale hlbšie sa zaoberá iba námetom. Ide o podrobnejšie skúmanie istej zákonitosti alebo javu, kde deti pracujú s celou štruktúrou informácií, ktoré sa k danej problematike viažu. Učiteľ vyberie vhodnú tému, ktorú rozvíja viacerými smermi, aby deti problematiku vnímali a spoznávali komplexne.

V. Roeselová uvádza ako príklad tematický rad **Dinosauri – dávni obyvatelia Zeme**, ktorý nadväzuje na film Jurský park a rozvíja strešnú tému do podtém:

1. *Našli sme dinosaurie vajce*- výtvarným problémom je hladkosť vystrihnutej a drsnosť vytrhanej siluety
 2. *Vedci skúmajú skamenený obsah dinosaurieho vajca* – výtvarný problém = súlad foriem, členitý tvar v pravidelnom ovále
 3. *Náš dinosaurus opustil bezpečie škrupiny a vyrástol* – stavba tela vo vzťahu k prostrediu
 4. *Preskúmavame životné prostredie dinosaurov* – reliéf krajiny, farebné vyjadrenie je atmosféry, modelácia terénu z vtáčej perspektívy.
 5. *Prezeráme si reliéf krajiny, premýšľame o vegetácii*- rytmy línií (zhusťovanie, zriedčovanie, sklon, kríženie, sila a hrúbka, vplyv zvoleného nástroja
-

4. **Porovnávací rad** patrí medzi najnáročnejšie ale zase i najzaujímavejšie prístupy. Učiteľ sa v ňom zameriava na zvolený výchovný problém z psychologického, typologického, didaktického, vývojového alebo iného aspektu a hľadá potvrdenie alebo vyvrátenie svojich predpokladov. Môže pozorovať rôzne problémy- napr. rôzne prístupy k riešeniu problémov medzi skupinami dievčat a chlapcov, mladších a starších žiakov, pozorovanie individuálnej kolekcie výtvarných prác jedného žiaka v dlhšom časovom úseku. Ide o dlhodobý prístup so starostlivou voľbou podnetov a dostatkom času.

Koncepciu **výtvarného radu** vytvára séria logicky nadväzujúcich krokov, pričom každý z nich zodpovedá konkrétnej výtvarnej úlohe. Výhodou projektovej metódy (konkrétne výtvarného radu) je, že umožňuje rozdrobenú jednohodinovú výučbu spojiť v zmysluplný celok, ktorému sa možno venovať aj niekoľko týždňov po sebe.

Najzložitejšou štruktúrou je charakteristický **VÝTVARNÝ PROJEKT**, ktorý disponuje zložitým systémom úloh často so závažným myšlienkovým obsahom. Takýto projekt je zameraný na viac ako jednu cestu a svoju problematiku široko vyčerpáva.

Za najcennejší benefit označuje Roeselová **zmenu myslenia**. Vďaka rozdielnym prístupom, hľadaniu a rôznemu uchopovaniu zadanej témy **PRIVÁDZA ÚČASTNÍKOV K MNOHOSTRANNÉMU VNÍMANIU SVETA**. Stavba výtvarného projektu je náročná predovšetkým v tom, že každý jeden problém vyžaduje rozdielny prístup a preto nie je možné použiť jednotnú štruktúru postupu v rámci všetkých projektov.

VÝTVARNÁ HRA

„Jedinečnosť výtvarného zloženia každého človeka, jeho výtvarne prejavový typ, predstavivosť, emočná alebo estetická citlivosť, intelekt a schopnosť zladať predstavu s vyjadrovacími prostriedkami podmieňuje schopnosť originálne tvoriť a výtvarne sa rozvíjať.“⁶¹

⁶⁰ ROESELOVÁ, V. ibidem, s. 31

⁶¹ ROESELOVÁ, V. 2004, s. 18

Výtvarná hra

Je ponímaná ako spôsob zoznamovania sa s materiálmi a nástrojmi. Prirodzeným a emočne priťažlivým spôsobom je zoznamovanie sa prostredníctvom hmatu (haptiky), ktoré prináša podnetné výtvarné skúsenosti prameniace z procesov trhania, ťahania, perforovania, ohýbania, hnetenia hmoty. Pokiaľ ide o iný rôznorodý materiál prírodného, či industriálneho charakteru deti zisťujú jeho tvar, možnosť tvárnosti, objem, hmotnosť, povrch, mäkkosť/tvrdosť, teplo/chlad, drsnosť/hladkosť atď. Po vizuálnej stránke sa deti stavajú k materiálu s menším emočným zainteresovaním.

V. Roeselová uvádza, že výtvarné hry kultivujú detský prejav vo viacerých smeroch:

- nenásilne sa zoznamujú s vlastnosťami materiálov a nástrojov (mali by byť súčasťou všetkých aktivít na ktorých deti budú pracovať s novým- neznámym materiálom)
- sú prípravnou cestou k tvorbe v materiáli a k umeleckoremeselným technikám (skúmanie vlastností daného materiálu)
- pomáhajú odstrániť stiesnenosť výtvarného prejavu (spontánnosť)
- uvoľňujú kresbový, či maliarsky prejav žiakov⁶²

Hra s výtvarným materiálom umožňuje objavovať nové možnosti použitia materiálu, často na základe náhody vzniká objav ako možno s daným materiálom pracovať, ako ho možno transformovať, modelovať, či modifikovať do nových tvarových i významových polôh.

3.4.3 KRITICKÉ BODY SÚČASNEJ VÝTVARNEJ EDUKÁCIE

Rast poznania spoločnosti je veľmi dynamický, čo spôsobuje, že zrejme neexistuje vedný odbor, ktorý by v ktoromkoľvek štádiu svojho vývoja bol schopný o sebe tvrdiť, že dosiahol ideálny stav. Nehovoriac o tom, že i keď teória vedného odboru objaví na krátku dobu nový ideál, do praxe sa tento ideál dostáva pozvoľna a jeho realizácia je oveľa pomalšia a väčšinou sa nezaobíde bez komplikácií.

Podobne je na tom i výtvarná edukácia. Zmeny na konci 20. a začiatku 21. storočia súvisia s otvorením sa okolitému svetu, s participáciou našej krajiny v Európskom spoločenstve, ktorého vyspelé krajiny sú v evolúcii výtvarnej edukácii stále niekoľko rokov dopredu. Naším primárnym cieľom nie je kritika súčasného stavu vo výtvarnej edukácii, pretože je prirodzené, že potrebuje istý čas pre vyrovnanie sa európskym intenciam vzdelávania. Pokúsime sa však načrtnúť niektoré z hlavných problémov, s ktorými sa v našej výtvarnej edukácii stretávame a **potrebu korekcie** ktorých by si budúci pedagóg výtvarnej výchovy mal uvedomovať:

- zdôrazňuje výtvarnú produkciu
- nedostatočný styk so súčasným umením a s profesionálnym umením vôbec
- slabá až nedostatočná práca s výtvarným produktom žiaka
- oslabenie výchovných možností výtvarnej edukácie
- nedostatočné holistické chápanie výtvarnej edukácie⁶³

3.4.3.1 DÔRAZ NA VÝTVARNÚ PRODUKCIU

Výtvarné umenie, ktoré je základom výtvarne orientovaných predmetov sa využíva najmä po **stránke výtvarnej produkcie**, kedy žiaci v rámci výtvarných činností tvoria variabilné výtvarné práce. Hoci nemožno význam výtvarnej produkcie pre rozvoj detí bagatelizovať, treba upozorniť, že práve tá je často dôvodom,

⁶² ROESELÓVÁ, V. 2004, s. 19

⁶³ GUILLAUME. M. – KOVÁČOVÁ, B, s. 25-31

prečo sa **výtvarná výchova stáva marginalizovaným vyučovacím predmetom**, niečím, čo pre podstatu vzdelávania a výchovy detí nie je až natoľko významné a potrebné.

Výtvarné činnosti sú vnímané ako akási hra žiakov, ktorá nevedie ďalej ako k rozvoju grafomotorických zručností a k vzniku výtvarnej práce. Preferujú sa iné vyučovacie predmety, ktorých dôležitosť je umocnená ich zvýšenou časovou dotáciou v rámci týždenného rozvrhu vyučovania detí. Význam výtvarného umenia, ktoré považujeme za významný zdroj kultúrneho a duchovného bohatstva, o ktorom sa domnievame, že by malo kultivovať ľudského ducha, sa akosi stratil. Dôvod je zrejme v spôsobe ako sa na výtvarnú výchovu nahliada, otázkou je, či to nie je dôsledok toho, akým spôsobom pedagógovia tento predmet s deťmi realizujú.

Cieľom nemá byť len (mechanická) výtvarná produkcia i keď mnohopočetná a variabilná, ale **priblíženie celého procesu a významu výtvarného umenia**, diskusie a reflexie o umeleckých dielach. Učiť deti nielen kreatívnej realizácii zadanej témy, ale i premýšľaniu nad vlastnou tvorbou a komunikácii o zobrazenom, vzájomnej diskusii o námetoch a spôsoboch zobrazenia.

Takéto postupy sú pre deti zdrojom konštitúcie nových poznatkov ako i spôsobom vlastného sebazpoznávania. Sú tiež cestou, aby sa zmenilo zaznávanie výtvarnej výchovy na úkor iných predmetov a výtvarná edukácia získala možnosť stať sa účinným výchovným prostriedkom.

3.4.3.2 NEDOSTATOČNÝ STYK SO SÚČASNÝM UMENÍM A S PROFESIONÁLNYM UMENÍM VÔBEC

Pri hľadaní cesty ku kvalitnej výtvarnej edukácii si treba uvedomiť, že jej primárnou platformou vždy bolo a bude výtvarné umenie. Tento fakt by mal byť signifikantný i pre pedagogický proces, ktorý však v našich podmienkach trpí akousi **odtrhnutosťou od skutočného sveta vysokého výtvarného umenia**.

Je prirodzené, že výtvarný pedagóg nie je schopný mať prehľad vo výtvarnom umení súčasného celosvetového i celoslovenského kontextu. Výtvarné umenie ako silne kreatívny fenomén podlieha neustálej zmene a vývinu všade po celom svete, čo je pre jednu bytosť v podstate neobsiahnuteľné. Nehovoriac o tom, že je reč o pedagógovi a nie o vedcovi, ktorý umeniu zasvätil celý svoj život. Otázka znie do akej miery môže pedagóg rezignovať na funkciu teoretika umenia, keď on sám má deti a mládež o výtvarnom umení učiť?

Tu by sme sa pristavili pri termíne „**rezignovať**“. Má vôbec výtvarný pedagóg právo rezignovať na výučbu teórie výtvarného umenia, ktorá do náplne výtvarných predmetov neoddeliteľne patrí? Máme právo učiť naše deti námetom a technikách výtvarného umenia bez toho, aby sme im ukázali pravý zmysel umenia a umeleckého artefaktu?

Týchto zopár možno až patetických otázok má jednoduchý cieľ, odpovedať rozhodne a jednoznačne, že výtvarné umenie **N E M Á** byť oddelené od výtvarnej výučby. Napriek tomu, že na vyučovaní výtvarných predmetov to tak väčšinou je. Samozrejme, že ide o proces neľahký, kde je nevyhnutná participácia ďalších kultúrnych (galérie, múzeá), prípadne edukačných inštitúcií. Využívanie modernej didaktickej techniky a sprostredkovanie kvalitne reprodukováných výtvarných artefaktov, videozáznamov, dokumentov.

3.4.3.3 SLABÁ AŽ NEDOSTATOČNÁ PRÁCA S VÝTVARNÝM PRODUKTOM ŽIAKA (POTREBA VYUŽÍVAŤ REFLEXÍVNY DIALÓG)

Ďalšou pozíciou, ktorá absentuje vo vyučovaní výtvarnej výchovy a ktorú je pre pedagóga o niečo ľahšie realizovať, je **funkcia poznávania samého seba**, využívaním metód, ktoré vedú k osobnej zaangažovanosti žiaka tak vo výtvarnom prejave ako aj v **reflexii** o ňom.

Ako nedostatok výtvarnej edukácie možno označiť minimálnu prácu pedagógov s vytvorenými dielami detí. Učitelia si dávajú námahu patrične žiakom vysvetliť tému ako aj techniku, ktoré sú cieľom vyučovacej

hodiny. Deti sa snažia tému naplniť vzhľadom na svoje skúsenosti, zmyslové poznanie sveta a schopnosť imaginácie. S výsledkom práce, ktorá je pretavením žiakových skúseností, názorov, pocitov i dojmov vzhľadom k zadanej téme sa však pracuje minimálne.

Záverom hodín výtvarnej edukácie by nemalo byť len stručné zhodnotenie do akej miery sa nám téma „podarila“, učiteľ by mal o vzniknutých prácach **nadviazať s deťmi dialóg**, vyzdvihnúť tvorivé riešenia témy a pýtať sa čo deti zobrazili, prečo tak urobili, aká skúsenosť ich k tomu viedla a čo pri tom prežívali. Deti by mali mať možnosť vyjadriť sa prečo tému riešili tak, či onak, čo bolo ich inšpiráciou a cieľom, pretože primárnou funkciou výtvarného funkciu, je komunikácia autora s okolím. Nehovoriac o tom, že hodnotením prác len na základe vizuálneho pôsobenia, môžeme sklznúť len do roviny estetického súdu, bez preniknutia do obsahu a plnohodnotného uplatnenia racionálnych korektív.

3.4.3.4 OSLABENIE VÝCHOVNÝCH MOŽNOSTÍ VÝTVARNEJ EDUKÁCIE

Tak ako sme už spomenuli praktická výtvarná edukácia na základných školách trpí preceňovaním výtvarnej produkcie na úkor ďalších možných cieľov, ktoré je jej prostredníctvom možné dosiahnuť. K výtvarnej edukácii treba pristupovať komplexne, našou snahou by mal byť popri výtvarnej zručnosti i **efektívny rozvoj osobnosti dieťaťa vo viacerých dimenziách**.

Potenciál výtvarného umenia umožňuje, že sa v súčasnosti výrazne rozvíjajú inovované metódy práce s výtvarným artefaktom, ktoré zasahujú hlbšie osobnosť dieťaťa a umožňujú efektívne rozvíjanie viacerých významných kompetencií detí. Výtvarné umenie je totiž výborným nástrojom nielen pre rozvoj intelektu a estetického vnímania, kultivujeme ním ľudského ducha, učíme tradícii a dokážeme jeho prostredníctvom rozvíjať :

- emocionálne kompetencie
- sociálne kompetencie
- komunikačné kompetencie

Napriek tomu, že vo vnímaní mnohých ľudí výtvarná výchova predstavuje len zdroj nových ornamentálnych foriem alebo je vnímaná ako relaxačný predmet, treba pochopiť, že žiaci v slovenských školách nemajú na vyučovaní veľa možností k rozvíjaniu emocionálnej stránky, komunikácii, kultivovaniu a zušľachtňovaniu ducha. Je nepopierateľné, že výtvarné umenie vždy malo a **má veľký význam** v živote človeka, najmä pri jeho **kultúrnom a duchovnom rozvoji**. V súčasnej „economickej“ dobe sa však prvoradým záujmom stávajú iné hodnoty. Silu a význam umenia treba nanovo objaviť a hľadať odpovede na otázku ako, akým spôsobom môže umenie človeku pomáhať, ako a čo môžeme jeho prostredníctvom rozvíjať.

V ponímaní výtvarnej výchovy stále absentuje poznanie, že **výtvarnou edukáciou prispievame k celkovému skultúrnemu osobnosti, k jej zjemňovaniu a zušľachtňovaniu**.

3.4.4.5 NEDOSTATOČNÉ HOLISTICKÉ CHÁPANIE VÝTVARNEJ EDUKÁCIE

V súčasnej dobe sa stáva významným cieľom celostný rozvoj osobnosti dieťaťa, v zmysle holistickej edukácie samotnej osobnosti ako aj výchova k holistickému náhľadu na náš svet a interakcie medzi nimi. Holistická alebo globálna výchova je samostatnou vyučovacou koncepciou, ktorá si dala za cieľ pripraviť žiakov pre život v 21. storočí, ktoré sa manifestuje masovým turizmom a globálnymi problémami, týkajúc sa nás všetkých.

Hlavným cieľom je vychovávať jedinca v zmysle rešpektu voči ľuďom z iných národov a kultúr, ľuďom s odlišným vyznaním a svetovým názorom a vážiť si ich. Tento myšlienkový smer vznikol vo Veľkej Británii medzi svetovými vojnami a jeho výsledkom by mal byť občan, ktorý chápe globálne problémy a trendy, rôzne hľadiská a uhly pohľadu. Zameriava sa predovšetkým na dva aspekty:

- a) rozvoj globálnej (celostnej) osobnosti jedinca;
- b) pochopenie globálnej povahy sveta a úlohy jedinca v ňom.

Vnímanie výtvarnej edukácie je u nás stále skôr na úrovni parciálnej disciplíny, ktorá prispieva k rozvoju istých častí osobnosti, nemá však ambície rozvíjať osobnosť dieťaťa až do jej celistvosti. Napriek tomu, že sa ciele v rámci súčasnej výtvarnej edukácie rozširujú o nové aspekty výchovného pôsobenia (bodaj by ich napĺňanie bolo i praktickou skúsenosťou), ich nastavenie ešte nezodpovedá európskym tendenciám.

V rámci holistického nazerania vo výtvarnej edukácii ide o dva princípy:

1. **zaradenie výtvarnej edukácie do vyššieho celku v rámci umeleckej výchovy**
2. **holistické nazeranie na samotnú podstatu práce s dieťaťom v rámci výtvarnej edukácie**

1. ZARADENIE VÝTVARNEJ EDUKÁCIE DO VYŠŠIEHO CELKU V RÁMCI UMELECKEJ VÝCHOVY

Ako uvádza B. Šupšáková⁶⁴ súčasné integračné snahy vo vzdelávaní majú vo svetovom kontexte za následok, že výtvarná edukácia sa stáva súčasťou širšie poňatej umeleckej edukácie. V snahe zefektívniť výchovný a vzdelávací vplyv došlo tiež ku vzniku paradigmy spojenia umenia a kultúry. Porozumenie dôležitosti týchto fenoménov a snaha o ich adekvátne uplatňovanie v edukácii viedli k vzniku významných projektov a partnerstiev medzi viacerými umeleckými a komunitnými organizáciami ako aj médiami a komerčným, či charitatívnym sektorom.

Zo sympózia v parížskom Centre Pompidou z roku 2007, kde sa zišli odborníci za Európu a USA, vyplýva, že umelecká edukácia v jej súčasnom ponímaní zahŕňa:

- **vizuálne umenie** (kresba, maľba, priestorová tvorba, dizajn);
- **prezentačné umenia** (tanec, hudba divadlo);
- **kreatívne písanie**;
- **nové médiá** (v dôsledku informatizácie, internetizácie a multimédií sa zjavuje tiež digitálne umenie, počítačové umenie, virtuálne umenie a video umenie);
- **história**;
- **kritika** (analýza, interpretácia, pozorovanie, hodnotový úsudok);
- **estetika**.

Ako sme uviedli vyššie zrejme nie je možné, aby všetky novostanovené ciele dokázal učiteľ výtvarných a umeleckých predmetov naplniť. Východiskom v rámci „živej skúsenosti s umením“ je spôsob akým to realizujú naši európski susedia: **kooperácia viacerých inštitúcií a organizácií**. V našom kontexte ide minimálne o spoluprácu s galériami a múzeami, ktoré majú prezentáciu a dnes už i sprostredkovanie výtvarného umenia v náplni práce. Galérie a múzeá sú inštitúciami, ktorých úlohou je prezentovať súčasné umenie a pripravovať pre odbornú i laickú verejnosť praktické i teoretické programy, ktoré je priblížia súčasné umenie. I keď na vyučovaní výtvarne zameraných predmetov máme možnosť do istej miery pracovať s reprodukciami, fotografiami, či krátkymi filmovými ukážkami z oblasti umeleckého sveta, zostáva potreba styku s výtvarným originálom stále urgentná.

2. HOLISTICKÉ NAZERANIE NA SAMOTNÚ PODSTATU PRÁCE S DIEŤAŤOM V RÁMCI VÝTVARNEJ EDUKÁCIE

Tento princíp je možné realizovať vhodne koncipovanou výchovou umením, ktorá sa v rámci analytickej a interpretačnej práce s vlastným artefaktom približuje artefaktickému prípadne projektovému poňatiu výtvarnej edukácie.

V rámci výchovy umením, nám k dosiahnutiu stanovených výchovných cieľov napomáha umenie. Naše holistické nazeranie môže mať v tomto smere dve tendencie:

⁶⁴ ŠUPŠÁKOVÁ, B. 2007, s. 14

- **vo výchove osobnosti** sa našim cieľom stane komplexný rozvoj psychických procesov (kognitívnych, afektívnych a psychomotorických), ktoré sa pomocou vhodnej výtvarnej edukácie snažíme naplňovať;
- využijeme výchovu umením ku **kompletizácii učebného celku- témy**. Ak sa v rámci viacerých vyučovacích predmetov venujeme konkrétnej téme, uvedená téma by ako „problém“ mohla prestupovať aj námet na hodine výtvarnej výchovy. Výtvarné skúmanie danej témy môže dopĺňať diskusia o vnímaní daného problému, pričom deti dostanú možnosť predstaviť pluralitu možných riešení a obhajovať svoj pohľad na problém. Počas diskusie na danú tému, máme možnosť objaviť absentujúce vedomosti detí a prípadne korigovať ich skreslený pohľad na problém ako i ukázať im problém v celej svojej komplexnosti.

Takáto požiadavka by však vyžadovala vyššiu úroveň holistického spracovania koncepcie vyučovania na školách, kde v súčasnosti vládne intenzívna segregácia poznatkov do vyučovacích predmetov, ktoré sú striktné definované.

Zoznam literárnych zdrojov :

- DOJČÁR, M. 2008. *Mystická kontemplácia*. Bratislava: IRIS. 136 s. ISBN 978-80-89238-19-4
- FERLÍKOVÁ, K. *Základné požiadavky z výtvarnej výchovy pre 1. a 2. stupeň ZŠ*. MŠ SR. 16 s. ISBN 80-7098-337-X
- GUILLAUME, M.-KOVÁČOVÁ, B. 2010. *Art vo vzdelávaní*. Trnava: PdF TU, 160 s. ISBN : 978 -80-8082-401-3
- KRATOCHVÍLOVÁ, E. 2004. *Pedagogika voľného času*. Bratislava : UK
- KUSIN, V. SOLLÁROVÁ, E. 2002. *Ľudská tvorivosť*. Nitra : UKF Nitra, 203 s. ISBN 80-8050-585-3
- ROESELOVÁ, V. 1997. *Rady a projekty vo výtvarnej výchove*. Praha : Sarah. 223 s. ISBN 80-902267-2-8
- ROESELOVÁ, V. 2004. *Linie, barva a tvar ve výtvarné výchově*. Praha : Sarah. 265 s. ISBN 80-902267-5-2
- SLAVÍK, J. 2001. *Umění v zážitku, zážitek v umění*. Praha: UK PdF. 282 s. ISBN 80-7290-066-8
- ŠTOFKO, M. 2007. *Od abstrakcie po živé umenie*. Bratislava: Slovart. 311 s. ISBN 978-80-8085-108-8
- ŠTOFKO, M. 2010. *Psychodidaktika procesuálnej výtvarnej výchovy*. Bratislava : Veda. 383 s. ISBN 978- 80-224-1110-31
- ŠUPŠÁKOVÁ, B. 2004. *Vizuálna kultúra a umenie v škole*. Svätý Jur: Digit, 263 s. ISBN 80-968441-1-3
- ZHOŘ, I. 1970. *Umenie a spoločnosť 20.storočia*. Bratislava : Osvetový ústav

ČASOPISY

- ŠUPŠÁKOVÁ, B. 2007. Paradigmy umeleckej edukácie. In *Múzy v škole*. Banská Bystrica, 2007, roč. 12, č. 1-2, 30 s. ISSN 1335 - 1605

ELEKTRONICKÉ DOKUMENTY

<http://www.statpedu.sk/sk/Statny-vzdelavaci-program/Statny-vzdelavaci-program-pre-1-stupen-zakladnych-skol-ISCED-1.alej>

<http://www.artefiletika.cz/modules/articles/article.php?id=6>

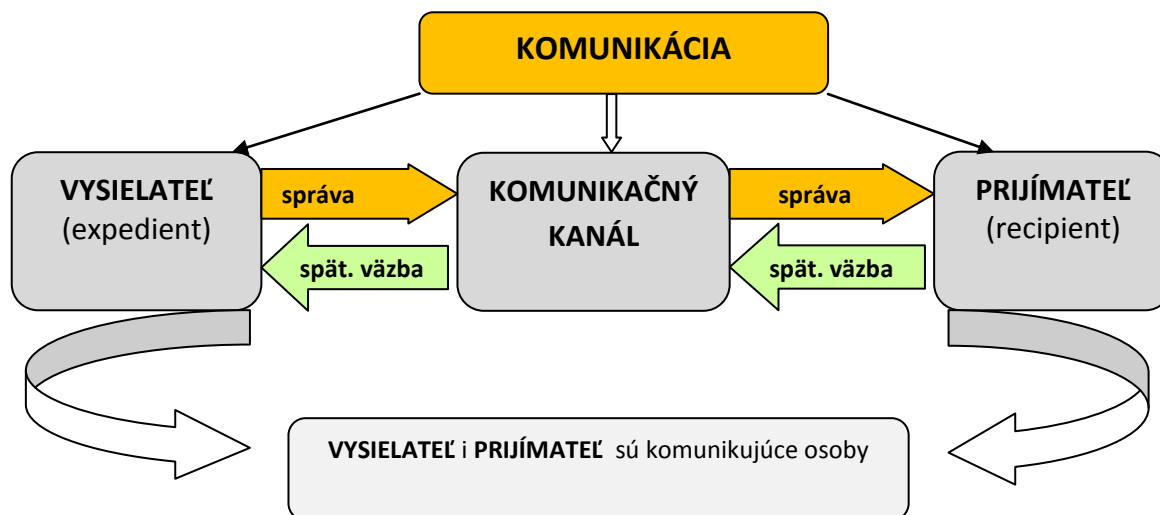
4. KOMUNIKÁCIA VO SVETE VIZUÁLNEHO UMENIA, VÝTVARNÉ DIELO- JEHO INTERPRETÁCIA A MEDIÁCIA

Komunikácia je základnou schopnosťou ľudskej populácie. Človek je typický tým, že je spoločenskou bytosťou. Žije medzi ľuďmi, komunikuje s nimi, je od nich závislý a nedokáže, ba ani nemôže žiť sám. Človeka v rámci jeho vzťahov s inými ľuďmi možno označiť ako komunikujúcu bytosť.

Komunikácia je v podstate **proces dorozumievania** sa. Ide o "vzájomné vymieňanie si informácií medzi vysielateľom, expedientom /hovoriacim/ a percipientom /prijímateľom/ v rámci spoločenského styku."⁶⁵

4.1 KOMUNIKÁCIA PROSTREDNÍCTVOM VÝTVARNÉHO JAZYKA

Schéma 4: Proces komunikácie

Vysielateľ a príjemca sú komunikujúce osoby. Vysielateľ odovzdáva svoje myšlienky a informácie vo forme správy, ktorá má svoj obsah. Správa ďalej prechádza komunikačným kanálom k príjemcovi. Pre komunikáciu je dôležitá aj **spätná väzba** /odpoveď, úsmev .../. Na jej základe môže vysielateľ kontrolovať, ako príjemca pochopil obsah komunikácie. Predpokladom komunikácie je aj zodpovedajúci komunikačný postoj, to znamená ochota byť vysielateľom a príjemcom. Komunikáciu rozdeľujeme na :

1. **verbálnu** – využíva reč (slová), ide o formu sociálnej komunikácie
2. **neverbálnu** – druh komunikácie prostredníctvom neslovných, mimojazykových znakov
3. **extrasenzoriálnu** – mimozmyslovú alebo aj nadzmyslovú

1. Verbálna komunikácia

- je vývojovo najvyššou, fylogeneticky i ontogeneticky najvyspelejšou formou sociálnej komunikácie
- oproti neverbálnym formám komunikácie má reč menšiu schopnosť vyjadrovať emócie, city a vzájomné vzťahy medzi ľuďmi
- verbálna reč má však možnosť najpresnejšie určiť predmet rozhovoru, "to, čo si chceme povedať"
- kvalitu ústnych prejavov výrazne ovplyvňuje i schopnosť učiteľa meniť hlas v rozličných stupňoch sily, výšky i zafarbenia. Moduláciou hlasu môže dosiahnuť lepšie výchovno-vzdelávacie výsledky.

2. Neverbálna /nonverbálna/ komunikácia:

- je neoddeliteľnou súčasťou komunikácie a má v nej špecifickú funkciu;
- ide o druh komunikácie prostredníctvom neslovných, mimojazykových znakov, ktorá je mnohokrát účinnejšia ako slovo;

⁶⁵ GAVORA, P. 1988, s. 56

- je tiež súčasťou verbálneho prejavu – je pomocou upozorňuje človek na svoje potreby už od začiatku svojho života;
- viaceré výskumy ukázali, že zo 100 % aktov komunikácie 55 % tvoria mimické prejavy, 38 % akustické nejazykové prejavy a len 7 % tvorí reč. V prípade, že neverbálny prejav je v protiklade k verbálnemu prejavu, príjemca sa prikloní k neverbálnemu obsahu informácie.

3. Extrasenzoriálna (mimozmyslová) komunikácia:

- ide o komunikáciu na základe mimozmyslového vnímania;
- tento typ komunikácie dosiaľ nie je dobre prebádaný;
- Patria sem javy ako telepatia, telekinéza, bioenergotransfer.

4.1.1 KOMUNIKÁCIA MEDZI UMELCOM A PERCIPIENTOM

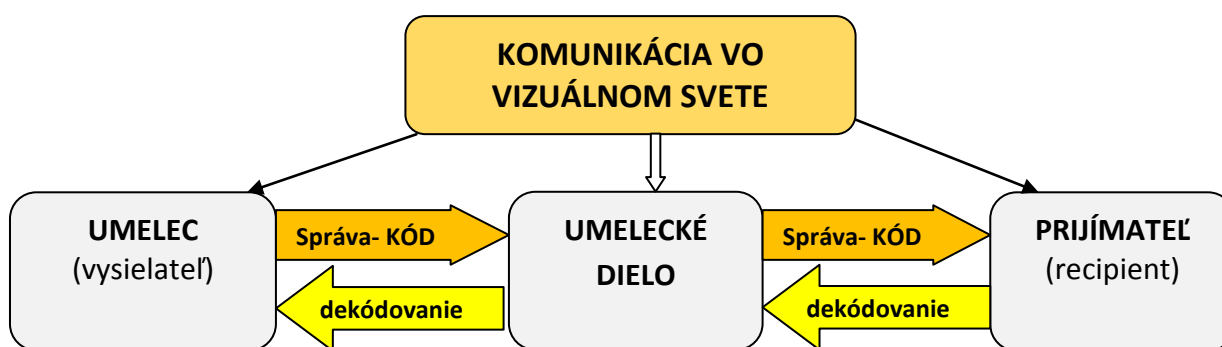
Komunikačný rámec v rámci výtvarného (vizuálneho) umenia je určený v rámci dvoch už spomenutých dimenzií:

1. **Umenie a spoločnosť** – vzťah umenia a kolektívu, masy, spoločnosti.
2. **Vzťah umelca (diela) a individuálneho konzumenta.**

Napriek tomu, že komunikáciu v rámci výtvarného umenia možno sledovať v dvoch dimenziách (v celospoločenskej a individuálnej), fundamentálnym vzťahom v rámci tohto druhu komunikácie je jeden a ten istý základný vzorec.

Základný vzorec komunikačnej rovnice je však v rámci výtvarného umenia rozšírený o prvok **umeleckého artefaktu** ktorý stojí medzi vysielateľom a percipientom, stáva sa akýmsi prostriedkom komunikácie, keďže doň umelec vkladá obsahy, ktoré komunikuje verejnosti.

Schéma 5 : Komunikácia vo vizuálnom svete

Umelecké dielo je produkované preto, aby bolo vnímané, čítané, hodnotené recipientom. Umenie je spôsob, ako ľuďom, širšiemu okoliu sprostredkovať vybrané názory, náhľady, informácie, umelec nám otvára svoj myšlienkový a citový život, svoje vnímanie sveta podľa jeho vnútorných motívov a právd. Umelecké dielo je formou komunikácie s okolím.

Vizuálna komunikácia je však špecifická, nie je taká priama ako napríklad v literárnom diele, ale naopak, je *skrytá, nejasná, zašifrovaná* a úlohou percipienta je ju odhaliť- **dekódovať**. Aj keď sa pri sprostredkovaní umenia používajú isté postupy – algoritmy interpretácie, dá sa povedať, že nejaký všeobecný spôsob, ako

jednoznačne dekodovať umelecké dielo neexistuje. Akákoľvek interpretácia či analýza predstavuje len jeden z možných pohľadov na umelecký artefakt.

Znova však treba zdôrazniť, že sila artefaktu nespočíva len v racionálnej analýze jeho jednotlivých štrukturálnych prvkov, ale aj v istej citovej atmosfére, ktorou na nás pôsobí, a ktorú by sme sa mali vedieť nechať na seba pôsobiť. V podkapitole 3.3.2, kde sme diferencovali štyri komponenty zážitku v situácii recepcie umeleckého diela, sú oba posledné komponenty (expresívny aj zážitkovo-skúsenostný) založené na schopnosti **peniknúť a vcítiť sa do prežívania tvorcu a porozumieť mu**.

Základným predpokladom pre porozumenie umeleckého artefaktu je **poznanie vizuálneho jazyka**, ktoré nám umožňuje dekodovať obsah v ňom ukrytý.

4.1.2 VÝTVARNÝ/VIZUÁLNY/ JAZYK

Výtvarné zobrazenie sa skladá z určitých prvkov, ktoré nazývame výtvarným jazykom. Výtvarný jazyk slúži na odovzdávanie informácií od umelca – autora, umeleckého diela k príjemcovi. Aby príjemca mohol správu prijať, potrebuje poznať tento jazyk. Jazyk výtvarného diela vyrastá z prirodzeného semiotického systému vizuálno-optickej signalizácie, ktorý si každý osvojuje v priebehu svojho života.

Osvojiť si **výtvarný jazyk** môže len človek so špeciálnym výtvarno-estetickým vzdelaním. Umelec, aby vedel disponovať výtvarným jazykom, potrebuje k tomu talent, rozvinuté výtvarné myslenie a ďalšie zručnosti, ktoré sú remeselného charakteru (znalosti a zručnosti rôznych špeciálnych techník a technológií).

Vývoj *verbálneho a vizuálneho jazyka* počas života jedinca sú vzájomne späté. Spočiatku sa oba vyvíjajú spolu, neskôr verbálny jazyk začne predstihovať vizuálny a prevládať nad ním. Je to prirodzené a väčšina ľudskej populácie pre vyjadrenie používa verbálny prejav, len zopár talentovaných jedincov má viac vyvinutú vizuálnu vyjadrovaciu schopnosť pred verbálnou. Vizuálny jazyk sa podobne ako verbálny dá vplyvom vzdelania postupne kultivovať a môže prerásť do umelého vizuálneho jazyka.

Umelý vizuálny jazyk je základom výtvarného umenia a nazýva sa **výtvarný jazyk**. Výtvarný jazyk disponuje:

- **základnými stavebnými prvkami – línia, škvrna, hmota.**
Ich podoba závisí od druhu výtvarného umenia, materiálu a techniky umeleckého diela. Napríklad v maľbe budú základnými stavebnými elementmi línia, škvrna, zatiaľ čo pri sochárskom diele to bude hmota. Základné stavebné prvky môžu vstupovať do ďalších vzťahov v rámci umeleckého diela (spájajú sa s tvarom, farbou, materiálom).
- Ďalšími prvkami vyskytujúcimi sa v systéme výtvarného jazyka sú **základné vyjadrovacie prvky- tvar, farba, svetlo, materiál.**
Majú schopnosť meniť svoje kvality a prispôbiť sa iným prvkom (flexia – ohybnosť) a tiež vstupujú do vzťahov so základnými stavebnými prvkami (Škvrna má tvar, farbu...atď.). Základné vyjadrovacie prvky vstupujú do **kvalitatívnych vzťahov**, ktoré rozpoznávame tvarové, svetelné, farebné a v súvislosti s materiálom aj povrchové.

4.1.3 KVALITATÍVNE A KVANTITATÍVNE VZŤAHY PRVKOV VÝTVARNÉHO JAZYKA

Kvalita vyjadrovacieho prvku sa môže meniť oproti realite, ale aj vo vzťahu k nejakej, v konkrétnom diele, zafixovanej podobe. Jednotlivé druhy kvalít sa štruktúrujú ako **binárne protiklady**. Na vzdialenejších póloch vytvárajú *kontrasty* a na póloch priblíženia *harmónie*.

Kontrasty rozoznávame tvarové, svetelné, farebné a povrchové, pod čím rozumieme isté protikladné vlastnosti jednotlivých kvalít. Kontrastnosť dvoch prvkov môžeme škálovať.

TVAROVÉ KVALITY sú biomorfické – geometrické, plošné – priestorové, mäkké – tvrdé, napodobivé – deformované, odpudzujúce príťažlivé, jednoduché – zložité, živé – pokojné, pasívne – aktívne, statické – dynamické a pod.

SVETELNÉ KVALITY – svetlo – tieň, svetlé – tmavé, silné – slabé, žiarivé – tlmené, osvetlené – zatienené, ap.

FAREBNÉ OPOZÍCIE – základné – komplementárne, objektívne – subjektívne, snivé – triezve, chromatické – achromatické, teplé – studené, čisté – lomené, aktívne – pasívne, smutné – veselé, tiché – zvučné, srdečné – bezcitné, ap.

POVRCHOVÉ KVALITY – skutočné – simulované, umelé – prirodzené, povrchové – hĺbkové, hrubé – jemné.

Okrem kvalitatívnych vzťahov vstupujú prvky taktiež do kvantitatívnych vzťahov. **Kvantitatívne vzťahy** vznikajú:

1. **Zmnožovaním elementov**, kam patrí sčítavanie, násobenie, delenie, kombinácie, variácie, a gradácie.
2. **Princípmi organizácie** (kompozičnými princípmi)- spôsobom usporiadania elementov. Sem patrí: priestor a jeho organizácia, rytmus, rovnováha, symetria, napätie, pohyb a dynamika, konštrukcia, mierka a proporcionalita.⁶⁶

Dialektickým napätím medzi kvantitatívnymi a kvalitatívnymi vzťahmi vzniká **kompozícia**. Kompozícia je systém upravujúci vnútornú stavbu výtvarného diela. Vďaka kompozícii, ktorá sa buduje na výtvarnom jazyku, sa vytvárajú konkrétne výtvarné diela. Tento výtvarný jazyk platí pre celé výtvarné umenie, ktoré sa nezrieklo materializácie umeleckého diela.⁶⁷

MODEL VÝTVARNÉHO JAZYKA (podľa GERO- HUSÁR-SOKOLOVÁ)

ZÁKLADNÉ ELEMENTY

ZÁKLADNÉ STAVEBNÉ PRVKY

Línia
Škvŕna
Hmota (masa)

ZÁKLADNÉ VYJADROVACIE PRVKY

tvar
svetlo
farba
Materiál

KOMPOZÍCIA

KVALITATÍVNE
VZŤAHY
Tvarové
Svetelné
Farebné
Povrchové

KVANTITATÍVNE
VZŤAHY

ZMNOŽOVANIE ELEMENTOV

sčítavanie
násobenie
odčítavanie
delenie
kombinácie
zámena
variácie
gradácie

KOMPOZIČNÉ PRINCÍPY

organizácia priestoru
rytmus
rovnováha
symetria
napätie
pohyb a dynamika
konštrukcia
mierka

⁶⁶ GERO – HUSÁR – SOKOLOVÁ. 2004, s.47

⁶⁷ GERO – HUSÁR – SOKOLOVÁ. 2004, s. 48

4.2 VIZUÁLNA KULTÚRA A JEJ VPLYV NA VIZUÁLNE SCHOPNOSTI ČLOVEKA

Dnešný svet je charakteristický veľkým množstvom vizuálnych médií, tie vnucujú divákovi svoje videnie sveta. Ľudia **sú schopní** tieto informácie vnímať prostredníctvom zmyslov, spracovať ich, citovo prežiť, prípadne na ne primerane reagovať. To všetko vďaka tomu, že majú vizuálnu schopnosť vnímať svet pomocou zraku (vizuálneho analyzátora a kognitívnych procesov). Touto cestou sa dostávajú k veľkému množstvu informácií, mnohokrát povrchných, ale vždy majú možnosť vybrať si tie, ktorým chcú venovať pozornosť.

Súčasná kultúra je predovšetkým **kultúrou vizuálnou**, čo prináša zmeny do oblasti vizuálneho vnímania. Povedané slovami L. Kesnera, kumulatívny dôsledok vplyvu vizuálnej kultúry na vzorce vnímania je dvojznačný:

1. na jednej strane **vidíme viac i efektívnejšie**;
2. na druhej strane **strácame schopnosť videnia hlbšieho**, ponoreného, zaostreného, čo vyžaduje aj vnímanie umeleckého diela. „Tu vidíme veci akosi riedko“.⁶⁸

Existujeme v dobe tzv. **vizuálnej explózie**, ktorá naberá čoraz väčšie tempo. Vizuálna predstavivosť sa stáva súčasťou kultúry a vnútorných dispozícií jedinca. Každý z nás potrebuje vo svojom živote vizuálny jazyk, aj keď verbálna a písomná komunikácia sú ešte stále dominantnými.

L. Kesner vraví o množiacich sa tvrdeniach, ktoré manifestujú zásadnú zmenu v ľudskom vedomí, ktorú prináša „digitálna revolúcia“ založená na počítačovej manipulácii obrazu a rozvoji nových obrazových technológií, ktorých výskyt v našom percepčnom poli sa stále zvyšuje. B. Šupšáková⁶⁹ uvádza nevyhnutnosť vysporiadania sa s narastajúcim intelektuálnym poznaním a technickým pokrokom súčasnej civilizácie, ktorá prináša nové trendy, k čomu je potrebné kultivovať videnie, vizuálne vnímanie a predstavivosť.

L. Kesner uvádza, že schopnosť vidieť je i určitou sociálnou a kultúrnou praxou, súborom praktík, ktoré zjednocujú príslušníkov určitého spoločenstva v ich vizuálnej aktivite. *„Vidíme v rámci kultúrou nám poskytovaného súboru možností.“*⁷⁰

Uvedené tvrdenia poukazujú na fakt, že kvalita vizuálnych schopností je determinovaná kultúrnym charakterom geografického územia – krajiny, kde človek žije. Napriek tomu, že návštevník prichádza do múzea, aby videl umelecké dielo, aj ono je len jedným vnemom v miliarde zobrazení, ktoré každodenne vníma vo svojom bežnom živote.

„Súbor všetkých týchto obrazov a vnemov predstavuje čosi, čo môžeme nazvať vizuálnou kultúrou, teda prostredím, ktoré nás utvára ako vidiace subjekty“⁷¹.

V rámci vizuálnej kultúry je potrebné si uvedomiť, že vizuálne schopnosti v dnešnej dobe nie je možné jednoznačne ovplyvňovať a kultivovať, aj keby sme tak činili so sebe väčším zámerom, pretože vizuálnu kultúru súčasnosti tvoria ďalšie milióny vizuálnych stimulov v bežnom živote, ktorým sa nedá vyhnúť a ktoré nás ovplyvňujú a utvárajú, respektíve utvárajú naše vizuálne schopnosti.

⁶⁸ KESNER, L. 2000, s. 93

⁶⁹ ŠUPŠÁKOVÁ, B. 2004, s. 9

⁷⁰ CRARY, citovaný podľa KESNERA, 2000, s.94

⁷¹ KESNER, L. 2000, s. 94

4.2.2 VIZUALITA, VIZUÁLNA GRAMOTNOSŤ

Vizuálne vnímanie chápeme ako: **aktívne prijímanie a zobrazovanie informácií v trojrozmernom svete** (percepcia a recepcia), v ktorých sú obsiahnuté všetky atribúty: tvar, farba, línia, pohyb. Vo výtvarnej edukácii vnímanie (vizuálna percepcia) súvisí s **ikonografiou**, ktorej ovládanie je vlastne technikou zrozumiteľnosti obrazu.

Zobrazovať informácie predpokladá mať zrakovú predstavu, schopnosť vytvárať predstavy. Predstavivosť je predpokladom tvorivej činnosti a obrazotvornosť je schopnosť tvorby obrazov, predstáv a ideí, použiteľných i v praktickej činnosti človeka.

TVORIVÁ OBRAZOTVORNOSŤ predstavuje **vytváranie úplne nových, originálnych obrazov** na základe spájania predstáv či rôznych skôr získaných častí.

Vizualita je teda súbor postupov, ktoré umožňujú stvárať informácie tak, aby boli vnímateľné zrakom.

Mať vizuálnu schopnosť znamená mať schopnosť vnímať svet pomocou zraku, nie je to len záležitosť zmyslov, ale aj motivačných činiteľov a vplyvu sociálneho prostredia. Treba ju rozvíjať a kultivovať. Mať vizuálnu schopnosť, ktorá je determinovaná neurofyziológicky, vekom, učením, povoláním zároveň znamená byť vizuálne gramotný.

L. Kesner nás upozorňuje na nedostatky vo vizuálnej schopnosti vnímateľa. Jeho percepčné schopnosti (formované každodennou vizuálnou kultúrou a s ňou spojenou obrazovou skúsenosťou), **nie sú ideálnou výbavou pre vnímanie izolovanej množiny vizuálnych zobrazení** (t.j. umeleckých diel) za ktorými do múzea prichádzajú a ktoré vyžadujú iný typ vizuálnej aktivity, než je tá, ktorú využíva vo všetkých svojich profesných a životných situáciách.

Väčšina návštevníkov umeleckých múzeí je v možnostiach umeleckého zážitku značne limitovaná, nie sú schopní prekonať **tikavý vizuálny modus** svojho **vnímania** a vyvinúť dostatočne pozorné videnie. Tvorcovia expozícií v múzeu sú konfrontovaní s reálnou možnosťou, že korene nezáujmu o výtvarné umenie, nedostatočnosť interaktivity divákov s vystavenými dielami pochádzajú z neurobiologických základov percepcie a že **vizuálna kultúra dnešnej doby pretvára percepčné vzorce súčasného návštevníka múzea** do takej miery, že kompetentné vnímanie statických obrazov je mnohých z nich náročné až nemožné.⁷²

4.2.3 VIZUÁLNA INTELIGENCIA

Už pomerne dlho má ľudstvo vedomosti o inteligenčnom kvociante. Vďaka novším poznatkom tiež pripisujeme pozornosť aj emocionálnej IQ, menej pozornosti však už venujeme zraku a zrakovaj (vizuálnej) inteligencii. Žijeme vo vizuálnej kultúre, v ktorej je lepšie raz vidieť ako dva krát počuť. Podobne ako nám spôsobuje radosť dobrá literatúra, či ako nás nadchne dojímavý príbeh, sledujeme s pôžitkom aj vizuálne médiá, ktoré sú výzvou pre našu vizuálnu inteligenciu.

Vizuálnu inteligenciu možno definovať ako **aktívnu holistickú činnosť, ktorá je na najvyššej úrovni senzorickej hierarchie/hierarchie vnímania**. Je založená na aktivovaní krátkodobej a dlhodobej pamäte s cieľom usporiadať ju do zmyslu a vyriešiť problém. Vizuálna inteligencia zapája motorickú koordináciu a verbálny jazyk, má svoju vlastnú univerzálnu gramatiku založenú na princípe bod, línia a farba v rámci základného komunikačného rámca.⁷³

Vizuálna inteligencia je aktívna a holistická. V porovnaní s verbálnou inteligenciou (kde sa uplatňuje lineárne myslenie „kúsok po kúsok“) o vizuálnom myslení hovoríme vtedy, keď dôjde k pochopeniu celku. V hierarchii vnímania je vizuálne myslenie nadradené verbálnej schopnosti. Z histórie vieme, že obrazy sa

⁷² KESNER, L. 2005, s. 114

⁷³ ŠUPŠÁKOVÁ, B. 2004, s. 12

používali skôr ako písané slová. Stav prostredia sa vnímal prostredníctvom obrazov. Obrazy a vizuálne formy sú primitívnejšie (pôvodnejšie) ako nepiktografický jazyk.

4.3 VÝTVARNÉ UMELECKÉ DIELO, JEHO ŠTRUKTÚRA, PROCESY JEHO VNÍMANIA

Vznik umeleckého diela je charakteristický istým postupom. Aby umelecké dielo vzniklo, musí existovať:

1. **Podnet k tvorbe.** V minulosti podnetom k tvorbe bola objednávka, zákazníci si objednávali isté námety u umelcov (maliarov, sochárov či architektov). V takomto prípade podnet vychádzal zvonka. Dnes už je umenie slobodné aj vďaka istým politickým zmenám (kapitalistická spoločnosť, trhové hospodárstvo) a zmenám v ľudskom myslení a nahliadaní sa umelci dnes tešia tomu, že ich tvorba môže vychádzať z vlastných podnetov a popudov, bez akéhokoľvek obmedzenia v oblasti ich zámeru. Ďalšou fázou je:
2. **Koncepcia.** V tejto fáze vzniku diela je podnet spracovaný, štruktúruje sa námet, prípadne téma a prvé poznatky o budúcom diele. Vyhotovenie skíc k celkovému usporiadaniu obrazu či k jednotlivým postavám nazývame:
3. **Projekciou** (plánovaním) obrazu. V minulosti fáza projekcie súvisela i so schvaľovaním návrhov objednávateľom, ktorí vyjadrili názor k pripraveným skiciam.
4. **Realizácia** umeleckého diela v definitívnom materiáli. Častokrát je, i bola, práve toto tá najproblematickejšia stránka práce. Vznikom artefaktu však vývoj umeleckého diela nekončí. Nasleduje proces recepcie (prijímania), bez ktorého by umelecké dielo nemalo zmysel.⁷⁴

Štruktúra alebo vnútorná stavba diela (prvky, z ktorých pozostáva) má v teórii umenia viacero podôb. Medzi najkomplexnejšie náhľady patrí:

- **teória znaku** (semiotika);
- **teória modelov.**

Semiotika je všeobecná teória znakov (z gréčtiny „semios“- znak). Podľa semiotiky sa každé výtvarné dielo skladá zo znakov. Znak je zmyslovo vnímaný predmet, odkazujúci toho, kto prijíma na iný predmet. Znak nenahrádza, ale zastupuje označovaný predmet. Označovaný predmet nazývame **denotát**. Znak zastupuje označovaný predmet (denotát) a viaže sa k nemu myšlienka (konotácia, konotát).

Znaky podľa CH.S. Peircea a Ch. Morrisa rozdeľujeme na tri skupiny:

- *ikonické znaky* – sú konštituované podobnosťou s nejakým prvkom reality (portrét, krajina, zátišie);
- *indexy* – znaky, kde ide o vzťah príčiny a účinku alebo aspoň o vzťah mechanickej následnosti (teplé farby v krajine – letná nálada, vrásky na čele človeka – starosť);
- *symbols* – znaky, kde nejde o zmyslovú zhodu znakov a skutočnosti. Symbol iné zobrazuje a iné vyjadruje. (svätožiara – symbol svätosti, kríž – symbol umučenia).

SYMBOLY môžeme ďalej rozdeliť na: **abstraktné, predmetné, rastlinné, zvieracie, personifikácie a alegórie.**

Teória modelov – ak ide vo výtvarnom umení o **ikonické zobrazenie** (mimetické), možno výtvarné dielo považovať za model skutočnosti. Najčastejšie používanou operáciou v súvislosti s modelmi je interpretácia. Prijemca interpretuje to, čo mu model poskytuje (to, čo autor chcel príjemcovi odovzdať). Interpretácia sa niekedy nezameriava na poznanie celku alebo podstaty, ale zameriava sa na niektoré vlastnosti, stránky či funkcie (napr. zisťovaním chemických vlastností atramentu sa určuje vek kresby). Vlastnosti a náležitosti modelu sa dajú zoskupiť do nasledovných blokov:

1. OBSAH – ideová stránka
2. FORMA – výtvarná stránka
3. FUNKCIA – výtvarná stránka
4. HISTÓRIA – vývojová stránka

⁷⁴ GERO – HUSÁR – SOKOLOVÁ. 2004, s 29

OBSAH tvoria vlastnosti, ktoré vypovedajú o skutočnosti, ktorú má model reprezentovať. Ak výtvarné dielo nemá obsah, potom nemá charakter modelu. Na obsah modelu sa pýtame otázkou „ČO?“: čo model oznamuje, o čom vypovedá, čo je hlavnou myšlienkou diela.

FORMA je spôsob ako je dielo utvorené. Na model poukazujeme otázkou „AKO?“: ako je vyhotovený, usporiadaný.

FUNKCIE sú úlohy, ktoré modely plnia počas svojej existencie. Mieru funkčnosti modelu určuje kategória užitočnosti, pýtame sa „ZA AKÝM ÚČELOM?, AKÉMU CIEĽU?, KOMU?“. Každý model môže spĺňať naraz aj niekoľko funkcií, teda je polyfunkčný. Funkcií je v teórii modelov veľké množstvo: informatívna, komunikatívna, didaktická, dekoratívna, zábavná, etická, magická, propagačná, provokatívna ...atď.

HISTÓRIA je všetko to, čo sa dotýka genézy- vývoja a existencie a zániku. Pýtame sa „KTO?, KEDY?, KDE?“: kto je autorom, kedy vzniklo dielo, kde vzniklo a pôsobilo.

4.3.1 RECEPCIA VÝTVARNÉHO UMELECKÉHO DIELA

Umelecké dielo možno označiť ako vizuálny komunikát, ktorý svojím vznikom vstupuje do komunikačného rámca od autora k príjemcovi. Jediným spôsobom, ako ho príjemca môže uchopiť, je recipovať ho.

Recepcia je vnímanie a prijímanie podnetov prostredníctvom zmyslov. V artefakte je úlohou pozorovateľa okrem estetického vnímania formy, odhaľovať skryté obsahy, symboly a alúzie, nadviazať dialóg s tvorcom. Ide o špecifickú formu dialógu, keďže absentuje interpersonálny rozmer dialógu⁷⁵ – autor diela, je zastúpený len v podobe diela a recipient nadväzuje dialóg prostredníctvom čítania diela, porozumením vizuálneho jazyka.

Poznanie vizuálneho jazyka, ako aj semiotickej roviny, prináša schopnosť dekodovať vizuálny program a schopnosť komunikovať s autorom a pochopiť jeho zámyery a ciele. Výsledkom je porozumenie artefaktu, na základe ktorého recipient reflektuje na dielo podľa vlastných hodnotiacich princípov a nastáva stotožnenie, nesúhlas či vnútorná diskusia sprevádzaná širokou škálou príslušných pocitov, ktoré môžu vyústiť do umeleckého zážitku – **introjekcie**. Introjekcia je výsledkom personálnej dialogickej komunikácie medzi autorom diela zastúpeným dielom a recipientom.

Introjekcia

Tento stav, považovaný za vrchol estetického vnímania, nastáva pri hlbokom stotožnení s výtvarným umeleckým dielom. Je charakteristický **vcítením sa do obrazu**, pričom ide o **komplexné pôsobenie zmyslových, rozumových a citových faktorov**. K dosiahnutiu introjekcie je potrebné aspoň čiastočné ponorenie – stav vedomia charakterizovaný poklesom fyziologickej i kognitívnej aktivity – **enstáza**.⁷⁶

*"V prípade nerušenej kontemplácie a silného zážitku vyvolávajú umelecké diela pocit úplnej sebestačnosti a uzavretosti: bytie, ako by v nich existovalo nerušené samé o sebe a zjavovalo sa bezprostredne našim zmyslom, nášmu, zraku, sluchu, predstave vo svojej najhlbšej pravde."*⁷⁷

4.3.1.1 PROCES RECEPCIE VÝTVARNÉHO DIELA

Recepcia umeleckého diela sa začína:

1. **motiváciou** – príjemca môže mať odlišné dôvody na to, aby sa rozhodol vnímať. Okrem estetických potrieb, napr. potreby uvoľnenia, zábavy, poznania, odreagovania sa, priateľských alebo spoločenských kontaktov...ap. V druhej fáze recepcie dochádza k vnímaniu:

⁷⁵ Pozri DOJČÁR, M. 2012, s. 68 – 69.

⁷⁶ Pozri DOJČÁR, M. 2008, s. 44

⁷⁷ CHVATÍK, K. 2001, s. 100

2. **percepčii diela.** Ide o odraz tvarov, farieb, línií a ich konfigurácií v našom vedomí. Príjemca si uvedomuje základné tvarové, farebné a lineárne vzťahy, čo je porovnateľné so schopnosťou čítať literárny text. K priebehu tejto fázy je potrebné:
3. **dekódovanie.** Je to použitie takej transformácie na zakódovanú správu, aby sa otvorila pôvodná správa, teda to, čo do diela vložil umelec. Dekódovanie je možné, ak poznáme ikonografický i formálny jazyk výtvarného umenia (podobne ako pri čítaní literárneho textu, rozumieme mu, len ak je napísaný v nám známom jazyku).
4. **Reflexia,** t. j. k uvažovanie o diele.
5. **Responzia** znovuprežívaníu umeleckého diela. Všetky tieto procesy vrcholia v:
6. **interpretácii,** pod čím rozumieme vo verbálnom jazyku sformulovaný umelecký zážitok. Umelecké dielo je esteticky komunikateľný artefakt. Vzniká v spoločenskom vedomí ako súbor neustále otvorených komunikačných možností, ktoré sa menia dobou aj individualitou vnímateľa.

Percepčia umeleckého artefaktu silne súvisí s **imagináciou**, ktorou rozumieme kreatívne dotvorenie deja. Keby sme neboli schopní imaginácie, naša percepčia by vyzerala ako holé konštatovanie, opis. Imaginácia je schopnosť tvoriť obrazy, tvorivo myslieť, dotvárať situácie v súčinnosti s našou fantáziou.

Ak teda dieťa disponuje schopnosťami imaginácie, je mu dané, aby viac alebo menej videlo v obraze obrazy niečoho, čo je výsledkom kreatívnej imaginácie, niečoho čo ešte nie je alebo už nie je, prípadne sa nikdy nestane realitou. Umelecké dielo môže spustiť veľmi veľkú fantáziu, takéto názorné predstavy vznikajú na základe emočného účinku farieb alebo aj samotnou formou diela.⁷⁸

4.4 VÝZNAM ANALÝZY A INTERPRETÁCIE UMELECKÉHO DIELA

Interpretácia je súčasťou recepcie výtvarného diela, respektíve jej VYVRCHOLENÍM. Nepokrýva však všetko, čo výtvarné dielo dáva príjemcovi, interpret totiž nie je schopný preložiť všetky informácie o umeleckom diele do verbálneho jazyka. Ak by to bolo možné potom by umelecké dielo bolo zbytočné.

Vzťah recepcie a interpretácie je vzťahom základne a nadstavby. Interpretácia pomáha hlbšej recepcii a recepcia vyúsťuje do interpretácie. Interpretácia je stará ako výtvarné umenie, pretože človek odnepamäti vyjadroval svoje dojmy o artefaktoch.

Potreba interpretácie výtvarného diela vystúpila do popredia najmä so vznikom symbolickej funkcie diela. Medzi prvých tzv. vykladačov umenia možno zaradiť starovekých hermeneutov (boh Hermes – posol medzi bohmi a ľuďmi). Veda sa nazývala **hermeneutika** a jej podstatou bol výklad písomných textov. „Hermeneutika je vo svojom najzákladnejšom zmysle schopnosť rozumieť a dorozumieť sa. Filozofický význam sa od základného významu líši sofistikovanejšou reflexiou interpretovaného fenoménu, ale v zásade zostáva schopnosťou rozumieť a dorozumieť sa tak, ako to vyplýva zo samotnej definície slova (*ex definitione*): Grécky výraz *hermeneutike* pochádza zo slova *hermeneuein*, „objasňovať, vysvetľovať, tlmočiť, prekladať“.⁷⁹

Význam slova Interpretácia možno v priestore vnímania výtvarného diela vnímať minimálne v 2 vrstvách:

1. *uchopenie diela divákom.* Interpretácia ako prirodzená reakcia, ktorá nastáva vplyvom dojmov percipienta, bez poznania kontextov a ďalších informácií.
2. *cielený (zámerý) proces interpretácie ako odborný výklad* k dielam, odhaľujúci informácie a súvislosti reálnej podstaty viažuce sa k vzniku diela. Jej súčasťou sa stáva tiež analýza zložiek diela.

HĽADANIE VHODNEJ INTERPRETAČNEJ MOŽNOSTI PODĽA L. KESNERA

⁷⁸ ŠUPŠÁKOVÁ, B. 2007, s. 28

⁷⁹ DOJČÁR, M. 2010, s. 23

Význam interpretácie výtvarného diela nemožno marginalizovať, v súčasnosti sa však stretávame s viacerými problémami. L. Kesner v rámci interpretácie zobrazovaného vníma predovšetkým 2 problémy:

1. **Porozumenie diváka verzus zámer autora** – rozpor medzi porozumením, ktoré si konkrétny divák vytvoril v rámci svojho individuálneho zážitku a významom zamýšľaným autorom artefaktu.
2. **Interpretácia diváka verzus interpretácia odborníka** – rozdiel medzi subjektívnou interpretáciou diváka a profesionálnou "vedeckou" interpretáciou historika umenia.

Vo svojom diele L. Kesner zastáva názor, že múzeum ako priestor stretnutia s výtvarnými objektmi má byť priestorom dynamickým, stimulujúcim, aktivizujúcim a má podnecovať vlastné interpretačné schopnosti percipienta. Kladie si otázku, akú úlohu a v akej podobe zohráva v tom priestore charakter a spôsob interpretácie. Z tohto hľadiska vyčleňuje najvýznamnejšie diskurzy na dvoch poliach:

1. *interpretácia ako odhalenie autorského zámeru;*
2. *intencia ako účelnosť vizuálneho objektu.*

Charakter diskurzu má v oboch prípadoch bipolárny charakter.

4.5 SPROSTREDKOVANIE (MEDIÁCIA) VÝTVARNÉHO UMENIA

Sprostredkovanie alebo **mediácia** výtvarného diela znamená možnosť dostať sa priamo "k pravde" výtvarného diela. V teórii výtvarného umenia sa používa viacero pojmov, pričom treba poznamenať, že pojem často zastrešuje dva procesy:

1. sprostredkovateľský proces **medzi dielom a percipientom** (skupinou percipientov);
 2. sprostredkovateľský proces v **rámci vzťahu výtvarného umenia a spoločnosti**.
1. sprostredkovateľská práca medzi artefaktom a percipientom/tmi má formu priamej alebo nepriamej mediácie, každopádne ide o spôsob práce s konkrétnym artefaktom, prípadne skupinou artefaktov, ktoré máme k dispozícii v originálnej, či sprostredkovanej podobe (reprodukcia, dokument....)
 2. Sprostredkovanie medzi výtvarným umením a spoločnosťou, znamená všetky formy prezentácie umenia na verejnosti, kde má možnosť verejnosť sa o umení dozvedieť, prípadne nahliadnuť. Ide o mediáciu cez médiá audiovizuálne i printové (tv, rádio, builteny, katalógy, pozvánky, plagáty ap.)

R. Horáček, uvádza, že S. Szuman používa pojem **sprístupňovanie umenia**, pričom v jeho kontexte ide o presne vymedzenú podobu výchovnej aktivity, v rámci ktorej dochádza ku komunikácii medzi artefaktom a divákom, ale podstatnú rolu tu má vychovávateľ. Ten sa stáva **prostredníkom** medzi artefaktom a percipientom. Pojem sprístupňovania používa aj J. Kroupa na označenie činnosti osvieteneckých sprievodcov po talianskych pamiatkach. Ich úlohou bolo zabezpečovať sprístupnenie pamiatok príťažlivou formou severským šľachticom, ktorí v túžbe za vzdelaním prichádzali poznávať talianske umenie.

V nemecky hovoriacich zemiach je ekvivalentom výrazu sprístupňovanie pojem **sprostredkovávanie** (Kunstvermittlung). Má význam aj ako všeobecný pojem pre označenie sprístupňovania, aj ako pojem označujúci konkrétnu prácu lektora pred výtvarným dielom. Pojem mediácia je odvodený z anglického originálu mediate (sprostredkovať). Pojem mediácia používame v podstate kvôli fonetickému zjednodušeniu pojmu sprostredkovať.⁸⁰

R. Horáček uvádza ako začiatok sprostredkúvania umenia v dnešnom zmysle teoretické tézy **Alfréda Litchtwarka**, formulované v roku 1887 v prednáške *Umenie v škole*, v ktorej sa zmieňuje o výchovnom využití artefaktu a o potrebe výcviku vnímania.

4.5.1 FORMY MEDIÁCIE- NEPRIAMA MEDIÁCIA VÝTVARNÉHO DIELA, UMENIA

⁸⁰ HORÁČEK, R. 1998, s. 46-47

V podstate možno definovať 2 spôsoby sprostredkovania:

1. **priame** (práca s originálom diela);
2. **nepriame** (práca bez originálu).

Nepriame sprostredkovanie (mediácia). Ide o spôsob mediácie bez originálu artefaktu. I keď sa s výtvarným umením stretávame takmer na každom kroku, predsa je to len úzky, veľmi obmedzený rámec výtvarných diel. Na spoznávanie umeleckého originálu preto človek vymyslel systém jeho mediácie.

Patria sem:

- najčastejšie **REPRODUKcie**. Predpona „RE“- produkcia, nás upozorňuje, že dielo bolo znova produkované podľa originálneho vzoru.
Mnohé z výtvarných diel sa dnes tiež používajú v spotrebnom priemysle, vyskytujú sa na obaloch výrobkov, kde princípom už nie je originál, ale sériovo reprodukováaná vec. Reprodukcie- môžu mať rôznu veľkosť, od veľkosti poštovej známky, ale môžu byť i väčšie ako pôvodné dielo, ich odkaz je však ten istý, zastupovať originál artefakt.
- Iným spôsobom výtvarnej mediácie sú **KÓPIE**, nerozmnožujú sa do takej miery ako reprodukcie (zvyčajne je len 1 alebo len niekoľko). Vyhodenie vzniká **použitím tradičných remeselných postupov**. Autor kópie napodobňuje materiál, techniku a rukopis pôvodcu. Pri kópii alebo makete sa uvádza aj pôvodný autor diela, ale aj tvorca kópie.
- **DOKUMENTY** – fotografie, diapozitívy, dokumentárne filmy, videozáznamy. Majú podobný charakter ako reprodukcie, ale líšia sa svojou funkciou. Reprodukcia sa snaží simulovať (predstierať) umelecké dielo, dokument ho zastupuje, ale nesnaží sa dosiahnuť jeho kvality.
DOKUMENTY slúžia prevažne na vzdelávacie, vedecké alebo poznávacie či dokumentačné ciele. Sprostredkovanie originálu sa môže uskutočniť aj verbálnymi prostriedkami. Ide o slovné opisy výtvarných diel, ktoré môžu prerastať až do interpretácie.

4.5.2 FORMY MEDIÁCIE – PRIAMA MEDIÁCIA VÝTVARNÉHO DIELA, UMENIA

Priame sprostredkovanie výtvarného diela označuje konkrétnu prácu odborníka s verejnosťou priamo pred umeleckým originálom.

Najčastejšie sa preto odohráva v galérii alebo vo výtvarnom múzeu. Priame sprostredkovanie zabezpečuje sprostredkovateľ alebo **mediátor**. Mediátor:

- uľahčuje náročnú prácu pri analýze výtvarného diela súčasnej výtvarnej produkcie
- ide o odborne školeného galerijného a muzeálneho pedagóga, ktorý výtvarné dielo sprostredkúva návštevníkom
- V jednotlivých inštitúciách však môžu byť takí pracovníci nazývaní rozdielne: animátor, lektor, galerijný či muzeálny pedagóg, výchovno-vzdelávací pracovník...a. i.

Častá je otázka, či je potrebný nejaký prostredník medzi artefaktom a jeho vnímateľom. Prichádza k úvahám, či nie je mylná tendencia mediácie a interpretácie výtvarného diela (ako produkt našej doby?). Odpoveďou je:

- potreba zasväcovania do umenia – proces známy už zo života prírodných národov;
- fenomén moderného a postmoderného umenia, ktorého recipovanie nie je ani zďaleka také jednoduché, ako to bolo do konca 19. storočia. Zjavujú sa nové dôvody, prečo je potrebné recepciu vnímateľovi uľahčovať a oživovať novými technikami.

Prečo vôbec mediáciu potrebujeme?

- o **náročnosť umeleckých tvorivých postupov**. Percepčia súčasného umenia vyžaduje veľkú intelektuálnu a citovú vyspelosť- I. Zhoř sa vyjadruje doslova, že: „*vnímanie umenia sa stáva kvalifikovanou činnosťou, ktorá si vyžaduje istý druh prípravy*“⁸¹;

⁸¹ ZHOŘ. I. 1970, s. 8

- o **presýtenosť** – voľný, neriadený styk spoločnosti **s umením** – stretávame sa s najrozličnejšími výtvarnými prvkami, ktoré vnímame zrakom (médiá, obchodné reťazce, poisťovne, banky...), tie sa snažia presadiť a získať klienta prezentáciou graficky a esteticky dokonalých obrazov, čo otupuje pozornosť zraku aj intelektu;
- o **špecializácia jednotlivých ľudských činností** – s rozvojom civilizácie dochádza k stále väčšej špecializácii jednotlivých ľudských činností, a tým sa zväčšujú bariéry medzi jednotlivými odbormi... atď..

4.5.3 POROZUMENIE VÝTVARNÝM DIELAM

Mediácia výtvarného umenia má primárne za cieľ sprostredkovať artefakt percipientovi a odhaliť jeho skryté (porozumeniu náročné) časti, aby sa percipient mohol stať účastným diela a zapojením celej bytostnej štruktúry do vnímania umeleckého diela mohol vedome a slobodne reagovať na dielo. U L. Kesnera⁸² sa stretávame s pojmom **porozumenie obrazu**. I keď slovo obraz redukuje variabilitu umeleckých artefaktov, podstatný je pojem porozumenie.

*"Porozumenie, ktoré si vytvárame v každom stretnutí s výtvarným dielom, môže byť zdanlivo automatické, takmer reflexívne, ale kľúčovou rolou v našom vizuálnom a estetickom zážitku nezriedka hrá, naopak vedomá, až usilovná snaha o pochopenie."*⁸³

Cieľom sprostredkovateľskej práce nie je nechať recipienta, aby podľahol bezprostrednému vplyvu na zmyslovej a emocionálnej úrovni, keďže sa určite stane, že príde i do styku s dielami, ktoré u neho vyvolajú bezprostredné pocity a reakcie, ale ide práve o tzv. **vedomé, cielené porozumenie**. Porozumenie, ktoré, ako sa vyjadruje L. Kesner, rozvíja prvotné, podvedomé porozumenie obrazom odohrávajúcim sa na neurofyzologickej báze, keď sa divákovi daný objekt konštituoval ako **CELISTVÁ VNEMOVÁ SKÚSENOSŤ**.

Pri väčšine obrazov, s ktorými dochádzame do styku počas bežného dňa, je porozumenie zväčša totožné so schopnosťou diváka prijať vizuálnu informáciu poskytnutú obrazom a interpretovať ju v súlade s tvorcom, so zámerom tvorcu.

L. Kesner ako príklad uvádza novinový snímok, fotografiu, popis ktorej sám osebe ovplyvňuje a stanovuje ako budeme jej obsah prijímať. Keby z tej istej fotografie niekto spravil obraz v ráme vystavil ju v galérii, jej obsah by sme nevnímali totožne. Vznikla by variabilita možných interpretačných vzorcov, čo by následne ovplyvnilo i charakter nášho vnímania zobrazenia.

K porozumeniu akéhokoľvek obrazu vraví Kesner sa vzťahujú dve okolnosti:

1. **dôležitosť formátu v akom sa nám dostane** – nie je jedno či ide o samostatný artefakt, alebo o ten istý artefakt v rámci katalógu spolu s textom);
2. druhou okolnosťou je problém, či **možno zobrazeniu porozumieť "správne"**. Keďže aj pomerne nekomplikované obrazy vždy ponúkajú viaceré interpretačné možnosti.

Práve druhú okolnosť považuje Kesner za podstatnú, keď otvára diskurz na tému, či je cieľom porozumenia obrazu pochopiť zámer autora, alebo má recipient právo na subjektívny pohľad a pochopenie diela po svojom. V otázke porozumenia dielu sa zhodujeme s tvrdeniami L. Kesnera, ktorý sa vyjadruje, že neexistuje ideálny "definitívny" spôsob, ako možno dielo s istotou interpretovať, pretože interpretácia, mediácia a porozumenie obrazu by mali byť podmienené dynamickým prežívaním umeleckých diel a ich významov.⁸⁴

Naším cieľom, ako pedagógov, zostáva podporovať aktívne vnímanie a napomôcť tvorivej interakcii medzi divákom a zobrazením a nechať dielo, aby stimulovalo diváka k vlastnej interpretačnej schopnosti.

⁸² KESNER, L. 2000, s. 170

⁸³ KESNER, L. 2000, s. 173

⁸⁴ KESNER, L. 2000, s. 176

Zoznam literárnych zdrojov :

- DOJČÁR, M. 2008. *Mystická kontemplácia*. Bratislava: IRIS. 136 s. ISBN 978-80-89238-19-4
- DOJČÁR, M. 2010. *Filozofické porozumenie vedomia na pozadí mystickej kontemplácie v Oblaku nevedomia a advaita-védánte Ramana Maharšiho*. [Dizertačná práca]. Nitra : FF UK, 166 s.
- DOJČÁR, M. 2012. *Problém globálneho spolužitia/Antropologické východisko*. Trnava : Typi Universitas Tyrnaviensis. 117 s. ISBN 978-80-8082-521-8
- GAVORA, P. a kol. 1988. *Pedagogická komunikácia v základnej škole*. Bratislava : SPN, 1988. 249 s.
- GERO, Š. 2000. *Interpretácia výtvarného diela*. Banská Bystrica : PdF UMB. 163 s. ISBN 80-8055-426-9
- HORÁČEK, R. 1998. *Galerijní animace a zprostředkování umění*. AN CERM
- CHVATÍK, K. 2001. *Strukturální estetika*. Brno: Host. 210 s. ISBN 80-7294-027-09
- KESNER, L. 2000. *Muzeum umění v digitální době*. Praha : Argo a NR. 258 s. ISBN 80-7203- 252- 6 (Argo); ISBN 80- 7035- 155-1 (NG)
- KESNER, L. 2005. *Marketing a manažment muzeí a památek*. Praha : Grada. 304 s. ISBN 80-247-1104-4
- ŠUPŠÁKOVÁ, B. 2004. *Vizuálna kultúra a umenie v škole*. Svätý Jur: Digit, 263 s. ISBN 80-968441-1-3
- ZHOŘ, I. 1970. *Umenie a spoločnosť 20.storočia*. Bratislava : Osvetový ústav

5. VZNIK MODERNÉHO UMENIA - INŠPIRÁCIA PRE TÉMY VÝTVARNEJ VÝCHOVY

Začiatkom druhej polovice 19. storočia dochádza vo výtvarnom umení k istému uvoľneniu akademicky striktné determinovanej maľby a charakter vizuálneho zobrazenia sa začína **pomaly**, ale **zásadne meniť**. Prvý krok vo významnom obrate mimetickej výtvarnej tradície udržiavanej od obdobia renesancie iniciovali svojou tvorbou impresionisti. Námet ich tvorby pochádza z konkrétnych situácií a reálnych scén, čiže je stále odrazom reality, avšak technika maľby (práca so svetlom) je podriadená nálade a dojmu. Cieľ zachytiť objekt svojej maľby čo najvernejšie sa podriaďuje novej stratégii- zachytiť prchavý okamžik.

Impresionizmus využíva maľbu v plenéri a je výborným inšpiračným zdrojom metódy rýchleho "škievovania" vonku v prírode, ktorú je možné využívať i vo výtvarnej tvorbe žiakov.

5.1 IMPRESIONIZMUS

Od 18. storočia sa každoročne v Paríži konali **Salóny**, výstavy výtvarného umenia. Niesli sa však v znamení konzervativizmu, prísneho akademizmu, pretože zodpovedali vkusu komfortných divákov a velebili iba to, čo oni sami uznávali.

Okolo roku 1860, v čase, keď sa ešte len začínali oceňovať niektoré Courbetove diela, vstúpil na scénu Eduard Manet a začala sa rozhodujúca etapa v oslobodzovaní maliarstva.

Impresionizmus ako umelecký smer vznikol v 60-tych rokoch 19. storočia ako reakcia na akademickú maľbu a romantizmus. Nadväzuje na realizmus. Vo Francúzsku vládla silná akademická tradícia, v roku 1863 prišlo k odmietnutiu umelcov, ktorých tvorba nezodpovedala predstavám akademikov, nasledoval silný protest a Napoleon III. otvoril zvláštnu výstavu, tzv. **Salón odmietnutých** (výstavu zamietnutých prác). Najväčšiu pozornosť získal obraz *Raňajky v tráve* (1863) od E. Maneta.

V roku 1865 otvorili na Salóne dvere nádejným impresionistom a prezentovali obrazy E. Degasa, E. Maneta, C. Pissarra, A. Renoira, C. Moneta a B. Morisotovej.

Výraz impresionizmus (ktorého pôvodcom je Louis Leroy) vychádza z obrazu Clauda Moneta nazvaného **Impresia, vychádzajúce slnko** (1872). Ide o pohľad na prístav Le Havre v rannej hmle.

C. Monet : Impresia, vychádzajúce slnko, 1872

E. Manet : Raňajky v tráve, 1863

5.1.1 VÝCHODISKÁ IMPRESIONIZMU, JEHO NAJVÝZNAMNEJŠÍ TVORCOVIA

- Snahou impresionizmu bolo zobrazovať krajinu alebo predmet tak ako sa javí oku, presne v určitom okamihu.
- Obraz predmetu alebo krajiny sa v každom okamihu mení, takže najpravdivejší je obraz okamihu, ktorý v nás zanecháva najsilnejší dojem – IMPRESIU.
- Impresionistický obraz sa zblízka javí ako zmes škvrniiek a rozmazaných plôšok, až pri odstupe nadobúda správny dojem.

Spôsob maľovania

- Maliari maľovali svoje diela priamo na mieste vonku, v plenéri.
- Typické impresionistické obrazy sa poznajú podľa toho, že sú tvorené krátkymi ťahmi (resp. dotykmi) štetca a nemiešanou farbou (predovšetkým jasné a žiarivé farby).
- Vzniká štruktúrovaný povrch, ktorý tvorbu impresionistov odlišuje od tvorby ich predchodcov.
- Predchodcom bol C. Corrot, ktorý impresionistom poskytol inšpiráciu tým, že maľoval v plenéri.

Najvýznamnejší umelci:

Édouard Manet,
Claude Monet,
Camille Pissarro,
Edgar Degas,

Pierre Auguste Camille Renoir,
Mary Cassattová,
Bertha Morisotová,
Alfréd Sisley,

Paul Cézanne

C. Monet: Stanica Sv. Lazára, 1877

E. Manet: Bar vo Folies- Bergère, 1882

Impresionizmus je umelecký smer, ktorého základnou črtou je **zachytenie ilúzie momentu**, aktuálneho stavu ducha. **Hlavný dôraz** sa nekládol na detail, ale na vzniknutý **dojem**. V maľbe vznikol zámer, aby v oku pozorovateľa zo súboru nanesených farebných tónov vznikol obraz, ktorý je zachytením momentu.

EDOUARD MANET

- Bol francúzsky maliar, ktorého považujeme za otca impresionizmu.
- Kritika zatracovala jeho dielo ako vulgárne a jeho akty považovala za obscénne.
- Zásadné nepochopenie umelca hlboko zasiahlo napriek tomu, že pochádzal z bohatej rodiny, umenie nebolo pre neho zdrojom obživy. Jemne vychovaný a spôsobilý Manet bol celkom nepripravený čeliť škandálom, ktoré vyvolali jeho obrazy.
- Túžil po uznaní a verejnom ocenení, ktoré mu však osud odopieral až do jeho stareckých rokov.

E. Manet: Koncert v Tuilériách, 1862

E. Manet: Le Grand canal alebo "Na lodi", 1874

- Manet tvrdo pracoval, našiel si však aj čas na rozptýlenie, večerné posedenia a diskusie v kaviarni, kde sa stretával s výkvetom umeleckej spoločnosti.
- V rozpore so svojou snahou po získaní oficiálneho uznania stal sa napokon Manet známym najmä ako vedúca osobnosť skupiny nekonformných umelcov.
- V roku 1865 prijali na výstavu Salón dielo „**Olympia**“, rozpútala sa proti nemu búrka kritiky. Kritici spolu s publikom považovali dielo za škandalózne. Nahá prostitútka hľadí bez záujmu a hanby z obrazu v póze klasickej Venuše. Moralisti boli otrasení trúfalosťou autora, ktorý si dovoľil posmešne siahnuť na tradíciu.
- Prudká, násilná reakcia publika uvrhla Maneta do hlbkej depresie, ktorá mu dokonca istý čas bránila pokračovať v tvorbe.

TVORBA EDOUARDA MANETA

E. Manet: U otca Lathuile 1879

E. Manet: Plavenie sa loďou 1874

E. Manet: Olympia, 1863

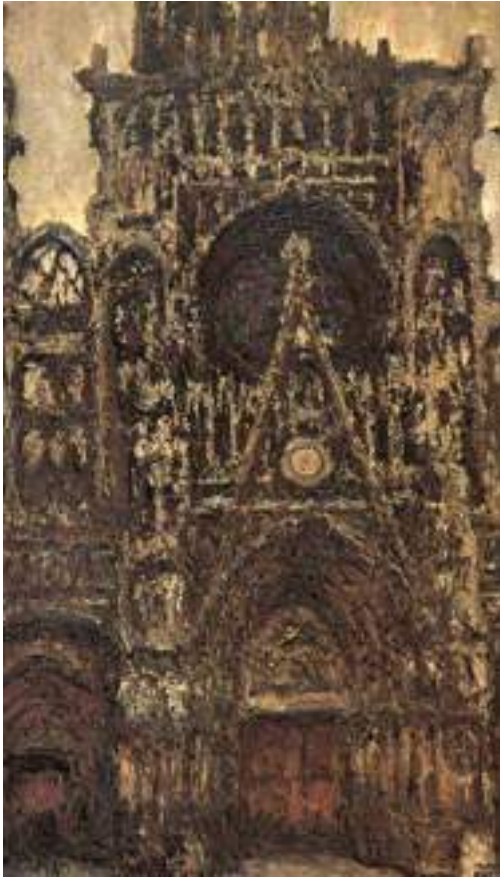
E. Manet: Prekvapená Nymfa (Suzanne Leenhoff), 1861

E. Manet: Blondýnka s obnaženými ňadrami, 1878

CLAUDE MONET

- Claude Monet bol francúzskeho pôvodu, narodil sa v Paríži.
- Keď mal päť rokov, jeho rodina sa presťahovala do mestečka Le Havre, ktoré sa nachádza v severnom Francúzsku v Normandii.
- Tam sa stal známym najmä vďaka svojim karikatúram kresleným uhlíkom.
- Neskôr sa zoznámil s maliarom Eugènom Boudinom, ktorý odhalil Monetov maliarsky talent a stal sa jeho učiteľom.

C. Monet: Katedrála v Rouen 1892

C. Monet: Katedrála v Rouen 1892-94

- Naučil ho používať olejové farby, a tiež ako využívať techniky **plénérizmu** (z franc. en plein air – na voľnom priestranstve) pri maľovaní.
- V roku 1859 odišiel Monet na radu svojho učiteľa študovať maliarstvo do Paríža.
- Monet sa venoval takmer výlučne krajine, ktorú maľoval pod holým nebom (v plenéri), bez miešania farieb, s veľkým úsilím o zachytenie efektov svetla.
- V neskorších rokoch začal vytvárať celé cykly s rovnakým námetom zobrazeným v rôznych denných hodinách a v rôznom osvetlení. Patria sem:
 - o Variácie na kopy sena;
 - o Topole;
 - o Rouenská katedrála.
- Po desaťročiach prežitých v biede sa Monet v 90-tych rokoch dočkal hmotného úspechu.
- Vo svojom domove v Giverny pustil do budovania slávnej záhrady v japonskom štýle, tá sa stala námetom jeho posledného a najväčšieho cyklu **Lekná**.

C. Monet: Park Monceau, 1876

C. Monet: Pole s vlčími makmi, okolie Giverny, 1885

C. Monet: Japonský most v Giverny (lekná), 1899

C. Monet: Lekná 1914

EDGAR DEGAS

- Edgar Degas mal francúzsky pôvod, bol maliar, grafik a sochár.
- Bol považovaný za jedného z hlavných predstaviteľov impresionizmu.
- V roku 1855 sa zapísal na Akadémiu krásnych umení. V roku 1859 odchádza na študijnú cestu, na tri roky, do Talianska, potom do Španielska a Spojených štátov až po New Orleans.
- Degas sa začal stretávať s mladými nezávislými umelcami, pričom rozhodujúci vplyv mal na neho Manet.
- Jeho najčastejšími modelmi mu boli, tanečnice, baletky, herečky, ale aj prostitútky, kúpajúce sa ženy
- Jeho najznámejšie dielo je *Absint* (1877).
- Degas je umelec ateliéru. Nedôveruje práci v plenéri. Krajina nie je predmetom jeho záujmu, používa rekvizity, ktoré mu pomáhajú vytvoriť oveľa väčšie efekty.

E. Degas: Absint, 1876

E. Degas: Dostihy, 1885-88

E. Degas: Trieda s tanečnicami 1873-76

E. Degas: Modré tanečnice 1898-99

MARY CASSATT

- Niektorí kritici ju označujú za najväčšiu ženskú maliarku 19. storočia, iní ju považujú za najlepšiu americkú maliarku.
- Je známa aj ako maliarka matiek a detí.
- Mary Cassatt bola nezávislá maliarka v dobe, kedy by žiadna vážena žena takúto možnosť ani neuvažila.

M. Cassatt: Raňajky v posteli , 1897

BERTHA MORISOT

- Priatelila sa s Manetom, ktorý intenzívne ovplyvnil aj jej tvorbu.
- Nádherným a nesentimentálnym spôsobom zobrazovala ženy z vyššej spoločnosti.
- Jej maľby majú ten istý pôvab ako Renoirove.

B. Morisot: Prístav v St. Lorient, 1869

AUGUST RENOIR

P. A. Renoir: Tanec v Moulin de la Galette, 1876

- Bol Francúz, popredný predstaviteľ impresionizmu. Za takmer šesťdesiat rokov svojej tvorby dokončil okolo 6000 obrazov.
- Rodičia od malička podporovali jeho vášeň pre maľovanie.
- V trinástich rokoch sa začal učiť za dekorátora porcelánu. Jeho talent sa prejavil, keď začal pracovať na maľbách čínskeho porcelánu.
- V roku 1862 začal študovať na umeleckej škole École des Beaux Arts v Paríži. V ateliéri sa zoznámil s ďalšími budúcimi maliarmi: Claudom Monetom, Frédéricom Bazillom a Alfredom Sisleyom.

P. Renoir: Dve sestry, 1881

P. Renoir: Akt na slnku, 1875

5.2 POSTIMPRESIONIZMUS

V. Gogh : Pšeničné pole s vranami, 1890

Ide o skupinu maliarov, ktorí tvorili v neskoršom období a nadviazali nepriamo na impresionizmus, neprežili jeho kryštalizáciu, napriek tomu v ich tvorbe drieme duch nového, odlišného pohľadu na zobrazovanie. Tvorba jeho predstaviteľov je nesúrodá, pretože je individuálne špecifická a prínosná, jeho traja najvýznamnejší predstavitelia dali základ trom moderným štýlom maliarstva. Do tejto skupiny patrí:

Paul Cézanne

Paul Gauguin

Vincent Van Gogh

- V dielach najznámejších postimpresionistov sa začínajú prejavovať symbolistické, expresívne i konštruktívne tendencie.
- Práce postimpresionistov sú charakterizované voľnejším a expresívnejším použitím farieb a formy.
- Škrtna je základným prvkom obrazu, klasický impresionistický spôsob jej využitia je však prekonaný a plátna pôsobia ako pozvánky do nového sveta odkrývajúceho maliarove vnútro.
- Nejde o snahu zachytiť čo najvernejšie prírodu v tradičnom poňatí svetla a tieňa, maliar tu priamo zapája svoju tvorivú osobnosť, začleňuje svoje vnútorné zážitky a pocity.

5.2.1 PAUL CÉZANNE

P. Cézanne: Zátiešie s jablkami a pomarančmi, 1895-1900

P. Cézanne: Zátiešie s lebkou, 1895-1900

- Paul Cézanne bol francúzsky maliar a kresliar reprezentujúci **prechod medzi impresionizmom** konca 19. storočia a **kubizmom** na začiatku 20. storočia.
- Bol jednou z najvýznamnejších postáv francúzskeho maliarstva. Vo svojej tvorbe sa zameriaval najmä na maľovanie **krajin, portrétov a zátiší**.
- Hlavný dôraz kládol na celkovú štruktúru obrazu. Nezobrazoval prírodu verne, ale cez hru tieňov a svetla
- Krajinu zjednodušoval do **geometrických tvarov**, ktoré umocňoval neočakávanými tieňmi, preto by sme Cézanna mohli považovať aj za kubistu.
- Najviac sa venoval tvorbe zátiší, pretože ako sám hovorieval: „má nad nimi svoju vládu“.
- Krajiny sú statické, no akoby boli krajinami ľadových kryh šmýkajúcich sa smerom k sebe alebo od seba, sú príliš ovplyvnené svetlom a tieňmi, zatiaľ čo zátišia čakajú nepohnute dovtedy, kým na plátne nevyčaruje dokonalý obraz.
- Tváre sú meravé, bez výrazu a náznaku mimiky. Zmena výrazu môže nastať iba smerom k ďalšiemu meravému výrazu. V tomto prípade ide o výrazy hľadania.
- Za svojho života nebol Cézanne považovaný za veľkého umelca. Naopak, väčšinou sa stretával s urážkami a výsmechom, pretože sa odlišoval od dovtedy zaužívaných maliarov, jeho tvorba bola verejnosťou nepochopená.

P. Cézanne: Hora svätého Viktora, 1885

Medzi jeho najznámejšie diela patria:

*Zátišie s jablkami a pomarančmi (okolo 1899),
 Kúpajúce sa ženy (1889 - 1906),
 Žena s kávovarom,
 Zátišie s Amorom,
 Hráči kariet,
 Moderná Olympia,
 Obesencov dom,
 Mládenec v červenej veste.*

P. Cézanne: Hráči kariet, 1892

Paul Cézanne prináša do výtvarného sveta nový jazyk maľby, keď redukuje prvky kompozície na základné geometrické tvary. Jeho dielo **predznamenáva konštruktívne tendencie** v maľbe a dáva **podnety** k vzniku **kubizmu**, ale i **geometrickej abstrakcii**.

5.2.2 VINCENT VAN GOGH

V. Gogh : Autoportrét, 1888

V. Gogh : Autoportrét

- Vincent Van Gogh bol holandským maliarom a **jednou z najväčších osobností svetového výtvarného umenia**, počas života sa však uznania nadočkal.
- Van Goghovo dielo bolo za jeho života prakticky neznáme, predal len jednu maľbu (druhú svojmu bratovi), necelý rok pred samovraždou. Van Gogh vytvoril v relatívne malom časovom rozpätí desiatich

rokov približne 900 malieb a 1 100 kresieb, pričom prakticky jediná finančnú podporu dostal od brata Thea.

- Bol zanietým umelcom, život ktorého negatívne ovplyvnila duševná choroba, vďaka ktorej predčasne ukončil svoj život vo veku 37 rokov. Po jeho smrti však jeho sláva stúpala závratnou rýchlosťou, najmä po výstave v Paríži v roku 1901 (11 rokov po van Goghovej smrti).
- Jeho „umelecké obdobie“ nastalo, keď ako 30 ročný odišiel do Paríža, kde sa stretol s ďalšími maliarmi (Degas, Pissarro, Seurat) a učil sa od nich technike impresionizmu.
- Jeho najpozoruhodnejšie diela vznikli, keď odišiel z Paríža a prišiel do Arles v Provencálsku. Priatelil sa tiež s Paulom Gauguinom, ktorý za ním chodieval do Arles, ale očakávania Van Gogha boli privysoké, a tak prišlo ku konfliktom, pričom pri jednom z nich si odrezal ušný lalôčik.

V. Gogh: Vincentova izba, 1888

- Jeho diela sú typické:
 - o špecifickým **čiarkovitým rukopisom**, línie nesú zvláštnu auru vibrácií;
 - o dielo je vždy dramatické, lyrické, tvary a **formy vibrujú**;
 - o nesie **silný emocionálny náboj** (zárodok expresivizmu);
 - o **farebnosť je veľmi výrazná**, farby sú živé a intenzívne častá je jeho variácia dvoch kontrastných farieb modrej a žltá a to vo všetkých ich odtieňoch.
- Štýlom zapadá van Gogh najviac medzi **fauvistov** a tiež **expresionistov**. Novátorským pojatím reality sa stal jedným z hlavných hrobárov impresionizmu a z umeleckého hľadiska významne ovplyvnil najmä umenie prvej polovice 20. storočia.
- Vôľou vyjadriť vlastné pocity sa stal mimovoľne jedným zo zakladateľov nastupujúceho umeleckého smeru – postimpresionizmu. Niektoré z Van Goghových malieb majú vysokú pozíciu v zozname najdrahších malieb na svete.
- Intenzívne sa venoval autoportrétom a portrétom.
- V rámci jeho diela treba spomenúť aspoň niektoré z tých najznámejších.

V. Gogh : Hviezdna noc, 1889

V. Gogh : Pole s obilím

Najznámejšie diela Vincenta V. Gogha:

*Jedáci zemiakov,
Slnéčnice,
Portrét Doktora Gacheta,
Maliarova izba,
Hviezdna noc,
Statok v Provensálsku,
Obilné pole.*

Vincent van Gogh bol unikátny svojím veľmi zvláštnym rukopisom. V jeho dielach, plných intenzívnych farieb, nachádzame silný dramatický a expresívny akcent. V jeho diele vznikol **zárodok expresionistického maliarstva**.

5.2.3 PAUL GAUGIN

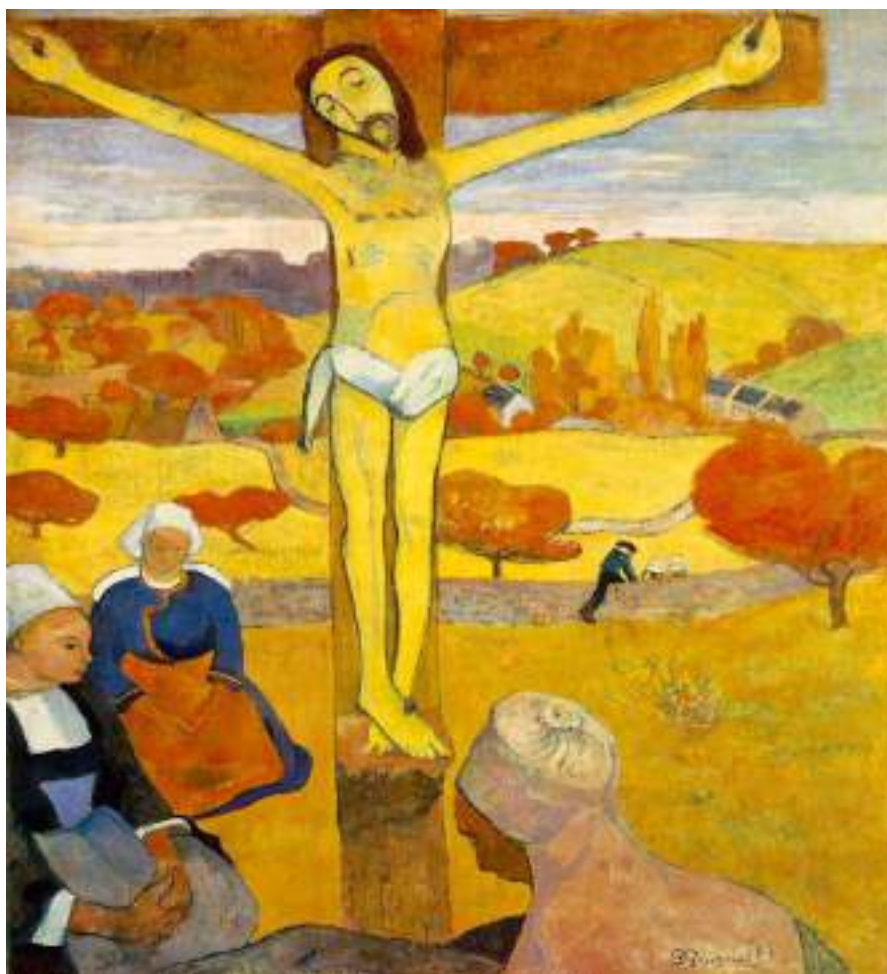
P. Gauguin: Siesta 1892-1894

P. Gauguin: Tahitanky

- Paul Gauguin bol francúzskym maliarom, jedným z hlavných predstaviteľov postimpresionizmu.
- Patrí aj medzi zástancov drevorezby, pracoval **technikou naturálneho drevorezu**.
- Počas svojho života sa veľa sťahoval, hoci väčšinu času prežil vo Francúzsku, ako dieťa žil tiež v Peru, potom vo Francúzsku a neskôr s vlastnou rodinou v Kodani a počas intenzívnej umeleckej tvorby žil na Tahiti a na Markézskych ostrovoch.

- Vo svojej tvorbe vychádzal z impresionizmu, ale postupne si vytvoril vlastný osobitý štýl. Istý čas bol žiakom Camilla Pissarra. Sklamáný impresionizmom cítil, že tradičné európske maliarstvo sa stáva príliš napodobňujúcim a stráca symbolickú hĺbku. Naproti tomu, v umení Afriky a Ázie vnímal plnosť mystickej symboliky a vitality. V tom čase bolo v Európe módnou záležitosťou predstavovať umenie cudzích kultúr, najmä japonskej.
- Pod **vplyvom ľudového umenia a japonských tlačí** sa Gauguin vyvíjal smerom ku **cloisonizmu** – štýlu, ktorý pomenoval kritik Edouard Dujardin podľa „priehradkovej“ techniky (cloisonné) smaltovania, ktorú používal Emile Bernard. Paul veľmi oceňoval Bernardovo umenie a so zánietením skúmal jeho štýl. Gauguinov obraz *Žltý Kristus* je typicky cloisonistickým dielom.
- Vlastný štýl našiel vďaka krátkemu pobytu na Martiniku, čo možno ilustrovať obrazom *Žltý Kristus*. Po návrate do Francúzska získal obdiv a uznanie. Jedným z jeho prívržencov bol aj V. Gogh. Nejaký čas žil v Bretónsku, ale stále myslel na exotické kraje, a preto odcestoval na Tahiti. Na obrazoch z tohto obdobia (*Tahitanky* a iné) sa snaží zobraziť Tahiti ako raj nepokazený civilizáciou.

P. Gauguin: *Žltý Kristus*, 1889

- Jeho dielo sa nesie pod vplyvom:
 - symbolizmu,
 - primitívneho umenia,
 - cloisonizmu- vplyv ľudového a japonského umenia.
- Medzi jeho vrcholné diela patria *Už nikdy* (1897) a *Dievčatá s kvetmi mangovníka* (1899).
- **Ďalšie známe diela sú:**

Pri mori,
Pohľad na Seinu s Jenským mostom,

*Videnie po kázni,
Alyscamps.*

P. Gauguin: Manao tupapau- Duch mŕtvych strážený Gauguinom, 1892

Paul Gauguin svojou tvorbou vniesol do výtvarného umenia **symbolizmus** a svojím jedinečným narábaním s farbou – typickým odvahou ukladať do kontrastov výrazné a intenzívne tóny čistých farieb – **predznamenal fauvizmus**.

P. Gauguin: Les Alyscamps, 1888

5.3 NEOIMPRESIONIZMUS

G. Seurat: Seina a ostrov Le Grande Jatte, 1888

- Koncom 19. storočia sa vo Francúzsku začal súčasne s postimpresionizmom rozvíjať ďalší prúd – **neoimpresionizmus**.
- Pojem neoimpresionizmus použil po prvýkrát v roku 1886 kritik F. Feneón na označenie diel autorov, ktorí sa snažili intuitívnu a inštinktívnu tvorbu impresionistických maliarov podložiť výsledkami vedeckých výskumov.
- Technické postupy tvorby boli iniciované **VEDECKÝMI OBJAVMI V ODBORE FYZIOLÓGIE ZRAKU A FYZIKÁLNEJ OPTIKY**.
- V tejto dobe sa celkovo prejavovalo silné pokušenie vnášať vedu do intuitívnej oblasti umenia, objavili sa snahy o rozumové zdôvodňovanie nových postupov, hoci tieto postupy boli inštinktívne.
- Neoimpresionisti využili poznanie, že **farby** je možné **miešať na sietnici oka**, a nielen na palette, a zdokonalili techniku využitia farebných bodov na plátne tak, že sa pri pohľade z vhodnej vzdialenosti miešajú⁸⁵
- F. Feneón pomenoval túto techniku ako pointilizmus (z fr. Point – bod, bodka), hoci samotní autori (Seurat a Signac) ju označovali ako divizionizmus (z fr. diviser – deliť, rozdeliť).
- Zakladateľmi a hlavnými predstaviteľmi boli GEORGE SEURAT a PAUL SIGNAC. Ďalším, pomerne známym, pointilistom bol Camille Pissarro so svojím synom Lucienom.

GEORGE SEURAT

- G. Seurat bol geniálnym umelcom a na druhej strane v umení uplatňoval úplne striktné vedecký systém.

⁸⁵ DEMPSOVÁ, Y. 2000. Umělecké styly, školy a hnutí. s. 27

- Bol najvýznamnejším predstaviteľom francúzskeho neoimpresionizmu.
- V prvotných kresbách si vypracoval osobitú techniku, ktorá bez kontúrovej kresby, iba kontrastmi bielych a čiernych plôch a so starostlivým odstupňovaním tónov, presne postihuje objemy v priestore. Kresby kriedou budia dojem, akoby vznikli zhmotnením svetla alebo zhustením tmy.
- Až keď dokonale ovládol problém svetla v čierno-bielej kresbe, pristúpil Seurat v roku 1883 k maľbe.
- Jeho prvý olejový obraz, kde začínať využívať poznatky o analógiách medzi líniami, farbami a valérmi, bolo **Kúpanie v Asnières**.
- Keď Signac v roku 1884 uvidel Seuratovo "Kúpanie", vyhľadal Seurata a zistili, že majú spoločný záujem o teóriu a optiku farieb a spolu začali pracovať na teórii divizionizmu.
- Jeho divizionistická technika je dôkladne skomponovaná a dosahuje mimoriadny optický efekt.
- Olejomaľba "Nedeľné popoludnie na ostrove La Grande Jatte" bola natoľko vydarená a inšpirujúca, že prispela k rozrastaniu skupiny nových prívržencov okolo Seurata a Signaca.

G. Seurat: Nedeľné popoludnie na ostrove La Grande Jatte, 1884

Niektoré Seuratove diela:

*Kúpajúci sa v Asnières,
Nedeľné popoludnie na ostrove La Grande Jatte,
Cirkus,
Pudrujúca sa mladá dáma,
Posledná štúdia ku kankánu,
Maják v Honfleur.*

G. Seurat: Les Poseuses, 1887-88

G. Seurat: La Maria-Honfleur 1886

G. Seurat: Cirkus, 1891

PAUL SIGNAC

- Bol francúzsky maliar, grafik a teoretik umenia.
- Signac sa pôvodne chcel stať architektom, viac-menej sa zaujímal aj o maliarstvo – veľmi rád navštevoval rôzne výstavy umenia a obľúbil si hlavne rebelských impresionistov.
- Nemal prakticky žiadne formálne vzdelanie, naučil sa maľovať samoštúdiom podľa prác C. Moneta, E. Maneta, E. Degasa a G. Caillebotteho.
- Na začiatku roku 1882 začal okrem krajín maľovať ženské postavy.
- V roku 1884 sa Signac po prvýkrát so svojou tvorbou zúčastnil na prvom Salóne „des Artistes Indépendants“ (nezavislí umelci), kde sa zoznámil s G. Seuratom, ktorý ho ihneď zaujal svojím použitím farieb. Seurat ho fascinoval hlavne svojou nevšednou technikou nanášania malých plôšok farieb, z ktorej sa neskôr vyvinul pointilizmus.
- Pod Seuratovým vplyvom sa Signac usiloval o podanie čo najharmonickejšieho, najsvetlejšieho a najfarebnejšieho zobrazenia prírody. Vo svojich maľbách používal základné spektrálne tóny, miešané na základe fyzikálnych poučiek o skladbe svetla, ktoré sa nemiešali na plátne, ale na sietnici oka diváka.
- Obľúbeným Signacovým miestom bolo južné Francúzsko, tu strávil maľovaním najviac času. Každé leto odchádzal z Paríža na juh, do St. Tropéz.

P. Signac: Pápežský palác, Avignon, 1900

P. Signac: Prístav v st. Tropéz, 1899

- V roku 1892 si Signac prenajal malú plachetnicu, s ktorou navštívil takmer všetky prístavy južného Francúzska, plavil sa celým Stredomorím a bol až v Istanbule. Táto jeho cesta bola pre jeho tvorbu veľkou inšpiráciou. Išlo predovšetkým o nevšedné farby a ich kombinácie typické pre stredomorský svet. Vytvoril mnoho akvarelov, podľa ktorých potom komponoval v ateliéri svoje pointilistické olejomaľby.
- Signac okrem olejomalieb a nevšedných akvarelov vytváral tiež rytiny, litografie a práce s atramentom, v ktorých uplatňoval taktiež princíp malých bodiek identický s princípmi pointilizmu.

Niektoré diela zo Signacovej tvorby:

*Félix Feneón,
Prístav v Saint Tropéz,
Borovica v St. Tropéz,
Avignon,
Pokojný večer Concarneau.*

P. Signac: Zelený závoj, 1904

5.4 MOŽNOSTI APLIKÁCIE IMPRESIONIZMU, POSTIMPRESIONIZMU A POINTILIZMU VO VV:

NÁMETY

1. Impresionizmus: priama inšpirácia z prírody- maľba v plenéri (lúka, les, zátišie s kvetmi, park, pohľad na jazero či rieku).
2. Premal'ba skice z plenéru do postimpresionistickej alebo pointilistickej techniky.
3. Maľovať pod vplyvom nejakého efektu:
 - hmla
 - predstava, fatamorgána
 - dali sme si dolu okuliare, všetko je rozmazané
 - roztancovaní
 - rýchle maľovanie
 - pohľad von oknom, keď po ňom stekajú kvapky dažďa
 - nanášaním väčších či menších bodov – pointilizmus.
4. Pointilistická maľba jednoduchého predmetu (vajce, geometrické tvary: kužeľ, valec, váza s kvetmi, jednoduché zátišie atď.).

TECHNIKY MAĽOVANIA

- Maľba väčším štetcom- impresionizmus, postimpresionizmus (tempera, akvarel);
- Škrvy väčším štetcom- impresionizmus (tempera, akvarel);
- Tupovanie- pointilizmus (tempera);
- Bodkovanie štetcom- pointilizmus (tempera);
- Prstomaľba- impresionizmus, pointilizmus-bodkovanie (tempera);
- Čiarkovanie štetcom- postimpresionizmus, Gogh (tempera);
- Geometrizovanie- postimpresionizmus, Cézanne (tempera, akvarel);
- Maľba do vlhkého podkladu- impresionizmus, postimpresionizmus (akvarel);
- Roztieraná maľba- impresionizmus (suchý pastel);
- Kombinovaná maľba- impresionizmus (suchý pastel, akvarel);
- Kombinovaná maľba- impresionizmus (voskový pastel, akvarel).

Zoznam literárnych zdrojov:

BECKETTOVÁ W. 1998. *Toulky světem malířství*. Praha : Fortuna Print. 400 s. ISBN 80-86144-10-0
CUNNINGHAMOVÁ, A.- HURRELOVÁ, K. 2004. *Impresionisti*. Bratislava: SLOVART. ISBN: 80-7145-910-0
DEMPSEYOVÁ, A.2002. *Umělecké styly, školy a hnutí*. Slovart. 304 s.ISBN 80- 7209-402-5
HOLLINGSWORTHOVÁ, M. 1994. *Umenie v dejinách človeka*. Bratislava : Obzor. 513 s. ISBN 80-215-0277-0
LIESSEMAN, K,P. 2000. *Filozofie moderního umění*. Olomouc: Votobia. 203 s. ISBN 80-7198-444-2
PIJOAN, J. 2000. *Dejiny umenia 8*. Bratislava : Ikar. ISBN 80-7118-828-X
ŠTOFKO, M. 2007. *Od abstrakcie po živé umenie*. Bratislava: Slovart. 311 s. ISBN 978-80-8085-108-8

6. FAUVIZMUS A JEHO VÝTVARNÝ VÝRAZ

- Fauvizmus (z fr. fauve – dravec, šelma) je smer moderného výtvarného umenia, ktorého predstavitelia tvorili približne v rokoch 1904 – 1908.
- Fauvizmus mal svoj pôvod vo Francúzsku a patril medzi prvé moderné smery na začiatku 20. Storočia.
- Umelci po prvý krát použili ako princíp formotvornú metódu a doslova otriasli umeleckým svetom.⁸⁶
- Formy umeleckého prejavu boli založené na ostrých a smelých kombináciách **veselých, čistých a žiarivých farieb**
- Takéto obrazy vyvolávali dojem, akoby „revali“, či „zavýjali“. Ich tvorcovia dostali preto názov fauvisti, podľa významu uvedeného vyššie.
- Neusilovali sa zobraziť skutočnosť, tá im poslúžila len ako podnet na vyjadrenie emócií a citov.
- Súhrn farebných škvrn vytváral určitú farebnú škálu, ktorá emocionálne pôsobila na diváka.
- Pri vyjadrovaní reality nepoužívajú skutočnú farbu, ale farbu pocitu, ktorý v nich skutočnosť vyvoláva. Výrazová sila vychádza z farebnej plochy, ktorú vníma divák vo svojom vnútri ako celok.
- Pod vplyvom Cézannovým, van Goghovým a Gauguinovým (parížske výstavy z obdobia 1901 – 1906) používajú čisté a svietivé farby, ktoré pôsobia ako farebná explózia. Čisté farby sú nanášané na veľké plochy bez modelácie a tieňa.
- V ich tvorbe bola nevyhnutným tvorivým postupom **deformácia**, dosiahnutá zámernou **zmenou farieb**.
- Tvorba fauvistov bola silne dominantná, ale krátka, pretože sa čoskoro vydali vlastnými cestami.

H. Matisse : Harmónia dezertu v červenej, 1908

6.1 PREDSTAVITELIA A HLAVNÉ ZNAKY

Popredným predstaviteľom tohto smeru boli:

HENRI MATISSE (Veľký červený interiér, Alžírčanka, Rumunská blúзка, Kreolská tanečnica);

MAURICE VLAMINCK – bol silne ovplyvnený dielom van Gogha. Podľa jeho vzoru začal farby nanášať z tuby priamo na plátno;

RAOL DUFY

ANDRÉ DERAIN – Westminsterský most.

Fauvizmus sa prakticky sformoval z diel troch skupín umelcov, ktorí sa pôvodne svojou tvorbou líšili:

⁸⁶ DEMPSEYOVÁ, A. 1999, s. 66

1. skupina – žiaci z *ateliéru G. Moreaua*: Henri Matisse, Albert Marquet, Henry Manquin, Jean Puy, Charles Camoin;
2. skupina – *škola zo Chatou*: André Derain, Maurice Vlaminck;
3. skupina – *škola z Le Havre* : Georges Braque, Raoul Dufy, Othon Friesz.

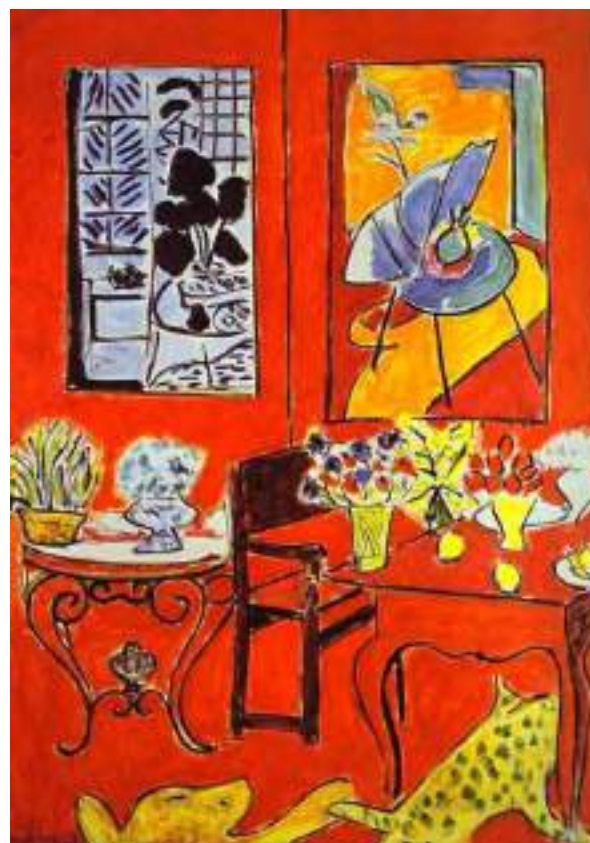
Hlavné znaky:

- farby sú krikľavé, výrazné, čisté a nezhodujú sa so skutočnosťou;
- farby nemiešajú, sú vytlačené priamo z tuby;
- čierna línia;
- farebné vzory a dekoratívnosť;
- plošnosť a žiadna perspektíva;
- intenzita farebnosti;
- nenaturalistickosť štylizácie a nereálnosť.

6.2 HENRI MATISSE – MAJSTER FARBY

H. Matisse : Pani Matissová, 1905

H. Matisse : Červený interiér, 1948

- Niektoré literárne zdroje (Beckettová, W.) tvrdia, že začiatku 20. storočia velia dvaja muži: H. Matisse a P. Picasso, oboch výtvarníkov považuje za vizionárov svojej doby.
- Henri Matisse bol považovaný za kráľa fauvistov (šeliem).
- Matisse bol ale veľmi vzdelaný – jemný intelektuál a divokosť, ktorá mu bola prisúdená vďaka tvorbe, nebola znakom rozpustilosti, naopak, maľbu dokonale ovláda, je v ňom len priveľa vášne.
- Matissova tvorba má veľkú výpovednú silu, vtáhuje diváka až magicky.
- Na jeho tvorbu vplývalo viacero podnetov, spočiatku sa viacerí fauvisti učili u G. Moreaua (symbolizmus), ale najsilnejším vplyvom bolo bližšie oboznámenie sa s dielom P. Gauguina (1906), ako i vplyv Cézannovej retrospektívy (1907).

- Podobne ako u Cézanna a Picassa prevláda u Matisse inšpirácia primitívnym umením (africké sochy), čo bolo mimochodom pre moderné maliarstvo na začiatku 20. storočia významné.
- Jeho šokujúcim dielom bola "Žena s klobúkom", kritici reagovali záporne, ale zberatelia fauvistov ho vyhľadávali, dokonca vznikla okolo jeho diela zberateľská horúčka.
- Napriek tomu, že fauvizmus trval v podstate krátko a väčšina umelcov sa postupne vydala vlastným smerom, Matisse zostal fauvistom v podstate natrvalo

Henri Matisse bol celý život maliarom, keď už však nevládal stáť pred stojanom, začal vytvárať farebné vystrihovačky, ktoré komponoval do rozmerných **koláží** – veľkých obrazov. Boli to diela, ktoré *sa silne priblížili abstrakcii*, napriek ich jednoduchej forme to boli odvážne a brilantné kompozície (napr. Podmorské zvieratá 1950).⁸⁷

H. Matisse : Alžírčanka, 1909

H. Matisse : Dáma s klobúkom, 1906

Medzi jeho najznámejšie diela patria:

*Žena s klobúkom,
Čítajúca Marguerit,
Alžírčanka,
Hudba,
Červený ateliér,
Ateliér,
Maliar a jeho plátno.*

⁸⁷ BECKETTOVÁ W. 1998, s. 339

H. Matisse : Smútok kráľa, 1952

6.3 FAUVISTICKÁ TVORBA VLAMINCKA, DERAINE, DUFYHO A OSTATNÝCH

MAURICE DE VLAMINCK

- Bol pôvodom Francúz.
- Hral na husle, činely, písal krátke romány a amatérsky maľoval.
- Jeho skutočný záujem o výtvarné umenie bol späť s jeho stretnutím s André Derainom (1900), ktorý ho predstavil ďalším fauvistom a v roku 1905 sa stal fauvistom aj Vlaminck.
- Bol ovplyvnený Paulom Cézannom a intenzívne obdivoval tiež Vincenta Van Gogha.
- Jeho diela sa vyznačujú prudkými ťahmi štetca predovšetkým ružovej, oranžovej, červenej a modrej farebnosti.
- Jeho inšpirácia Van Goghom a čiastočne aj impresionizmom poznamenala jeho tvorbu, ktorá v porovnaní s Matissovou doslova vibruje svetlom.
- Vlaminck bol pravou „šelmou“ medzi fauvistami. Mal búrlivý temperament a vo svojom živote sa riadil viac inštinktom ako intelektom.
- Medzi najznámejšie diela patrí "Plachetnice na Seine".

M. Vlaminck : Restaurant at Marly-Le-Roi 1905

M. Vlaminck : Sad, 1905

ANDRÉ DERAÏN

- Študoval u A.L. V. Jacomina, priateľa P. Cézanna, neskôr na parížskej Akadémii Carriere, kde sa spoznal s Matisom a neskôr s Vlaminckom, ktorého zachytil na obraze Portrét Vlamincka (1905).
- Derain pracoval spolu s Vlaminckom určitú dobu v spoločnom ateliéri a vzájomne sa povzbudzovali k tvorbe, malo to priaznivý vplyv na ich vývoj.
- Derain sa o tejto spolupráci s Vlaminckom vyjadril: „Farby sa stali pre nás dynamickou náložou“.
- Po vojenskej službe pokračoval Derain v štúdiu maliarstva na Akadémii Julián v Paríži. Pod vplyvom svojich priateľov prešiel k fauvizmu. Po Cézannovej výstave v r. 1907 sa zoznámil s Braquom a Picassom, čo sa odrazilo na jeho štýle tvorby. Taktiež ho zaujalo štúdium černošských plastík, ktoré zbieral. Pod vplyvom kubizmu došlo v jeho tvorbe k úbytku farebnosti.
- Neskôr sa obracia k realizmu pod vplyvom holandského a talianskeho maliarstva 15. stor. Pôsobil tiež ako návrhár scén a kostýmov pre balet a operu a taktiež pôsobil ako ilustrátor. Po roku 1920 badať v jeho diele vplyv Renoira a Corota.

A. Derain : L'Estaque, točitá cesta

A. Derain : Maják v Collioure

RAUL DUFY

- Pochádzal zo skromných pomerov. Navštevoval večerné kurzy na akadémii v rodnom Le Havre. Tam sa spoznal s Braqueom a Friesom.
- Získal štipendium k štúdiu na École des Beaux-Arts v Paríži.
- Po zoznámení s impresionistami začal tvoriť v tomto duchu, ale ovplyvnil ho Matisse a pripojil sa pod jeho vplyvom k fauvizmu. Po fauvistickej fáze tvorby prichádza kubistická, kde sa najviac poučil od Cézanna.
- Pre nedostatok peňazí si zarábala drevorezmi, ilustráciami a navrhovaním látkových vzorov, čo obohatilo jeho maľby.
- Jeho obrazy sa vyznačujú ľahšími ťahmi štetca.
- Dufy komponoval **veľkolepé farebné plochy** a do nich vkladal lineárne koncipované zobrazenia
- Farba sa odtrhla od kresby. Z jeho veľkých diel je známa nástenná maľba (600 m²) - "La Fée Electricité" (Čarodejnica elektrina), znázorňuje jednotlivé etapy používania elektriny a "Umelcov ateliér".

R. Dufy : Interiér s otvoreným oknom

R. Dufy : Henley Regatta, 1933

R. Dufy : Čarodejnice elektrina, 1952

Zoznam literárnych zdrojov:

- BECKETTOVÁ W. 1998. *Toulky světem malířství*. Praha : Fortuna Print. 400 s. ISBN 80-86144-10-0
- DEMPSEYOVÁ, A. 2002. *Umělecké styly, školy a hnutí*. Slovart. 304 s. ISBN 80- 7209-402-5
- HOLLINGSWORTHOVÁ, M. 1994. *Umenie v dejinách človeka*. Bratislava : Obzor. 513 s. ISBN 80-215-0277-0
- LIESSEMAN, K.P. 2000. *Filozofie moderního umění*. Olomouc: Votobia. 203 s. ISBN 80-7198-444-2
- PIJOAN, J. 2000. *Dejiny umenia 8*. Bratislava : Ikar. ISBN 80-7118-828-
- PIJOAN, J. 2000. *Dejiny umenia 9*. Bratislava : Ikar. ISBN 80- 7118- 829-8
- ŠTOFKO, M. 2007. *Od abstrakcie po živé umenie*. Bratislava: Slovart. 311 s. ISBN 978-80-8085-108-8
- THOMASOVÁ, K. 1993. *Dejiny štýlov výtvarného umenia 20. storočia*. Bratislava: Pallas. 396 s.

7. EXPRESIONIZMUS

E. Munch : Rozchod, 1896

7.1 VŠEOBECNÁ CHARAKTERISTIKA EXPRESIONIZMU

- Tvorba expresívneho charakteru, ktorá je v kunsthistórii označovaná ako „antiimpresionistická“ tendencia, sa rozvíjala vo viacerých krajinách už okolo roku 1905. Expresívne vyjadrenie vlastných dojmov a pocitov bolo v skutočnosti naozaj opakom zobrazenia dojmov z okolitého sveta typického pre impresionistov.⁸⁸
 - V užšom kontexte možno expresionizmom označiť tvorbu, ktorá sa rozvíjala v **Nemecku** v období od roku **1909** až do **1923**.⁸⁹
 - Jeho názov je odvodený zo slova EXPRESIA, čo značí výraz alebo vyjadrenie (presné významy slova vyslovenie, vyjadrenie, výraznosť, výraz).
 - Ide o smer, ktorý chce v umeleckom diele vyjadriť vnútorné zážitky umelca.
 - Estetický dojem tu nehrá veľkú úlohu, smerodajným činiteľom je len vnútorná pravda, ako ju prežíva a vidí umelec.
1. **Prvá vlna** expresionizmu sa zjavuje v rokoch 1885 – 1900 a je spojená s vplyvom symbolizmu. Jej popredným predstaviteľom je V. van Gogh. Van Gogh je zakladateľom a hrdinom moderného expresionizmu. Vedel dať svojim dielam hlboký výraz plynúci z jeho pohnutého života a psychických problémov, ktoré ho sprevádzali až po šialenstvo.
 2. K **druhej vlne** expresionizmu patrí Edvard Munch a James Ensor. Munchovou aj Ensorovou prvou prevratnou myšlienkou bolo prehodnotenie námetu, zobrazovaním hmotných námetov vyjadrovať „nezobraziteľné“ témy. Tak, ako chceli impresionisti zobraziť svetlo, Munch si kládol za cieľ spodobovať city a prenášať ich na divákov. „*Chcem maľovať bytosti, ktoré dýchajú, cítia, milujú a trpia.*“
 3. **Tretiu vlnu** tvorili nemecké spolky: **Die Brücke** a **Der Blaue Reiter**.
 4. Niekedy sa v rámci expresionizmu uvádza aj **4. vlna**, ktorú predstavuje tvorba po roku 1918, čiže po 1. svetovej vojne.

⁸⁸ DEMPSEYOVÁ, A. 1999, s. 70

⁸⁹ DEMPSEYOVÁ, A. ibidem, s. 70

7.2 CHARAKTERISTIKA VÝTVARNÉHO SMERU A PREDSTAVITELIA

Expresionisti s obľubou používali:

- **silné lineárne efekty;**
- **ťažšie farby** – čiernu a hnedú;
- hlavnou črtou expresionizmu je jeho **silná emocionálna náplň** vyjadrujúca úzkosť zo života a zdôrazňujúca intuíciu a cit.

Expresionistickú tvorbu možno pozorovať v období rokov 1909 až 1923

Hlavní predstavitelia tohto hnutia sú:

EDVARD MUNCH (Výkrik, Tanec života, Puberta)

ERNST LUDWIG KIRCHNER

ERICH HOCKEL

EMIL NOLDE

ENSOR JAMES

V rámci expresionizmu sa sformovali dve skupiny výtvarníkov:

1. **Die Brücke (Most)** 1905 – 1913:

E. L. Kirchner bol vodcovskou osobnosťou skupiny, ďalšími členmi boli: Erich Heckel, Carl Schmidt-Rottluf a Fritz Bleyl. Názov skupiny vyjadroval presvedčenie, že sú predurčení k tomu, aby svojím dielom vytvorili most medzi minulosťou a budúcnosťou svetovej maľby. K zakladajúcim členom neskôr pribudli Emil Nolde, Max Pechstein a Otto Müller.

2. **Der Blaue Reiter (Modrý jazdec)** 1911 – 1914:

Najvýznamnejšími členmi boli Wassily Kandinskij, Franc Marc, Paul Klee, August Macke a Alexej Javlenskij. Názov vymysleli Kandinskij a Marc spolu, obaja milovali modrú a Franc mal rád kone, a tak vznikol názov.

7.3 EDVARD MUNCH

E. Munch : Výkrik, 1893

E. Munch : Puberta , 1895

- Edvard Munch patrí k najvýznamnejším predstaviteľom expresionizmu.
- Munch pochádzal z Nórska, za pozoruhodné a s jeho tvorbou späté možno považovať jeho rodinné pomery. Už počas detstva a mladosti mu zomrela najskôr matka, potom otec aj brat a jeho obľúbená sestra Sophie. Smrť bola súčasťou jeho života už od malička.
- Jeho tvorba, ako i samotné názvy Munchových obrazov svedčia o tejto pochmúrnej, ba priam až morbidnej tematike, v ktorej sa úzkosť spája so smrťou a sexualitou.
- Návšteva Paríža (1886) a bližšie zoznámenie s dielom V. Gogha a P. Gaugina ho silne ovplyvnili. Svoj výtvarný prejav prispôbil tvorbe symbolizmu a prijal jeho prostriedky.
- Roku 1892 vyvolala jeho výstava v Berlíne „munchovský škandál“ (Spolok berlínskych umelcov pozval Muncha, ale jeho výstavu zavrel už dva dni po jej otvorení, pokladajúc ju za príliš pokrokovú).
- Keďže expresionizmus v jeho užšom chápaní je spätý s nemeckou výtvarnou tvorbou, niekedy sa Munch považuje za duchovného predchodcu expresionizmu.
- Munch sa preslávil aj ako **grafik**. Svoje majstrovské grafické listy vytváral rozličnými technikami (lepty, litografie, drevorezy).
- Medzi jeho významné maliarske diela patrí:

Krik;

Upír;

Úzkosť;

Tanec života;

Na druhý deň;

Puberta– námetom tohto je páľčivý problém pohlavného dospievania, ktorý konformisti považovali za nedotknuteľnú tému.

E. Munch : Tanec života, 1899-1900

Ako sa vyjadril samotný Munch, „choroba, šialenstvo a smrť boli anjelmi, ktorí obklopovali moju kolísku a nasledovali ma po celý život.“ Jeho dielo bolo tiež poznačené jeho psychickou chorobou, predpokladá sa, že išlo o maniodepresívnu psychózu.

7.4 JAMES ENSOR A ĎALŠÍ PREDSTAVITELIA EXPRESIONIZMU

- James Ensor bol pôvodom Belgičan a za zmienku stojí, že jeho rodičia vlastnili obchod s kuriozitami, plný čudných a desivých drobností a masiek, ktorými bol fascinovaný.
- Od začiatku jeho tvorby mu učarovali fantastické a strašidelné motívy masiek, čertov a kostlivcov.
- Ensorovým majstrovským dielom je obrovské plátno *Kristov príchod do Bruselu* (1888), ktoré je akousi prehliadkou maliarových utkvелých maškarádnych predstáv. V jeho obrazoch, podobne ako u Muncha, zaniká perspektívny priestor, nejde o zobrazenie hmotných predmetov, ale pocitov, ktoré vyjadrujú.
- Spolu s Munchom boli považovaní za predchodcov expresionizmu (alebo tiež za predstaviteľov severského expresionizmu), vzhľadom na to, že expresionizmus dostal svoju charakteristickú podobu v nemeckom umeleckom prostredí. Oba sú tiež predstaviteľmi symbolickej maľby.
- Nemecký expresionizmus vzniká približne v roku 1905, spolu so zrodom skupiny Die Brücke a zároveň s hlbokým francúzskym vplyvom Picassa, Matissa a celého fauvizmu.
- Die Brücke je skupina, ktorá vzniká v roku 1905. Ernst Ludwig Kirchner v roku 1906 vydáva manifest nového združenia, kde píše: „*Celá mladá generácia, ktorá v sebe nesie meno budúcnosti, sa musí vyzbrojiť do boja proti zavedenému poriadku.*“
- Die Brücke sa usilovali zrealizovať **myšlienku spoločenstva maliarov**, pričom spolu bývali, maľovali spoločnými potrebami a používali spoločný štýl.

J. Ensor : Kristov príchod do Bruselu, 1888

J. Ensor : Smrtka a masky, 1897

EMIL NOLDE

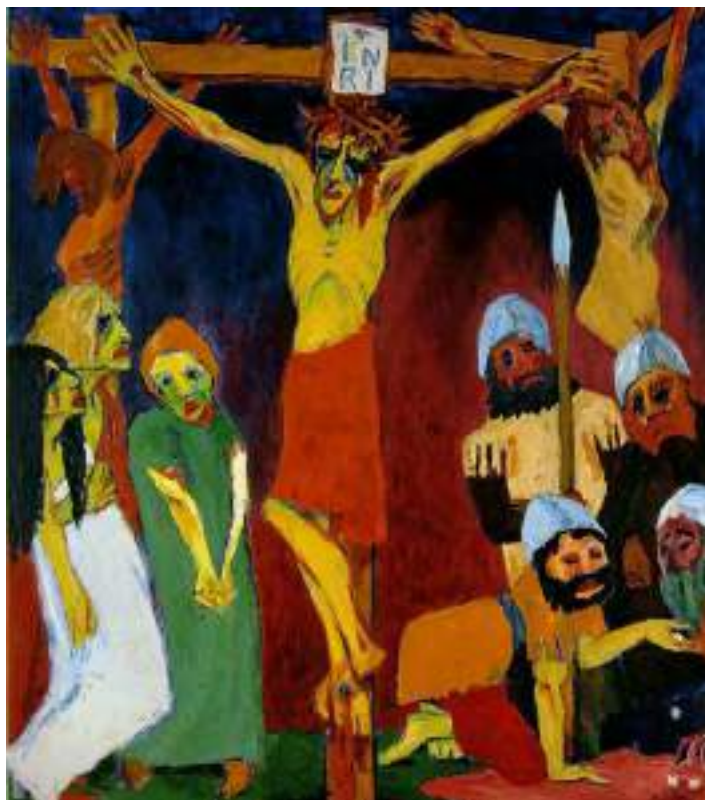

E. Nolde : Tanec okolo zlatého teľaťa, 1910

E. Nolde : Adam a Eva vyhodení z raja, 1919

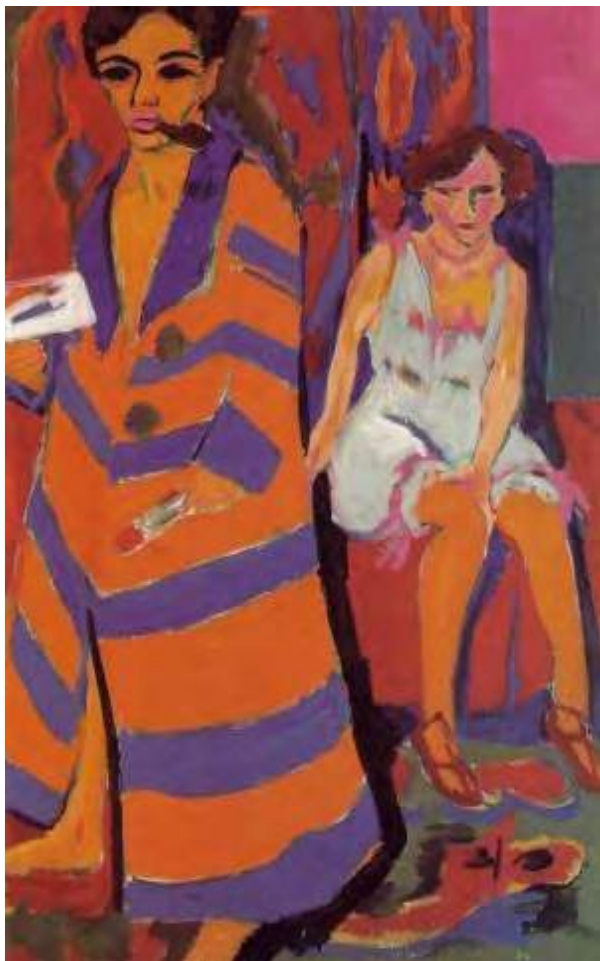
- Kľúčovým predstaviteľom mysticizmu v rámci expresionizmu je **Emil Nolde**.
- Inšpiráciou mu je primitívne umenie, ktoré preniklo do jeho tvorby vďaka cestám cez Sibír a Oceániu.
- Jeho dielo je kombináciou dynamických rytmov a dramatických farieb, so štetcom pracoval veľmi spontánne a vytáral doslova koberce farieb.
- Jeho diela sú duševnou odpoveďou na sily prírody.
- Napriek tomu, že po dobu viac ako jedného roku bol členom Die Brücke, jeho hlavným záujmom bolo náboženstvo. Neprekonateľne túžil zobrazíť skutočnú spiritualitu.
- Zaznamenávajú to diela: "Božia večera" a "Boží hod svätodušný".

E. Nolde : Ukrižovanie

ERNEST LUDWIG KIRCHNER

- Bol nemecký maliar a grafik.
- Zakladateľ Die Brücke a vydavateľ jeho **manifestu** v roku **1906**.
- Svojou tvorbou ho ovplyvnil Picasso, čo je pozorovateľné vo viditeľne geometrickej štylizácii jeho maľby.
- Hlavné znaky Kirchnerovej tvorby:
 - o pevná kresba;
 - o štylizácia a geometrizácia tvarov;
 - o forma je druhotná.

E.L. Kirchner : Fränsi pred vyrezávanou stoličkou

E. L. Kirchner : Dve ženy na ulici v Berlíne

Známe diela L. E. Kirchnera:

Poprsie ženy

Berlínske pouličné scenérie

Najslávnejšími predstaviteľmi rakúskeho expresionizmu sú : **Oskar Kokoschka** a **Egon Schiele**.

SOCHÁRSKA TVORBA EXPRESIONIZMU

- Expresionizmus neovplyvnil len maliarstvo, ale i **sochárstvo**.
- Parí sem tvorba Ernesta Barlacha a Wilhelma Lehmbrucka.

- E. Barlach bol významným expresionistickým sochárom a zaradil sa medzi popredných predstaviteľov expresionizmu.
- Jeho postavy a portréty sa vyznačujú psychologickou intenzitou a s citom pre ľudské utrpenie.
- Barlachove diela:
 - o *Smejúca sa stará dáma;*
 - o *Plávajúci anjel.*

E. Barlach : Pomstiteľ, 1914

Zoznam literárnych zdrojov:

- BECKETTOVÁ W. 1998. *Toulky světem malířství*. Praha : Fortuna Print. 400 s. ISBN 80-86144-10-0
- DEMPSEYOVÁ, A. 2002. *Umělecké styly, školy a hnutí*. Slovart. 304 s. ISBN 80- 7209-402-5
- HOLLINGSWORTHOVÁ, M. 1994. *Umenie v dejinách človeka*. Bratislava : Obzor. 513 s. ISBN 80-215-0277-0
- LIESSEMAN, K,P. 2000. *Filozofie moderního umění*. Olomouc: Votobia. 203 s. ISBN 80-7198-444-2
- PIJOAN, J. 2000. *Dejiny umenia 8*. Bratislava : Ikar. ISBN 80-7118-828-
- PIJOAN, J. 2000. *Dejiny umenia 9*. Bratislava : Ikar. ISBN 80- 7118- 829-8
- ŠTOFKO, M. 2007. *Od abstrakcie po živé umenie*. Bratislava: Slovart. 311 s. ISBN 978-80-8085-108-8
- WOLF, N. 2005. *Expresionizmus*. Bratislava : Slovart. 95 s. ISBN: 8072096591

8. KUBIZMUS A JEHO VÝTVARNÉ PROSTRIEDKY

P. Picasso : Avignonské slečny, 1907

P. Picasso : Autoportrét, 1907

- Tento umelecký smer moderny vznikol na pomedzí rokov **1907 – 1908** vo Francúzsku a výrazne zasiahol do vývoja výtvarnej formy. Predstavoval dovtedy **najradikálnejší rozchod s klasickými pravidlami zobrazovania** viditeľného sveta.
- Kubisti sa usilovali predovšetkým zachytiť pevné tvary predmetov, potláčali nepodstatné detaily a systematicky ich **redukovali** na **základné geometrické telesá** (mnohosteny, valce, kužele, gule).
- Zakladateľmi sú PABLO PICASSO a GEORGES BRAQUE.
- Kubizmus vychádzal z názoru, že všetky predmety a javy skutočnosti sa dajú zobraziť ako súhrn geometrických tvarov, bez zjavnej vonkajšej podobnosti.
- Zrková skúsenosť je doplnená racionálnym poznaním reality.
- Princíp kubizmu spočíva v jeho priestorovej koncepcii diela, predmet nezobrazuje len z jedného uhla, ale z mnohých uhlov súčasne.
- Podľa tvorby delíme kubizmus na:

1. Pre kubizmus - (1906 – 1909):

toto obdobie otvorili kubisti G. Braque a P. Picasso. V období, keď kubizmus vznikal, sú diela ovplyvnené predchádzajúcimi maliarskymi trendmi, dochádza k objavovaniu kubistickej perspektívy (napr. Picasso - Ženský akt). Zobrazované predmety obmedzujú na základné geometrické tvary. Farebne sú diela v odtieňoch sivej a hnedej. Inšpiráciou sú černošské plastiky a Cézanne.

2. Analytický kubizmus (1909 – 1912):

V tomto období kubizmus nebol abstraktným umením, farba sa takmer nepoužívala. Dochádza k čiastočnej abstrakcii, čiže zobrazované predmety sú nahradzované inými podobnými predmetmi. Analytický kubizmus čiastočne redukuje tvary na základné a geometrické prvky, ale rozkladá predmet na jeho časti, ktoré sú zobrazené spoločne na obraze, rozložené vedľa seba na ploche. (Tak napríklad tvár zobrazená z profilu má obidve oči a niekoľko nosov).

3. Syntetický kubizmus (vrcholný) (1912- 1914):

Námet rozložený do základných geometrických tvarov (fragmentácia) bol potom pomocou fantázie zostavený do obrazu, preto zobrazené predmety pôsobia dojmom, že sú deformované a objavujú sa zároveň z niekoľkých pohľadov. V tejto fáze sa kubizmus **priblížil k abstrakcii**, napriek tomu je pre

neho stále dôležitý zobrazovaný predmet, ktorý sa skladá z línií a plôch. Objavuje sa **KOLÁŽ** a s ňou aj **farba**.

4. **Orfizmus**: toto obdobie dospelo **k úplnej abstrakcii**, využíva farby. Umelci už nenapodobňujú, ani sa nijakým spôsobom nesnažia rozkladať, či znovu skladať reálny predmet, tým sa vlastne jednotlivé maliarske prvky stali celkom nezávislé od reality.

P. Picasso : Továrň v Horta de Sant Joan, 1909

P. Picasso : Priateľstvo, 1908

8.1 KUBIZMUS - INŠPIRÁCIA, PREDSTAVITELIA A JEHO ODRAZ V ČECHÁCH A NA SLOVENSKU

- Podnety pre vznik tohto smeru priniesli kontakty s **africkou skulptúrou** a **Cézannova výstava** v Paríži.
- Pilotným dielom boli Picassove *Avignonské slečny*.
- Takéto skreslenie reality sa považovalo za „**reformáciu**“, a nie za deformáciu.
- Na formovaní syntetického kubizmu sa spoločne s Picassom a Braqueom podieľal aj JUAN GRIS a mnohí ďalší umelci tohto obdobia, pre ktorých bol kubizmus záležitosťou istého tvorivého obdobia a potom prešli k inému hnutiu.
- V kubizme nešlo len o rozklad predmetu, ale o jeho znovuvýstavbu z jednoduchých výtvarných prvkov a farieb. Kubizmus sa **dotkol hraníc abstraktného umenia, ale jeho zakladatelia ich nikdy neprekročili**.
- Predstavitelia svetového kontextu: Pablo Picasso, George Braque, Juan Gris, Fernand Léger.

KUBIZMUS V ČECHÁCH A NA SLOVENSKU

- Predstavuje zvláštnu a významnú kapitolu;
- Jeho tvorbu reprezentujú umelci skupiny **Osma**, s ktorou sú spojené začiatky českého moderného umenia. Jej členmi boli: EMIL FILA, VINCENT BENEŠ, OTAKAR KUBÍN, ANTONÍN PROCHÁZKA, BOHUMIL KUBIŠTA, BEDŘICH FEIGL, WILLY NOWAK a M. HORB.
- V rámci maliarstva nemožno obísť tvorbu významného slovenského maliara **Ľudovíta Fullu**.
 - o Základným znakom Fullovej tvorby bola vášeň pre farbu. Jeho varianty Madon sú maľované vo farebných červeno-žltomodrých kombináciách.

- o Vo svojich dielach Fulla geometrizoval v oblúkoch, polkruhoch, obdĺžnikoch a trojuholníkoch, napríklad v dielach: *Drak*, *Čarodejník*, *Hračky*.
- o K jeho najvýznamnejším maliarskym dielam patrí *Nevesta ako oslavná maliarska pieseň*. Veľkým dielom je tiež *Pieseň a práca*, *Dedinská svadba* z roku 1959 a azda najznámejší je jeho obraz *Jánošík na bielom koni* z roku 1948. Dielo *Pieseň a práca* bolo ocenené v Paríži prestížnou cenou Grand Prix.
- **Ľ. Fullu** spolu s **M. Galandom** považujeme za zakladateľa slovenskej výtvarnej moderny dvadsiatych rokov. Obaja umelci zaznávali konzervatívne prúdy vo výtvarnom umení na Slovensku, hľadajúce na obraze prepis povrchu vecí. **SÚKROMNÉ LISTY**, táto teoreticko-grafická iniciatíva Ľ. Fullu a M. Galandu je považovaná za **prvý manifest slovenského moderného umenia**.
- V Čechách a na Slovensku sa stal totiž kubizmus tzv. **národným architektonickým slohom 1. ČSR** a získal si svoje miesto aj v ďalších oblastiach ako interiérový dizajn, knižný, odevný dizajn.

Dům u Černé Matky Boží, Praha- príklad kubistickej architektúry

- Predmety dennej potreby tvarované v kubistickom duchu sa stali reprezentantom nového spoločenského štýlu, aký nemá paralelu v iných krajinách Európy.
- V rámci kubizmu bola po **prvýkrát** použitá technika **koláže**.
- **KOLÁŽ**. Bolo to zhruba v roku 1911 až 1912, keď Picasso a Braque v snahe zvýšiť čitateľnosť svojich kompozícií začali do nich vlepovať kúsky papierov v snahe imitovať určitý materiál. Vznikla tak technika nalepovaných papierov – koláž (collé- lepiť). Čoskoro sa k imitácii materiálov pridali aj noviny, poštové známky, navštívenky či kúsky dreva.

8.2 PABLO PICASSO A JEHO PRÍNOS PRE KUBIZMUS

K prvým dielam skorého kubizmu patria Picassove slávne *Avignonské slečny* (1907) a jeho *Autoportrét* (1907), ktorý sa nachádza v Národnej galérii v Prahe. Picasso prešiel radikálnymi zmenami svojho štýlu. Na začiatku prešiel tzv.:

1. **Modrým obdobím:** maľoval obrazy s výrazným zastúpením belasej, ktorá vyjadrovala smútok, odcudzenie a beznádej, zobrazoval žobrákov, opustených ľudí, speváčky, tanečnice, prostitútky. Medzi známe diela z tohto obdobia patria:
Pijanka absintu,
Dáma v modrom klobúku,
Navštívenie.
2. Nasledovalo **Ružové obdobie** s oveľa ľahšími a uvoľnenejšími námetmi, ako napríklad harlekýni, s menej expresívnym výrazom. V tomto období sa presťahoval do Paríža a dochádza u neho k posunu i v umeleckom myslení – inšpirácia africkými soškami, maskami.
3. V roku 1907 vznikol obraz nazvaný Avignonské slečny a stal sa prvým kubistickým dielom. Spolu s G. Braqueom zakladá **kubizmus**.

Picasso sa okrem maľby venoval aj iným výtvarným technikám. Po tom, čo objavil čaro vlepovania papiera, ako i kúskov materiálu do obrazu a vznikla koláž, venoval sa ďalej tvorbe **kubistických sôch**. Inšpirovaný využívaním a kombináciou rôznych materiálov v africkom umení začal tvoriť kompozície z kúskov plechu, motúzov, starého dreva, zo všetkého, čo našiel. ("*Gitaru*")

P. Picasso : Dievča s mandolínou, 1910

P. Picasso : Husle, 1912

Vplyv španielskej občianskej vojny nachádzame u neho v diele *Guernica* (1937), ktoré namaľoval po zbombardovaní Guerniky a považujeme ho za jeho prvý **politický obraz**. Vyjadruje protest proti agresii fašistov a proti brutalite vojny, vyžaruje z neho nádej a burcuje k odporu.

Picassovo kubistické dielo

Pilotné:

Avignonské slečny.

Analytický kubizmus:

Traja muzikanti,

Dáma s vejárom,

Priateľstvo.

Syntetický kubizmus:

Husle,

Husle a gitara,

Hráč na gitaru,

Ambroise Vollard.

Politické dielo:

Guernica.

P. Picasso : Traja muzikanti, 1921

P. Picasso : Gitara, 1914 (kov a drôt)

P. Picasso : Guernica, 1937

8.3 OSTATNÍ PREDSTAVITELIA (GEORGE BRAQUE, JUAN GRIS, FRENAND LÉGER)

GEORGE BRAQUE

- Považujeme ho popri Picassovi za spoluzakladateľa kubizmu.
- Spočiatku tvoril impresionisticky, okolo roku 1905 sa inšpiroval fauvizmom a maľoval podobným štýlom.
- Od roku 1908 je v jeho diele vidieť záujem o perspektívu a geometriu.
- Od roku 1909 Braque pracoval s Picassom, ktorý k maľovaniu pristupoval podobne. Maľovali obrazy s neutrálnymi farbami a zložitými vzormi, z geometrických tvarov (analytický kubizmus).
- V období analytického kubizmu, bola teda jeho tvorba veľmi podobná Picassovej, používali tlmené zelené, šedivé, okrové a hnedé farby.
- V roku 1912 Picasso prilepil kus voskového plátna na obraz – **objav koláže** (papier Collés – kompozícia z vystrihnutých a nalepených papierov). Tomuto princípu sa intenzívne venovali všetci traja (Picasso, Braque a Gris). Výstrižky papiera a iných materiálov pomáhali dotvárať už i tak dosť ťažko identifikovateľné (vrstvené, prekrývajúce sa, simultánne) kompozície.
- Jeho spolupráca s Picassom sa skončila v r. 1914, keď bol odvedený do francúzskej armády.

- Vo vojne bol vážne zranený, k maľovaniu sa vrátil až v r. 1917, keď sa spriatelil s kubistickým maliarom J. Grisom.
- Vo svojej neskoršej tvorbe si vyvinul osobný štýl, v dielach: jasné farby a textúry.

G. Braque : Zátišie „deň“, 192

G. Braque : Zátišie s hudobným prechodom, 1937

G. Braque : Portugalčanka, 1911

G. Braque : Ovocná misa, 1913

JUAN GRIS

- Bol tretím veľkým umelcom kubizmu.
- Pôvodne bol Španiel, ale prežil väčšinu času vo Francúzsku.
- Vo svojej tvorbe používal výrazné farby (popri hnedých a sivých tónoch typických pre kubizmus, to boli tiež odtiene zelenej a okrovej farby).
- Jeho formy sú živé.
- Jeho kompozície zladené farbou i tvarom nesú atmosféru pokoja.
- Možno ho považovať za absolútneho kubistu.

J. Gris : Zátišie kniha, fajka a okuliare, 1915

J. Gris : Gitara na stole, 1915

J. Gris : Gitara a klarinet, 1920

J. Gris : Sifón a ovocná misa, 1920

FERNAND LÉGER

- Bol francúzskym maliarom a sochárom.
- Jeho kubistické chápanie bolo konkrétnejšie, figuratívnejšie a populistické.
- Ako sa vyjadruje A. Dempseyová F. Léger bol jedným z najoriginálnejších umelcov, ktorý zlúčil kubizmus a **estetiku mašinizmu**.

Zoznam literárnych zdrojov:

- BECKETTOVÁ W. 1998. *Toulky světem malířství*. Praha : Fortuna Print. 400 s. ISBN 80-86144-10-0
- DEMPSEYOVÁ, A. 2002. *Umělecké styly, školy a hnutí*. Slovart. 304 s. ISBN 80- 7209-402-5
- GANTEFÜHRER-TRIEROVÁ, A. 2005. *Kubizmus*. Köln : Taschen/Slovart. 95 s. ISBN 80-7209-671-0
- HOLLINGSWORTHOVÁ, M. 1994. *Umenie v dejinách človeka*. Bratislava : Obzor. 513 s. ISBN 80-215-0277-0
- LIESSEMAN, K.P. 2000. *Filozofie moderního umění*. Olomouc: Votobia. 203 s. ISBN 80-7198-444-2
- PIJOAN, J. 2000. *Dejiny umenia 8*. Bratislava : Ikar. ISBN 80-7118-828-
- PIJOAN, J. 2000. *Dejiny umenia 9*. Bratislava : Ikar. ISBN 80- 7118- 829-8
- ŠTOFKO, M. 2007. *Od abstrakcie po živé umenie*. Bratislava: Slovart. 311 s. ISBN 978-80-8085-108-8
- THOMASOVÁ, K. 1993. *Dejiny štýlov výtvarného umenia 20. Storočia*. Bratislava: Pallas. 396 s. ISBN 80-7095-020-X

9. FUTURIZMUS- KULT STROJOV

VŠEOBECNÁ CHARAKTERISTIKA FUTURIZMU

- Futurizmus je ohraničený rokmi **1909** až **1915**.
- Jeho predstavitelia zavrhovali predchádzajúce formy umenia, umenie chceli oslobodiť od historických obmedzení. Ich cieľom bolo oslavovať krásu modernej doby: oceňovali len svet novodobej techniky, stroje, rýchlosť, dynamiku.
- Vznikol **v Taliansku**, možno ho považovať za hnutie rebélie a jeho zakladateľom bol básnik FILIPO MARINETTI, ku ktorému sa pridali maliari CARLO CARRA, UMBERTO BOCCIONI, LUIGI RUSSOLO, GINO SEVERINI.
- Marinetti, fascinovaný technikou, rýchlosťou moderných dopravných prostriedkov, ako automobil alebo lokomotíva, proklamuje v prvom manifeste futurizmu **princíp pohybu**. „*Vyhlasujeme, že nádheru sveta obohatila nová krása, krása rýchlosti.*“
- V dielach futurizmu **námety s pretínajúcimi sa čiarami a geometrickými obrazcami** dovoľujú analyzovať pohyb.
- **Manifest** futuristickej poézie vyšiel v roku **1909** v revue Figaro v Paríži, autor je F. T. Marinetti tlmočil myšlienky jeho členov:
 - odsudzujú galérie, históriu, akadémiu;
 - podporovali vojnu, pretože bola pre nich prostriedkom k očisteniu (vojna ako hygiena civilizácie).⁹⁰

G. Balla : Dievčatko uteká na balkóne, 1912

Rozoznávame 2 prúdy futurizmu:

1. predmetnejší, figuratívny;
 2. abstraktnejší.
- Futuristi boli veľmi akční na poli deklarácií, vydali alebo participovali na viacerých manifestoch (manifest futuristických maliarov, futuristický manifest sochárstva, manifest o fotodynamike, Futuristická prestavba sveta).
 - Predstavitelia futuristického maliarstva: CARLO CARRA, UMBERTO BOCCIONI, GIACOMO BALLA, LUIGI RUSSOLO, GINO SEVERINI.
 - Vplyv futurizmu možno badať aj v diele ďalších výtvarníkov: Maurice Duchamp, Robert Delaunay, v Čechách Bohumil Kubišta.

Hlavné znaky:

- pohyb bol zachytávaný cez jeho jednotlivé **fázy**, ktoré prekryvali jeho priesvitné tvary. Obraz bol rozložený do sekvencií- **sekvenčný pohyb**;
- rozdrobenie plôch;
- rýchlosť, pohyb, energia;
- agresivita, zbrane;
- siločiar a prenikavá farebnosť;
- urbanickosť;
- nová technológia, pokrok – koncept "súčasnosti";
- východisko je v pointilizme (inšpirácia u G. Ballu).

⁹⁰ RUHRBERG A KOL. 2004, s. 84

- Futurizmus ovplyvnil i ďalšie umelecké hnutia, ako **vorticizmus** (GB) a **rayonizmus** (Rusko).
- Futuristickou fázou teda prešla i v Rusku sa rodíaca avantgarda. Viaceré literárne pramene uvádzajú Rusko ako druhé centrum futurizmu. Ruhrberg a kol. uvádzajú ako iniciačné body privedenie obrazov od Cézanna, Gauguina, fauvistov a kubistov (Morozov a Ščukin) do Ruska ako aj cesty ruských umelcov do Paríža a Nemecka.
- V roku **1913** vyšiel **Rayonistický a futuristický manifest**.⁹¹
- Ruský futurizmus sa prejavil nielen vo výtvarnom umení, kde treba spomenúť predovšetkým K. Maleviča (kubofuturizmus), ale známy je i prostredníctvom tvorby ruských básnikov, medzi najznámejších patria V. Majakovský a V. Chlebnikov.

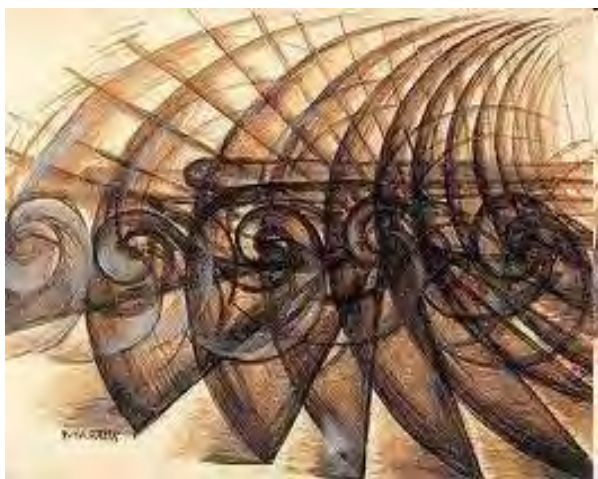
9.1 TVORBA JEDNOTLIVÝCH PREDSTAVITEĽOV

G. Balla : Zrýchľujúci automobil 1912

G. Balla : Rýchlosť automobilu 1913

G. Balla : Rýchlosť motocykla 1913

G. Balla : Abstraktná rýchlosť, 1913

GIACOMO BALLA

- Narodil sa v Turíne, 1910 podpísal Manifest futuristických maliarov.
- Patril do abstraktnému prúdu futurizmu.
- Používal divizionistickú techniku.

Dielo:

Dynamické prenikanie automobilu,

Dynamika psa na vodítku,

⁹¹ RUHRBERG A KOL. 2004, s. 162

*Abstraktná rýchlosť – auto prešlo,
Zrýchľujúce auto,
Dievčatko utekajúce po balkóne,
Merkúr prechádzajúci popred Slnko.*

CARLO CARRÁ

- Bol talianskym umelcom, jednou z hlavných postáv futurizmu.
- Okolo roku 1900 strávil istý čas v Paríži, neskôr v Londýne a napokon sa vracia do Milána (1906), kde v roku 1910 podpísal spolu s ďalšími Manifest futuristického maliarstva.
- Jeho futuristická tvorba pohasla s 1. svetovou vojnou a neskôr komponuje zátišia spolu s Giorgioem Chiricom v štýle metafyzickej maľby.

Dielo:

*Čo mi rozprávala električka,
Rytmy vecí.*

C. Carrá : Červený jazdec na koni, 1913

C. Carrá : Tvar hlučného motocykla, 1913

C. Carrá : Plastická konštrukcia hluku a rýchlosti, 1915

C. Carrá : Pohreb anarchistu Galliho

UMBERTO BOCCIONI

- Bol taliansky maliar a sochár.
- V roku 1912 napísal Manifest sochárstva

- Bol inšpirovaný G. Ballom a tiež využíval a zdokonaľoval divizionistickú techniku.

Dielo: **maliarske:** *Bitka v pasáži,*
Horizontálne objemy,
Stavy duše (II) Rozlúčka.

sochárske: *Splynutie hlavy a obloka,*
Jedinečné formy continuity v priestore.

Vojna (svojím negatívnym dopadom) spôsobila postupný rozklad v tvorbe futuristov. Najmä po smrti Bocciniho, prišlo k ústupu futurizmu a prevládli iné umelecké smery.

U. Boccioni : Ulica vošla do domu, 1911

U. Boccioni : Jedinečná forma continuity vo vesmíre, 1913 (Bronz)

L. Rusollo :: Dynamizmus automobilu, 1912-1913

Zoznam literárnych zdrojov:

BECKETTOVÁ W. 1998. *Toulky světem malířství.* Praha : Fortuna Print. 400 s. ISBN 80-86144-10-0

DEMPSEYOVÁ, A. 2002. *Umělecké styly, školy a hnutí*. Slovart. 304 s. ISBN 80-7209-402-5

FILIPOVÁ, M. – RAMPLEY, M. *Možnosti vizuálních studií*. Brno : FF Masarykova univerzita. 285 s. ISBN 978-80-8729-26-8

HOLLINGSWORTHOVÁ, M. 1994. *Umenie v dejinách človeka*. Bratislava : Obzor. 513 s. ISBN 80-215-0277-0

LIESSEMAN, K.P. 2000. *Filozofie moderního umění*. Olomouc: Votobia. 203 s. ISBN 80-7198-444-2

PIJOAN, J. 2000. *Dejiny umenia 9*. Bratislava : Ikar. ISBN 80-7118-829-8

ŠTOFKO, M. 2007. *Od abstrakcie po živé umenie*. Bratislava: Slovart. 311 s. ISBN 978-80-8085-108-8

THOMASOVÁ, K. 1993. *Dejiny štýlov výtvarného umenia 20. Storočia*. Bratislava: Pallas. 396 s. ISBN 80-7095-020-X

10. DADA AKO REVOLÚCIA A POPRETIE DIVERZITY MODERNY

- Dadaizmus je charakterizovaný skôr ako medzinárodný prejav tvorivého ducha – stav mysle, životný štýl – než ako hnutie. Dadaistické myšlienky a aktivity totiž vznikali v New Yorku, Cürichu, Paríži, Berlíne, Hannoveri, Kolíne nad Rýnom i Barcelone.
- Názov hnutia pochádza zo slova "dada", ktoré jeho predstavitelia náhodne vybrali zo slovníka = uplatnenie princípu náhody.
- Bol to avantgardný literárny, myšlienkový a umelecký smer, ktorý sa rozvinul v roku **1916** vo Švajčiarsku, Nemecku a Francúzsku.
- Vznikol vo Švajčiarsku v **Zürichu**, kde založil Hugo Ball **Cabaret Voltaire**.
- Stretávali sa tu dadaistickí umelci, ktorí tu vystavovali svoje diela.
- Dada reaguje na absurditu doby a vojny a umelci vedome provokujú a šokujú svojimi dielami.
- Zürišský Cabaret Voltaire bol literárnym klubom, výstavnou sieňou, javiskom a zároveň aj miestom zrodu dadaistického hnutia.
- **V r. 1918 vznikol dadaistický manifest** – Hnutie sa tu vymedzuje ako opozícia voči expresionizmu (a ďalším -izmom) s kultom sentimentálnej subjektivity, jeho cieľom bolo rozbiť tradičnú estetiku.
- Na čele dadaistov stál **Tristan Tzara**.

M. Duchamp : Fontána, 1917

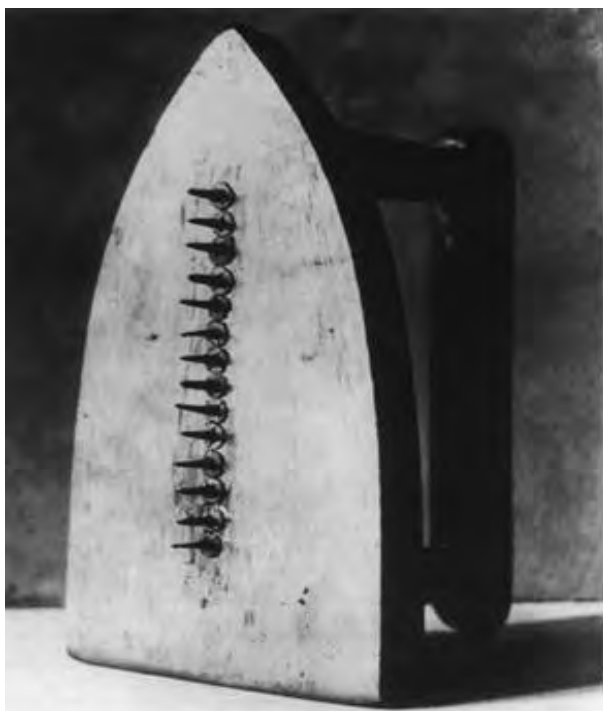
10.1 CHARAKTERISTIKA DADA

- Dada je teda **revoltou** (proti umeniu a filozofii).
- Odmieta tradičné hodnoty v umení.
- Odmieta vojnu, je antiburžoázne, ide o nihilistickú negáciu európskeho kultúrneho dedičstva. Negáciu uznávaných spoločenských, morálnych a umeleckých hodnôt.
- Jeho predstavitelia organizujú rôzne protestné akcie, aj keď komorného charakteru.
- Centrom bol **Cabaret Voltaire** v **Zürichu**, tu predvádzali svoje akcie: spevácke, hudobné, tanečné, bábkoherecké, recitačné, výtvarné (koláže).
- stretnutia dadaistov boli charakteristické satirou, výsmechom, iróniou.

- Diela sú humorné, výsmešné, agresívne, akoby bez úcty (M. Duchamp: Mona Lisa, Shamberg: Boh, M. Ray: Dar).
- Vytvorili si vlastnú teóriu umenia, podľa ktorej dielo malo vyjadrovať nezmyselnosť a chaos skutočnosti sveta.
- Vo výtvarnom umení presadzovali oslobodenie vecí z ich obvyklých vzťahov a následné polozenie vecí do nových, nečakaných a celkom nelogických vzťahov.
- Ich základnými technikami boli tzv. **OBJET TROUVÉ** - tzn. nájdený objekt a **READYMADE**.
- Vytvorili nové výtvarné postupy: **PROLÁŽ**, **ASAMBÁŽ**, **DEKALK** (škvrna). Man Ray v médiu fotografie objavil **FOTOGRAM (RAYOGRAM)**.
- Zrušili klasickú sochu a uviedli **OBJEKT** na stene alebo v priestore.

Za jeho zakladateľov sa považujú organizátori kabaretu – rumunský básnik TRISTAN TZARA, HANS ARP, ale i ďalší. Počas vojny sa skupina Dada usídlila v New Yorku, medzi jej predstaviteľov patrili:

- Marcel Duchamp,
- Francis Picabia,
- Morton Schamberg,
- Man Ray.

M. Ray : Dar, 1921

Po vojne sa Dada hnutie rozšírilo do nových pôsobísk: Nemecko (Berlín) a Paríž. Ich aktivita vzrástla.

- Berlín združuje: Johna Heartfielda, Helmuta a Wielanda Herzfeldeho, Johannes Baadera, Raoula Hausmanna, Georga Grosza, Hannah Höchovú.
- V Kolíne nad Rýnom zase začali v roku 1919 svoju činnosť: Hans Arp a Max Ernst.
- Hannover - Kurt Schwitters, ktorý si na označenie jednočlennej skupiny vymyslel svoje pomenovanie Merz.
- Po roku 1921 sa mnoho zakladajúcich členov presunulo do Paríža, kde sa k nim pripojilo aj viacero básnikov. Ich antiumelecké snahy sa tešili veľkej popularite.

Významné postavy výtvarného umenia dadaizmu sú:

Hans Arp,
Raoul Hausmann,
Hannah Höchová,
George Grosz,

John Hartfield,
Kurt Schwitters,
Maxa Ernst,
Marcel Duchamp,

Man Ray,
Francis Picabia.

10.2 MARCEL DUCHAMP

- Bol pôvodom francúz, bol svojráznou umeleckou osobnosťou talentovanou aj v oblasti matematiky a hry šachu.
- Je považovaný za jednu z najvýznamnejších osobností výtvarného umenia 20. storočia.
- Preslávil sa "tvorbou" **Readymade**.
- Ako väčšina dadaistov, a M. Duchamp možno ešte viac, bol charakteristický provokáciou.
- Prvou z jeho provokácií bol *obraz "Akt zastupujúci zo schodov č.2"*, toto dielo zachytávajúce sekvenčný pohyb, typické futuristickou dynamikou a kubistickou fragmentáciou, odmietli vystaviť na kubistickom salóne nezávislých a požiadali ho, aby dielo premaľoval. Duchamp však prišiel, plátno si zbalil a bol presvedčený, že svoju maliarsku kariéru ukončí.
- Obraz sa ešte toho roku bez problémov zúčastnil na výstave v Barcelone a neskôr aj na Armory Show v New Yorku a je v USA najčastejšie reprodukoványm obrazom 20. storočia.
- Duchamp naďalej experimentoval výhradne s objektmi, ktoré sa obracali nie k očiam diváka, ale k jeho intelektu.
- Ešte v Paríži si nechal do ateliéru namontovať vidlicu z bicykla, prímontovanú k stoličke a stojan na sušenie fliaš – tu niekde vznikol podklad k jeho neskorším prácam, ktoré nazval readymade.
- Neskôr, počas pobytu v New Yorku, sa rozhodol podobné veci využiť. Dal im svoj umelecký podpis, nazval ich readymade a vystavoval ich v dvoch galériách.
- V apríli 1917, keď USA vstupovalo do vojny s Nemeckom, sa v newyorskom Grand Central Palace chystala dovtedy najväčšia umelecká výstava v Amerike. Duchamp v doprovode maliara J. Stella a zberateľa W. Arensberga zakúpil na Piatej avenue pisoár značky „Bedforshire“. Signoval ho R. Mutt **1917**, nazval ho **"Fontána"** a hotový výtvarný diel zaslal na prestížnu výstavu. Umelecká komisia sa donekonečna dohadovala nad tým, či tento exponát, ktorý poslal istý Richard Mutt, vystaviť. Výsledkom hlasovania bolo predmet nevystaviť.
- Zaviedol pojem **objekt**.

READY MADE - je predmet každodenného života, najčastejšie ide o priemyselný výrobok, ktorý je využitý v oblasti umenia a povýšený na umelecké dielo. Vznikol ako revolta, odpor voči zaužívaným prostriedkom umenia. Túto radikalizáciu uskutočnil po prvý krát v roku 1913 M. Duchamp. Prvým ready made bolo "koleso z bicykla".

Najznámejšie

maľby:

- *Nevesta vyzliekaná svojimi mládencami alebo Veľké sklo,*
- *Akt zastupujúci zo schodov.*

sochárske diela:

- *Sušič fliaš,*
- *Fontána (je to pisoár,*
- *Vešiak na klobúky zavesený na stropce.*

M. Duchamp : Akt zostupujúci zo schodov, 1912

M. Duchamp : Mona Lisa L.H.O.O.Q, 1919

M. Duchamp : Koleso od bicykla, 1913

M. Duchamp : Sušič fliaš, 1913

10.3 MAN RAY A OSTATNÍ PREDSTAVITELIA DADAIZMU

Medzi najvýznamnejších predstaviteľov dadaizmu vo výtvarnom umení patria :

- Hans Arp (Jean),
- Marcel Duchamp,
- Man Ray,
- Kurt Schwitters.

MAN RAY

- Bol pôvodom Američan ale prevažnú časť svojho produktívneho obdobia prežil v Paríži.
- Pracoval s viacerými médiami, bol maliarom, fotografom a sochárom.
- Spočiatku sa venoval najmä maľbe a kresbe, prvú vlastnú výstavu mal v roku 1915, nemal svoj štýl a každá séria obrazov bola iná.
- Krátko na to, keď sa stal súčasťou hnutia Dada, opustil klasickú konvenčnú maľbu a začal tvoriť objekty a rozvíjať fotografické metódy.
- Najznámejším sa však stal pre svoje avantgardné fotografie, pričom sa venoval tiež módnjej a portrétnej fotografii.
- Vytvoril novú techniku tzv. **RAYOGRAMY** – predmety kládol na citlivý fotografický papier.
- Počas svojho života sa však nepresadil natoľko, ako po svojej smrti.

Dielo:

*Tanečnica na povraze v sprievode svojich tieňov,
Observatórium čas.*

M. Ray : Rayogram s ozubeným kolieskom

M. Ray : Rayogram I., 1926

M. Ray : Observatórium čas, 1934

HANS ARP

- Bol pôvodom Francúz, jeho otec bol však Nemec, a tak žil striedavo na území Alsaska, Švajčiarska a Paríža.
- Jeho tvorba mala viacero umeleckých polôh, bol maliarom, sochárom i básnikom.
- Spolu s Maxom Ernestom založili dadaistické hnutie v Kolíne nad Rýnom.
- Zúčastnil sa na prvých surrealistických výstav v Paríži, neskôr sa však so surrealizmom rozišiel a pokračoval v písaní básní a esejí (30 roky), status poeta si držal počas celého života a jeho výtvarná tvorba s poetickou sa po celý čas prelínali.
- Jeho diela sa vyznačujú princípom náhody, spontaneity a zdanlivej iracionálnosti.
- Typická je pre neho **organická (biomorfná) forma zobrazenia**, ktorá neskôr dostáva tretí rozmer a Arp sa v rovnakom duchu začne venovať reliéfom a soche.
- V roku 1931 sa pridá k hnutiu Abstraction – Création.

H. Arp : Dosky s vajíčkami

H. Arp : Plastrón a vidlička, 1922

H. Arp : Enakove slzy, 1917

H. Arp : Bez názvu (Les), 1916-17

KURT SCHWITTERS

- Bol nemecký maliar, básnik a reklamný grafik.
- Až do roku 1919 tvoril v expresionistickom štýle, ku koncu tohto obdobia, pod vplyvom H. Arpa, vytvoril prvú abstraktnú koláž prezývanú Merz, podľa fragmentu z nájdeného textu, z názvu Commerz Und Privatbank (išlo o dielo Das Merzbild).
- Niekedy okolo roku 1919 Schwitters žiadal o prijatie k berlínskym dadaistom, ale jeho prihláška bola zamietnutá vzhľadom na jeho expresionistickú tvorbu, ktorá bola dadaistami zaznávaná ako beznádejne romantická a posadnutá estetikou.
- Schwitters však i napriek tomu implementoval dadaistické idey do svojej tvorby.
- Jeho merz-diela boli nazývané aj **psychologickou kolážou** – väčšinu z nich totiž tvorí esteticky koherentný celok pozostávajúci z fragmentov a objektov Schwittersovho okolia. Tieto fragmenty sú často vtípnymi narážkami na aktuálne udalosti (politické a spoločenské), ale aj autobiografické (nepodarené grafické výtlačky, cestovné lístky).
- Pojem **MERZ** používal počas celého obdobia svojej tvorby, a to nielen pre koláže, ale aj pre svoju poetickú či skulptúrnu tvorbu.
- Reliéfne diela nazýval **MERZBILD**.
- Skulptúrna časť jeho tvorby niesla názov **MERZBAU**. Najslávnejším dielom v tejto oblasti bolo zaplnenie piatich a možno i viacerých izieb rodinného domu v Hannoveri. Dielo vznikalo postupne, začal v roku 1923 a keď po desiatich rokoch naplnil celú jednu miestnosť, stalo sa skulptúrnym environmentom. Pokračoval až do 1937, keď utiekol do Nórska. Podľa korešpondencie pred jeho odchodom dielo siahalo od pivnice až po podkrovie. Vznikalo princípom akumulácie.
- Podobné dielo potom uskutočnil v záhrade svojho domu v Oslo, dielo však zhorelo a nezachovala sa žiadna jeho dokumentácia.

K. Schwitters : Unbild

K. Schwitters : Merz Hitler Gang, 1944

K. Schwitters : Merzbau, 1923-1937

Zoznam literárnych zdrojov:

- BECKETTOVÁ W. 1998. *Toulky světem malířství*. Praha : Fortuna Print. 400 s. ISBN 80-86144-10-0
- DEMPSEYOVÁ, A. 2002. *Umělecké styly, školy a hnutí*. Slovart. 304 s. ISBN 80- 7209-402-5
- ELGER, D. 2005. *Dadaismus*. Köln : Taschen. 95 s. ISBN 80- 7209-661-3
- FILIPOVÁ, M. – RAMPLEY, M. *Možnosti vizuálních studií*. Brno : FF Masarykova univerzita. 285 s. ISBN 978-80-87029-26-8
- HOLLINGSWORTHOVÁ, M. 1994. *Umenie v dejinách človeka*. Bratislava : Obzor. 513 s. ISBN 80-215-0277-0
- LIESSEMAN, K,P. 2000. *Filozofie moderního umění*. Olomouc: Votobia. 203 s. ISBN 80-7198-444-2
- PIJOAN, J. 2000. *Dejiny umenia 9*. Bratislava : Ikar. ISBN 80- 7118- 829-8
- ŠTOFKO, M. 2007. *Od abstrakcie po živé umenie*. Bratislava: Slovart. 311 s. ISBN 978-80-8085-108-8

11. SURREALIZMUS

VŠEOBECNÁ CHARAKTERISTIKA SURREALIZMU

- Vznikol v Paríži v roku 1924 vďaka francúzskemu básnikovi **André Bretonovi** (hoci slovo vymyslel G. Apollinaire v r. 1917), ktorý skomponoval Prvý manifest surrealizmu, kde definoval surrealizmus ako „*myslenie za absencie akejkoľvek kontroly vykonávanej rozumom a bez akýchkoľvek morálnych a estetických zreteľov.*“
- Bol založený na prostriedkoch, ktoré sa zjavujú vtedy, keď do života prenikne **iracionálne, nevedomie, spontánnosť, náhodnosť** bez akejkoľvek systematickosti.
- Najsilnejší intelektuálny vplyv na surrealizmus mal **S. FREUD**, tvorba surrealizmu sa opierala o podvedomie a sen ako hlavných dodávateľov inšpirácií pre vznik diel.
- Vylučuje tendenciu a rozumovú kontrolu - **je iracionálny**.
- Ide o okruh tém poskytovaných nevedomím, šialenstvom, snami, náhodou, halucináciami, blúznením, ale aj humorom.
- Na základe Freudových teórií experimentovali s automatickým písaním a kresbou, využívali princíp náhody a neobvyklých konfigurácií, rušili hranice medzi človekom a zvieratom, medzi fantáziou a skutočnosťou.
- Surrealistický obraz je výrazom psychického vnútra a vymyká sa estetickému hodnoteniu.
- Dada im bolo veľkým vzorom, najmä svojím odhodlaním, inšpiráciou boli aj snové obrazy **Giorgia de Chirica** (metafyzická maľba).
- SUR-REALIZMUS, etymológia slova nás odkazuje na niečo nad realitou, nad reálne, a taký bol i skutočný význam surrealistického hnutia.
- Mottom surrealistov bol výrok grófa a spisovateľa de Lautrémona : „*Krásne ako náhodné stretnutie šijacieho stroja a dáždika na operačnom stole.*“⁹²

M. Ernst : Elephant Celebes, 1921

G. Chirico : Znepokojivé múzy, 1916 (originál, replikovaný v 1947)

⁹² PIJOAN, J. 1986, s. 29

10.1 GENÉZA SURREALIZMU A JEHO PREDSTAVITELIA

- Surrealizmus sa stal medzinárodným umeleckým hnutím medzi dvoma vojnami.
- Delí na tri obdobia:
 - o **Intuitívne obdobie** – začalo sa okolo roku 1920. Je charakteristické vierou vo všemohúcnosť myšlienky, anarchistickým stavom ducha a psychickým automatizmom.
 - o **Usudzujúce obdobie** – charakterizuje ho zmena estetických a teoretických názorov.
 - o **Obdobie dezercie** – je to obdobie po druhej svetovej vojne a vyznačuje sa návratom k heglovskej filozofii.
- Surrealizmus možno členiť aj na základe koncepcie formy, ktorou umelci svoj „nadrealistický“ prejav realizovali na:
 - o veristickú líniu;
 - o absolútnu líniu.
- Spoločným znakom všetkých surrealistických diel bola vždy:
 - o spontánnosť;
 - o bezprostrednosť vyjadrovania, provokatívnosť;
 - o potreba šokovať.
- V rámci surrealizmu vznikla technika **FROTÁŽE**, objavil ju Max Ernst v roku **1925**.

Predstavitelia surrealizmu sú:

- Antonin Artuad
- André Masson
- Joan Miró
- Yves Tanguy
- Pierre Roy
- Giorgio Chirico

K neskorším členom patrili:

- Tristan Tzara
- Salvador Dalí
- Alberto Giacometti (sochár)
- René Magritte

Z radov dadaistov sa k surrealizmu pripojili:

- HANS ARP
- MAX ERNST
- MAN RAY

M. Ernst : Oidipus Rex, 1922

M. Ernst : Oko ticha, 1943

10.2 MAX ERNST A ĎALŠÍ

- Maxa Ernsta považujeme za kľúčovú postavu surrealizmu, bol veľmi nápaditý.
- Objavil techniku **frotáže**, náhodou, keď si ceruzkou leštil papier, kombináciou a frotovaním viacerých materiálov vznikajú záhadné krajiny plné fantázie a tajomstva.
- Experimentoval i s tvorbou "kolážových románov", ktoré vznikli rozstrihaním a znovuskomponovaním viktoriánskych oceľových rytín. Medzi najznámejší takýto román patrí "*Týždeň dobroty*".
- Po roku 1936 a tiež po dlhom pobyte v USA jeho diela čím ďalej tým viac začínajú odrážať vlastný svet umelca. Vzniká rôzny chaos foriem, ktoré pripomínajú akýsi skrútený kozmický vývoj (zvláštne minerály, rastliny, meniaci sa hmyz, ľudské oči na pozadí skamenených siluet). Krajiny splývajú na rozbúrenej planéte.

Medzi ďalších popredných surrealistov patrili: **René Magritte** a **Giorgio Chirico**

- Aj keď Chirica možno zaradiť ako hlavného predstaviteľa (otca) metafyzickej maľby, v tomto smere nemožno uprieť istú dávku metafyzickej formy v diele Reného Magritta, pričom Magritte bol Chiricom priamo inšpirovaný a ovplyvnený.
- Magritte ďalej integruje aj písané slovo, to znamená jazykovo-logické definície vecí, a to začleňovaním úžitkových predmetov do intenzívnych emotívnych vzťahov, ktoré nemajú nijaký logický vzťah k namaľovanému predmetu.
- Giorgio Chirico veľmi silno ovplyvnil celé surrealistické hnutie.

R. Magritte : Nádherný svet, 1962

R. Magritte : Filozofia v Budoári

JOAN MIRÓ

- Miró je vo svojej tvorbe vedený predovšetkým svojou predstavivosťou. Na rozdiel od svojich kolegov nejde o podvedomie, sen či šialenstvo ale o voľné, slobodné pole predstavivosti, ktorá ho viedla ku kreovaniu drobných novotvarov detailov.

- Jeho obrazy sú typické vnútorným rytmom a harmonickým zapojením foriem a farieb.
- Postupom v tvorbe, ako i svetským úspechom, Miró štruktúry vo svojej maľbe zjednodušuje až na úroveň abstrakcie a vznikajú tzv. snové maľby, plné napätia a mysterióznosti.
- Časom sa jeho maľby stávajú čistou abstrakciou, s presne vypočítaným vzťahom formy a farby, využíva tiež techniku koláže.
- V čase druhej svetovej vojny prežíva hlbokú depresiu (cyklus Konštelácie).
- Po vojne odchádza do New Yorku, kde sa stáva slávnym a začína sa venovať aj sochárstvu.

J. Miró : Záhrada, 1925

J. Miró : Žena a vták za svitu lúny, 1949

10.3 SALVADOR DALÍ

- Bol najznámejším surrealistickým maliarom.
- Nadväzoval na surrealistickú techniku automatického písma, ktorá zjavuje asociácie podvedomia.
- Náhodne spája nesúvisiace predmety a námety až do absurdností, pričom hlavný zámer bol šokovať.
- Hlavnými prvkami jeho umenia sú provokácia a šok. Provokuje sexuálnou a protináboženskou tematikou.
- V roku 1929 sa usadil v Paríži, kde v tom istom roku usporiadal výstavu, úvod do katalógu mu napísal A. Breton, ktorý ho zároveň prijal do surrealistickej skupiny. Približne v tomto období natočil spolu s Luisom Buñuelom dva surrealistické filmy **Andalúzsky pes** – 1929 a **Zlatý vek** – 1931, ktoré po premiére v Paríži vyvolali škandál.
- 30-te roky sú jeho najtvorivejším obdobím, vznikli *Mäkké hodiny*, *Horiaca Žirafa*, *Výstraha pred občianskou vojnou*.
- Pred II. svetovou vojnou ušiel s manželkou do USA, kde sa snažila aj komerčne presadiť. Pracoval v médiách, reklame, maľoval náboženské výjavy. S touto tvorbou konečne dosiahol oficiálne uznanie.

- Okrem maľovania obrazov sa zaoberal aj knižnými ilustráciami, grafikami, plastikami, scénickými návrhmi, písaním a publikovaním básní.

S. Dalí mal silne extroverznú povahu, bol presvedčený o svojom géniovi. Sám povedal: „Dve najšťastnejšie náhody, ktoré sa môžu maliarovi prihodiť, sú: 1. Byť Španielom. 2. Volat' sa Dalí.“

S. Dalí : Mladá panna autosodomizovaná vlastnou cudnosťou, 1954

S. Dalí : Horiaca žirafa, 1936-37

S. Dalí : Výstraha pred občianskou vojnou, 1936

S. Dalí : Geopolitické dieťa pozorujúce zrod nového človeka, 1943

Zoznam literárnych zdrojov:

BECKETTOVÁ W. 1998. *Toulky světem malířství*. Praha : Fortuna Print. 400 s. ISBN 80-86144-10-0

- DEMPSEYOVÁ, A. 2002. *Umělecké styly, školy a hnutí*. Slovart. 304 s. ISBN 80- 7209-402-5
- FILIPOVÁ, M. – RAMPLEY, M. *Možnosti vizuálních studií*. Brno : FF Masarykova univerzita. 285 s. ISBN 978- 80-87029-26-8
- HOLLINGSWORTHOVÁ, M. 1994. *Umenie v dejinách človeka*. Bratislava : Obzor. 513 s. ISBN 80-215-0277-0
- LIESSEMAN, K.P. 2000. *Filozofie moderního umění*. Olomouc: Votobia. 203 s. ISBN 80-7198-444-2
- MARTIN, T. 1999. *Surrealisti*. Bratislava : Slovart. 256 s. ISBN 80-7145-887-5
- PIJOAN, J. 2000. *Dejiny umenia 9*. Bratislava : Ikar. ISBN 80- 7118- 829-8
- ŠTOFKO, M. 2007. *Od abstrakcie po živé umenie*. Bratislava: Slovart. 311 s. ISBN 978-80-8085-108-8

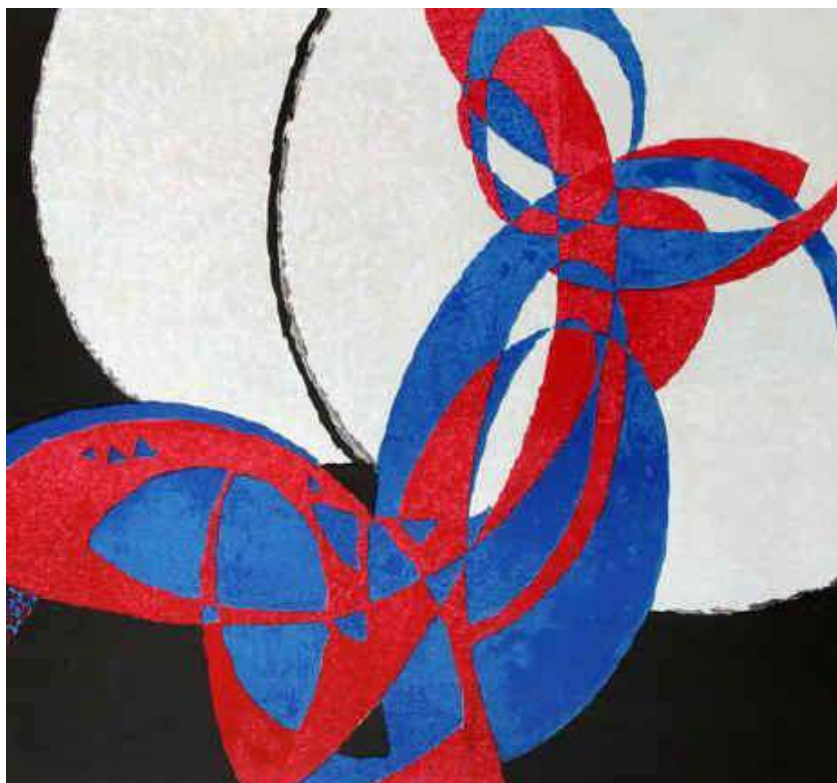
12. VZNIK ABSTRAKTNÉHO UMENIA – GEOMETRICKÁ ABSTRAKCIA

CHARAKTERISTIKA VÝTVARNÉHO UMENIA NA ZAČIATKU 20. STOROČIA – VZNIK ABSTRAKcie

- Vstup do 20. storočia sa niesol predovšetkým v znamení víťazstva rozumu a ľudského intelektu (výsledky vedy a najmä techniky).
- Vzniká odpor proti tradičnému akademickému umeniu a následne sa formujú „avantgardy“ a „-izmy“.
- Hľadajú sa nové formy, nové ciele s upresňovaním svojho zmyslu v novej realite.
- V oblasti sochárstva a maliarstva dochádza v medzivojnovom dvadsaťročí k základnej diferenciacii umeleckej tvorby. Začala sa deliť na:
 - o **figuratívnu** (PERCEPČNÚ) – vyvierajúcu z konkrétnej umelecky pretavenej predlohy, nech už ide o ľudskú figúru, krajinu či zátišie.
 - o **nefiguratívnu** (ABSTRAKTNÚ) – ktorá je nezobrazujúca, nepredmetná – vychádza len zo samotných výrazových schopností výtvarných prostriedkov, akými sú tvary, farby, línie.

VZNIK ABSTRAKcie

- Tento smer sa začína v maliarstve rozvíjať od roku 1910, v sochárstve trochu neskôr a nadobúda svoj výraz v 2 polohách:
 - o **subjektívna** – lyrická abstrakcia (iracionálny tvorivý proces).
LYRICKÁ ABSTRAKcia- patria sem výtvarné hnutia: infomel, tachizmus, abstraktný expresionizmus.
 - o **objektívna** – geometrická abstrakcia (racionálny tvorivý proces).
GEOMETRICKÁ ABSTRAKcia – konštruktivizmus, lučizmus, neoplasticizmus, suprematizmus.

F. Kupka : Amorfa- dvojfarebná fúga, 1912

12.1 GEOMETRICKÁ ABSTRAKCIA – OD CÉZANNA CEZ ORFIZMUS AŽ K ABSTRAKCII

- Geometrická abstrakcia pracuje s metódami konštrukcie, štylizácie, redukcie, geometrizácie, stereometrizácie atď.
- Jej výsledkom je logicky premyslená **geometrická** alebo **stereometrická** kompozícia.
- Základnou umeleckou metódou je **konštrukcia**.
- Objavitelia geometrickej abstrakcie vychádzali z diela P. Cézanna a G. Seurata, ďalej jej vývoj ovplyvnili kubisti.
- V rámci kubizmu označil práce niektorých umelcov G. Apollinaire za orfistické.
- **Orfizmus** (alebo tiež orfistický kubizmus) je fundamentálne spojený s tvorbou R. Dalaunaya, ktorý sa usiloval o spojenie jazyka hudby s jazykom výtvarného umenia. Medzi orfistov radíme umelcov: P.H. Bruce, F. Picabia, F. Kupka, M. Russel, Mc-Donald-Wright a ďalších.
- Prvými predstaviteľmi geometrickej abstrakcie boli členovia kubistickej skupiny **Section d'Or** František Kupka a Robert Delaunay. Bol to Kupka ktorý prvé svoje geometrické kompozície komponoval už okolo roku **1910** (v tom čase vznikali prvé abstraktné obrazy V. Kandinského), ale vystavil ich až v roku 1912 spolu s R. Delaunayom.
- Ďalšími výtvarníkmi, ktorí sa dopracovali ku geometrickej abstrakcii, boli v Holandsku členovia **De Stijl** a v Rusku **konštruktivisti**. Ich snahou bolo vytvárať v dielach geometrický poriadok, ktorý mal byť univerzálny bez subjektívnych zásahov.

R. Delaunay : Rytmus I., 1912

F. Kupka : Žlté formy (Notre Dame), 1911

F. Kupka : Katedrála, 1912-1913

V. Kandinskij : Bitka, 1910-11

12.2 KONŠTRUKTIVIZMUS

- Konštruktivizmus bol avantgardným smerom v ZSSR medzi dvoma vojnami (v 20. rokoch 20. storočia), ktorý zahrnul poéziu, divadlo, film aj výtvarné umenie a snažil sa tak o integrovaný umelecký výraz.
- Predstavitelia tohto smeru „konštruovali“ objekty, originálne konštrukcie z rôznych druhov materiálu.
- Pracovali s priestorom, hĺbkou, rytmom a poukazovali na formu a skladbu objektov.
- Konštruktivisti sa odklášajú od organickej podstaty a zdôrazňujú geometrické vzťahy.
- Uplatnil sa najmä v architektúre a v úžitkovej grafike.
- Konštruktivistov spája záľuba v priemyslových materiáloch:
 - sklo,
 - hliník,
 - nikel.

- Konštruktivizmus určujú hlavne dve črty:
 1. **skulptúra** ako možnosť akéhosi totálneho umenia s humanistickým poslaním (zahrňuje rozličné sféry od úžitkového umenia cez maliarstvo, reliéf, monumentálne dekoratívne diela až po architektúru a urbanizmus);
 2. v dielach konštruktivistov **forma** prevláda nad farbou a pri svojom tvorivom hľadaní vychádzajú zo zákonov geometrie. Vládne zmysel pre **matematickú presnosť**.

Priekopníkmi konštruktivismu boli:

- Vladimir Tatlin,
- László Moholy-Nagy,
- Naum Gabo (Pevsner),
- El Lisitzky,
- Antoine Pevsner,
- Kazimir Malevič,
- Piet Mondrian,
- Theo Van Doesburg.

V. Tatlin : Pamätník III. internacionály

- Mladí sochári Antoine Pevsner a Naum Gabo uverejnili v roku **1920 Konštruktivistický manifest**, tu vyhlasovali, že pri vytvorení predmetov je potrebné uznávať *"iba realitu stáleho rytmu síl, ktoré sú im vlastné"*.
- Umelcova tvorivá práca sa tu porovnáva s tvorivosťou vesmíru a s činnosťou inžiniera.
- Ich diela sa inšpirovali technickou konštrukciou a odmietali zákony organického tvorenia.
- N. Gabo a A. Pevsner tvrdili, že aj príroda tvorí ako zvrchovaný inžinier. Sami sa vo svojej tvorbe spravovali zákonmi geometrickej konštrukcie a usilovali sa ich aj dokázať.

- Vyšli z prírodných foriem, čoskoro však dospeli ku konštruovaniu predmetov, vyjadrujúcich výlučne sily a zákony, ktoré sú pre dané formy smerodajné.

A. Pevsner : Rozvinuteľný povrch, 1938

N. Gabo : Lineárna konštrukcia v priestore č. 1, 1944

E. Lissitzky : Proun, 1923

E. Lissitzky : Proun, 1926

12.3 SUPREMATIZMUS, A NEOPLASTICIZMUS- RUSKÁ A HOLANDSKÁ LÍNIA GEOMETRICKEJ ABSTRAKcie

KAZIMÍR MALEVIČ

- Je zakladateľom suprematizmu (**manifest suprematizmu** vydal v roku **1915**).
- Bol jedným z nosných pilierov ruskej avantgardy, spájajúcej umelecké úsilie s revolučnými ideami.
- Patril tiež medzi priekopníkov konštruktivismu, šiel vlastnou cestou a túto vlastnú umeleckú snahu nazval **SUPREMATIZMUS**.
- Na svojich prvých kubistických plátnach spodoboval reálne objekty, reprodukoval ich na vzájomne sa prestupujúce valce a kužele.
- V tom období, v úsilí sa oslobodiť od predmetnej reality, namaľoval obraz "Čierny štvorec na bielom pozadí" svoj prvý suprematistický výtvar.
- „Čierny štvorec na bielom pozadí" stojí na začiatku celého veľkolepého diela suprematistického hnutia.
- Suprematizmus sa vyznačuje **výlučným** používaním **striktne geometrického jazyka**.

- Vymaňuje sa z nadvlády predmetov.
- Geometrické tvary v živých farebných tónoch, najčastejšie pravouholníky, sa ostro črtajú na bielom pozadí a vyvolávajú predstavu "sveta bez predmetov", sveta oslobodeného od gravitačnej sily, od pozemských podmienok.
- Tvary – nie predmety – akoby strácali hmotnosť a vznášali sa v priestore, ani čoby cez rám obrazu smerovali ďalej do nekonečna, po ktorom Malevič z celej duše túžil.

K. Malevič : Suprematistická kompozícia, 1915

K. Malevič : Suprematizmus 1916-17

K. Malevič : Čierny štvorec na bielom pozadí, 1913

12.3.1 DE STIJL

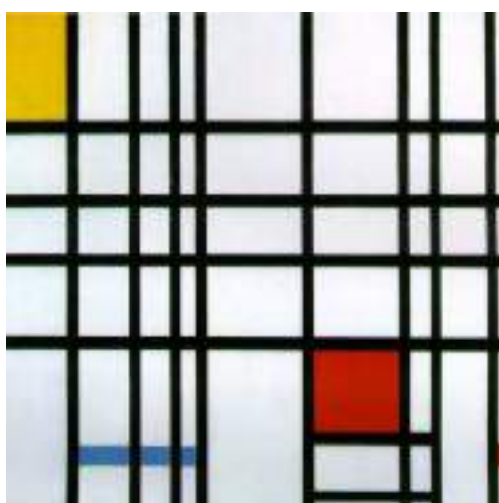
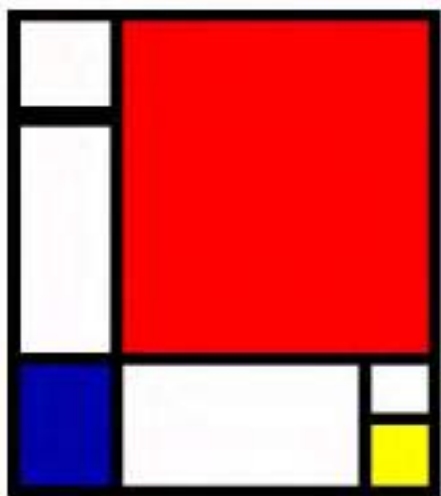
- Stúpenci geometrickej abstrakcie boli aj v Nizozemsku. Ich kolektívne úsilie sa sústreďovalo okolo časopisu De Stijl, ktorý v roku **1917** založil **Van Doesburg**.
- Umenie De Stijlu sa riadilo zásadami:
 - o úplnou abstrakciou;
 - o obmedzením výtvarného slovníka na priamku, pravý uhol;
 - o tri základné farby – modrú, červenú, žltú – s tromi achromatickými farbami: bielou, sivou a čiernou.

PIET MONDRIAN

- Piet Mondrian sa niekoľko rokov pokúšal docieľiť zjednodušené zobrazenie reality.
- Rozhodol sa presťahovať do Paríža, aby sa tam podrobil novej výtvarnej disciplíne.
- Mondrian definoval tento cieľ takto : *"Ak jediným čistým výrazom umenia je skutočne adekvátne vypracovanie vyjadrovacích prostriedkov a ich použitie (čiže kompozícia), potom sa musia výrazové prostriedky úplne zhodovať s tým, čo majú vyjadrovať. Ak majú byť bezprostredným výrazom univerzálna, musia byť univerzálne."*
- Toto stanovisko sa stalo základom De Stijlu, pre ktoré Mondrian vymyslel názov: **NEOPLASTICIZMUS**.
- Po prvých pokusoch vytvoril so svojimi druhmi triezvy a jasný geometrický jazyk, schopný vyjadriť podstatu reality, čiže námet skrývajúci sa v prírodných javoch, ktoré sú iba jeho variáciami.
- V ďalších rokoch sa Mondrian sústredil na spájanie línie s farbou, zapodieval sa vertikálami a horizontálami a ich prekrížením vytváral pravouholníky.
- Týmto postupom získaval zároveň nové zjednotenie farby a bieleho pozadia, ktoré sa tak stalo súčasťou tej istej vizuálnej roviny. Dosiahol tým rovnováhu medzi tvarom a farbou, schopnú vyjadriť podstatu ideí De Stijlu (**univerzálnu harmóniu**).

Geometrická abstrakcia je veľmi široké hnutie, my sme sa venovali len jej hlavným predstaviteľom a podrobnejšie sme si popísali ruský konštruktivizmus, Malevičov suprematizmus a Mondrianov neoplasticizmus, pretože ide o kardinálnu tvorbu geometrickej abstrakcie. V rámci tohto výtvarného hnutia však možno spomenúť i (už v skratke spomenutý) Orfizmus, ďalej Lučizmus (Rayonizmus) a Elementarizmus.

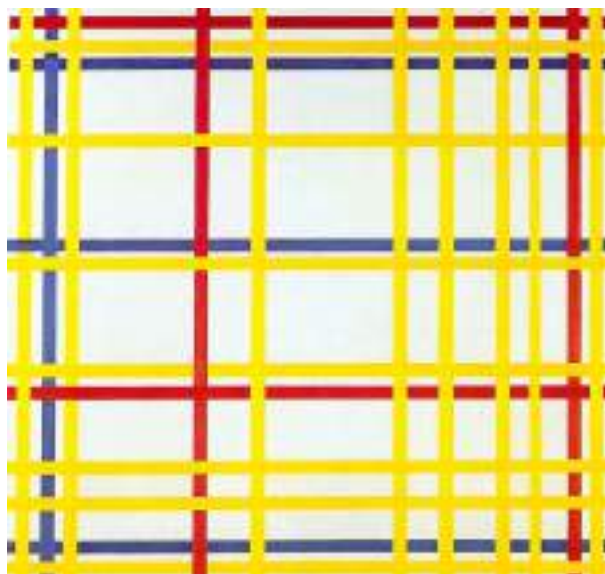
- **Rayonizmus** (ray – lúč; preto lučizmus) uviedli maliari a návrhári Michail Larionov a Nátalia Gončarovová v roku 1913 na výstave TERČ v Moskve. Ich tvorbu sami popisovali ako syntézu kubizmu, futurizmu a orfizmu. Ich cieľom bolo maľovať objekt aj so všetkými lúčmi, ktoré sa od tohto predmetu odrážajú. Lúče sú zachytené farbou, a tak sa ako vraví A. Dempseyová stávajú rayonistické diela "nezávislé na reálnom tvare" a vznikne efekt, ktorý Larionov nazval štvrtým rozmerom.
- **Elementarizmus** – ide o obmenu neoplasticizmu, jeho autorom je Theo Van Doesburg. K odchýlke od neoplasticizmu prišlo, keď Doesburg, ponechajúc maľbe pravé uhly i základné farby, pootočil kompozície o 45 stupňov, čím získali prekvapivý dynamický prvok. Svoje maľby potom nazval kontrapozíciami. Tým, že sa v tvorbe zjavila diagonála, vzdialene sa priblížila k futurizmu.

P. Mondrian : Kompozícia II. v červenej, modrej a žltej, 1930
P. Mondrian : Kompozícia so žltou, modrou a červenou, 1937-1942

P. Mondrian : Broadway Boogie- Woogie, 1942-1943

P. Mondrian : New York City I., 1942

Zoznam literárnych zdrojov:

- BECKETTOVÁ W. 1998. *Toulky světem malířství*. Praha : Fortuna Print. 400 s. ISBN 80-86144-10-0
- DEICHER, S. 1999. *Piet Mondrian*. Köln : Benedikt Taschen Verlag. 95 s. ISBN 3-8228-5973-7
- DEMPSEYOVÁ, A. 2002. *Umělecké styly, školy a hnutí*. Slovart. 304 s. ISBN 80- 7209-402-5
- FOSTER, H.(et al.). 2007. *Umění po roce 1900*. Praha : Slovart
- GOLDING, J. 2003. *Cesty k abstraktnému umení*. Brno : Barrister & Principal. 223 s. ISBN 80-86598-48-9
- HOLLINGSWORTHOVÁ, M. 1994. *Umenie v dejinách človeka*. Bratislava : Obzor. 513 s. ISBN 80-215-0277-0
- LIESSEMANN, K,P. 2000. *Filozofie moderního umění*. Olomouc: Votobia. 203 s. ISBN 80-7198-444-2
- PIJOAN, J. 2000. *Dejiny umenia 9*. Bratislava : Ikar. ISBN 80- 7118- 829-8
- ŠTOFKO, M. 2007. *Od abstrakcie po živé umenie*. Bratislava: Slovart. 311 s. ISBN 978-80-8085-108-8
- THOMASOVÁ, K. 1993. *Dejiny štýlov výtvarného umenia 20. Storočia*. Bratislava: Pallas. 396 s.

13. LYRICKÁ ABSTRAKCIA

VŠEOBECNÁ CHARAKTERISTIKA LYRICKEJ ABSTRAKCIE

- Lyrickú abstrakciu možno považovať za abstraktno-expresívnu umeleckú tendenciu, ktorá sa rozvíja už po roku 1910 a kulminuje v druhej polovici 40. a 50. rokov 20. storočia.
- Názov jej dal Georges Mathieu v rámci antagonizmu voči geometrickej abstrakcii.
- Predstavitelia lyrickej abstrakcie využívali surrealistické metódy: **náhodu, improvizáciu, automatizmus**, teda predovšetkým o **iracionálne postupy**.
- Ich cieľom však nebolo vytvárať imaginatívne obrazy, ale určité voľné, kaligrafické faktúry, ktoré odzrkadľujú umelcov pohyb, temperament, energiu. V tom spočíva subjektivita lyrickej abstrakcie
- Do roku 1940 dominuje nad New Yorkom Paríž. V Amerike nevznikajú avantgardy tak ako v Európe.
- Veľkým prínosom pre vývoj amerického umenia bol príchod významných osobností Európy do Ameriky
- Medzi nimi boli napr. surrealisti:
André Breton,
André Masson,
Max Ernst,
ďalej Chagall, Léger, Mondrian, Duchamp, Picabia a iní.
- Niektorí videli v Amerike atraktívnu zem plnú možností, iní tam hľadali útočisko pred vojnou.
- V rámci abstraktného expresionizmu sa:
 - o v **EURÓPE** po vojne formovali nové prúdy – **informel, tachizmus**
 - o v **AMERIKE** vzniká „**abstraktný expresionizmus**“, ktorý tam bol známy pod pojmom „**action painting**“ (akčná maľba).

Jackson Pollock pri práci- akčná maľba

13.1 NEWYORSKÁ ŠKOLA: ABSTRAKTNÝ EXPRESIONIZMUS

- Formoval sa pod európskym vplyvom v 50.- 60. rokoch 20. Stor.
- Je to silne citový prúd, prevažne negeometrického abstraktného maliarstva, kt. kladie dôraz na:
 - o vyjadrenie dynamiky pohybu;
 - o výraz;
 - o farebnosť;
 - o rukopis a spontánnosť.
- Štýly Newyorskej školy boli rôznorodé. Popri termíne abstraktný expresionizmus sa používali názvy na základe charakteru expresívnej maľby, napr.:
 - o „**colour field painting**“ (maľba farebného poľa) – Barnett Newman, Mark Rothko, Clyfford Still;
 - o „**action painting**“ (akčná maľba) – autor Jackson Pollock, Wilhelm de Kooning, Arshile Gorky;
 - o „**monochromatism**“ (monochromizmus) – Ad Reinhardt.

13.1.1 AKČNÁ MAĽBA

Akčná maľba stojí proti geometrickej abstrakcii, pracuje s podvedomím a kladie dôraz na akt maľovania, proces maľovania, telesné nasadenie, prežívanie maľby umelcom. Pre tento prejav je charakteristická improvizácia, náhoda a automatizmus.

- Za hlavného predstaviteľa sa považuje **Jackson Pollock**.
- J. Pollock maľoval skutočne akčne, pri maľovaní mal plátno väčšinou na zemi.
- Pohyboval sa okolo obrazu, ale aj po obraze.
- Pracoval technikou nakvapkávania farby – **dripping** (z angl. drip – kvapkať).
- Využíval viaceré netradičné maliarske postupy. Namiesto štetcov používal **prederavené plechovky** s kvapkajúcou farbou. Farbu nanášal aj cez **sito**, **pracoval špachtľou**, **lyžicou**, **drievkom**.

J. Pollock : Konvergencia 1952

J. Pollock : Bez názvu (Zelené striebro) 1949

13.1.2 MAĽBA FAREBNÉHO POĽA (COLOUR FIELD PAINTING)

- Predstaviteľom maľby farebného poľa bol Barnett Newman.
- Jeho abstraktné obrazy nemajú nič spoločné s reálnym svetom.
- Charakteristický je preňho **reduktivizmus**.
- Dôležitá je čistá sila farby.
- Maľuje vertikálne zóny fixované do pevných hraníc, farebné polia nemieša ani neprekrýva.

B. Newman : Ornament VI, 1953

B. Newman : Chartres, 1969

MARK ROTHKO

- Jeho tvorba je typická tým, že na obrazoch miznú všetky lineárne znaky.
- Autor zastavuje pohyb a dynamiku, hľadá len energiu čistej farby.

- V jeho obrazoch nie sú jasne ohraničené plochy, okraje farebných polí sa akoby rozplývajú a plynule prechádzajú v ďalšiu farbu, tento efekt dosahuje maľbou pomocou špongie a handry.
- Emócie vyjadruje len pomocou farby, **farba** je médium, ktorým pôsobí autor na diváka.
- Rothko vytvára väčšinou vodorovné, prekrywajúce sa pásma s neurčitými kontúrami, hranicami.
- Jeho tvorba bola nezameniteľná, originálna a odlišná od iných autorov abstraktného expresionizmu.

M. Rothko : Červená a hnedá

M. Rothko : Modrá a šedá 1958

13.1.3 MONOCHROMIZMUS

- Hlavným predstaviteľom monochromatickej maľby je maliar a teoretik Ad Reinhardt

A. Reinhardt : Kompozícia v čiernej, 1973

AD REINHARDT

- Experimentuje s čiernou farbou a maľuje série čiernych obrazov.
- Tvorí racionálnym prístupom a využíva **reduktivizmus**.
- Podobný princíp zjednodušovania môžeme vidieť aj u jeho predchodcov K. Maleviča., A. Rodčenska, P. Mondriana, ktorí sa tiež zriekli gestickej maľby a rukopisu.

13.2 POVOJNOVÁ EURÓPSKA ABSTRAKCIA

- V povojnovej Európe vo filozofii dominoval existencializmus, čo súviselo s pocitmi po druhej svetovej vojne.
- V tomto období sú typické pocity utrpenia, strachu, hnusu, úzkosti, hovorilo sa o nezmyselnosti ľudskej existencie.
- Uprednostňovali iracionalitu, pretože človek práve svojím „raciom“ spôsobil vojnu.
- Hlásali potrebu zavrhnúť intelekt, vrátiť sa k inštinktu, spontánnosti a tvorbe.

13.2.1 INFORMEL

- Je abstraktná lyrická maľba, ktorá sa zrieka zobrazujúceho motívu.
- Charakter maľby má podobu spontánneho aktu, nánosy farby majú často pastóznú až reliéfnu podobu, ktorá hraničí s tretím rozmerom.
- Inšpiráciu hľadá mimo civilizáciou usporiadaný svet, vracia sa k prehistorickým kultúram do neopotrebovaného sveta znakov.⁹³
- Toto hnutie založil v 50. rokoch **Michel Tapié** vo Francúzsku.
- Informálne maliarstvo využíva nemaliarske prostriedky.
- Informálne diela nechcú byť výsledkom tvorivých procesov, ale momentkou umeleckého procesu, ktorý nikdy nekončí. Dielo plne vyjadruje temperament umelca – jeho pocity.

G. Mathieu : Alkahest, 1967

G. Mathieu : Pocta smrti, 1950

CHARAKTERISTICKÉ ČRTY INFORMELU

- zrušenie ilúzie priestoru, jediný priestor je plocha obrazu na ktorej maliar pracuje;
- zrušil sa vnútorný a vonkajší predmet, umelec nesleduje víziu, dielo sa stáva sebvýjadrením;
- farba je objektom;

⁹³ RUHRBERG a KOL, s. 252

- téma, obraz, tvar a farba sú jednotné;
- samotná maľba je pôžitkom a cieľom;
- kritický prístup nahrádza otvorené vnímanie.

13.2.2 TACHIZMUS

- je tendencia informelu;
- pôvod slova je vo francúzskom "la tache" (škvrna);
- táto forma informelu pracuje s maliarskou škvrnou;
- pojem tachizmus alebo tiež tašizmus, je synonymom s americkou akčnou maľbou;
- bol inšpirovaný aj kaligrafiou ďalekého východu, vychádzajúcej z filozofie budhizmu, zenbudhizmu a taoizmu;
- tašizmus vylučuje zo svojho výtvarného prejavu akúkoľvek budovanú kompozíciu.

Predstavitelia informelu sú: Michel Tapié, George Mathieu, Otto Wols, Jean Fautrier.

GEORGES MATHIEU

- francúzsky maliar;
- používal rýchle a energické ťahy štetca;
- cieľom bola absolútna improvizácia a kreativita bez akejkoľvek myšlienky;
- jeho umenie je príbuzné japonskej kaligrafii;
- Diela: *Pocta generálovi Hydeyoshimu*.

O. Wols : Manhattan, 1948- 49

O. Wols : Áno, áno, áno, 1946-47

OTTO WOLS

- predstaviteľ francúzskeho informelu, pôvodom bol Nemec;

- študoval v Bauhause, zaoberal sa fotografickou tvorbou;
- inšpiroval sa surrealizmom;
- plátno tvorí z farebných pást, kde v nich pomocou brázd vytváral rozbiehajúce sa lúče;
- maľoval pod vplyvom drog, jeho obrazy boli psychogramy jeho stavu;
- Diela: *Veterný mlyn*, *Maľba*.

13.2.3 L'ART BRUT

JEAN DUBUFFET

- Vrcholom tohto typu umenia je tvorba Jeana Dubuffeta.
- Je to tvorba na pomedzí tachizmu a l'art brut.
- **L'art brut** – neškolené umenie alebo umenie v surovom stave. Ide o spontánnu umeleckú tvorbu neškolených, duševne chorých, detí a bláznov. V duchu tejto inšpirácie je Dubuffetovo dielo neoprimítívne, pesudonaívne, dokonalosť mu je podozrivá, zbiera detaily, banality, detské čmáranice.
- Založil galériu výtvarných prác duševne chorých ľudí v Louisine, kde vystavoval 15 000 exponátov.
- Doslova rehabilitoval trivialitu, Ruhrberg v Dubuffetovom prípade vraví o „poézii obyčajnosti“. Vo svojej rannej tvorbe nepoužíval farbu, pracoval s dechtom, cementom, sádrou, tvaroval ironické obrazy, ktoré preberali na seba viaceré formy naraz.⁹⁴

J. Dubuffet : Súradnice, 1978

⁹⁴ RUHRBERG a kol. autorov, s. 254

J. Dubuffet : Bez názvu

J. Dubuffet : Rodinný život 1936

Zoznam literárnych zdrojov:

- BECKETTOVÁ W. 1998. *Toulky světem malířství*. Praha : Fortuna Print. 400 s. ISBN 80-86144-10-0
- DEMPSEYOVÁ, A. 2002. *Umělecké styly, školy a hnutí*. Slovart. 304 s. ISBN 80- 7209-402-5
- FILIPOVÁ, M. – RAMPLEY, M. *Možnosti vizuálních studií*. Brno : FF Masarykova univerzita. 285 s. ISBN 978- 80-87029-26-8
- FOSTER, H.(et al.). 2007. *Umění po roce 1900*. Praha : Slovart
- GOLDING, J. 2003. *Cesty k abstraktnému umeniu*. Brno : Barrister & Principal. 223 s. ISBN 80-86598-48-9
- HOLLINGSWORTHOVÁ, M. 1994. *Umenie v dejinách človeka*. Bratislava : Obzor. 513 s. ISBN 80-215-0277-0
- LIESSEMAN, K,P. 2000. *Filozofie moderního umění*. Olomouc: Votobia. 203 s. ISBN 80-7198-444-2
- PIJOAN, J. 2000. *Dejiny umenia 10*. Bratislava : Ikar. ISBN 80- 7118- 829-8
- RUHRBERG a kol. autorov. 2004. *Umění 20. Staletí*. Köln : Taschen/Slovart. 840 s. ISBN 80-7209-521-8
- RUSINOVÁ, Z. (ed.). 2000. *Slovenské výtvarné umenie 20. storočia*. Bratislava : SNG
- ŠTOFKO, M. 2007. *Od abstrakcie po živé umenie*. Bratislava: Slovart. 311 s. ISBN 978-80-8085-108-8
- THOMASOVÁ, K. 1993. *Dejiny štýlov výtvarného umenia 20. Storočia*. Bratislava: Pallas. 396 s. ISBN 80-7095-020-X

14. REAKCIA NA POP KULTÚRU: POP-ART

"Populárny, prchavý, nákazlivý, lacný, masový, mladý, vtipný, sexy, nápaditý, fascinujúci. A dobre predajný" (R. Hamilton 1957).

- Výraz pop sa začal používať okolo roku 1954 – 55 vplyvom výtvarného kritika Lawrenca Allowaya. Pôvodne ním označoval pop kultúru, čiže fenomén týkajúci sa produktov masmédií, a nie umeleckých diel. V roku 1957 sa už používal bežne.
- Pop kultúrou sa zaoberala na počiatku 50. rokov Londýnska nezávislá skupina (Independent group) – neformálna organizácia architektov, spisovateľov a umelcov. Sídlili v ICA (Institute of Contemporary art).
- Pop-art sa ale rozvíjal ale v dvoch centrách:
 1. **Londýn** (Alloway, Alison a Peter Smithsonovci, Richard Hamilton, Eduardo Paolozzi);
 2. **New York** (Roy Lichtenstein, Claes Oldenburg, James Rosenquist, Tom Wesselmann, Andy Warhol, Robert Rauchenberg, Jasper Johns, Larry Rivers).
- Zdrojom pop-artu, jeho ikonografie, bola kritika životného štýlu konzumnej spoločnosti, expanzia masmédií, veľkoobchodu, reklamy, dizajnu, civilizačného odpadu, komiksu a gýča.
- Dôležitý bol pre hnutie pop-art odkaz myšlienkového prúdu dadaizmu, predovšetkým M. Duchamp.
- Pop-art bol tiež reakciou na, v tom čase sa rozvíjajúci abstraktný, expresionizmus.

14.1 VÝCHODISKÁ POP-ARTU

- Pop-art mal mnoho východísk a inšpiračných zdrojov. Za všetky možno menovať:
 - o **hnutie Dada** a to predovšetkým Marcel Duchamp (ready mades) a Kurt Schwitters (objet trouvé);
 - o Raoul Hausmann – **fotomontáž**;
 - o Jess Collins – **komiks**.
- Z filozofie vplýval na pop-art predovšetkým **štrukturalizmus**.

R. Hamilton : Čo robí dnešné príbytky takými odlišnými a takými sympatickými? 1956

- Medzi najčastejšie médiá, s ktorými pracovali, patrili: **koláž, kombinovaná maľba, objekt, ready mades, mäkká plastika, environment, dioráma a tableau.**
- Pop-art vychádza zo syntézy realistickej a surrealistickej tradície, pracuje s materiálmi, podobne ako americký neodadaizmus, integruje koláž, asambláž a techniku combine painting.
- Prvé dielo, ktoré sa stalo kultovým bolo koláž R. Hamiltona: *"Čo robí dnešné príbytky takými odlišnými a takými sympatickými?"* Ide o výstrižky z amerických reklamných časopisov, ktoré predstavujú mladý pár svalovca a plagátovej krásy v ich byte. Na miesto obrazov a sôch sú v byte komiksy a plechovka od šunky.

Zaradenie pop-artu

- zaraďujeme ho spolu s Novým realizmom a hnutím Fluxus do neodadaizmu;
- vďaka inovácii figúry sa stal pop-art súčasťou Novej figurácie;
- tvorba venujúca sa písmu sa zase stala súčasťou lettrizmu.

J. Johns : Tri vlajky, 1958

A. Warhol : John Lennon

14.2 TVORBA JEDNOTLIVÝCH PREDSTAVITEĽOV- NEW YORK

- V rámci prvého prameňa (syntéza realistickej a surrealistickej tradície) je najvýznamnejším predstaviteľom Edward Hopper. Jeho cieľom je zobrazovanie scén z amerického malomestského buržoázneho života s jeho „odpornou krásou“ a tiež presný prenos osobných dojmov z prírody do umeleckého obrazu.
- M. Duchamp so svojimi ready-mades reprezentuje druhý, dadaistický prameň pop-artu. Kde sa banálny predmet stáva predmetom umenia, čím vnáša do pop-artu moment irónie, novú formu umeleckého poetizmu.
- Ďalší predstavitelia John Cage a jeho žiaci Robert Rauschenberg a Jasper Johns rozvíjajú tak významné experimenty v oblasti **materiálovej asambláže** (v súzvuku s Kurtom Schwittersom) a duchampovské umenie **koláže** ako výrazu vnútornej a ironickej dištancie od subjektívnej gestiky abstraktného expresionizmu.

J. JOHNS pracuje s konzervovými bronzovými plechovicami, vytvára presné kópie triviálnych predmetov a upozorňuje tým na účinok ilúzie a zároveň je jeho dielo kritikou konzumu.

ROBERT RUSCHENBERG- pracuje s tzv. kolážovou moduláciou. Vytvára trojrozmerné obrazy, otvorené asociácie. Vo svojich prácach vrství koláže a asambláže do mnohovrstvového myšlienkového procesu, čím dostávajú stále nové smery bez jednoznačných obrysov. Sú to námety na rozmýšľanie, nie však hotové odpovede.

ANDY WARHOL, ktorý je jedným z najznámejších predstaviteľov pop-artu, chápal svoje obrazy ako produkty určené na trh. Jeho ikonografia je veľmi výrečná, vyberal si také archetypy, ktoré naozaj predstavujú ducha postindustriálnej a komerčnej doby. Ide o populárne osobnosti filmu, hudby, politiky, firemné znaky, a logá veľkoobchodov. Medzi jeho populárne diela patrí Marilyn Monroe, plechovka Campbellovej polievky a iné

CLAES OLDENBURG – inšpirovaný masovou kultúrou vytvára trojrozmerné objekty, spočiatku z papier maché, neskôr sadry a smaltu a iných materiálov, najčastejšie ide o zväčšeniny jedla symbolizujúceho kultúru konzumu, ako aj drobné predmety používané v bežnom živote (špendlík, štipec, otvárací nožik, lopatka... atď.).

R. Lichtenstein : M-Maybe, 1963

C. Oldenburg : "Shuttlecocks", 1994

R. Rauschenberg : Monogram 1955-1959

A. Warhol : Campbellove polievky I., 1968

R. Rauschenberg : Bez názvu 1955

14.3 ODOZVA NA POP-ART V EURÓPE

- Formuje sa nezávisle od New Yorku, v Anglicku počas päťdesiatych rokov.
- Vychádza z priemyselnej ľudovej kultúry a na druhej strane tiež z techník fotokoláže a stieracích techník Francisa Bacona. Diela anglických pop-artistov Richarda Hamiltona, Johna McHaleho a Eduarda Paolozziho čerpajú z Duchampového myšlienkového prúdu, podobne ako v newyorskom neodadaizme.
- Vo Francúzsku vznikla paralela k pop artu "**Nový realizmus**".
- Prezentoval umenie mesta, tovární, masmédií, nových technológií, informácií, sveta reklamy a tovaru.
- Jeho teoretický fundament formuloval francúzsky kritik P. Restany. Programovou bola výstava "**40 stupňov nad Dada**". Výstavy pod názvom **nový realizmus** (New York a Haagen), kde už vystavovali aj európski aj americkí predstavitelia, ukázali diverzitu tohto prúdu.
- Nový realizmus charakterizujú demonštrácie a manifestácie a toto umenie v svojej podstate skrýva dve hybné témy: umenie odpadu a erotizmus.
- Medzi hlavných predstaviteľov patria: Arman, Y. Klein, D. Spoerri, J. Villeglé, F. Dufrene, M. Raysse, J. Tanguy, César a Christo.
- Využívali techniky **asambláže, objektu, koláže, fotomontáže, dekoláže**.

Arman: Jericho (akumulácia)

Y. Klein : Modrý špongiový reliéf, 1957

Y. Klein : Antropometrie, I., 1961

VÝCHODISKÁ EURÓPSKEHO POP-ART

- o Teória inklúzie- J. Cage;
- o Environmenty a happeningy A. Kaprowa. J. Dineho, C. Oldenburga;
- o Fluxus;
- o Akcie.

Inovácie v oblasti tvorby:

- Arman si vytvoril vlastnú techniku **akumulácie**. Zbieral predmety každodenného života a potom ich akumuloval do plexisklových vitrín alebo schránok.
- Christo obohatil nový realizmus o techniku **paketáže**, v rámci ktorej obaľoval rozličné predmety a neskôr i budovy alebo časti krajinného reliéfu do plastovej fólie.
- Veľmi špecifické sú i Spoerriho asambláže, tzv. **obrazy pasce** – dosku stola pokrytú zvyškami jedla a servisu vešal ako nástenné obrazy.
- Ďalšou autorskou technikou sú Césarove **kompresie** (stlačené karosérie áut).

Christo: Obkľúčené ostrovy, Miami, Florida, 1980-83 (paketáž)

Christo: Zabalený Reichstag Berlín 1995

D. Spoerri : Obraz pasca

Y. Tanguy : Odpoveď na červenú, 1943

César : Kompresia automobilu, 1962

César : kompresia

14.4 POP-ART NA SLOVENSKU

- Pop art prenikol aj na Slovensko a niektoré z jeho princípov našli odozvu v tvorbe slovenských výtvarníkov, vzhľadom na nedostatočne vyvinutú ekonomiku krajiny nebolo až tak možné reagovať na masovú kultúru, reklamu, spotrebu a komerciu.
- Z uvedeného dôvodu sa u nás ujímajú iba isté prvky pop-artu v zmysle celkového záujmu o problematiku mestského života.⁹⁵
- Integráciu viacerých umeleckých druhov (divadlo, hudba, výtvarné aktivity) možno pozorovať v tvorbe **V. Popoviča, I. Štěpána a D. Tótha**.
- Vplyvom pop-artu, ako aj nového realizmu dochádza k využívaniu širšej škály výtvarných techník: koláž, dekoláž, kombinovaná maľba, akumulácia, asambláž, ready-made, objekt, multiplikácia, seriálovosť, striekanie farebnými lakmi, fotomaľba, serigrafia, monotypia, perforácia.⁹⁶
- Dielo **V. Popoviča** je charakteristické tvorbou štruktúrovaných kolážových reliéfov, dekoláží a kombinovaných malieb. U **Jankoviča** ide o objekty a asambláže z kovového odpadu, ďalej možno v kontexte pop-artu spomenúť asamblážové maľby **J. Fila**, grafiky **S. Filka** a sochársku tvorbu **Dušana Králiku**.
- Okrem dovtedy nepoužívaných a teda pre slovenskú tvorbu netypických materiálov (plasty, opotrebované objekty, priemyselný odpad, papier, textil, sklo, zrkadlo) J. Geržová uvádza ako typickú ikonografiu a motívy: topografia, mapy, diagramy, turizmus, automobilové pretetky, sci-fi, erotizmus

V. Popovič : Profil, 1971

J. Filo : Bez názvu, 1971

Zoznam literárnych zdrojov:

- BECKETTOVÁ W. 1998. *Toulky světem malířství*. Praha : Fortuna Print. 400 s. ISBN 80-86144-10-0
- DEMPSEYOVÁ, A. 2002. *Umělecké styly, školy a hnutí*. Slovart. 304 s. ISBN 80- 7209-402-5
- FOSTER, H.(et al.). 2007. *Umění po roce 1900*. Praha : Slovart
- GERŽOVÁ, J. (et al.). 1999. *Slovník světového a slovenského umění 2. polovice 20. století*. Bratislava : Profil, 320 s. ISBN 80-968283-0-4
- HOLLINGSWORTHOVÁ, M. 1994. *Umenie v dejinách človeka*. Bratislava : Obzor. 513 s. ISBN 80-215-0277-0

⁹⁵ GERŽOVÁ, J. (eds.) 1999, s. 224

⁹⁶ GERŽOVÁ, J. (eds.), ibidem 224-225

- HONEF, K. 2005. *Pop- art*. Köln : Taschen. 95 s. 80-7209-662-1
- LIESSEMANN, K,P. 2000. *Filozofie moderního umění*. Olomouc: Votobia. 203 s. ISBN 80-7198-444-2
- LUCIE – SMITH, E.1996. *Artoday*. Praha : Slovart
- PIJOAN, J. 2000. *Dejiny umenia 9*. Bratislava : Ikar. ISBN 80- 7118- 829-8
- RUSINOVÁ, Z. (ed.). 2000. *Slovenské výtvarné umenie 20. storočia*. Bratislava : SNG
- RUSINOVÁ, Z. (ed.) 1995. *Šesťdesiate roky v slovenskom výtvarnom umení*. Bratislava : SNG.
- ŠTOFKO, M. 2007. *Od abstrakcie po živé umenie*. Bratislava: Slovart. 311 s. ISBN 978-80-8085-108-8

15. MINIMALISTICKÉ UMENIE

MINIMALIZMUS – VŠEOBECNÁ CHARAKTERISTIKA

- Ide o americký umelecký smer 60-tych rokov usilujúci sa o **redukciu výtvarnej formy na minimum** alebo o minimálny stupeň vyjadrenia.
- Cieľom je vytvárať diela, ktoré majú samoreferenčnú formu, neodkazujú na žiadnu inú skutočnosť, sú tým, čím sú.
- V minimalizme **forma = obsah**, resp.: „to, čo vidíte, je to, čo vidíte“ (Frank Stella).
- Jeho základnou snahou bolo oslobodiť maľbu od expresívnych, emocionálnych obsahov (abstraktný expresionizmus).
- Redukciou sa snaží dospieť k esencii maľby – *Čierne štvorce* od A. Reinhardta.
- V rámci múzického umenia minimalizmus prezentuje J. Cage.
- Minimalizmus pracuje s čistými, neutrálnymi formami, ktoré nereprezentujú vonkajší svet, ale vzťahujú sa samé na seba.
- Minimalisti sa zaujímali o diela ruských konštruktivistov a suprematistov, najmä tie, ktoré viedli k abstrakcii – Malevičov Čierny štvorec.
- Ako hnutie sa minimalizmus sformoval vďaka veľkej súbornej výstave "Elementárne štruktúry – mladší sochári z Ameriky a Británie" (New York, 1966).
- Jedným z najvýznamnejších predstaviteľov, ktorý sa snažil postihnúť i podstatu minimalizmu v textoch bol Donald Judd, ktorý bol inšpirovaný dielami Franka Stella, neodadaizmom R. Rauschenberga, Johna Chamberlaina a Claesa Oldenburgera ako aj novorealizmom Yvesa Kleina.

D. Judd : Bez názvu, 1968

15.1 ČRTY MINIMALISTICKÉHO UMENIA

- O minimalizme možno povedať, že má dve formy: 1. plošnú;
2. priestorovú.

1. Plošný minimalizmus:

- o pracuje so základnými geometrickými tvarmi a jednoduchými farebnými vzťahmi;
- o v snahe vyhnúť sa zložitým relačným kompozičným vzťahom uprednostňuje symetrické alebo sériové členenie obrazu;
- o častým princípom je **geometrická mriežka**;
- o dôležitú úlohu zohráva štruktúra vzájomných farebných vzťahov, kde každý farebný tón nadobúda význam až vzťahu k ostatným farebným tónom. Často pritom dochádza k jemnej ilúzii priestoru či k mihotavému efektu;
- o tvorbu plošného minimalizmu predznamenal diela Barnetta Newmanna a Ada Reinhardta. U Newmanna to boli predovšetkým veľkoformátové abstraktné obrazy s dominanciou jedného tónu (monochromatické, pričom funkciou ostatných zvislých pásov bolo zvýrazniť pocit absolútnosti a spirituálnosti ústredného tónu obrazu).

S. LeWitt : Nástenná maľba 631, 1989

S. LeWitt : Farebné pásiky s rovnakou šírkou, 2000

2. Priestorový minimalizmus:

- o je typický inštaláciami pracujúcimi s hotovými a industriálnymi materiálmi (tehly, žiarovky, kovové profily, drevené kláty, kovové platne);
- o jeho podstatným jazykom je **kombinatorika** (variácia, kombinácia, permutácia) a sériové radenie jednotlivých objektov v galerijnom priestore;
- o významné sú tiež fyzikálne vlastnosti industriálneho materiálu (lesk, priehľadnosť, farebnosť), ktoré dotvárajú efekt vizuálneho vplyvu;
- o zámerom bolo aby percipient nezostal ani fyzicky ani mentálne pasívny, musel okolo diela chodiť a aktívne ho vnímať, reflektovať a dekodovať;
- o už Donald Judd inšpirovali tzv. **špecifické objekty**- kombinácie maľby a sochy.

D. Judd : Bez názvu, 1968

D. Judd : Bez názvu 1989

- Donald Judd považuje za predznamenaťateľa minimalizmu aj J. Pollocka, ktorý drippingom zbavil maľbu zbytočných relačných vzťahov.
- Konceptuálne orientovaný S. LeWitt vytvoril štruktúru zo skeletu kocky a z nej potom vytváral hliníkové štruktúry.
- LeWittovo dielo bolo pozoruhodné svojou nemateriálnou ideou, ktorú sám autor považuje za dôležitejšiu ako formu.
- Medzi ďalších predznamenaťateľov amerického minimalizmu patrili sochár **David Smith** a sochár a architekt **Tony Smith**. T. Smith vytvoril univerzálny modul v tvare kocky vo výške dospelého človeka v rozmeroch 180x180x180cm.

D. Smith : Agricola XI, 1952

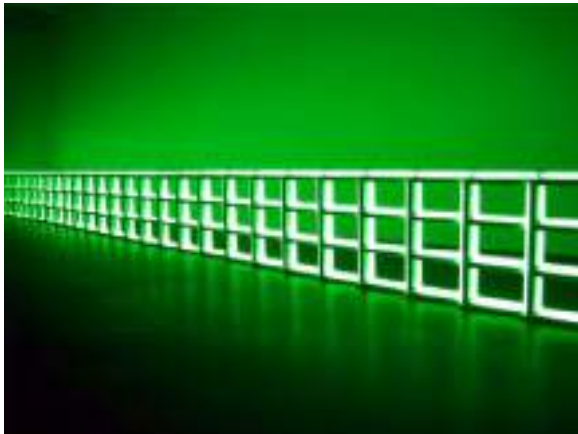

D. Smith : Cubi XXVII, 1965

15.2 TVORBA PREDSTAVITEĽOV MINIMALIZMU – SVETOVÝ KONTEXT

ROBERT MORRIS

- Používal jeden základný modul a vo svojich dielach predstavoval rôzne priestorové polohy tohto modulu.
- Do statickej formy sa snažil vniesť pohyb – obloženie stien kociek zrkadlami, ktoré reflektovali okolité prostredie. Týmto zrkadlovými, ako aj plstenými objektmi predznamenal vznik procesuálneho umenia.

D. Flavin : Bez názvu, 1973

R. Morris : Bez názvu 1965/71

DONALD JUDD

- Vytváral sériu tvarovo identických, na stenu závesných objektov, ktoré umožňovali divákovi vnímať rôzne perspektívne uhly pohľadov.
- Ich repetitívne radenie najlepšie zodpovedá pojmu "primárne štruktúry", ktorý sa spočiatku používal pre označenie minimalizmu.

DAN FLAVIN

- Pracoval prostredníctvom neónových trubíc a žiaroviek a nimi modifikoval priestor.

CARL ANDRÉ

- Pracoval so sochou ako s miestom, ktoré determinoval zostavou určitých prvkov – tehly, dlaždice, kovové platne.
- Vertikalitu sochy nahradil horizontalitou, ktorá ponúkala oveľa širšie možnosti.
- Jeho horizontálna socha bez sokla je sochou, pod ktorou sa možno prejsť.

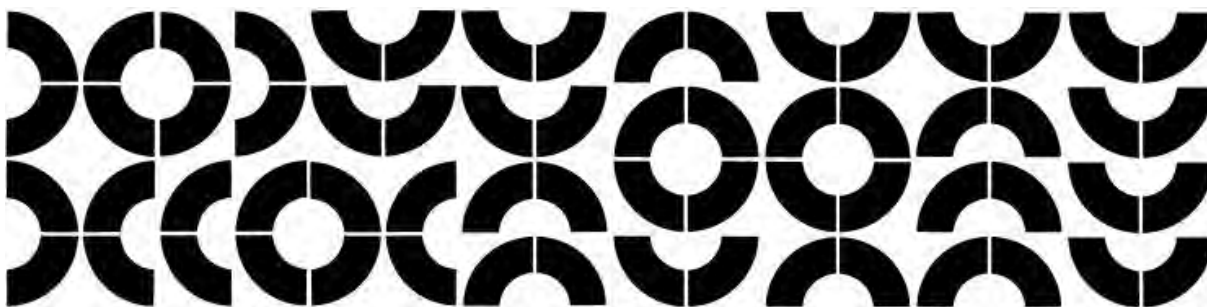
C. André : Ekvivalent VIII, 1966

C. André : Časť z „Elementov“

15.3 TVORBA PREDSTAVITEĽOV MINIMALIZMU – SLOVENSKÝ KONTEXT

- Na Slovensku v rámci minimalizmu možno hovoriť len o ojedinelých prejavoch bez zásadného jednotiacieho programu.
- V rámci plošnej formy vzniká snaha o čisté vyjadrenie formy (Alojz Klimo a Eduard Antal), ale ešte stále tu prevláda intuitívny prístup.
- Tvarová minimalizácia a redukcia sa objavuje v geometricko-konštruktívnom jazyku, kde nachádzame prvky repetície a série – tvorba **Miloša Urbáška**.

M. Urbásek : Téma O., 1966

- V 60. rokoch obohatil slovenské sochárstvo **Rudolf Uher**, ktorý sebavedome a odvážne pokročil od štylizácie ľudových námetov k výraznej redukcii, takmer znakovosti. Jeho kompozície sa vyznačujú jednoduchosťou, veľkorysťou a čistotou⁹⁷.
- V rámci priestorového minimalizmu možno ďalej spomenúť predovšetkým Juraja Bartuzsa, v čase, keď spolupracoval s hnutím konkrétistov vytvoril veľkorozmerné sochy: "*Súhvezdie Veľký voz*", "*Veľký šikmý objekt*", "*Kozmická brána*". Ide o oceľové konštrukcie, v ktorých prevláda jednoduchá veľká forma umiestnená vo voľnom priestranstve.
- V rámci minimalizmu, respektíve tiež postminimalizmu, spomenieme dielo "*Biely priestor v bielom priestore*" (dielo **S. Filka**, **M. Lakyho** a **J. Zavarského**). Dielo vzniklo v čase normalizácie a jeho

⁹⁷ ŠETLÍK, J. – UHER, M. 1998, s.113

zredukovaná monochrómna podoba (biela maľba valčekom na pásoch bieleho filcu) je reakciou na koncept Malevičovej abstraktnej tvorby.

- Konceptuálno-minimalistické riešenia nachádzame v 70. rokoch v tvorbe budúcej **A-R skupiny**, a síce u Mariána Mudrocha, Mariána Meška, Dezidera Tótha, podobne u Štefana Pálu.

J. Bartusz : Kozmická brána, 1973

Filko- Laky-Zavarský: biely priestor v bielom priestore, 1973

R. Uher : Betónová kompozícia USA

Zoznam literárnych zdrojov:

- BELTING, H. 2000. *Konec dějin umění*. Praha : Mladá fronta
- BECKETTOVÁ W. 1998. *Toulky světem malířství*. Praha : Fortuna Print. 400 s. ISBN 80-86144-10-0
- DEMPSEYOVÁ, A. 2002. *Umělecké styly, školy a hnutí*. Slovart. 304 s. ISBN 80- 7209-402-5
- FOSTER, H.(et al.). 2007. *Umění po roce 1900*. Praha : Slovart
- GOLDING, J. 2003. *Cesty k abstraktnému umeníu*. Brno : Barrister & Principal. 223 s. ISBN 80-86598-48-9
- GOLDING, J. 2003. *Cesty k abstraktnému umeníu*. Brno : Barrister & Principal. 223 s. ISBN 80-86598-48-9
- GERŽOVÁ, J. (et al.). 1999. *Slovník světového a slovenského umenia 2. polovice 20. storočia*. Bratislava : Profil, 320 s. ISBN 80-968283-0-4

- HOLLINGSWORTHOVÁ, M. 1994. *Umenie v dejinách človeka*. Bratislava : Obzor. 513 s. ISBN 80-215-0277-0
- MARZONA, D. 2005. *Minimalismus*. Köln: Taschen. 95 s. ISBN 80-7209-670-2
- LIESSEMANN, K,P. 2000. *Filozofie moderního umění*. Olomouc: Votobia. 203 s. ISBN 80-7198-444-2
- LUCIE – SMITH, E.1996. *Artoday*. Praha : Slovart
- PIJOAN, J. 2002. *Dejiny umenia XII*. Bratislava : Tatran
- RUSINOVÁ, Z. (ed.). 2000. *Slovenské výtvarné umenie 20. storočia*. Bratislava : SNG
- ŠETLÍK, J. – UHER, M. 1998. *Rudolf Uher- SOCHY*. Bratislava : Niobe Design/SLOVART. 113 s. ISBN 80-238-2782-0; ISBN 80-7145-325-0
- ŠTOFKO, M. 2007. *Od abstrakcie po živé umenie*. Bratislava: Slovart. 311 s. ISBN 978-80-8085-108-8

16. KONCEPTUÁLNE UMENIE

- Je to medzinárodné hnutie, vznikajúce v pol. 60-tych rokov na pôde USA, ktoré povýšilo na najdôležitejší aspekt umeleckej práce **myšlienku** alebo **koncept** (textový, číselný, obrazový).
- Rozkvet konceptuálneho umenia bol obdobím medzi r. **1966** a **1972**.
- Kľúčovou kultúrnou i politickou udalosťou tohto obdobia bola Vietnamská vojna.
- Oproti perceptuálnemu umeniu, ktorého primárnou úlohou bolo vizuálne pôsobenie, bol toto nový model umenia, postavený na príťažlivosti samej myšlienky.
- Dôležitou súčasťou idey konceptuálneho diela je kontext, na ktorý odkazuje.
- Konceptuálne umenie sa hlásilo k tézam **M. Duchampa**, ktorý v predstihu niekoľkých desaťročí ohlasoval názor, že umenie existuje predovšetkým ako zámer autora (art is idea). Toto východisko znamenalo zrieknutie sa tradičného umeleckého objektu a v najradikálnejších formách i dematerializáciu umeleckého diela. Dielo je nahradené písaným záznamom, číselnou štruktúrou, jednoduchým nákresom, plánom, mapou, fotografiou, atď.; predovšetkým samotným jazykom (textom).
- Konceptuálne umenie prinieslo novú formu umenia, ktorá môže existovať iba v mysli autora a vyžaduje od diváka **špeciálny druh pozornosti** a **mentálnej spoluúčasti**.

J. Kosuth : Jedna a tri stoličky, 1965

16.1 CHARAKTERISTIKA KONCEPTUÁLNEHO UMENIA

- Výstava v r. 1969 v New Yorku sa považuje za prvú prezentáciu konceptuálneho umenia a vystavovali na nej štyria umelci: R. Barry, D. Huebler, J. Kosuth a L. Weiner.
- Základom je koncept, umelec tu narába s metódami **kontextu, analýzy, syntézy, systému, štruktúry, dekonštrukcie, synkretizácie, tautológie, relácie, juxtapozície, improvizácie** a pod.
- Predznamenaťateľom konceptuálneho umenia je tiež hnutie Fluxus a skladateľ John Cage – vytváral špecifické partitúry, ktoré mohol vnímateľ ľubovoľne interpretovať.
- Významnou bola tiež **akcia R. Rauschenberga**, keď vygumoval kresbu W. de Kooninga, ale i pokus o vzlietnutie Y. Kleina, podobne ako jeho akcie, na ktorých vystavil a predával zóny prázdnoty. Talian P. Manzoni uplatnil konceptuálny princíp, keď označoval ľudské telá.
- Do konceptuálneho umenia zaraďujeme aj umelecké stratégie, ktoré narábajú s **procesmi plynutia času** (poľský predstaviteľ Roman Opalka, Japonec On Kawara).
- Konceptuálne umenie sa rozšírilo z New Yorku a stalo sa medzinárodným hnutím.

- Veľká časť konceptuálnych aktivít má podobu dokumentov, písaných návrhov, filmov, video záznamov, performancií, fotografií, inštalácií, matematických vzorcov.
- Formáty, ktoré umelci používali, boli zámerne nezaujímavé, aby sústredili pozornosť na ústrednú myšlienku.
- Významné postavenie v konceptuálnom umení má **fotografia**, na jednej strane ako špecifický *spôsob dokumentácie* (záznam, archivácia) a na strane druhej strane ako čistá *forma, zbavená subjektívnych výrazových črt.*

16.2 NÁHLAD DO TVORBY JEDNOTLIVÝCH PREDSTAVITEĽOV- SVETOVÝ KONTEXT

JOSEPH KOSUTH

- Medzi najvýznamnejších predstaviteľov patrí Američan Joseph Kosuth, ktorý sa už od polovice 70.rokov zaoberal skúmaním vzťahu medzi reálnym predmetom a jeho ideou, pričom v tomto procese zohrával dôležitú úlohu samotný jazyk.
- Z prvej fázy jeho tvorby je známe dielo *Jedna a tri stoličky* a *Jedna a tri police* (1965). Diela sa skladali zo slovníkovej definície predmetu, fotografie predmetu a nakoniec samého reálneho predmetu.
- Neskôr vytvára čisté textové zostavy rôznych definícií toho istého pojmu.

SOL LEWITT

- Aj keď sa považoval v prvom rade za minimalistu, trval na tom, že minimalizmus je konceptuálna forma.
- Napísal preto dôležité eseje o konceptuálnom umení, sám tiež vytvoril niektoré z jeho významných diel.

S. LeWitt : K123456, 1997

J. Baldessari : Béthovenova trumpeta (s uchom), 2007

JOHN BALDESSARI

- Spálil všetku svoju predchádzajúcu tvorbu a potom začal s konceptuálnymi dielami (1970). Medzi prvé diela patrilo: *"Už nebudem robiť nudné umenie"*, pričom text opakovane prepisoval, ako keď dostávajú deti v škole písomný trest.

HANS HAACKE

- Tvorí politicko-spoločenské diela a zaoberá sa tiež ideológiou umeleckých inštitúcií: *"Prieskum MOMA"* (anonymná anketa, návštevníci odpovedali na autorove otázky).

MARCEL BROODTHAERS

- Vytvoril vo svojom byte fiktívne múzeum moderného umenia. Prvú časť nazval *"Oddelenie orlov"*, (obdobie 19. Storočia), pozostávala z plagátov, pohľadníc a textov, kde boli všade vyobrazení orly. Exponáty mali štítky s nápisom *"toto nie je umelecké dielo"*. Išlo o výzvu k reflexii nad tým, aké faktory rozhodujú o tom, či nejaký predmet môže byť považovaný za umelecké dielo

H. Haacke : Kondenzačná kocka, 1963

M. Broodthaers : Oddelenie kino, 1968-1972

J. Beuys : Stolička s tukom, 1964

J. Beuys : Homogénna infiltrácia pre klavír, 1966

JOSEPH BEUYS

- Bol označovaný za šamana modernej doby, inscenoval veľmi osobné a konfrontačné udalosti.
- Svoje „dielo“ nám často predstavuje v podobe **performancií, interakcií** či **rozhovorov**, v snahe čo najviac priblížiť svoje vnútorné reflexie, jeho **„plastickú teóriu“** (sociálna plastika), ktorá sa týka celého ľudského života a budúcnosti.
- V rámci materiálneho stvárnenia tento významný nemecký výtvarník rovnako podriaďuje svoju expresiu materiálom, ktoré majú preňho existenciálny charakter.
- Vo svojej tvorbe prejavuje záľubu vo vosku, plsti a tuku. Rovnako však využíva staré, obnosené či zodraté predmety, hlinu, seno, plech a ďalšie.
- Materiál je však z jeho pozície dôležitý len ako nositeľ myšlienky a z toho dôvodu dosahuje istú myšlienku nerušiacu kvalitu, tým najpodstatnejším je však ideový základ, zámer, snaha pôsobiť, ovplyvňovať a pretvárať.

16.3 TVORBA JEDNOTLIVÝCH PREDSTAVITEĽOV- SLOVENSKÝ KONTEXT

- Na Slovensku si našlo konceptuálne umenie VEĽMI SILNÚ ODOZVU, napriek tomu, že informácie o tomto umeleckom smere boli len skromné a sporadické.
- Prvé práce konceptuálneho umenia sa zjavujú veľmi skoro už v polovici 60. rokov paralelne so svetovým kontextom.
- **Alex Mlynarčík** a **Stanislav Filko** sú prvými predstaviteľmi, ktorí nám predstavujú konceptuálne sociologické happeningy ("*Happsoc I. a Happsoc II*"). Happeningy boli postavené na privlastnení reality a prezentovaní nájdenej skutočnosti v dematerializovanej podobe textového oznamu. Oba autori boli aktívni i v ďalších dobovo aktuálnych tendenciách (environmenty, akčné umenie, graffiti ap.), ale konceptuálna tvorba bola pre oboch tou, vďaka ktorej sa prezentovali na medzinárodne významných výstavách.
- Konceptuálnu líniu ďalej možno sledovať v diele **Júliusa Kollera**, ktorého aj napriek širokému repertoáru vlastnej tvorby možno nazvať priekopníkom konceptualizmu.

A. Mlynarčík : Evina svadba, 1972

J. Koller : UFO, 1978

- Významnou postavou bol predovšetkým **Alex Mlynarčík**, ktorý udržiaval styky s teoretikom nového realizmu Pierrom Restanym. Spolu so S. Filkom a Z. Kostrovou vytvorili dematerializovaný konceptuálny projekt HAPSOC I (1965), s prvkami readymade, ktorým je v tomto prípade celá realita Bratislavy medzi 1. a 9. májom.
- Od 60-tych rokov sa prejavuje konceptuálne umenie v spojení s akčným umením v tvorbe umelcov multimediálneho zamerania: **Milan Adamčiak**, **Róbert Cyprich**.
- Akčnú podobu má konceptuálny kontext v diele Vladimíra Popoviča, ide o formu zošitov, kde prevláda text ("*Oblečená Maja*", "*Obrazy pre galériu*").
- Koncept neodadaistického objektu a akcie bol inšpirujúci pre slovenských výtvarníkov, predovšetkým mladšiu generáciu tvoriacu v období 70. rokov, ich aktivity okolo Otvoreného ateliéru vyústili do Fluxusu.
- V 70. rokoch sa v rámci mladej generácie dominantným stáva Rudolf Sikora ("*Topografie*", "*Rezy civilizáciou*", "*Čas...priestor*").

- Z ďalších mladších umelcov sa k čistým formám konceptuálneho umenia dopracovali Miloš Laky a Ján Zavarský ("Antropomorfické merania").
- Ďalším špecifickým umelcom je **Dezider Tóth**, jeho tvorba hraničí aj s inými výtvarnými tendenciami.
- Medzi predstaviteľov konceptu možno ešte zaradiť **Michala Kerna, Juraja Meliša, Petra Bartoša**.

Zoznam literárnych zdrojov:

- BELTING, H. 2000. *Konec dějin umění*. Praha : Mladá fronta
- DEMPSEYOVÁ, A. 2002. *Umělecké styly, školy a hnutí*. Slovart. 304 s. ISBN 80-7209-402-5
- FOSTER, H. (et al.). 2007. *Umění po roce 1900*. Praha : Slovart
- GERŽOVÁ, J. (et al.). 1999. *Slovník světového a slovenského umění 2. polovice 20. století*. Bratislava : Profil, 320 s. ISBN 80-968283-0-4
- LIESSEMANN, K.P. 2000. *Filozofie moderního umění*. Olomouc: Votobia. 203 s. ISBN 80-7198-444-2
- LUCIE – SMITH, E. 1996. *Artoday*. Praha : Slovart
- PIJOAN, J. 2002. *Dejiny umenia XII*. Bratislava : Tatran
- RUHRBERG a kol. autorov. 2004. *Umění 20. Staletí*. Köln : Taschen/Slovart. 840 s. ISBN 80-7209-521-8
- RUSINOVÁ, Z. (ed.). 2000. *Slovenské výtvarné umenie 20. storočia*. Bratislava : SNG
- ŠTOFKO, M. 2007. *Od abstrakcie po živé umenie*. Bratislava: Slovart. 311 s. ISBN 978-80-8085-108-8

17. ČLOVEK A JEHO PROSTREDIE – ENVIRONMENTÁLNE A EKOLOGICKÉ ASPEKTY VO VÝTVARNEJ TVORBE DRUHEJ POLOVICE 20. STOROČIA

Nasledujúca kapitola sa venuje trom umeleckým hnutiam, pre tvorbu ktorých je charakteristický istý vzťah k prostrediu, k prírode, od opustenia priestorov galérie a snahy zbaviť sa komerčnosti, cez využívanie jednoduchých, chudobných materiálov až po environmentálny charakter tvorby niektorých predstaviteľov. Uvedené hnutia nie sú paralelné v časovej chronológii, niektoré sa vyvíjajú pomerne dlho, napríklad Junk art – umenie z odpadu, jeho tendencie možno vidieť už v dadaizme u K. Schwittersa, ktorý do svojich obrazov vkladá objekty nájdené na smetisku.

Výtvarné diela fundované na takýchto princípoch sú výborným prostriedkom vo výučbe, pretože intonujú viacero významných aspektov. Práca v prírodnom prostredí stimuluje ideu spätosti človeka s prírodou, oceňuje prírodné materiály, ale zároveň dochádza k uvedneniu si nestálosti, efemérnosti diela vytvoreného v prírode – pôsobenie fyzikálnych a chemických vplyvov. Práca s odpadovým materiálom zase stimuluje ideu potreby recyklácie a trvalej udržateľnosti života na našej planéte. Využitie uvedených výtvarných štýlov umožňuje prepojiť výtvarné umenie s ekológiou, environmentalistikou, fyzikou a chémiou.

R. Smithson : Špirálové mólo, Utah 1970

17. 1 LAND ART- UMENIE V KRAJINE, EARTH ART- ZEMNÉ UMENIE

Koncom 60. rokov 20. st. odchádzajú umelci z priestorov galérií a múzeí výtvarného umenia priamo do terénu, kde za pomoci bagrov a buldozérov „*ryjú do zeme diery a navádzajú mohutné rampy.*“⁹⁸ Tento nový prístup do výtvarného umenia prinieslo vyvrcholenie minimalizmu a tiež prehodnocovanie vzťahu človeka a jeho prostredia, a to predovšetkým prostredia prírodného. Okrem minimalizmu možno v umení v krajine pozorovať prvky konceptuálneho a procesuálneho umenia.

⁹⁸ RUHRBERG a KOL. 2004, s. 543

Všeobecne možno povedať, že Umenie v krajine je pomenovanie pre súbor výtvarných aktivít 2. polovice 60. rokov 20. st. Vzniká v USA a zjavuje sa pod dvoma ťažiskovými termínmi:

1. Land art – umenie v krajine (land vo význame krajiny, pevniny, pozemku). Ide o diela, ktoré umelci vytvárajú v krajine.

2. Earth art – zemné umenie (vo význame zeme, pôdy, piesku). Ide skôr o výtvarnú aktivitu, ktorá využíva fyzikálne vlastnosti prostredia, živly a samotné prírodné materiály (pôdu, kamene, piesok, trávnu, lístie ap.).

CHARAKTERISTIKA

- Umelci odchádzajú z mesta, von z galérie a tvoria priamo v prírode.
- Land art je často spojený s minimalizmom. E. Lucie-Smith hovorí priamo o pokračovaní minimalizmu mimo umeleckej galérie.⁹⁹ V iných prípadoch ide o fotografie, schémy a písané texty, ktoré nesú identické znaky s konceptualizmom.
- Ide o prehodnotenie vzťahu človeka k prírodnému prostrediu, je reakciou na aktuálne silnejúce ekologické a environmentálne snahy.
- Patrí medzi najvýraznejšie hnutia povojnovej výtvarnej scény.
- Charakteristickým znakom umenia v krajine je **krátka trvácnosť** a **akceptovanie prirodzeného plynutia času**, ktoré ovplyvňuje existenciu diela a jeho postupnú deštrukciu.
- Prvé diela mali charakter terénnych prác obrovských rozmerov v súlade s princípmi minimalizmu. Požiadavka preniesť diela do galérie znamenala kompromis, ktorého vyústenie bolo často absurdné¹⁰⁰

R. Smithson : Asfalt tečúci dolu kopcom, 1969

W. De Maria : Míľu dlhá kresba (2 paralelné línie), Mohavská púšť, 1968

TVORBA PREDSTAVITEĽOV LAND ARTU

- Medzi najvýznamnejších tvorcov hnutia patrili: **Michael Heizer, Robert Smithson, Robert Morris, James Turrell, Sol LeWitt, Carl André, Christo, Walter de Maria.**

⁹⁹ LUCIE – SMITH, E. 1996. s. 113

¹⁰⁰ LUCIE – SMITH, E. ibidem, s. 113

- V Európe sú poprednými predstaviteľmi: **Richard Long**, **Hamish Fulton**, **Andy Goldsworthy**, **Jan Dibbets**.
- Ako hnutie zemné umenie začalo výstavou ZEMNÉ DIELA v Dawn galérii v New Yorku v roku **1968**. Hneď na to nasledovala výstava ZEM. Victoria Dawn vlastnila galériu a bola mecenášom zemného umenia. Bez jej pomoci by sa veľa zo zemných projektov neuskutočnilo.
- Najslávnejším dielo je **Špirálové mólo** od **R. Smithsona**, ktoré bolo realizované na opustenom priemyselnom pozemku soľného jazera v Utahu. Išlo o priemyselnú oblasť zničenú hľadačmi ropy.
- **Walter de Maria** nakreslil na povrch Mohavskej púšte dve míle dlhé paralelné línie (*Míľu dlhá cesta*), ktoré vzbudzovali dojem, akoby sa zbíjali (nedokonalosť ľudského oka). Ďalším jeho dielom je *Bleskové pole*, na ploche 1,6 x 1 km vytvoril pravidelnú funkčnú sieť bleskozvodov. De Maria vytvoril zemné dielo aj v interiéri, keď preniesol 127 300 kg úrodnej pôdy do galerijného priestoru. Dielo nazval *Zem v newyorskej miestnosti*.
- **R. Morris** postavil zemné dielo *Observatórium* v Oosterijku v Nórsku. Observatórium má kruhový priemer s priemerom 90 metrov.

W. De Maria : Bleskové pole, Nové Mexiko, 1977

R. Morris : Observatórium, Oosterijk, Nórsko, 1970-1977

R. Long : Línie (vyšliapané chodením v tráve), 1967

A. Goldsworthy : Diera v púpavách

- **Christo** spolu s manželkou **Jeanne-Claude** obaľoval rôzne krajinné a kultúrne dominanty do plátna technikou **PAKETÁŽE**, čím ich istým spôsobom sakralizoval.
- Jeho paketáže sú veľkorysé, až heroické, patrí sem napríklad: *Zahalené pobrežie* – milión štvorcových stôp, Little Bay, Austrália, *Údolná opona*, Rifle, Colorado.
- Tak ako pokrýval rôzne vybrané miesta tkaninou, podobne pracoval aj s dáždnikmi: *Dáždniky Japonsko – USA*. V rámci tohto projektu nainštaloval 1760 žltých dáždnikov v Kalifornii a 1340 modrých v Ibaraki v Japonsku.
- Anglickí krajinní umelci **R. Long, A. Goldsworthy, Ch. Booth** nezasahovali do prírody radikálne, ich intervencie boli skromnejšie, išlo skôr o nenásilné riešenia, ktoré sú symbiózou človeka a prírody.
- **R. Long** tvorí svoje umelecké diela prechádzaním po prírode, jeho zásahy sú minimálne a v porovnaní s výraznými zásahmi amerických kolegov nepatrné, napriek tomu sú dokumentované fotografiami a sprevádzané krátkymi textami.
 - o Časť Longovej tvorby, ktorá je prezentovaná v galériách, má podobu inštalácie prírodných artefaktov v priestoroch galérie, ktoré prináša zo svojich prechádzok a výprav. Najčastejšie ide o kamene (*Kruh Vermont Georgia Južná Karolína Wyoming, 1987, Berlínsky kruh 1996, Kamenná čiara, 1980*)

A. Goldsworthy : Okrúhliaky okolo diery 1987

Christo a Jean Claude : Dáždniky Japonsko- USA, 1984-91

SLOVENSKÝ A ČESKÝ KONTEXT TVORBY UMENIA V KRAJINE

- Umenie v krajine v slovenskom a českom kontexte prebiehalo podobne ako u anglických tvorcov v oveľa skromnejšom a často aj intímnejšom duchu. Medzi prvé konceptuálno-prírodné diela radíme (na prelome 60. a 70. rokov) tvorbu **Petra Bartoša, Alexa Mlynarčíka, Júliusa Kollera a Rudolfa Sikoru**.
- Mnohé z realizovaných výtvarných diel boli výsledkom skupinových podujatí: *Festival snehu*, 1970, *Laboratórium*, 1994.
- J. Geržová uvádza, že nosnou postavou na Slovensku bol **Michal Kern** – žijúci v podtatranskej lokalite, vytváral od roku 1969 vlastný svet jemných stotožnení s prírodou (*Čiary života*, 1979).¹⁰¹
- Zo ženských autoriek nachádzame akcent prírody vo tvorbe **Jany Želibskej** (*Kus zeme*, 1974).
- Priamou intervenciou v zmysle pomoci prírode sú konceptuálne realizácie **Dezidera Tótha**. Jeho realizácie majú podobu intelektuálnych výstupov realizovaných priamo v prírode (cyklus *Ochrana prírody*, 1974). V jeho neskorších akciách rieši otázku intímneho spolunažívania s prírodou (*Púť k milosrdným putám*, 1984).

¹⁰¹ GERŽOVÁ, J. 1999, s. 277

- Z mladšej generácie ide o tvorbu združenia **Artprospekt POP** (Ladislav Pagáč, Viktor Oravec a Milan Pagáč). V rokoch 1979 – 1985 vytvorili celú sériu happeningov.¹⁰²
- V Čechách patrí medzi najvýznamnejších umelcov osemdesiatych a deväťdesiatich rokov **Ivan Kafka**. Vychádza z postupov minimal a land artu. Jeho umelecká tvorba je úzko spätá s prírodou a environmentálnymi princípmi.
 - Ako materiál pre svoje inštalácie využíva halapartne, delové gule, hodinové strojčky, igelitové vrecká, nárazníky železničných vagónov, ale najmä prírodné materiály, ako listy, prútie, seno, kmene, piesok, kamene, ľad, vodu a ďalšie. Mnohé z jeho prác sú nerozlučne späté s miestom vzniku.
 - Procesy recyklácie sú zrejmé v sérii prác *Lesný koberec pre náhodného hubára*, kde pracuje s motívom rôznofarebného listia, ďalej séria materiállovej interpretácie kocky, významné sú i jeho diela, ktoré vznikli vršením kamenia a skál ako *Sedem kamenných kôp pre Stein, Skutočnosť a sen, Kameň* a ďalšie.
- O niečo intímnejšie sú ekologicko-environmentálne aspekty tvorby v prírode u **M. Knížáka**. Spomenúť možno akcie *Kamenný obrad*, 1971, intimita osobného kontaktu s prírodou v cykle *Poznávanie* (*Poznávanie kameň*, 1977, *poznávanie vzduchu*,) a v cykle *Priateľstvo zo stromom*. Akcie poukazujú na vytvorenie blízkeho až intímneho vzťahu tak k živým ako aj neživým prírodným elementom prírody¹⁰³

I. Kafka : Lesný koberec pre náhodného hubára VII., 1986

17.2 ARTE POVERA

- Termín arte povera má svoj pôvod v talianskych slovách **arte**, čo v preklade znamená umenie a zo slova **povero** – jednoduchý, chudobný, ide o tzv. **chudobné umenie**.

¹⁰² GERŽOVÁ, J. 1999, s. 277-278

¹⁰³ GUILLAUME, M. 2009, s. 106 - 107

- Hnutie sa sformovalo koncom 60. rokov v talianskom Turíne. Kľúčový význam pre jeho vznik a vývin má však aj hlavné mesto Rím. V 70. rokoch sa hnutie rozšírilo aj mimo Talianska, čím značne ovplyvnilo európsku umeleckú scénu.
- Hnutie Arte povera dostalo svoje pomenovanie podľa výstavy s názvom **Arte povera Im spazio**, ktorá sa realizovala v roku **1967** v galérii La Bertesca v Janove. V tom istom roku publikoval taliansky kritik a teoretik Germano Celant štúdiu, v ktorej sa nachádza prvá zmienka o umení chudoby.¹⁰⁴
- Po publikácii svojho článku zavŕšil etablovanie tohto štýlu, **manifestom Arte Povera**, ktorý vyšiel v časopise s názvom Flash art. „*Artepovera vyjadruje prístup k umeniu, ktorý je v podstate antikomerčný, neistý, banálny a antioficiálny, ktorý sa zapodieva hlavne fyzickými vlastnosťami média a premenlivosťou materiálov*“.¹⁰⁵
- Zavedenie termínu Arte povera vyvolalo v umeleckej spoločnosti búrlivé diskusie. Všeobecne je možné konštatovať, že interpretácia pojmu je nejednotná. Autori sa nedokážu zhodnúť, či Arte Povera predstavuje skupinový fenomén, alebo, či človek pri práci na umeleckých dielach môže vychádzať z predchádzajúcej teórie alebo z formálnych či obsahových podobností.

M. Merz : kamené Iglú, 1982

M. Merz : Okolo domova, 1992

J. Kounellis : Bez názvu 1996

M. Pistoletto : Venuša z handier, 1967

CHARAKTER TVORBY

- V tomto hnutí využívali umelci pri realizácii diel **jednoduché nevýtvarné materiály**, buď prírodného, alebo industriálneho charakteru. V podstate išlo o použitie triviálnych, najobvyčajnejších materiálov, ktoré dosiaľ neboli v umení používané, a preto neboli opticky

¹⁰⁴ GERŽOVÁ, J. 1999, s. 43

¹⁰⁵ LUCIE- SMITH, E., s. 146

opotrebované. Medzi tieto hmoty patrila napríklad plst', guma, plastické hmoty, ale aj olovo, mramor či mäkké materiály.

- Umelci, ktorí do tohto hnutia patrili, nevyužívali v tvorbe len chudobné materiály. Naopak, používali aj drahé, klasické materiály, ako už spomínané olovo, mramor, ale i zlato, bronz, meď atď., pričom sa nevyhýbali ani práci s novými médiami, technikami či technológiami.
- Predstavitelia sa snažili prepájať materiálové kontrasty v nezvyčajnom spojení. Napríklad mäkkosť – tvrdosť, pevnosť – premenlivosť, prírodnosť – umelosť, organickosť – anorganickosť atď.
- Často vznikajú diela, v ktorých autori nechávajú pôsobiť materiály v surovom stave, dielo vzniká vplyvom fyzikálnych vlastností vytvoreného prostredia. Boli to predovšetkým **objekty, inštalácie a enviromenty.**
- Chudoba v umení predstavovala centrálnu, nie iba periférnu hodnotu, realizujúcu sa v rozmedzí názvu. Nebola iba symbolikou ale tvorila priamo súčasť autorovho sebavyjadrenia.

Medzi predstaviteľov, ktorí sa tomuto hnutiu venovali významnejšie, môžeme spomenúť mená umelcov:

Germano Celant
Jannis Kounellis,
Mario Merz,
Pino Pascali

Michelangelo Pistoletto,
Alighiero Boetti,
Luciano Fabro,
Gilberto Zorio,

Giulio Paolini,
Alberto Burri a mnohí iní.

P. Pascali : Pasca, 1986

I. Németh : Vankúše – 1.poschodie, 1996

SLOVENSKÝ KONTEXT TVORBY ARTE POVERA

- Na Slovensku nenachádzame priame vplyvy hnutia, ako sa vyjadruje J. Geržová, tento fenomén sa tu neudomácnil.
- Medzi predstaviteľov slovenskej tvorby, ktorých tvorba bola spätá s využívaním chudobných materiálov, zaraďuje **Juraja Bartusza**, ktorý korešponduje s myšlienkami Arte povera predovšetkým vo svojich akciách (*Tehla hodená do tuhnúcej sadry*, 1980; *Lámanie cez kameň I-IV.*, 1984 a pod.). Využíva kontrast prírodných a industriálnych ne-materiálov (kameň, voda, obilné zrnó, kôra stromu, perly vs. asfaltová lepenka, plech, kaučukový asfalt, hliníková fólia).

- Ďalšou autorkou je **Ilona Németh**, ktorej postupy i materiály sú pribuzné (nepálené tehly, piesok, zemina, prútie, ľudské vlasy a pod.)¹⁰⁶
- Medzi umelcov, ktorí sa časťou svojej tvorby priblížili k hnutiu, patrí V. Oravec, M. Pagáč, E. Vargová, P. Kalmus a ďalší.

17.3 UMENIE Z ODPADU- JUNK ART

- Umením z odpadu nazývame všetky umelecké stratégie 2. polovice 20. storočia, ktoré sú realizované z civilizačného odpadu. Patria sem rôzne formy umenia od koláže, asambláže, cez objekty, inštalácie, environmenty, prípadne iné autorské techniky.
- Ako prvé podnety možno označiť umelecké postupy, ktoré sa objavili už oveľa skôr, v období kubizmu, konštruktivismu, dadaizmu a surrealizmu.
- Bolo to zhruba v roku 1911 až 1912, keď Picasso a Braque v snahe zvýšiť čitateľnosť svojich kompozícií začali do nich vlepovať kúsky papierov v snahe imitovať určitý materiál. Vznikla tak technika nalepovaných papierov – **koláž**. Čoskoro sa k imitácii materiálov pridali aj noviny, poštové známky, navštívenky či kúsky dreva, čím kompozície začali zasahovať do tretej dimenzie a vyvíjal sa princíp asambláže.¹⁰⁷

K. Schwitters : Merz obraz s dúhou, 1939

R. Rauschenberg : Dilaby, 1962

- Pojem Junk art v umení po prvýkrát použil Lawrence Alloway v r. 1961. Aplikácia tohto pojmu sa vzťahovala na výtvarné práce kombinujúce maľbu s odpadovým materiálom z rôznych objektov.
- Prvotne sa využívali napríklad kusy tkanín a textílií a neskôr aj použité kovové súčiastky, kovové materiály či drevené odrezky.
- Podľa J. Geržovej je toto pomenovanie odvodené z angl. slov junk – odpad, haraburdie, a art – umenie. Stretávame sa i s pomenovaniami, ako junk sculpture alebo junk culture. „Ide o súhrnné pomenovanie pre umenie 2. pol. 20. st. vytvárané z civilizačného odpadu“.¹⁰⁸

¹⁰⁶ GERŽOVÁ, J. 1999, s. 44-45

¹⁰⁷ GUILLAUME, M. 2009, s. 91-92

¹⁰⁸ GERŽOVÁ, J. 1999, s. 282-283

- Zahŕňa rôzne formy objektového umenia, od nájdených predmetov cez materiálové – koláže a – asambláže, až po autorské techniky, ako – kompresie – akumulácie alebo "obrazy – pasce".¹⁰⁹
- Pri komparácii diel umelcov, ktorí pri svojej tvorbe pracovali s akumuláciou odpadu, registrujeme 2 prúdy s rôznym prístupom k umeniu z odpadu: 1. radikálnejší prúd a 2. umiernennejší prúd.

1. **Radikálnejší prúd**, tzv. „apropriáčne umenie“, sa vyznačuje silnou dávkou chaotickosti, neusporiadanosti, náhodnosti kompozície a nečistoty prevedenia. Zaraďujeme sem práce Armana, D. Rotha, M. Knížáka.
2. **Umiernennejší prístup** k umeniu z odpadu, na rozdiel od radikálnejšieho, je založený na tom, že umelci nie sú zaujatí materiálom pre sám materiál, ale banálne predmety, ktoré pri svojej práci využívajú, vedome komponujú a práve preto v dielach nachádzame prítomnosť zámeru. Dôsledkom tejto snahy sa ich výpoveď stáva pre recipientov „čitateľnejšia“. ¹¹⁰

- Z popredných predstaviteľov svetového kontextu môžeme spomenúť mená ako:

Kurt Schwitters,
Arman
Alexander Calder a ďalší.

Edward Kienholz,
Daniel Spoerri,

Robert Rauschenberg,
Joseph Cornell,

D. Roth : Bez názvu, 1980-1983

D. Roth : Pivničný duet, 1980-1989

- **Kurt Schwitters** je zakladateľskou osobnosťou a jedným z najinovatívnejších umelcov 20. storočia
 - o Pre jeho tvorbu boli už od r. 1919 typické koláže a asambláže zhotovené z rôzneho nájdeného odpadu (použitých cestovných lístkov, kúskov drôtu, topánkových zvrškov a pod.). Túto techniku pomenoval slovom **MERZ**.
 - o Neskôr, od r. 1920, na rovnakom princípe hromadenia pozostatkov, začal vytvárať obrovský sochársky, takmer architektonický projekt, známy ako **Merzbau** (Mez budova). Sám toto majstrovské dielo opísal ako jeho životné dielo.
- **Robert Rauschenberg**, podobne ako Schwitters, sa pokúša individuálnym spôsobom poetizovať všedné predmety.
 - o Jadro tvorby R. Rauschenberga môžeme charakterizovať ako **combine painting** – spájanie maľby s objektmi.
 - o Rauschenberg sa vo svojej tvorbe predstavuje tým, že vkladá do svojho expresívneho spôsobu maľby, prvky koláže – na základ maľby, na plátno, pripevňuje rôzne odpadové produkty amerického konzumu.

¹⁰⁹ GERŽOVÁ, J. 1999, s. 282-283

¹¹⁰ KUBALOVÁ, D. In ONDRUŠEKOVÁ, A. (eds.) 2008, s. 71

o Diela: *Monogram*, *Pútnik*, *Žena z háremu*.

- **Arman** predmety zvära, či ukladá skupiny identických alebo podobných predmetov do vitrín. Pokúša sa „ponechávať udalosti nerozhodnuté, pohyby zmrazovať“.¹¹¹ Tieto predmety premenil do formy umenia, ktoré on sám nazýva **akumulácia**, čiže nahromadenie.

R. Rauschenberg : Nekrológ, 1955

UMENIE Z ODPADU – SLOVENSKÝ A ČESKÝ KONTEXT

- Na Slovensku a v Čechách sa umenie z odpadu začína rozvíjať v 60-tych rokoch. Teba poznamenať, že i keď si predstavíme niektoré umelecké osobnosti, ktoré sú istým spôsobom späté s tvorbou z odpadových materiálov, nemožno povedať, že by sa v slovenskom a českom umeleckom kontexte nachádzali autori, pre ktorých by umenie z odpadu bolo programovo jediným princípom.
- Na Slovensku je osobnosťou, ktorá sa najviac približuje tomuto princípu, **Otis Laubert**, ktorý od konca 60. rokov systematicky zbiera drobné odpadové materiály a ukladá ich do svojho privátneho depozitu. Z nich potom vytvára koláže, asambláže a neskôr aj objekty a inštalácie.
 - o Systematicky pracuje s princípom **recyklácie**. Svoje diela komponuje z drobných odpadových, nepotrebných, či poškodených predmetov alebo ich častí. Jednoduché, nenáročné banality nám odhaľuje v nových vzťahoch vo výtvare veľmi čistých, subtílnych kompozíciách.
 - o Tieto poškodeným, či iným spôsobom vyradené drobnosti pôsobia v jeho podaní príjemne harmonicky, nenútene až magicky.
- Ďalšími slovenskými predstaviteľmi, o ktorých možno povedať, že sa aspoň čiastočne vo svojej tvorbe venovali, alebo venujú, umeniu z odpadu, sú **Jozef Jankovič**, **Július Koller** a jeho fluxusový prístup, **Stanislav Filko**, **Blažej Baláž**, **Peter Kalmus**, **Juraj Meliš** a iní.
- Už v 60-tych rokoch začína využívať vo svojej tvorbe odpadové materiály sochár **J. Jankovič**. Vo viacerých jeho reliéfnych cykloch sa stretávame s nájdenými predmetmi, väčšinou ide o drevený a kovový odpad, v podobe nepotrebných kusov dreva, rámov od dverí či okien (*Svedectvo*, *Autoportrét*). Kovový odpad uplatnil v diele *Malá nočná hudba*.

¹¹¹ THOMASOVÁ, K., 1994, s. 89

- Z tvorby **S. Filka** zaznamenávame odpadový materiál predovšetkým v sérii *Oltáre*.
- Drôtený odpad je pomerne často využívaný v tvorbe **J. Meliša**, stretávame sa s ním napríklad v rámci cyklu *Monológy* (ed. Geržová, 1999).¹¹²
- Z mladšej generácie využíva v tvorbe princíp recyklácie nepotrebných materiálov aj **B. Baláž**.
 - o Využitie princípu recyklácie v jeho tvorbe je výsledkom akéhosi vnútorného vyjadrovacieho asketizmu, vďaka ktorému nepotrebuje množstvo rozličných materiálov, napriek tomu nám predstavuje stále nové vzťahy a rozmery jeho inovatívnym spracovaním.
 - o Ekologický prístup je evidentný v sérii diel, kde používa skartované vyradené šatstvo, ako i 30 ročníkov časopisu *Výtvarný život*. (*Výk/h/lad, Dobrý deň pani Kopplová, Postscriptum I. a II.*)
- V rámci českej umeleckej scény sa práci s odpadovým, jednoduchým a nepotrebným materiálom venovali **Ivan Kafka, František Skála, Karel Napraš, Milan Knížák** a ďalší.¹¹³
- **F. Skála** pri svojej sochárskej tvorbe využíva predovšetkým nájdené predmety i prírodniny. Vytvára objekty a akumulácie, často veľkorozmerné, z predmetov nájdených na smetisku. Ich adjustácia je však veľmi vkusná, kusy odpadu starostlivo vyberá a spája do kompozícií. Spojenie nie je nikdy náhodné, autor je presvedčený, že mnohé veci dlho čakali, aby ich spojením vznikla ideálna konštelácia.

F. Skála : Horúce dotyky, 2001

J. Meliš : Prostredie II., 1970-71

Zoznam literárnych zdrojov:

- BELTING, H. 2000. *Konec dějin umění*. Praha : Mladá fronta
- DEMPSEYOVÁ, A. 2002. *Umělecké styly, školy a hnutí*. Slovart. 304 s. ISBN 80- 7209-402-5
- FOSTER, H.(et al.). 2007. *Umění po roce 1900*. Praha : Slovart
- GERŽOVÁ, J. 2001. *Otis Laubert*. Bratislava : Profil, 159 s. ISBN 80-968283-1-2
- GERŽOVÁ, J. (et al.). 1999. *Slovník světového a slovenského umění 2. polovice 20. století*. Bratislava : Profil, 320 s. ISBN 80-968283-0-4
- GUILLAUME, M. 2009. Prínos tvorivých dielní a animací výtvarného umění pre formovanie environmentálnych názorov a postojov. [Dizertačná práca]. Banská Bystrica : UMB, 170 s.
- LUCIE – SMITH, E. 1996. *Artoday*. Praha : Slovart
- ONDRUŠEKOVÁ, A. (eds.) 2008. *JUNK (young) ART*. Tatranská galéria Poprad. s. 96. ISBN 978-80-88851-25-7
- PIJOAN, J. 2002. *Dejiny umenia XII*. Bratislava : Tatran
- RUHRBERG a kol. autorov. 2004. *Umění 20. Století*. Köln : Taschen/Slovart. 840 s. ISBN 80-7209-521-8
- RUSINOVÁ, Z. (ed.). 2000. *Slovenské výtvarné umenie 20. storočia*. Bratislava : SNG
- ŠTOFKO, M. 2007. *Od abstrakcie po živé umenie*. Bratislava: Slovart. 311 s. ISBN 978-80-8085-108-8
- THOMASOVÁ, K. 1993. *Dejiny štýlov výtvarného umenia 20. storočia*. Bratislava: Pallas. 396 s. ISBN 80-7095-020-X

¹¹² GERŽOVÁ, J. (et al.). 1999, s. 284

¹¹³ GUILLAUME, M. 2009, s. 95

18. NÁSTUP POSTMODERNY, JEJ CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY

- Postmodernu možno charakterizovať ako pojem označujúci prejav v oblasti euroamerickej kultúry a umenia v poslednej tretine 20. Storočia.
- Nástup postmoderny je spätý so zmenou postindustriálnej spoločnosti a s kritikou a revíziou moderny.

- Inokedy sa stretávame s názorom, že postmoderna je dokončením moderny inými prostriedkami.
- Zatiaľ, čo moderna sa pokúšala o objektívne (racionálne) vedenie, v postmoderne strieda univerzalizáciu potreba diferenciácie – **pluralizmu**.
- Ezoterická moc intelektuálov je nahradená exoterickou mocou masmédií.
- Pôvodne slovo postmoderný označovalo architektúru polovice 70-tych rokov, ktorá vystriedala funkcionalizmus a bola prejavom hravých narážok na historické štýly, s využitím prvkov iných kultúr a realizáciou v smelých farbách.
- Nie je uchopiteľná v tradičných kategóriách, pretože je označovaná ako stav mysle alebo stav ducha.
- Jej základným znakom je, že **združuje množstvo odlišných individuálnych a skupinových umeleckých stratégií**.
- Postmoderna sa neprejavila len v umení, ale je súčasťou širokého diskurzu filozofie, estetiky, vedy, teológie, etiky a práva.
- Pôvod postmoderny siaha až k M. Duchampovi a predznamena ju tiež neodadaizmus a pop-art.

S. Polke : My malomeštiaci, 1974

S. Polke : Supermarket, 1976

18.1 CHARAKTERISTIKA POSTMODERNY

- Hlavné znaky:
 - **pluralizmus**: autonómia vyznávania rôznych životných a umeleckých foriem;
 - **eklekticismus**: vo výtvarnom umení nefunguje čistý štýl, v dielach sa miešajú a prelínajú prvky viacerých štýlov, je prítomná hybridizácia foriem;
 - existencia nekonečného archívu štýlov;
 - **stieranie hraníc** medzi vysokou (elitárskou) a komerčnou kultúrou;
 - umenie úplne **upúšťa od inšpirácie realitou**, vyberá z dejín umenia, umenie z umenia;
 - časté sú **citácie, alúzie, reinterpretácie** – vznik nových kontextov;
 - najčastejšie stratégie: **apropriácia, pastiš, brikoláž**;
 - dochádza k viacnásobnému kódovaniu, **multivalencii**.

POSTMODERNA má dve fázy:

- fáza **neokonzervatívna** (neoexpresionizmus, Neue Wilde, transavantgarda);
- fáza **postštrukturalistická** – 2. pol. 80. rokov a 90. roky (neoabstrakcia, neokoncept).

18.2 PRVÁ VLNA POSTMODERNY: NEOEXPRESIONIZMUS A OSTATNÉ "NOVÉ" HNUTIA

- Prvá vlna postmoderny sa všeobecne nesie v znamení návratu k perceptuálne vnímateľnému vizuálnemu obrazu.

- **Neoexpresionizmus** vznikol v Nemecku, ale i v Taliansku ku koncu 70. Rokov, odtiaľ sa šíri do ostatných európskych krajín.
- Znamenal **návrat k figurálnej maľbe** a nadužívanie expresívnych výrazových prostriedkov.
- Zahŕňa predstaviteľov viacerých výtvarných smerov:
 - o Nová figurácia;
 - o nemecké Neue Wilde (Noví divokí);
 - o New Wave (Nová vlna);
 - o New Image (Nový obraz);
 - o Bad painting (Zlá maľba).
- Ženie ho potreba naďalej sa zapodievať **nemeckou históriou** – nacistické deti nacistických otcov, kolektívna vina, rehabilitácia, ospravedlnenie – typicky nemecké umenie (vid. expresionizmus, takmer všetci boli východní Nemci => školení v socialistickom realizme, čiže vedeli výborne maľovať).
- Využívali metódy **expresie, imaginácie, narácie, tautológie, eklektizmu, pluralizmu, ambivalencie, parafrázy, irónie, sarkazmu a cynizmu**.
- Už v čase 50. rokov začal v období abstraktného expresionizmu pracovať expresívnou formou s figurálnym námetom **Francis Bacon**, predstaviteľ novej figurácie. Jeho jazyk je **spektakulárny**, obsahuje prvky **apropriácie, dekonštrukcie, parafrázy, irónie a sarkazmu**.
- Z predstaviteľov neoexpresionizmu možno spomenúť:

GEORG BASELITZ - v jeho diele nachádzame germánske mýty, archetypy, tiež časté alúzie na Muncha

G. Baselitz : Vedúci patier, 1986

G. Baselitz : Strom, 1966

SIGMAR POLKE

- V jeho diele nachádzame eklektické a vedomé spájanie foriem, je figuralistom i abstrakcionistom
- Jeho diela obsahujú bodky a rastre – sú čítané aj ako narážka na Lichtensteina, kombinácie vysokého s nízkym – handry, textílie (na Slovensku nachádzame paralely s jeho tvorbou v diele J.Kollera).

ANSELM KIEFER

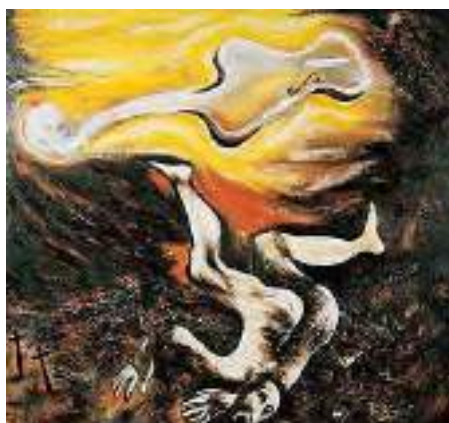
- Jeho prvé akcie sú spojené so skúšaním hajlovania po vojne na nemeckých hraniciach = potreba odžiť si určitý príbeh.
- V tematike sa zjavuje myšlienka pokánia, vracia sa k utrpeniu Židov, germánskym mýtom.
- V maľbe je prítomná hlina, slama ako súčasť zeme, identity atď.

A. Kiefer : Tvoje zlaté vlasy, Margarete, 1981

18.2.1 TRANSAVANTGARDA

v Taliansku propagoval koncom 70. rokov tvorbu mladých expresívnych umelcov kritik a teoretik **Achille Bonito Oliva**. Išlo o skupinu výtvarníkov, ktorých snahou bolo zlikvidovať pozostatky avantgardy, odmietali abstraktné a konceptuálne umenie a **prinavrátili sa k figúre a symbolizmu**. Inklinovali ku klasickým mýtom, vo svojej tvorbe demýtizovali históriu, charakterizoval ich odľahčený prístup. Túto tendenciu nazývame transavantgarda a medzi jej predstaviteľov patrili: **Enzo Cucchi, Francesco Clemente Sandro Chia**.

E. Cucchi : Musica Ebbra, 1982

F. Clemente : Jerry Hall (detail), 1997

F. Bacon : Portrét Isabely Rawsthorn, stojacej na ulici v Soho, 1967

A. Kiefer : The Norns, 1983

CUCCHI ENZO

- Jeho experimentálny expresívny štýl vyústil do maľby alebo kresby priamo na stenu.
- Integruje iné materiály v maľbe (keramika, mozaika).
- Integruje tiež maľby do sochárskych diel a vytvára voľné inštalácie.
- Jeho dielom prestupuje existenciálna problematika maľby a plastiky.

CLEMENTE FRANCESCO

- Jeho dielo je charakteristické inklúziou a nomádstvom.
- Vo svojej tvorbe prekračuje mnohé hranice tak intelektuálne, ako aj geografické, čo je spôsobené tiež jeho pobytom medzi New Yorkom a Indiou.
- Jeho tematika je subjektívna a obsahuje sexuálne konotácie.

CHIA SANDRO

- Nadviazal na metafyzickú maľbu Giorgia de Chirica.
- Jeho diela vyjadrujú ľudskú zmyselnosť, živočíšnu vitalitu a spätosť s prírodou.

USA

SCHNABEL JULIAN

- Jeho tvorba je typická vlepovaním tanierov do obrazov, v zmysle alúzie na Gaudího

DAVID SALLE

- Jeho maľba reflektuje mediálnu skutočnosť, obraz v obraze.

- Charakterizuje ho efekt prepínania kanálov v televízii, jeden obraz nezmizol a už je tu ďalší, totálne zahltenie obrazmi, archív hotových obrazov, spája vysoké s nízkym (mediálne obrazy maľované olejom)-totálny eklekticismus.

ERIC FISCHL

- Zobrazuje banality z fotografií, fotografia sa tak stáva originálom a maľba reprodukciou – prevrátený vzťah.
- V jednom zo svojich projektov spolupracoval s múzeom Haus Estery, prenajal si dom a situoval doň dvojicu modelov – predstavujúce pár, z množstva digitálnych fotografií potom vytváral maľby (Krefeld Redux, Izba 6).
- V jeho tvorbe nachádzame tematiku sexuality dospelých a voyerizmu.

J. Schnabel : Svätý František v extáze 1980

E. Fischl : Čo stojí medzi umelcom a....., 1994

D. Salle : Kolónia 1986

D. Salle : Plný prúd, 2007

18.3 DRUHÁ VLNA POSTMODERNY: NEOABSTRAKCIA, NOVÁ GEOMETRIA

NOVÁ ABSTRAKCIA, NEOABSTRAKCIA – vplyvom postštrukturalistických teórií dochádza v období od polovice 80. rokov k návratu k abstrakcii. Tvorba výtvarníkov je však už ovplyvnená postmoderným myslením a možnosťami, ktoré postmoderna do výtvarného umenia priniesla. I keď ide o návrat k abstraktnej výtvarnej forme, v diele tvorcov nechýbajú postmoderné znaky, akými sú: **citácia, apropiácia,**

eklektizmus, narácia ap.; tvorcovia synkretizujú abstraktný jazyk s jazykom mimoabstraktných umeleckých smerov. Často v ich dielach nachádzame asociačné a symbolické vyjadrenia.

- Po formálnej stránke využívali **metódy série, kombinatoriky, juxtapozície, eklektizmu, pluralizmu, apropiácie, synkretizácie, dekonštrukcie, parafrázy, simulácie.**
- Medzi predstaviteľov zaraďujeme autorov: Joan Mitchellová, Elaine de Kooningová, Gerhard Richter, Frank Stella, Cy Twombly, Brice Marden (parafrázoval Pollocka), Per Kirkeby, Julie Mehretu, Sean Scully, Günter Förg.

V rámci novej abstrakcie teoretici vyčleňujú (aj terminologicky) časť tvorby a nazývajú ju NOVÁ GEOMETRIA. Tá zastrešuje pomerne široký a nie vždy homogénny spôsob vyjadrovania. Tvorbu jej predstaviteľov možno rozdeliť do dvoch prúdov:

- a) neogeometrická línia - Sarah Morris, Toma Abts, P. Kvíčala, A. Szentpétery,
- b) postgeometrická línia - Peter Halley, Imi Knoebel, Gerwald Rockenschau, Imre Bak, Mária Balážová

GERHARD RICHTER

- V jeho diele nachádzame aj hyperrealizmus, počítač – simulakrum, niečo, čo je aj nie je autentické, zmrazenie autentického – ešte vlhký obraz pretretý suchým štetcom

G. Richter : Abstraktná maľba 780-1, 1992

G. Richter : Abstraktná maľba

18.3.1 NOVÁ GEOMETRIA

- Ide teda o široký prúd obnovenej geometrickej abstrakcie, na prelome 70 a 80. Rokov.
- K hlavným protagonistom v rámci Ameriky patria: S. SCULLY, P. HALLEY, P. TAAFFE. V Európe je to J. ARMLEDER, G. FÖRG, H. FEDERLE, I. KNOEBEL.
- Umelci pracovali s **médiami maľby, ready made, inštalácie.**
- Po formálnej stránke využívali **metódy série, kombinatoriky, juxtapozície, eklektizmu, pluralizmu, apropiácie, synkretizácie, dekonštrukcie, parafrázy, simulácie.**

S. Morris : Neon Excalibur, Las Vegas, 2001.

P. Taffe : Spektrálna mandala, 2007

S. Scully : Púštna noc, 1999

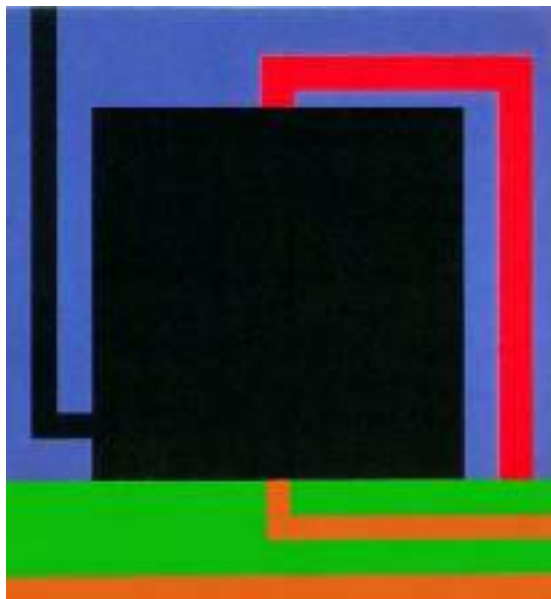

G. Förg : 2009

P. Kvíčala : Sight Specific 2011, DOX Praha

Postgeometrická línia Novej geometrie

P. Halley : Kolízia obvodu, 1989-90

M. Balážová : Hadia Geometria 97, 2010

I. Knoebel : OOMMMM, 2002

Zoznam literárnych zdrojov:

- BELTING, H. 2000. *Konec dějin umění*. Praha : Mladá fronta
DEMPSEYOVÁ, A. 2002. *Umělecké styly, školy a hnutí*. Slovart. 304 s. ISBN 80- 7209-402-5
FOSTER, H.(et al.). 2007. *Umění po roce 1900*. Praha : Slovart
GERŽOVÁ, J. (et al.). 1999. *Slovník světového a slovenského umenia 2. polovice 20. storočia*. Bratislava : Profil, 320 s. ISBN 80-968283-0-4
LIESSEMAN, K,P. 2000. *Filozofie moderního umění*. Olomouc: Votobia. 203 s. ISBN 80-7198-444-2
LUCIE – SMITH, E.1996. *Artoday*. Praha : Slovart
PIJOAN, J. 2002. *Dejiny umenia XII*. Bratislava : Tatran
RUHRBERG a kol. autorov. 2004. *Umění 20. Staletí*. Köln : Taschen/Slovart. 840 s. ISBN 80-7209-521-8

ZOZNAM SCHÉM

Schéma 1 : Funkcie umenia

Schéma 2 : Umelecká tvorba

Schéma 3 : Fungovanie zážitku

Schéma 4 : Proces komunikácie

ZOZNAM POUŽITÝCH LITERÁRNYCH ZDROJOV :

KNIŽNÉ PUBLIKÁCIE

- BECKETTOVÁ W. 1998. *Toulky světem malířství*. Praha : Fortuna Print. 400 s. ISBN 80-86144-10-0
- BELTING, H. 2000. *Konec dějin umění*. Praha : Mladá fronta DEICHER, S. 1999. *Mondrian*. Köln : Taschen. 95 s. ISBN 3-8228-5973-7
- BAUER, A. 1999. *Grafika*. Olomouc : Rubico. 245 s. ISBN 80-85839-34-2
- DEICHER, S. 1999. *Piet Mondrian*. Köln : Benedikt Taschen Verlag. 95 s. ISBN 3-8228-5973-7
- DEMPSEYOVÁ, A. 2002. *Umělecké styly, školy a hnutí*. Slovart. 304 s. ISBN 80-7209-402-5
- DOJČÁR, M. 2008. *Mystická kontemplácia*. Bratislava: IRIS. 136 s. ISBN 978-80-89238-19-4
- DOJČÁR, M. 2010. *Filozofické porozumenie vedomia na pozadí mystickej kontemplácie v Oblaku nevedomia a advaita-védánte Ramana Maharšiho*. [Dizertačná práca]. Nitra : FF UK, 166 s.
- DOJČÁR, M. 2012. *Problém globálneho spolužitia/Antropologické východisko*. Trnava : Typi Universitas Tyrnaviensis. 117 s. ISBN 978-80-8082-521-8
- FERLÍKOVÁ, K. *Základné požiadavky z výtvarnej výchovy pre 1. a 2. Stupeň ZŠ*. MŠ SR. 16 s. ISBN 80-7098-337-X
- FILA, R. 1991. *Načo nám je umenie?* Bratislava : Mladé letá, 153 s. ISBN 80-06-00296-7
- FILIPOVÁ, M. – RAMPLEY, M. *Možnosti vizuálních studií*. Brno : FF Masarykova univerzita. 285 s. ISBN 978-80-87029-26-8
- FOSTER, H.(et al.). 2007. *Umění po roce 1900*. Praha : Slovart
- GAVORA, P. a kol. 1988. *Pedagogická komunikácia v základnej škole*. Bratislava : SPN, 1988. 249 s.
- GERO, Š. -HUSÁR, J. -SOKOLOVÁ, K. 2004. *Teória výtvarnej kultúry a stručný prehľad dejín umenia*. Banská Bystrica : PdF UMB. 126 s. ISBN 80-8055-867-1
- GERO, Š. 2000. *Interpretácia výtvarného diela*. Banská Bystrica : PdF UMB. 163 s. ISBN 80-8055-426-9
- GERŽOVÁ, J. 2001. *Otis Laubert*. Bratislava : Profil, 159 s. ISBN 80-968283-1-2
- GERŽOVÁ, J. (eds.) 1999. *Slovník světového a slovenského výtvarného umenia druhej polovice 20. storočia*. Profil. 320 s. ISBN 80-968283-0-4
- GOLDING, J. 2003. *Cesty k abstraktnému umeniu*. Brno : Barrister & Principal. 223 s. ISBN 80-86598-48-9
- GRAHAM, G. 2004. *Filozofie umění*. Brno: Barrister&Principal. 252 s. ISBN 80-85947-53-6
- GUARDINI, R. 2009. *O podstatě uměleckého díla*. Praha : Triáda. 168 s. ISBN 978-80-87256-03-9
- GUILLAUME, M. 2009. *Prínos tvorivých dielní a animací výtvarného umenia pre formovanie environmentálnych názorov a postojov*. Dizertačná práca Banská Bystrica : UMB, 170 s.
- GUILLAUME, M.-KOVÁČOVÁ, B. 2010. *Art vo vzdelávaní*. Trnava: PdF TU, 160 s. ISBN : 978 -80-8082-401-3
- HESSOVÁ, B. 2006. *Abstraktní expresionismus*. Bratislava: Slovart. 95 s.
- HOLLINGSWORTHOVÁ, M. 1994. *Umenie v dejinách človeka*. Bratislava : Obzor. 513 s. ISBN 80-215-0277-0
- HONNEF, K. 2004. *Pop- art*. Bratislava : Tachen Slovart. 95 s. ISBN 80-7209-662-1
- HORÁČEK, R. 1998. *Galerijní animace a zprostředkování umění*. AN CERM
- CHVATÍK, K. 2001. *Strukturální estetika*. Brno: Host. 210 s. ISBN 80-7294-027-09
- CHALUMEAU, J.L. 2003. *Přehled teorií umění*. Praha : Portál. 122 s. ISBN 80-7178-663-2
- JUSKO, A. 2007. *Výtvarná výchova dnes a jej perspektívy*. Prešov: Polygraf print. 525 s. ISBN 80-8068-067-1
- JŮVA, V. 1973. *Teorie estetické výchovy*. Praha: SPN
- JŮVA, V. 1994. *Vývoj německé muzeopedagogiky*. BRNO : Paido

- KESNER, L. 2000. *Muzeum umění v digitální době*. Praha : Argo a NR. 258 s. ISBN 80-7203- 252- 6 (Argo); ISBN 80- 7035- 155-1 (NG)
- KESNER, L. 2005. *Marketing a management muzeí a památek*. Praha : Grada. 304 s. ISBN 80-247-1104-4
- KLEE, P. 2009. *Kunst-Lehre: Nauka umění / Paul Klee; zostavil, preložil a komentoval Aleš Novák*. Praha : Togga. 137 s. ISBN 978-80-87258-17-0
- KOLEKTÍV AUTOROV (eds.) WURSTEROVÁ. *Dejiny umenia 12*. Bratislava: IKAR. 303 s. ISBN 7118-628-7
- KOLLÁRIKOVÁ, Z.- PUPALA, B. 2001. *Predškolská a primárna pedagogika*. Praha : Portál. . ISBN 80-7178-585-7
- KRATOCHVÍLOVÁ, E. 2004. *Pedagogika voľného času*. Bratislava : UK
- KUSIN, V. SOLLÁROVÁ, E. 2002. *Ľudská tvorivosť*. Nitra : UKF Nitra, 203 s.
- LIESSEMAN, K,P. 2000. *Filozofie moderního umění*. Olomouc: Votobia. 203 s. ISBN 80-7198-444-2
- LOKŠA, J. – LOKŠOVÁ, I. 1999. *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole*. Praha: Portál
- LUCIE – SMITH, E. 1996. *Artoday*. Praha : Slovart. 512 s. ISBN 80-85871-97-1
- MARTIN, T. 1999. *Surrealisti*. Bratislava : Slovart. 256 s. ISBN 80-7145-887-5
- MARZONA, D. 2005. *Minimalizmus*. Bratislava : Slovart. 95 s. 80-7209-670-2
- NELSON, R,S.-SHIFF, R. 2004. *Kritické pojmy dejín umenia*. Nadácia- centrum súčasného umenia. 576 s. ISBN 80-7145-978-X
- ODEHNAL, A. 2005. *Grafické techniky*. Brno : ERA. 111 s. ISBN 80-7366-006-7
- ONDRUŠEKOVÁ, A. (eds.) 2008. JUNK (young) ART. Tatranská galéria Poprad. s. 96. ISBN 978-80-88851-25-7
- POSPISZYL, T. 1998. *Před obrazem. Antologie americké výtvarné teorie a kritiky*. Praha : OSVU. 190 s. ISBN 80- 238-1286-6
- ROESELOVÁ, V. 1997. *Rady a projekty vo výtvarnej výchove*. Praha : Sarah. 223 s. ISBN 80-902267-2-8
- ROESELOVÁ, V. 1996. *Techniky vo výtvarnej výchove*. Praha : Sarah. 242 s. ISBN 80-902267-1-X
- ROESELOVÁ, V. 2004. *Linie, barva a tvar ve výtvarné výchově*. Praha : Sarah. 265 s. ISBN 80-902267-5-2
- RUHRBERG a kol. autorov. 2004. *Umění 20. Staletí*. Köln : Taschen/Slovart. 840 s. ISBN 80-7209-521-8
- RUSINOVÁ, Z. (ed.). 2000. *Slovenské výtvarné umenie 20. storočia*. Bratislava : SNG
- RUSINOVÁ, Z. (ed.) 1995. *Šesťdesiate roky v slovenskom výtvarnom umení*. Bratislava : SNG.
- ŠALDA, F.X. 1955. *O umění*. Praha: českoslovensý spisovatel, 761 S.
- ŠETLÍK, J. – UHER, M. 1998. *Rudolf Uher- SOCHY*. Bratislava : Niobe Design/SLOVART. 113 s. ISBN 80-238-2782-0; ISBN 80-7145-325-0
- SLAVÍK, J. 2001. *Umění v zážitku, zážitek v umění*. Praha: UK PdF
- SPOUSTA, V. et al. 1996.: *Metody a formy výchovy ve volném čase*. Brno : MU
- ŠTOFKO, M. 2007. *Od abstrakcie po živé umenie*. Bratislava: Slovart. 311 s. ISBN 978-80-8085-108-8
- ŠTOFKO, M. 2010. *Psychodidaktika procesuálnej výtvarnej výchovy*. Bratislava : Veda. 383 s. ISBN 978- 80-224-1110-31
- ŠUPŠÁKOVÁ, B. 2004. *Vizuálna kultúra a umenie v škole*. Svätý Jur: Digit, 263 s. ISBN 80-968441-1-3
- THOMASOVÁ, K. 1993. *Dejiny štýlov výtvarného umenia 20. Storočia*. Bratislava: Pallas. 396 s. ISBN 80-7095-020-X
- UŽDIL, J. – ZHOŘ, I. 1964. *Výtvarné umění ve výchově mládeže*. Praha : SPN. 194 s. 43-2-13
- VANČÁT, J. 2000. *Tvorba vizuálního zobrazení*. Praha : UK. 167 s. ISBN 80-7184-9-5- 8
- VYBÍRAL, Z. 2005. *Psychologie komunikace*. Praha : Portál. 319 s. ISBN 80- 7178-998-4
- ZHOŘ, I. 1970. *Umenie a spoločnosť 20.storočia*. Bratislava : Osvetový ústav

PERIODIKÁ

- ŠUPŠÁKOVÁ, B. 2007. Paradigmy umeleckej edukácie. In *Múzy v škole*. Banská Bystrica, 2007, roč. 12, č. 1-2, 30 s. ISSN 1335 - 1605

ELEKTORNICKÉ DOKUMENTY

- ŠTÁTNY VZDELÁVACÍ PROGRAM: <http://www.statpedu.sk/sk/Statny-vzdelavaci-program/Statny-vzdelavaci-program-pre-1-stupen-zakladnych-skol-ISCED-1.alej>
- ARTEFILETIKA: <http://www.artefiletika.cz/modules/articles/article.php?id=6>

ZOZNAM POUŽITÝCH REPRODUKCIÍ:

KAPITOLA 5:

Claude Monet : Impresia, 1972

Zdroj:

[http://www.google.sk/imgres?q=MONET+Claude+impresia&num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=rpH9vFXAPp45cM:&imgrefurl=http://www.slavneobrazy.cz/monet-claude-impresie-\(dojem\)-impresionismus%3Fidm%3D3-7-2-1-0%26kam%3Djeden%26ido%3D1191&docid=8onf5zNiWuxF4M&itg=1&imgurl=http://www.slavneobrazy.cz/obr/pict/1525.jpg&w=450&h=346&ei=gU8FUL3yGoGg4gSf_PiHCQ&zoom=1&iact=hc&vpx=405&vpy=352&dur=780&hovh=197&hovw=256&tx=194&ty=112&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=156&tbnw=203&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:7,s:0,i:93](http://www.google.sk/imgres?q=MONET+Claude+impresia&num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=rpH9vFXAPp45cM:&imgrefurl=http://www.slavneobrazy.cz/monet-claude-impresie-(dojem)-impresionismus%3Fidm%3D3-7-2-1-0%26kam%3Djeden%26ido%3D1191&docid=8onf5zNiWuxF4M&itg=1&imgurl=http://www.slavneobrazy.cz/obr/pict/1525.jpg&w=450&h=346&ei=gU8FUL3yGoGg4gSf_PiHCQ&zoom=1&iact=hc&vpx=405&vpy=352&dur=780&hovh=197&hovw=256&tx=194&ty=112&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=156&tbnw=203&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:7,s:0,i:93)

Edouard Manet : Raňajky v trávě, 1863

Zdroj: <http://www.web-arts.com.au/MM/MANET.html>

Claude Monet : Stanica Sv. Lazára, 1877

Zdroj: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Claude_Monet_-_The_Gare_Saint-Lazare,_Arrival_of_a_Train.jpg

Edouard Manet : Bar vo Folies- Bergére, 1882

Zdroj: <http://aarkangel.wordpress.com/2010/05/12/picture-of-the-month-e-for-enigma-a-bar-at-the-folies-bergere/>

Edouard Manet : Prekvapená Nymfa (Suzanne Leenhoff), 1861

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=edouard+manet+Suzanne+Leenhoff&um=1&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=Q2XBVxhyUkfJBM:&imgrefurl=http://www.telegraph.co.uk/culture/art/art-features/8210247/The-lovers-of-great-artists-in-pictures.html&docid=twHA08PV-sDPzM&imgurl=http://i.telegraph.co.uk/multimedia/archive/01789/Manet_1789240i.jpg&w=620&h=805&ei=y0shUIbGI4iftAaxjID4Bg&zoom=1&iact=hc&vpx=1001&vpy=194&dur=264&hovh=256&hovw=197&tx=88&ty=126&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=130&tbnw=96&start=0&ndsp=27&ved=1t:429,r:7,s:0,i:92

Edouard Manet : Blondýnka s obnaženými ňadrami, 1878

Zdroj : <http://paintingdb.com/view/5544/>

Edouard Manet : Koncert v Tuilériách, 1862

Zdroj: http://www.shafe.co.uk/art/Edouard_Manet_-_Concert_in_the_Tuileries-1862.asp

Edouard Manet : Le Grand canal alebo "Na lodi", 1874

Zdroj: <http://artandopinion.tumblr.com/post/1098276921/le-grand-canal-edouard-manet>

Edouard Manet : U otca Lathuille 1879

Zdroj : http://www.terminartors.com/artworkprofile/Manet_Edouard-In_de_father_Lathuille

Edouard Manet : Plavenie sa loďou 1874

Zdroj: <http://www.theartstory.org/artist-manet-edouard.htm>

Edouard Manet : Olympia, 1863

Zdroj: <http://aarkangel.wordpress.com/2010/05/12/picture-of-the-month-e-for-enigma-a-bar-at-the-folies-bergere/>

Claude Monet : Katedrála v Rouen 1892

Zdroj: http://www.theartwolf.com/monet_cathedral.htm

Claude Monet : Katedrála v Rouen 1892-94

Zdroj: <http://art200cuestacollege.files.wordpress.com/2012/02/claude-monet-rouen-cathedral-the-portal-in-sun-1894.jpg>

Claude Monet : Park Monceau, 1876

Zdroj: <http://www.monetalia.com/paintings/monet-landscape-parc-monceau.aspx>

Claude Monet : Pole s vlčími makmi, okolie Giverny, 1885

Zdroj: http://www.allartclassic.com/pictures_zoom.php?p_number=93&p=&number=MOC056

Claude Monet : Japonský most v Giverny (Iekná), 1899

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=cLoHvUbPJt4WFM:&imgrefurl=http://www.givernycapital.com/en/firme&docid=CrSJwxGga_p4KM&imgurl=http://www.givernycapital.com/assets/rte/pictures/8/content_Claude_Monet_pont_japonais_et_bassin_aux_nymphes_1899.jpg&w=575&h=55

Claude Monet : Lekná 1914

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=51Fz5PVbPRBd_M:&imgrefurl=http://www.canvasreplicas.com/WaterLilies.htm&docid=d0xjOM3eNtHueM&imgurl=http://www.canvasreplicas.com/images/Water%252520Lilies%2525201914%252520Claude%252520Monet.jpg&w=400&h=331&ei=Rez_T8yPDISB4AT8pcnDCA&zoom=1&iact=hc&vpx=792&vpy=215&dur=298&hovh=181&hovw=219&tx=159&ty=66&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=132&tbnw=160&start=0&ndsp=21&ved=1t:429,r:11,s:0,i:104

Edgar Degas : Absint, 1876

Zdroj: <http://artmight.com/Artists/Degas-Hilaire-Germain-Edgar/Degas-Edgar-The-absinth-drinkers-at-the-cafe-Sun-160910p.html>

Edgar Degas : Dostihy, 1885-88

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=giJ0yE1AdVnP8M:&imgrefurl=http://www.canvasreplicas.com/Degas130.htm&docid=7yQ1pHZiNr-bXM&imgurl=http://www.canvasreplicas.com/images/Race%252520Horses%252520Edgar%252520Degas.jpg&w=1136&h=892&ei=RO_T-eiKrHS4QTBkaX7Bw&zoom=1&iact=rc&dur=478&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=145&tbnw=179&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:0,s:0,i:68&tx=136&ty=77

Edgar Degas : Trieda s tanečnicami 1873-76

Zdroj: <http://www.wikipaintings.org/en/edgar-degas/the-dancing-class-1874>

Edgar Degas : Modré tanečnice 1898-99

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=bgvEnK9eKilu6M:&imgrefurl=http://bigotther.com/2010/03/12/what-is-experimental-art/blue-dancers/&docid=jE9zLSrC-w4vrM&imgurl=http://bigottherbigotther.files.wordpress.com/2010/03/blue-dancers.jpg&w=500&h=500&ei=Fe7_T7XIKObQ4QTEweifCA&zoom=1&iact=hc&vpx=184&vpy=176&dur=4830&hovh=225&hovw=225&tx=123&ty=93&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=149&tbnw=153&start=0&ndsp=21&ved=1t:429,r:0,s:0,i:68

Mary Cassatt : Raňajky v posteli , 1897

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=Tqo3IVB2s2iBlM:&imgrefurl=http://www.canvasreplicas.com/Cassatt.htm&docid=-zoOvDAf4_snYM&imgurl=http://www.canvasreplicas.com/images/Breakfast%252520in%252520Bed%252520Mary%252520Cassatt.jpg&w=567&h=450&ei=Y-7T-7B6n64QSu6_2_CA&zoom=1&iact=hc&vpx=295&vpy=244&dur=1834&hovh=200&hovw=252&tx=137&ty=111&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=138&tbnw=182&start=0&ndsp=27&ved=1t:429,r:1,s:0,i:74

Bertha Morisot : Prístav v St. Lorient, 1869

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=K1vtkVGLgqIU4M:&imgrefurl=http://picasaweb.google.com/lh/photo/zA3s0jf-RLzaQ0TOubLdmw&docid=pB3W-razjJlzM&imgurl=http://lh5.ggpht.com/-NMu2BMtf7YM/SCJdAhyMGyl/AAAAAAAAALEM/HL53Z57LRTs/The%2525252520port%2525252520of%2525252520Lorient%2525252520by%2525252520Morisot.jpg&w=1600&h=928&ei=OPD T-6wKZP04QTS8KW7CA&zoom=1&iact=rc&dur=504&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=115&tbnw=198&start=18&ndsp=26&ved=1t:429,r:3,s:18,i:136&tx=114&ty=61>

Pierre August Renoir : Tanec v Moulin de la Galette, 1876

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=qek5JFYLPaRiYM:&imgrefurl=http://hellaheaven-ana.blogspot.com/2010/06/august-renoir-le-moulin-de-la-galette.html&docid=8ZFMDTmR4RVkGM&imgurl=http://4.bp.blogspot.com/_o93AaY0GzH4/TCKByC2A4nl/AAAAAAAAABnU/tfeSADKdC54/s1600/Le%252Bmoulin%252Bde%252Bla%252BGalette%252Bby%252BRenoir.jpg&w=1073&h=790&ei=7 D T9vyL9T44QTHmsHCCA&zoom=1&iact=hc&vpx=191&vpy=196&dur=730&hovh=148&hovw=197&tx=160&ty=92&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=141&tbnw=188&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:0,s:0,i:71

Pierre August Renoir : Dve sestry, 1881

Zdroj:<http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=wX0bPHVvpZ4LiM:&imgrefurl=http://fineartamerica.com/featured/two-sisters-pierre-auguste-renoir.html&docid=x9dSDLpNIQ67mM&imgurl=http://images.fineartamerica.com/images-medium-large/two-sisters-pierre-auguste-renoir.jpg&w=725&h=900&ei=C P T7mOEez34QTCru23CA&zoom=1&iact=hc&vpx=724&vpy=177&dur=433&hovh=165&hovw=133&tx=101&ty=131&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=159&tbnw=128&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:4,s:0,i:80>

Pierre August Renoir : Akt na slnku, 1875

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=mPNIDHeYT1DpNM:&imgrefurl=http://www.myartprints.co.uk/a/pierre-auguste-renoir/act-in-the-sun.html&docid=gNA3FEqoWFakOM&imgurl=http://www.myartprints.co.uk/kunst/pierre-auguste-renoir/akt-sonne-hi.jpg&w=322&h=400&ei=YPT T-gMF8vO4QTVnoCCCA&zoom=1&iact=hc&vpx=758&vpy=165&dur=1459&hovh=250&hovw=201&tx=98&ty=159&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=152&tbnw=123&start=0&ndsp=20&ved=1t:429,r:4,s:0,i:80>

Vincent Van Gogh : Pšeničné pole s vranami, 1890

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?um=1&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=96T5uqnh J1aYM:&imgrefurl=http://realite.wordpress.com/2007/12/28/gogh-vincent-van-1853-1890-champ-de-ble-aux-corbeaux-wheat-field-with-crows/&docid=SGrdaUDBMDHk8M&imgurl=http://realite.files.wordpress.com/2007/12/gogh-vincent-van-wheat-field-under-threatening-skies.jpg&w=1353&h=633&ei=cRoAUJC5MfLQ4QSLr5mDCA&zoom=1&iact=rc&dur=256&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=89&tbnw=191&start=21&ndsp=26&ved=1t:429,r:1,s:21,i:139&tx=80&ty=50>

Paul Cézanne : Zátišie s jablkami a pomarančmi, 1895-1900

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?um=1&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=AYSoDA8hYeMGQM:&imgrefurl=http://en.wikipedia.org/wiki/File:Paul_C%25C3%25A9zanne_179.jpg&docid=oA2K0ZqA gZPWM&imgurl=http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/98/Paul_C%2525C3%2525A9zanne_179.jpg&w=2536&h=1958&ei=3R0AUImLB6Hi4QStqMGkCA&zoom=1&iact=rc&dur=277&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=145&tbnw=172&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:4,s:0,i:80&tx=70&ty=39

Paul Cézanne : Zátišie s lebkou , 1895-1900

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?num=10&um=1&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=m7K3md41vTxOIM:&imgrefurl=http://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/cezanne/sl/&docid=rPB71dY_qieqPM&imgurl=http://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/cezanne/sl/cezanne.skull.jpg&w=1035&h=843&ei=Rx4AUO3-H-3b4QSf1dH7Bw&zoom=1&iact=rc&dur=309&sig=100210615251810668917&sqi=2&page=1&tbnh=145&tbnw=168&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:1,s:0,i:71&tx=84&ty=63

Paul Cézanne : Zátiešie s lebkou , 1895-1900

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?num=10&um=1&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=m7K3md41vTxOIM:&imgrefurl=http://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/cezanne/sl/&docid=rPB71dY_qieqPM&imgurl=http://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/cezanne/sl/cezanne.skull.jpg&w=1035&h=843&ei=Rx4AUO3-H-3b4QSf1dH7Bw&zoom=1&iact=rc&dur=309&sig=100210615251810668917&sqi=2&page=1&tbnh=145&tbnw=168&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:1,s:0,i:71&tx=84&ty=63

Paul Cézanne : Hora svätého Viktora, 1885

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?num=10&um=1&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=uMOI9PEKEG3QUM:&imgrefurl=http://www.artinthepicture.com/paintings/Paul_Cezanne/Mount-Sainte-Victoire/&docid=h9AlYq4Nb6diGM&imgurl=http://www.artinthepicture.com/artists/Paul_Cezanne/mount.jpeg&w=642&h=510&ei=Rx4AUO3-H-3b4QSf1dH7Bw&zoom=1&iact=rc&dur=524&sig=100210615251810668917&sqi=2&page=1&tbnh=145&tbnw=181&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:14,s:0,i:112&tx=74&ty=72

Paul Cézanne : Hráči kariet, 1892

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?num=10&um=1&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=la7PBhAwfmSB_M:&imgrefurl=http://www.ricci-art.com/en/Paul-Cezanne.htm&docid=quxsxBWJMrHgEM&imgurl=http://www.ricci-art.net/img003/320.jpg&w=720&h=600&ei=Rx4AUO3-H-3b4QSf1dH7Bw&zoom=1&iact=hc&vpx=793&vpy=352&dur=275&hovh=161&hovw=193&tx=145&ty=127&sig=100210615251810668917&sqi=2&page=1&tbnh=151&tbnw=180&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:9,s:0,i:96

Vincent Van Gogh: Autoportrét, 1888

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?start=23&num=10&um=1&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=KKI1CSealyQYFM:&imgrefurl=http://simonak.eu/index.php%3Fstranka%3Dpages/g_u/5_2.htm&docid=-EL0B7wLx7B2_M&imgurl=http://simonak.eu/images/obrazky_ostatni_strany/g_u/5_2.jpg&w=529&h=626&ei=JBsAUL3oF6764QTPtGeCA&zoom=1&iact=rc&dur=271&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=155&tbnw=136&ndsp=30&ved=1t:429,r:0,s:23,i:6&tx=67&ty=75

Vincent Van Gogh : Autoportrét

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?start=53&num=10&um=1&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=j_wW60o5KC6AM:&imgrefurl=http://www.cas.sk/clanok/219834/&docid=x dy07BwBlZqQM&imgurl=http://img.cas.sk/img/4/fullwidth/934296_vincent-van-gogh-obtaz-malba-portret.jpg&w=545&h=671&ei=nxsAUNHL_LQ4QSLr5mDCA&zoom=1&iact=rc&dur=241&sig=100210615251810668917&page=3&tbnh=147&tbnw=118&ndsp=28&ved=1t:429,r:4,s:53,i:113&tx=26&ty=88

Vincent Van Gogh : Vincentova izba, 1888

Zdroj: <http://www.maskins.com/Artworks/Artists/Old-Artists/Vincent-Van-Gogh-Vincent-s-Bedroom-in-Arles>

Vincent Van Gogh : Hviezdna noc, 1889

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?um=1&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=Cxc6jf3SfDqxcM:&imgrefurl=http://www.navigo.com/wm/paint/auth/gogh/starry-night/&docid=pFRvOdF_0LflTM&imgurl=http://www.navigo.com/wm/paint/auth/gogh/starry-night/gogh.starry-night.jpg&w=1013&h=834&ei=IhwAUJbPOeXe4QTKhqS0CA&zoom=1&iact=hc&vpx=186&vpy=230&dur=207&hovh=148&hovw=181&tx=132&ty=104&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=133&tbnw=162&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:0,s:0,i:70http://en.wikipedia.org/wiki/File:Camille_Pissarro_009.jpg

Vincent Van Gogh : Pole s obilím

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?start=113&um=1&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=63jO3-jIJEXoKM:&imgrefurl=http://www.artraart.com/by_nation2.php%3FpageNo%3D2%26nid%3D299&docid=g5wyH2y-j2dTWM&imgurl=http://www.artraart.com/ufiles/Wheat_Field_with_Cypresses_1_thumb.jpg&w=500&h=376&ei=xhWAUL3ZNXj4QTG5YysCA&zoom=1&iact=rc&dur=333&sig=100210615251810668917&page=6&tbnh=149&tbnw=208&ndsp=24&ved=1t:429,r:12,s:113,i:118&tx=49&ty=63

Paul Gauguin : Siesta 1892-1894

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?um=1&hl=sk&sa=X&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=zJP7Bf-X2zwSPM:&imgrefurl=http://theruckenfigur.tumblr.com/post/24246757057/paul-gauguin-the-siesta-1894&docid=Z3MxHRYs8JOx0M&imgurl=http://24.media.tumblr.com/tumblr_m4z7fyvgkF1rxn46uo1_1280.jpg&w=800&h=601&ei=ix8AUly7PPHY4QTCuamdCA&zoom=1&iact=hc&vpx=790&vpy=355&dur=714&hovh=146&hovw=198&tx=101&ty=118&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=137&tbnw=187&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:9,s:0,i:96

Paul Gauguin : Tahitánci

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?um=1&hl=sk&sa=X&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=XmJBkntg-uKfcM:&imgrefurl=http://artspilesenglish.blogspot.com/2012/04/paul-gauguin.html&docid=L6HiKQxWf7u_ZM&imgurl=http://2.bp.blogspot.com/-6liUFCUhnQ/T4-3KNLbGYI/AAAAAAAAADQ/guBvmE_Wm0M/s1600/Gauguin-Cat-300-100a.JPG&w=511&h=376&ei=ix8AUly7PPHY4QTCuamdCA&zoom=1&iact=rc&dur=381&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=150&tbnw=208&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:5,s:0,i:83&tx=81&ty=59

Paul Gauguin : Žltý Kristus, 1889

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?um=1&hl=sk&sa=X&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=Pw96Hb1yKznSWM:&imgrefurl=http://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/gauguin/&docid=y9ylhC_zz5-iNM&imgurl=http://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/gauguin/gauguin.christ-jaune.jpg&w=822&h=1048&ei=ix8AUly7PPHY4QTCuamdCA&zoom=1&iact=rc&dur=304&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=137&tbnw=107&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:11,s:0,i:102&tx=41&ty=63

Paul Gauguin : Manao tupapau- Duch mŕtvych strážený Gauguinom, 1892

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?um=1&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=hR2SGhsrem13QM:&imgrefurl=http://www.artunframed.com/paul_gauguin_5.htm&docid=K9CavGgXjHZUDM&imgurl=http://www.artunframed.com/images/artmis30/gauguin90.jpg&w=750&h=583&ei=TSAUK5Ms9LhBLaqsPoH&zoom=1&iact=hc&vpx=638&vpy=346&dur=928&hovh=198&hovw=255&tx=173&ty=110&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=145&tbnw=218&start=0&ndsp=16&ved=1t:429,r:7,s:0,i:90

Paul Gauguin : Les Alyscamps, 1888

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?um=1&hl=sk&sa=X&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=U2fxNY6ykLO9UM:&imgref>

[url=http://www.sell-art.net/henri-paul-gauguin/&docid=icDkO6QcfDfMM&imgurl=http://www.sell-art.net/wp-content/uploads/2011/06/Paul_Gauguin-3.jpg&w=3200&h=2243&ei=ix8AUly7PPHY4QTCuamdCA&zoom=1&iact=rc&dur=283&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=137&tbnw=188&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:8,s:0,i:93&tx=152&ty=77](http://www.sell-art.net/henri-paul-gauguin/&docid=icDkO6QcfDfMM&imgurl=http://www.sell-art.net/wp-content/uploads/2011/06/Paul_Gauguin-3.jpg&w=3200&h=2243&ei=ix8AUly7PPHY4QTCuamdCA&zoom=1&iact=rc&dur=283&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=137&tbnw=188&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:8,s:0,i:93&tx=152&ty=77)

George Seurat : Seina a ostrov Le Grande Jatte, 1888

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=SEURAT+George+Sein+Grande+jatte&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbnh=137&tbnw=188&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:8,s:0,i:93&tx=152&ty=77
http://beyondgobbledigook.wordpress.com/2009/05/12/georges-pierre-seurat-the-seine-at-le-grande-jatte-1888-oil-on-canvas-25-58-x-32-14-in-musee-royaux-des-beaux-arts-de-belgique-brussels/&docid=C_pj-xsOH4BtjM&imgurl=http://farm4.static.flickr.com/3163/2775500366_c250d5ccab.jpg&w=500&h=333&ei=7IEAUMnDNrOM4gS2zrXyBw&zoom=1&iact=hc&vpx=474&vpy=233&dur=738&hovh=183&hovw=275&tx=106&ty=106&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=135&tbnw=178&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:2,s:0,i:76

George Seurat : Nedel'né popoludnie na ostrove La Grande Jatte, 1884

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=SEURAT+George&um=1&hl=sk&sa=N&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=631&tbnh=137&tbnw=188&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:8,s:0,i:93&tx=152&ty=77
http://en.wikipedia.org/wiki/Georges_Seurat&docid=1J6rTcMzZDnZ2M&imgurl=http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/67/A_Sunday_on_La_Grande_Jatte_Georges_Seurat_1884.png/400px-A_Sunday_on_La_Grande_Jatte_Georges_Seurat_1884.png&w=400&h=269&ei=B1AAUJJEJqOg4gSZhICaCA&zoom=1&iact=rc&dur=333&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=134&tbnw=187&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:0,s:0,i:71&tx=83&ty=60

George Seurat : Les Poseuses, 1887-88

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=SEURAT+George&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbnh=137&tbnw=188&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:8,s:0,i:93&tx=152&ty=77
http://en.wikipedia.org/wiki/File:Georges_Seurat_-_Les_Poseuses.jpg&docid=Rrds41f33tSidM&imgurl=http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/19/Georges_Seurat_-_Les_Poseuses.jpg&w=1025&h=810&ei=N1EUAUJH5Ksv14QTm2YS7CA&zoom=1&iact=rc&dur=326&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=158&tbnw=201&start=0&ndsp=20&ved=1t:429,r:13,s:0,i:108&tx=134&ty=100

George Seurat : La Maria-Honfleur 1886

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=SEURAT+George+La+Maria-Honfleur+1886&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbnh=137&tbnw=188&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:8,s:0,i:93&tx=152&ty=77
http://www.fineart-china.com/htmlimg/image-80783.html&docid=arAGVTnGjZfZtM&itg=1&imgurl=http://www.fineart-china.com/upload1/file-admin/images/new24/Georges%252520Seurat-396953.jpg&w=700&h=576&ei=ZIEAUM_5ElN54QSV7cyUCA&zoom=1&iact=rc&dur=430&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=148&tbnw=180&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:6,s:0,i:87&tx=49&ty=56

George Seurat : Cirkus, 1891

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=SEURAT+George+circ&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbnh=137&tbnw=188&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:8,s:0,i:93&tx=152&ty=77
http://en.wikipedia.org/wiki/File:Georges_Seurat_019.jpg&docid=YinyTOUC3kyqKM&imgurl=http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/84/Georges_Seurat_019.jpg/383px-Georges_Seurat_019.jpg&w=383&h=480&ei=D1IAUJ_KNMj24QTbw5DyBw&zoom=1&iact=hc&vpx=944&vpy=303&dur=73&hovh=251&hovw=200&tx=90&ty=157&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=146&tbnw=122&start=0&ndsp=20&ved=1t:429,r:11,s:0,i:102

Paul Signac : Pápežský palác, Avignon, 1900

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=SIGNAC+Paul&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=2GTzQVIV-8qD-M&imgrefurl=http://en.wikipedia.org/wiki/File:Paul_Signac_Palais_des_Papes_Avignon.jpg&docid=YYr5aB9RpgggGM&imgurl=http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7d/Paul_Signac_Palais_des_Papes_Avignon.jpg&w=812&h=636&ei=RFIAUJXnELP44QTu67yvCA&zoom=1&iact=rc&dur=326&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=145&tbnw=183&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:1,s:0,i:71&tx=107&ty=95

Paul Signac : Prístav v st. Tropéz, 1899

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=SIGNAC+Paul&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=hErX_BcTzgKLpM:&imgrefurl=http://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/signac/&docid=myXoC9axrtwKQM&imgurl=http://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/signac/signac.port-st-tropez.jpg&w=598&h=476&ei=RFIAUJXnELP44QTu67yvCA&zoom=1&iact=rc&dur=358&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=145&tbnw=180&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:2,s:0,i:74&tx=83&ty=59

Paul Signac : Zelený závoj, 1904

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=SIGNAC+Paul&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=esVnrBMEFKUbyM:&imgrefurl=http://www.wikipaintings.org/en/paul-signac/la-voile-verte-1904&docid=C5NjogCbXi83hM&imgurl=http://uploads1.wikipaintings.org/images/paul-signac/la-voile-verte-1904.jpg&w=653&h=520&ei=RFIAUJXnELP44QTu67yvCA&zoom=1&iact=rc&dur=246&sig=100210615251810668917&page=3&tbnh=137&tbnw=172&start=42&ndsp=24&ved=1t:429,r:3,s:42,i:213&tx=76&ty=80

Kapitola 6

Henry Matisse : Harmónia dezertu v červenej, 1908

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=henri+matisse+The+Dessert+Harmony+in+Red&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=qnasCWII30qxUM:&imgrefurl=http://www.flickriver.com/photos/rainbowmermaid/4441556138/&docid=-Ex9AcbnAABcQM&imgurl=http://farm5.static.flickr.com/4041/4441556138_5debe62b57.jpg&w=500&h=404&ei=z6MjUNhLhI_iBjNjgYgP&zoom=1&iact=rc&dur=492&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=145&tbnw=175&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:9,s:0,i:97&tx=132&ty=80

Henry Matisse : Pani Matissová, 1905

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=MATISSE+Henry+madam+matisse&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=mLSC0pkuGTybdM:&imgrefurl=http://www.famous-painters.org/Henri-Matisse/Madame-Matisse.shtm&docid=pGNffMWJhMlbfM&imgurl=http://www.famous-painters.org/Henri-Matisse/Henri-Matisse-drawings/14.jpg&w=561&h=719&ei=J1UAUJb9B-SL4gTlx-T_Bw&zoom=1&iact=hc&vpx=296&vpy=208&dur=237&hovh=175&hovw=141&tx=77&ty=112&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=140&tbnw=116&start=0&ndsp=27&ved=1t:429,r:1,s:0,i:73

Henry Matisse : Červený interiér, 1948

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=MATISSE+Henry&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=x07oU75QE9mDIM:&imgrefurl=http://bjws.blogspot.com/2010/11/staying-indoors-with-henri-matisse-1869.html&docid=2xdOBEMY5ugx4M&imgurl=http://2.bp.blogspot.com/_CvDCiEFbNy8/TNby8AjFa3I/AAAAAAAAAb4U/WDCz00ggakw/s1600/Henri%252BMatisse%252B1869-

[1954\).%252BLarge%252BRed%252BInterior.%252B1948.jpg&w=540&h=825&ei=mIMAUPbMIuj04QSKwuG1CA&zoom=1&iact=rc&dur=385&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=151&tbnw=99&start=22&ndsp=30&ved=1t:429,r:20,s:22,i:203&tx=50&ty=55](http://www.google.sk/imgres?q=1954).%252BLarge%252BRed%252BInterior.%252B1948.jpg&w=540&h=825&ei=mIMAUPbMIuj04QSKwuG1CA&zoom=1&iact=rc&dur=385&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=151&tbnw=99&start=22&ndsp=30&ved=1t:429,r:20,s:22,i:203&tx=50&ty=55)

Henry Matisse : Alžírčanka, 1909

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=MATISSE+Henry&start=84&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=kdTzQclm3Dp9iM:&imgrefurl=http://flickrhivemind.net/Tags/fauvism,matisse/Interesting&docid=HISK6b69YqJLcM&imgurl=http://farm4.static.flickr.com/3494/3270571545_d7b34bf87c.jpg&w=396&h=500&ei=8VMAUMfBAafU4QTWY5mQCA&zoom=1&iact=rc&dur=295&sig=100210615251810668917&page=4&tbnh=162&tbnw=114&ndsp=31&ved=1t:429,r:16,s:84,i:56&tx=29&ty=82

Henry Matisse : Dáma s klobúkom, 1906

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=henri+matisse+women+with+the+hat&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=fMccKrOkei2oZM:&imgrefurl=http://www.wikipaintings.org/en/henri-matisse/woman-with-hat-1905&docid=dF_Xq8LEl233XM&imgurl=http://uploads3.wikipaintings.org/images/henri-matisse/woman-with-hat-1905.jpg&w=1381&h=1870&ei=aaQjUKTCIsb54QSZvwE&zoom=1&iact=hc&vpx=557&vpy=197&dur=72&hovh=261&hovw=193&tx=82&ty=143&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=140&tbnw=109&start=0&ndsp=27&ved=1t:429,r:3,s:0,i:80

Henry Matisse : Smútok kráľa, 1952

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=MATISSE+Henry&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=9hqYiRSjA7PjM:&imgrefurl=http://www.centrepompidou.fr/education/ressources/ens-matisse-en/ens-matisse-en.htm&docid=ACR9LesCgS8WJM&imgurl=http://www.centrepompidou.fr/education/ressources/ens-matisse-en/images/xl/TRISTEL.jpg&w=400&h=303&ei=SVUAUK6JGcfP4QTH1LiDCA&zoom=1&iact=rc&dur=648&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=136&tbnw=180&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:5,s:0,i:85&tx=78&ty=57>

Maurice Vlaminck : Restaurant at Marly-Le-Roi 1905

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=VLAMINCK+Maurice&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=tFtYSR2fLj7esM:&imgrefurl=http://www.ricci-art.com/en/Maurice-de-Vlaminck-11.htm&docid=yAmrpMiJTobkoM&imgurl=http://www.ricci-art.net/img008/54.jpg&w=552&h=403&ei=plcAUO2kHeOp4gTa3MW7CA&zoom=1&iact=rc&dur=339&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=138&tbnw=177&start=0&ndsp=20&ved=1t:429,r:1,s:0,i:74&tx=79&ty=80>

Maurice Vlaminck : Sad, 1905

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=VLAMINCK+Maurice+orchard&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=NmUgZjnBku68LM:&imgrefurl=http://www.wikipaintings.org/en/maurice-de-vlaminck/the-orchard-1905&docid=9te0QjQUoPvXeM&imgurl=http://uploads6.wikipaintings.org/images/maurice-de-vlaminck/the-orchard-1905.jpg&w=970&h=795&ei=AVkAUMfXfCrb4QS3iYnzBw&zoom=1&iact=rc&dur=410&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=127&tbnw=155&start=0&ndsp=20&ved=1t:429,r:1,s:0,i:73&tx=65&ty=83>

André Derain : L'Estaque, točitá cesta

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=DERAIN+Andr%C3%A9&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=1oRWlj-5UY_vJM:&imgrefurl=http://chawedrosin.wordpress.com/2008/06/05/andre-

[derain/&docid=LijGRD459N8hKM&imgurl=http://chawedrosin.files.wordpress.com/2008/06/derain-turning-road.jpg&w=656&h=432&ei=KlkAUKGjC4rj4QTJ5oiLCA&zoom=1&iact=hc&vpx=186&vpy=202&dur=405&hovh=164&hovw=238&tx=170&ty=64&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=142&tbnw=193&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:0,s:0,i:68](http://chawedrosin.files.wordpress.com/2008/06/derain-turning-road.jpg?w=656&h=432&ei=KlkAUKGjC4rj4QTJ5oiLCA&zoom=1&iact=hc&vpx=186&vpy=202&dur=405&hovh=164&hovw=238&tx=170&ty=64&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=142&tbnw=193&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:0,s:0,i:68)

André Derain : Maják v Collioure

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=andr%C3%A9+derain&num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=ULDl6OC494qOaM:&imgrefurl=http://philippe.gambette.free.fr/Photos/MuseeArtModerneParis.htm&docid=dEDzj7JS01mXxM&imgurl=http://philippe.gambette.free.fr/Photos/MuseeArtModerneParis/Andre%252520Derain%252520-%252520Le%252520phare%252520de%252520Collioure%252520-%2525201905.jpg&w=1000&h=813&ei=z7ooUKb1K6bR4QTltoCYCA&zoom=1&iact=hc&vpx=908&vpy=186&dur=61&hovh=202&hovw=249&tx=109&ty=100&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=145&tbnw=176&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:4,s:0,i:84>

Raul Dufy : Interiér s otvoreným oknom

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=Raoul+Dufy,+%22Interior+with+Open+Window%22.&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=i_92i41h18im3M:&imgrefurl=http://www.conservapedia.com/Painting_Schools_Part_II&docid=Gdq8xGdsysQjTM&imgurl=http://www.conservapedia.com/images/d/d8/Raoul_Dufy_Interior_with_Open_Window.jpg&w=400&h=316&ei=Or4oUNLfMOKE4gTv1YGWDQ&zoom=1&iact=rc&dur=303&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=147&tbnw=186&start=0&ndsp=17&ved=1t:429,r:0,s:0,i:69&tx=130&ty=80

Raul Dufy : Henley Regatta, 1933

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=Raoul+Dufy&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=M98hUtwhnXRS2M:&imgrefurl=http://www.wikipaintings.org/en/raoul-dufy/henley-regatta&docid=B2kaBRBd0k3efM&imgurl=http://uploads4.wikipaintings.org/images/raoul-dufy/henley-regatta.jpg&w=809&h=602&ei=rr0oUJf-G4yQ4gSO4YD4AQ&zoom=1&iact=hc&vpx=538&vpy=188&dur=4207&hovh=194&hovw=260&tx=68&ty=122&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=142&tbnw=176&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:2,s:0,i:75>

Raul Dufy : Čarodejnica elektrina, 1952

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=Raoul+Dufy,+%22La+F%C3%A9e+Electricit%C3%A9%22&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=WcP_8fjf7TkzPM:&imgrefurl=http://www.djibnet.com/photo/museum/la-fee-electricite-3730244402.html&docid=MP7GT7Cx4gOIAM&imgurl=http://farm4.static.flickr.com/3475/3730244402_e09477aba2.jpg&w=500&h=375&ei=Rb8oUMW8Hejm4QSm04HQDA&zoom=1&iact=rc&dur=413&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=146&tbnw=213&start=0&ndsp=16&ved=1t:429,r:4,s:0,i:81&tx=152&ty=71

Kapitola 7

Edvard Munch : Rozchod, 1896

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=MUNCH+Edvard&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=JLyBnceXb4sMPM:&imgrefurl=http://www.munch.museum.no/exhibitions.aspx%3Fid%3D84%26mid%3D%26lang%3Den&docid=h5RLUgCcMr3_5M&imgurl=http://www.munch.museum.no/images/M0024.jpg&w=800&h=609&ei=OloAUPLfluSE4gSsstzzBw&zoom=1&iact=rc&dur=324&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=141&tbnw=185&start=0&ndsp=23&ved=1t:429,r:20,s:0,i:130&tx=53&ty=92

Edvard Munch : Výkrik, 1893

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=MUNCH+Edvard+shout&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih

[=667&tbnid=DoNvu8FV5ZpE9M:&imgrefurl=http://anatheimp.blogspot.com/2012_03_01_archive.html&docid=OhK1LJ3rYMxzGM&imgurl=http://3.bp.blogspot.com/-gU2IZvo1IIA/T3OXHTP4NYI/AAAAAAAAAF8o/tatcQdyM9RU/s1600/1893_Edvard_Munch_The_Scream-WR400.jpg&w=400&h=600&ei=TVoAUJKzNKT64QSy6vn1Bw&zoom=1&iact=rc&dur=147&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=161&tbnw=107&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:0,s:0,i:68&tx=61&ty=79](http://667&tbnid=DoNvu8FV5ZpE9M:&imgrefurl=http://anatheimp.blogspot.com/2012_03_01_archive.html&docid=OhK1LJ3rYMxzGM&imgurl=http://3.bp.blogspot.com/-gU2IZvo1IIA/T3OXHTP4NYI/AAAAAAAAAF8o/tatcQdyM9RU/s1600/1893_Edvard_Munch_The_Scream-WR400.jpg&w=400&h=600&ei=TVoAUJKzNKT64QSy6vn1Bw&zoom=1&iact=rc&dur=147&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=161&tbnw=107&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:0,s:0,i:68&tx=61&ty=79)

Edvard Munch : Puberta , 1895

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=MUNCH+Edvard&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbnid=NVlq_ANCyBCV9M:&imgrefurl=http://www.sai.msu.su/wm/paint/auth/munch/&docid=Fogp7ztqKN_CV3M&imgurl=http://www.sai.msu.su/wm/paint/auth/munch/munch.puberty.jpg&w=777&h=1068&ei=0loAUPLfluSE4gSstzzBw&zoom=1&iact=rc&dur=352&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=152&tbnw=111&start=0&ndsp=23&ved=1t:429,r:6,s:0,i:86&tx=66&ty=65

Edvard Munch : Tanec života, 1899-1900

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=MUNCH+Edvard&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbnid=j7Qk-v5LdkQiQM:&imgrefurl=http://totallyhistory.com/edvard-munch/&docid=Bv5jol7NmtWgRM&imgurl=http://totallyhistory.com/wp-content/uploads/2011/05/Munch_Dance-Of-Life.jpg&w=700&h=473&ei=0loAUPLfluSE4gSstzzBw&zoom=1&iact=rc&dur=245&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=152&tbnw=200&start=0&ndsp=23&ved=1t:429,r:7,s:0,i:89&tx=117&ty=43

James Ensor : Kristov príchod do Bruselu, 1888

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=ENSOR+James&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbnid=405rkXbw8iYNM:&imgrefurl=http://www.all-art.org/art_20th_century/ensor1.html&docid=epaMNXhis7LscM&imgurl=http://cdn2.all-art.org/art_20th_century/expressionism/ensor/2a.jpg&w=640&h=371&ei=hFsAUOrPE-7S4QSAoeCOCA&zoom=1&iact=rc&dur=433&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=116&tbnw=200&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:2,s:0,i:74&tx=137&ty=36

James Ensor : Smrtka a masky, 1897

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=ENSOR+James&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbnid=EySzonRPuhlv0M:&imgrefurl=http://www.direkt.sk/_dejiny/die%2520brucke%2520a%2520predexpresionisti/&docid=f5a2n2A21ph-pM&imgurl=http://www.direkt.sk/_dejiny/die%2520brucke%2520a%2520predexpresionisti/James%2520Ensor%2520-%2520Smrtka%2520a%2520msky%25201897.JPG&w=1319&h=931&ei=hFsAUOrPE-7S4QSAoeCOCA&zoom=1&iact=rc&dur=329&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=145&tbnw=193&start=18&ndsp=24&ved=1t:429,r:4,s:18,i:139&tx=96&ty=125

Emil Nolde : Tanec okolo zlatého teľaťa, 1910

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=nolde+emil&num=10&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbnid=hO-O2zVOuQmHcM:&imgrefurl=http://www.wikipaintings.org/en/emil-nolde/dance-around-the-golden-calf-1910&docid=1NS6QITwDj41WM&imgurl=http://uploads5.wikipaintings.org/images/emil-nolde/dance-around-the-golden-calf-1910.jpg&w=1015&h=826&ei=81sAUO6sGoKI4gT20ty6CA&zoom=1

Emil Nolde : Adam a Eva vyhodení z raja, 1919

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=nolde+emil&start=19&num=10&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbnid=8dZGjOqekHXMsM:&imgrefurl=http://www.actingoutpolitics.com/emile-

[nolde%25E2%2580%2599-1867-%25E2%2580%2593-1956/&docid=u-4P4R_1WrTwTM&imgurl=http://www.actingoutpolitics.com/wp-content/uploads/2011/08/NoldeParadiseLost.jpg&w=600&h=403&ei=MlwAUJfqlCbk4QT6q6GFCA&zoom=1&iact=rc&dur=244&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=158&tbnw=211&ndsp=26&ved=1t:429,r:6,s:19,i:24&tx=117&ty=73](http://www.actingoutpolitics.com/wp-content/uploads/2011/08/NoldeParadiseLost.jpg&w=600&h=403&ei=MlwAUJfqlCbk4QT6q6GFCA&zoom=1&iact=rc&dur=244&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=158&tbnw=211&ndsp=26&ved=1t:429,r:6,s:19,i:24&tx=117&ty=73)

Emil Nolde : Ukrižovanie

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=nolde+emil&num=10&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=VBn0lodCL_cJOM:&imgrefurl=http://www.wikipaintings.org/en/emil-nolde/crucifixion&docid=7nT0OFdwF21bUM&imgurl=http://uploads1.wikipaintings.org/images/emil-nolde/crucifixion.jpg&w=857&h=973&ei=81sAUO6sGoKl4gT20ty6CA&zoom=1&iact=rc&dur=892&sig=100210615251810668917&sqi=2&page=1&tbnh=149&tbnw=131&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:9,s:0,i:96&tx=58&ty=67

Ernest Ludwig Kirchner : Fränzi pred vyrezávanou stoličkou

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=KIRCHNER+Ernest+Ludwig+franzi&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=Dk_axDihv6RSjM:&imgrefurl=http://expressionnismeallemmand.blogspot.com/2007/10/blog-post.html&docid=gz8jPk0EvRxRGM&imgurl=http://www.artchive.com/artchive/k/kirchner/kirchner_self.jpg&w=598&h=917&ei=8VwAUOyJCe_U4QT9uuifCA&zoom=1&iact=rc&dur=267&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=145&tbnw=103&start=0&ndsp=26&ved=1t:429,r:18,s:0,i:126&tx=52&ty=61

Ernest Ludwig Kirchner : Dve ženy na ulici v Berlíne

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=KIRCHNER+Ernest+Ludwig+street+in+Berlin&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=OWTxAljzLb5UKM:&imgrefurl=http://xycolsen.blogspot.com/2008/08/art-of-ernest-ludwig-kirchner.html&docid=KuO08bGYqxKFmM&imgurl=http://2.bp.blogspot.com/BwbD8HRBuJU/SJ9y9vsKyeI/AAAAAAAAB1Q/FCgp5JXNfzc/s400/Kirchner-Ernest-Ludwig-Two-Women-in-the-Street.jpg&w=302&h=400&ei=TF0AUJ3IO4eA4gSozOi1CA&zoom=1&iact=rc&dur=294&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=132&tbnw=100&start=0&ndsp=27&ved=1t:429,r:12,s:0,i:107&tx=48&ty=79

Ernst Barlach : Pomstiteľ, 1914

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=Bf9mvF0uFyooRM:&imgrefurl=http://www.all-art.org/art_20th_century/barlach1.html&imgurl=http://cdn2.all-art.org/art_20th_century/expressionism/barlach/18.jpg&w=512&h=409&ei=0Q5BUM7oMOjQ4QSawYDICw&zoom=1&iact=hc&vpx=183&vpy=188&dur=1327&hovh=201&hovw=251&tx=126&ty=110&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=148&tbnw=177&start=0&ndsp=23&ved=1t:429,r:0,s:0,i:72

Kapitola 8

Pablo Picasso : Avignonské slečny, 1907

http://www.google.sk/imgres?q=nolde+emil&num=10&um=1&hl=sk&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=hO-O2zVOuQmHcM:&imgrefurl=http://www.wikipaintings.org/en/emil-nolde/dance-around-the-golden-calf-1910&docid=1NS6QJTWdJ41WM&imgurl=http://uploads5.wikipaintings.org/images/emil-nolde/dance-around-the-golden-calf-1910.jpg&w=1015&h=826&ei=81sAUO6sGoKl4gT20ty6CA&zoom=1

Pablo Picasso : Autoportrét, 1907

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&sa=X&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=gkS16ReSzhPvLM:&imgrefurl=http://www.pablocicasso.org/self-portrait.jpg&docid=a8glldcNwVhZvM&imgurl=http://www.pablocicasso.org/images/paintings/self_portrait_1907.jpg&w=597&h=766&ei=fWUFUPPIMYem4gS-38HtCA&zoom=1&iact=hc&vpx=470&vpy=165&dur=1340&hovh=254&hovw=198&tx=128&ty=135&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=156&tbnw=124&start=0&ndsp=24&ved=1t:429,r:2,s:0,i:74

Pablo Picasso : Továreň v Horta de Sant Joan, 1909

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=0ijfZEUxOFFxLM:&imgrefurl=http://www.leninimports.com/pablo_picasso_gallery_factory.html&docid=hhVo2LM-anl2gM&imgurl=http://www.leninimports.com/pablo_picasso_gallery_factory_glarge.jpg&w=979&h=825&ei=4l4FUM6ABvPE4gTkmtmcCQ&zoom=1&iact=hc&vpx=186&vpy=358&dur=634&hovh=184&hovw=217&tx=115&ty=141&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=142&tbnw=161&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:12,s:0,i:106

Pablo Picasso : Priateľstvo, 1908

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=yZzna78Grtw-LM:&imgrefurl=http://www.pablo-ruiz-picasso.net/work-64.php&docid=kcPDW177e352HM&imgurl=http://www.pablo-ruiz-picasso.net/images/works/64.jpg&w=505&h=758&ei=y1wFUJWRLqz64QT7ra2hCQ&zoom=1&iact=rc&dur=347&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=139&tbnw=91&start=0&ndsp=25&ved=1t:429,r:10,s:0,i:116&tx=45&ty=100>

Dům u Černé Matky Boží, Praha- příklad kubistickej architektúry

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=MK2aRIBUJnjdXm:&imgrefurl=http://www.ngprague.cz/cz/9/sekce/dum-u-cerne-matky-bozi/&docid=9ayhSVCyJ90iiM&imgurl=http://www.ngprague.cz/gallery/4/1452-dum_u_cerne_matky_bozi.jpg&w=400&h=291&ei=RI4FUNLGDObb4QTc5M3LCQ&zoom=1&iact=hc&vpx=190&vpy=353&dur=634&hovh=191&hovw=263&tx=174&ty=89&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=144&tbnw=203&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:6,s:0,i:90

Pablo Picasso : Dievča s mandolínou, 1910

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=mG9-JO0N40DpBM:&imgrefurl=http://vivelarocknroll.wordpress.com/2011/10/24/picasso-girl/&docid=uRyx_AO7rRenTM&imgurl=http://vivelarocknroll.files.wordpress.com/2011/10/2383703552_05aa3790c4.jpg&w=333&h=500&ei=B2AFUL3qFMr-4QT1i6mgCQ&zoom=1&iact=hc&vpx=697&vpy=152&dur=123&hovh=275&hovw=183&tx=126&ty=112&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=150&tbnw=100&start=0&ndsp=26&ved=1t:429,r:4,s:0,i:80

Pablo Picasso : Husle, 1912

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=PABLO+PICASSO+violin&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=2paBECgOafcbfM:&imgrefurl=http://www.iphotoscrap.com/scrap.view.php%3Fq%3D1912%26ap%3D0%26df%3D51&docid=hEuDK54V63pzDM&imgurl=http://www.iphotoscrap.com/Image/524/1268979306-m.jpg&w=514&h=640&ei=NOsoUNHANseg4gSE_oGoBQ&zoom=1&iact=rc&dur=422&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=157&tbnw=133&start=25&ndsp=31&ved=1t:429,r:10,s:25,i:180&tx=56&ty=71

Pablo Picasso : Traja muzikanti, 1921

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=KuaK0Apdpd8OtM:&imgrefurl=http://www.artquotes.net/masters/picasso/pablo_musicians1921.htm&docid=N05WO2s4eWVyKM&imgurl=http://www.artquotes.net/masters/picasso/picasso_3musicians1921.jpg&w=639&h=600&ei=j2AFUK2GCK7T4QTW6fySCQ&zoom=1&iact=rc&dur=726&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=146&tbnw=144&start=0&ndsp=20&ved=1t:429,r:2,s:0,i:74&tx=62&ty=85

Pablo Picasso : Gitara, 1914 (kov a drôt)

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=PABLO+PICASSO+guitar&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=96U2KPJQmA2q0M:&imgrefurl=http://www.moma.org/collection/object.php%3Fobject_id%3D80934&docid=bQQQR32nX57efM&imgurl=http://www.moma.org/collection_images/resized/917/w500h420/CRI_194917.jpg&w=315&h=420&ei=2PooUMmWA6n24QTvqICICA&zoom=1&iact=rc&dur=528&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=142&tbnw=82&start=0&ndsp=25&ved=1t:429,r:1,s:0,i:74&tx=67&ty=56

Pablo Picasso : Guernica, 1937

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=HPZafm863kX29M:&imgrefurl=http://abstractart.20m.com/Pablo_Picasso.html&docid=LMv2YHYLrtUDdM&imgurl=http://abstractart.20m.com/guernica.jpg&w=1040&h=454&ei=12AFUNLFGurQ4QSTllyoCQ&zoom=1&iact=rc&dur=304&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=76&tbnw=175&start=0&ndsp=25&ved=1t:429,r:24,s:0,i:156&tx=137&ty=32

George Braque : Zátíšie „deň“, 192

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=GNI92pmUkrUvKM:&imgrefurl=http://www.nga.gov/feature/artnation/fauve/forward_4.shtm&docid=nD-KpMgiqI915M&imgurl=http://www.nga.gov/feature/artnation/fauve/images/braque/braque_still_life_380x297.jpg&w=380&h=297&ei=2MFUPrvFPPT4QSzwLjnCA&zoom=1&iact=hc&vpx=792&vpy=79&dur=462&hovh=147&hovw=181&tx=144&ty=80&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=147&tbnw=181&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:3,s:0,i:77

George Braque : Zátíšie s hudobným prechodom, 1937

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=ygoXCkChgEavM:&imgrefurl=http://www.wikipaintings.org/en/georges-braque/still-life-with-music-scroll&docid=5FiXxPU-7Elr6M&imgurl=http://uploads4.wikipaintings.org/images/georges-braque/still-life-with-music-scroll.jpg&w=750&h=573&ei=2MFUPrvFPPT4QSzwLjnCA&zoom=1&iact=rc&dur=466&sig=100210615251810668917&page=4&tbnh=150&tbnw=197&start=70&ndsp=24&ved=1t:429,r:3,s:70,i:302&tx=33&ty=90>

George Braque : Portugalčanka, 1911

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=836WgdgXA9a_PM:&imgrefurl=http://smarthistory.khanacademy.org/braque-the-portuguese.html&docid=xWI9awOgaAOSqM&imgurl=http://smarthistory.khanacademy.org/assets/images/images/Braque-Portuguese.jpg&w=300&h=439&ei=u2EFULmgMbPb4QS-r_GVCQ&zoom=1

George Braque : Ovocná misa, 1913

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=cjOrjKkJ0f6gSM:&imgrefurl=http://www.wikipaintings.org/en/georges-braque/fruit-dish->

1913&docid=IFCy4sA6t1bk3M&imgurl=http://uploads0.wikipaintings.org/images/georges-braque/fruit-dish-1913.jpg&w=797&h=1087&ei=u2EFULmgMbPb4QS-r GVCQ&zoom=1

Juan Gris : Zátíšie kniha, fajka a okuliare, 1915

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?start=139&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=2kRI2Ui3cqCpiM:&imgrefurl=http://www.artfinder.com/work/still-life-before-an-open-window-place-ravignan-juan-gris/in/artist.juan-gris/&docid=HbfQGi8XRBanrM&itg=1&imgurl=http://media.artfinder.com/works/r/bal/2/6/9/387962_full_1024x813.jpg&w=1024&h=813&ei=s2UFUKXSJcr-4QT1i6mgCQ&zoom=1&iact=rc&dur=262&sig=100210615251810668917&page=6&tbnh=151&tbnw=190&ndsp=30&ved=1t:429,r:1,s:139,i:193&tx=154&ty=85

Juan Gris : Gitara na stole, 1915

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?start=91&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=qAQOKOU9HVpfSM:&imgrefurl=http://www.artchive.com/artchive/g/gris/guitable.jpg.html&docid=YBi-qVZBNfy8DM&imgurl=http://www.artchive.com/artchive/g/gris/guitable.jpg&w=1035&h=824&ei=yWYFUIvYKNCM4gSSyeGHCQ&zoom=1&iact=hc&vpx=1073&vpy=184&dur=1210&hovh=200&hovw=252&tx=192&ty=98&sig=100210615251810668917&page=4&tbnh=148&tbnw=190&ndsp=34&ved=1t:429,r:33,s:91,i:108>

Juan Gris : Gitara a klarinet, 1920

Zdroj

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=kmrJ9K-gmJ3QM:&imgrefurl=http://www.paintingmania.com/guitar-clarinet-114_7193.html&docid=EShm1LHoe W84M&imgurl=http://www.paintingmania.com/arts/juan-gris/large/guitar-clarinet-114_7193.jpg&w=1138&h=953&ei=MWgFUIWnWKab54QSdjb2LCQ&zoom=1&iact=hc&vpx=923&vpy=324&dur=1192&hovh=205&hovw=245&tx=107&ty=119&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=147&tbnw=170&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:10,s:0,i:99

Juan Gris : Sifón a ovocná misa, 1920

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?start=157&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=HdhCl6FXhHx7ZM:&imgrefurl=http://www.terminartors.com/artworkprofile/Gris_Juan-Siphon_and_Fruit_Dish&docid=udbf0Lh7UlyP8M&imgurl=http://www.terminartors.com/files/artworks/1/9/3/19303/Gris_Juan-Siphon_and_Fruit_Dish.jpg&w=800&h=637&ei=i2cFUIWSKcr-4QT1i6mgCQ&zoom=1&iact=rc&dur=487&sig=100210615251810668917&page=6&tbnh=142&tbnw=194&ndsp=31&ved=1t:429,r:13,s:157,i:254&tx=83&ty=70

Kapitola 9

Giacomo Balla : Dievča bežiac na balkóne, 1912

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=ZnRyCZPsLEmq2M:&imgrefurl=http://www.fineart-china.com/allwork/wxyz/Young%2520Girl%2520Running%2520on%2520a%2520Balcony.htm&docid=QzspB_97NnyIO M&imgurl=http://www.fineart-china.com/admin/images/Balla%2520Giacomo1.jpg&w=614&h=636&ei=NHMFUPfAFOyO4gTD472SCQ&zoom=1&iact=rc&dur=549&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=132&tbnw=127&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:3,s:0,i:79&tx=75&ty=77

Giacomo Balla : Zrýchľujúci automobil 1912

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=6QJiOqb8rkWDYM:&imgrefurl=http://www.moma.org/collection/browse_results.php%3Fcriteria%3DO%253AAD%253AE%253A311%26page_number%3D3%26template_id%3D1%26sort_order%3D1&docid=H89ySwiZZPwA4M&imgurl=http://www.moma.org/collection_images/resized/182/w500h420/CRI_151182.jpg&w=500&h=405&ei=4HEFUNDEPIbZ4QSI-JHJCQ&zoom=1&iact=hc&vpx=743&vpy=53&dur=678&hovh=202&hovw=250&tx=120&ty=111&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=148&tbnw=170&start=0&ndsp=16&ved=1t:429,r:3,s:0,i:77

Giacomo Balla : Rýchlosť automobilu 1913

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=ljoFEjsULSAwHM:&imgrefurl=http://shifti.nglines09.blogspot.com/2009/10/speeding-automobile-giacomo-balla.html&docid=fGcNpVAbA50p2M&imgurl=http://2.bp.blogspot.com/_XX6pDjkinR4/SuorYsNvTel/AAAAAAAAAAM/124YPWtKjFo/s320/Speeding%252BAutomobile.jpg&w=320&h=225&ei=4HEFUNDEPIbZ4QSI-JHJCQ&zoom=1&iact=rc&dur=390&sig=100210615251810668917&page=4&tbnh=140&tbnw=180&start=62&ndsp=24&ved=1t:429,r:18,s:62,i:326&tx=133&ty=37

Giacomo Balla : Rýchlosť motocykla 1913

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&sa=X&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=k105U3xygndVCM:&imgrefurl=http://whatsaftermodern.tumblr.com/post/17395833262&docid=193RxXvBx8O7GM&imgurl=http://25.media.tumblr.com/tumblr_lz53xeR03l1qh2fi01_500.jpg&w=500&h=362&ei=b3IFUObTKOne4QT4-vSDCQ&zoom=1&iact=hc&vpx=871&vpy=198&dur=555&hovh=188&hovw=261&tx=89&ty=68&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=142&tbnw=211&start=0&ndsp=16&ved=1t:429,r:3,s:0,i:77

Giacomo Balla : Abstraktná rýchlosť, 1913

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=58VcH8CgtTzPRM:&imgrefurl=http://s783.photobucket.com/albums/yy113/marcelabea/%3Falbumview%3Dslideshow&docid=vAj6SuO4kQE1-M&imgurl=http://i783.photobucket.com/albums/yy113/marcelabea/VelocidadAbstracta.jpg&w=456&h=328&ei=x3IFUPHiKqOn4gSg-JGbCQ&zoom=1&iact=rc&dur=345&sig=100210615251810668917&page=4&tbnh=141&tbnw=196&start=63&ndsp=25&ved=1t:429,r:8,s:63,i:297&tx=155&ty=77>

Carlo Carrá : Červený jazdec na koni, 1913

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=bpFTtnhNsQv1YM:&imgrefurl=http://guit-y-novin.blogspot.com/2011/08/chapter-44-italian-futurist-visual.html&docid=dIVtCCerG8gk7M&imgurl=http://4.bp.blogspot.com/_BagFN55G-90/Tj9rktigtkt/AAAAAAACX4/0dxLyQ-anL4/s1600/futurism-carlo-carra.jpg&w=450&h=320&ei=wXQFUNfuEdPS4QSD1KmVCQ&zoom=1&iact=hc&vpx=491&vpy=190&dur=263&hovh=189&hovw=266&tx=174&ty=111&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=141&tbnw=186&start=0&ndsp=21&ved=1t:429,r:2,s:0,i:74

Carlo Carrá : Tvar hlučného motocykla, 1913

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?start=124&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=x9VT2mQnMULAaM:&imgrefurl=http://www.simondickinson.com/artFairs/pavilion-of-art-and-design/works/&docid=YhHbDYdrnZmi7M&imgurl=http://prod-images.exhibite.com/www_simondickinson_com/MH_Balla1.jpg&w=720&h=521&ei=aXMFUOraOYXP4QSf4cD1CA&zoom=1&iact=rc&dur=371&sig=100210615251810668917&page=6&tbnh=134&tbnw=176&ndsp=26&ved=1t:429,r:20,s:124,i:152&tx=64&ty=81

Carlo Carrá : Plastická konštrukcia hluku a rýchlosti, 1915

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?start=150&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=WcGPYonUYjc8QM:&imgrefurl=http://artlover.me/en/art/giacomo-balla/sculptural-construction-of-noise-and-speed&docid=nGmLEYI0UkTNSM&imgurl=http://static.artlover.me/images/art3/giacomo-balla-sculptural-construction-of-noise-and-speed.jpg&w=402&h=349&ei=h3MFUNeoApHV4QTrnITuCA&zoom=1&iact=rc&dur=476&sig=100210615251810668917&page=7&tbnh=144&tbnw=166&ndsp=26&ved=1t:429,r:15,s:150,i:219&tx=77&ty=61>

Carlo Carrá : Pohreb anarchistu Galliho

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=ga_B2mqhA6QocM:&imgrefurl=http://www.cmumuseum.org/index.php%3Fpage%3Deducation%26action%3Dart-dictionary%26id%3D633&docid=SePceyCKRUDxUM&imgurl=http://www.cmumuseum.org/uploads/Carlo%252520Carra1-1.jpg&w=300&h=231&ei=jnQFULu4DtP44QTw6JyaCQ&zoom=1&iact=rc&dur=297&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=154&tbnw=200&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:7,s:0,i:90&tx=72&ty=66

Umberto Boccioni : Ulica vošla do domu, 1911

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=7L91cC9CpTISvM:&imgrefurl=http://www.artinthepicture.com/paintings/Umberto_Boccioni/Street-Noises-Invade-the-House/&docid=BE7-lkM3c5_LxM&imgurl=http://www.artinthepicture.com/artists/Umberto_Boccioni/street.jpeg&w=622&h=650&ei=P3QFuo_bKurQ4QSTllyoCQ&zoom=1&iact=hc&vpx=291&vpy=168&dur=465&hovh=230&hovw=220&tx=163&ty=138&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=147&tbnw=155&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:1,s:0,i:71

Umberto Boccioni : Jedinečná forma kontinuity vo vesmíre, 1913 (Bronz)

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=qj82WjiO4nhHkM:&imgrefurl=http://www.swotti.com/people/umberto-boccioni_17236/worst.htm&docid=xFsQZ7zY9Aed4M&imgurl=http://www.swotti.com/tmp/swotti/cacheDW1IZXJ0BYBIB2NJA9UAQ%253D%253DUGVVCGLLVB3BSZQ%253D%253D/imgUmberto%252520Boccioni4.jpg&w=358&h=450&ei=x3MFUKHzHur74QTXvfWNCQ&zoom=1&iact=hc&vpx=182&vpy=304&dur=41&hovh=252&hovw=200&tx=71&ty=280&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=157&tbnw=124&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:12,s:0,i:106

Luigi Rusollo : Dynamizmus automobilu, 1912-1913

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=s8Mtln68udVYiM:&imgrefurl=http://pavlopoulos.wordpress.com/articles/luigi-rusollo-dynamism-of-a-car-1912-1913/&docid=BZ22jK5rMuYunM&imgurl=http://pavlopoulos.files.wordpress.com/2011/02/luigi-rusollo-dynamism-of-a-car.jpg&w=1439&h=1080&ei=XXUFUI6lC8KF4gTlnqjMCQ&zoom=1&iact=hc&vpx=367&vpy=242&dur=27&hovh=194&hovw=259&tx=114&ty=91&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=127&tbnw=176&start=0&ndsp=20&ved=1t:429,r:1,s:0,i:74>

Kapitola 10

Marcel Duchamp : Fontána, 1917

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=5ODf6qxBFqWA7M:&imgrefurl=http://www.invisiblebooks.com/Duchamp.htm&docid=YYoS9VYi5_rDpM&imgurl=http://www.invisiblebooks.com/fo

untain.jpg&w=1074&h=1269&ei=NqYFUlzM6n64QSax5HJCQ&zoom=1&iact=rc&dur=273&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=155&tbnw=130&start=0&ndsp=25&ved=1t:429,r:2,s:0,i:77&tx=83&ty=105

M. Ray : Dar, 1921

Zdroj: http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=2pgfp1Pzf-ToAM:&imgrefurl=http://hiimcj.tumblr.com/post/19502210684&docid=fILGwq7SxuzTfM&imgurl=http://25.media.tumblr.com/tumblr_m0zztdTyeW1r7dnjmo1_400.jpg&w=293&h=394&ei=7KgFUOaPlaWg4gSYtfyeCQ&zoom=1&iact=rc&dur=249&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=141&tbnw=105&start=0&ndsp=27&ved=1t:429,r:0,s:0,i:70&tx=19&ty=86

Marcel Duchamp : Akt zostupujúci zo schodov, 1912

Zdroj: http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=j0RA-J0DCrIzBM:&imgrefurl=http://patternsthatconnect.wordpress.com/tag/architecture/&docid=vC5H9golabSZSM&imgurl=http://rosswolfe.files.wordpress.com/2011/08/duchamp_nude.jpg%253Fw%253D700&w=700&h=1154&ei=TakFUOOOFa6N4gSkrLzIBg&zoom=1&iact=rc&dur=296&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=154&tbnw=96&start=24&ndsp=31&ved=1t:429,r:22,s:24,i:213&tx=52&ty=90

Marcel Duchamp : Mona Lisa L.H.O.O.Q, 1919

Zdroj: http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=i3w_LHQrFTvUQM:&imgrefurl=http://www.all-art.org/artists-a-appropriation_art.html&docid=0MS7ETzvegQsPM&imgurl=http://cdn2.all-art.org/art_20th_century/cubism/duchamp/119.jpg&w=423&h=700&ei=pakFUP6GLcWA4gSY-8GoCQ&zoom=1&iact=rc&dur=397&sig=100210615251810668917&page=3&tbnh=155&tbnw=110&start=60&ndsp=31&ved=1t:429,r:9,s:60,i:286&tx=51&ty=85

Marcel Duchamp : Koleso od bicykla, 1913

Zdroj: http://www.google.sk/imgres?num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=uAv1mwIR5NehFM:&imgrefurl=http://www.askart.com/AskART/D/marcel_duchamp/marcel_duchamp.aspx%3FID%3D60997&docid=4Ov4299R2D4eXM&imgurl=http://www.askart.com/AskART/photos/PHL5132002/6.jpg&w=283&h=425&ei=NqYFUlzM6n64QSax5HJCQ&zoom=1&iact=hc&vpx=716&vpy=162&dur=214&hovh=155&hovw=84&tx=89&ty=143&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=155&tbnw=84&start=0&ndsp=25&ved=1t:429,r:4,s:0,i:83

Marcel Duchamp : Sušič fliaš, 1913

Zdroj: http://www.google.sk/imgres?num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=aPhj0D5gMGYELM:&imgrefurl=http://www.toutfait.com/imageoftheday.php%3F%26pageNo%3D27&docid=FH5x1fDqV2DDIM&imgurl=http://www.toutfait.com/images/GalleryImage/Big_Gallery_Image_153.jpg&w=441&h=600&ei=NqYFUlzM6n64QSax5HJCQ&zoom=1&iact=rc&dur=531&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=155&tbnw=113&start=0&ndsp=25&ved=1t:429,r:3,s:0,i:80&tx=34&ty=102

Man Ray : Rayogram s ozubeným kolieskom

Zdroj: <http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=DYAgXKt-zY5KLM:&imgrefurl=http://www.lucidistorte.it/blog/fotografia/man-ray/&docid=olzCqsaxmagM&imgurl=http://www.lucidistorte.it/blog/wp-content/uploads/2011/03/photo-man-ray-rayograph-with-sprockets.jpg&w=400&h=490&ei=I60FUKKsBrOO4gTHv5mqCQ&zoom=1&iact=rc&dur=192&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=140&tbnw=116&start=0&ndsp=27&ved=1t:429,r:8,s:0,i:94&tx=112&ty=73>

Man Ray : Rayogram I., 1926

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=JeTlpo_mPY1zKM:&imgrefurl=http://mcgeheephoto.blogspot.com/2008/08/photograms.html&docid=VYlyNraYsGYgQM&imgurl=http://4.bp.blogspot.com/_BvIF2NCZBqs/SK24jRXbV9I/AAAAAAAAAnA/4LIK24CI98Y/s400/Rayograph,%252B1926%252B-%252BMan%252B-Ray.jpg&w=317&h=400&ei=6qwFULuSHMb24QTw-9CRCQ&zoom=1&iact=hc&vpx=679&vpy=291&dur=452&hovh=250&hovw=198&tx=78&ty=188&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=131&tbnw=102&start=0&ndsp=27&ved=1t:429,r:13,s:0,i:110

Man Ray : Observatórium čas, 1934

Observatórium Čas, 1934

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?um=1&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=SvqUE8D5LtExwM:&imgrefurl=http://foxesinbreeches.tumblr.com/post/26272661609&docid=3jS_Z3ahTmRYIM&imgurl=http://25.media.tumblr.com/tumblr_m6gs6l6sxn1qa95wro1_1280.jpg&w=700&h=551&ei=IVOpUN-XMYSk4AT5hYDQCA&zoom=1&iact=hc&vpx=566&vpy=246&dur=257&hovh=199&hovw=253&tx=150&ty=125&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=158&tbnw=212&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:14,s:0,i:113

Hans Arp : Dosky s vajíčkami

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=0nH_8_AJmyRHRM:&imgrefurl=http://www.lessing-photo.com/search.asp%3Fa%3D1%26kc%3D202020202C9C%26kw%3DEGG%26p%3D2%26ipp%3D6&docid=EwXSUBRbgmlWZM&imgurl=http://www.lessing-photo.com/p2/401202/40120204.jpg&w=330&h=244&ei=dasFUOe4Cqeo4gSAro3KCQ&zoom=1&iact=rc&dur=317&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=148&tbnw=192&start=0&ndsp=21&ved=1t:429,r:2,s:0,i:74&tx=91&ty=62

Hans Arp : Plastrón a vidlička, 1922

Zdroj: <http://le-boc-lounge.blogspot.sk/2009/11/hansjean-arp.html>

Hans Arp : Enakove slzy, 1917

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=ZEBZli7uJvA0yM:&imgrefurl=http://lunaspace.wordpress.com/2008/11/25/bookarts-jean-hans-arp/&docid=LbJy36mTLfLaDM&imgurl=http://lunaspace.files.wordpress.com/2008/11/tears111.jpg&w=784&h=1068&ei=1aoFUKOVmPLU4QTGuNiCCQ&zoom=1&iact=rc&dur=774&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=145&tbnw=107&start=0&ndsp=24&ved=1t:429,r:12,s:0,i:105&tx=54&ty=96>

Hans Arp : Bez názvu (Les), 1916-17

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=Cc1fIAa0fXgsIM:&imgrefurl=http://lunaspace.wordpress.com/2008/11/25/bookarts-jean-hans-arp/&docid=LbJy36mTLfLaDM&imgurl=http://lunaspace.files.wordpress.com/2008/11/imagen-219.jpg&w=368&h=500&ei=B6sFUN6RA6eo4gSAro3KCQ&zoom=1&iact=rc&dur=751&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=156&tbnw=145&start=0&ndsp=24&ved=1t:429,r:2,s:0,i:74&tx=95&ty=78>

Kurt Schwitters : Undbild

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=Wqs8gCwnjObH6M:&imgrefurl=http://www.abstract-art-framed.com/dadaism.html&docid=ijzfM43HIsv_AM&imgurl=http://www.abstract-art-

framed.com/image-files/kurt-schwitters-undbild-dadaism.jpg&w=310&h=400&ei=rq8FUMWwMoXf4QTqw5TGCQ&zoom=1&iact=rc&dur=240&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=153&tbnw=124&start=0&ndsp=24&ved=1t:429,r:6,s:0,i:86&tx=36&ty=73

Kurt Schwitters : Merz Hitler Gang, 1944

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=cNxEdLv0DrmA5M:&imgrefurl=http://www.schwitters-stiftung.de/ks-collagen.html&docid=AW-epCNw9MlJcM&imgurl=http://www.schwitters-stiftung.de/pix/collagen/gr/06831023.jpg&w=370&h=516&ei=vbAFUNDKF6vP4QTm4KDxCA&zoom=1&iact=hc&vpx=543&vpy=158&dur=684&hovh=265&hovw=190&tx=99&ty=131&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=153&tbnw=109&start=0&ndsp=25&ved=1t:429,r:3,s:0,i:77>

Kurt Schwitters : Merzbau, 1923-1937

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?um=1&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=aTt1NCRq7hzXeM:&imgrefurl=http://www.strabrecht.nl/sectie/ckv/09/Dada/CKV-f0025.htm&docid=8m3fLBzLoDiQsM&imgurl=http://www.strabrecht.nl/sectie/ckv/09/Dada/07.05_Schwitters_Kurt_Kathedrale_des_erotischen_Elends_1923_Merzbau_Hannover.jpg&w=1364&h=1018&ei=ZW0pUI6zEqnT4QTKq4DYBw&zoom=1&iact=hc&vpx=905&vpy=362&dur=590&hovh=194&hovw=260&tx=133&ty=122&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=136&tbnw=183&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:20,s:0,i:133

Kapitola 11

Max Ernst : Elephant Celebes, 1921

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=hfb1_oWdq-9feM:&imgrefurl=http://artistamongpoets2.blogspot.com/&docid=KFTIHhTTZDKRqM&imgurl=http://3.bp.blogspot.com/_onv0BPCsg4w/TRXuGMSzj8I/AAAAAAAAAV4/61oPW7nS2oE/S760/The_Elephant_Celebes.jpg&w=300&h=344&ei=eHcGUKvwl8Lg4QTOoJn7CA&zoom=1&iact=rc&dur=303&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=150&tbnw=128&start=24&ndsp=30&ved=1t:429,r:26,s:24,i:229&tx=83&ty=84

Giorgio Chirico : Znepokojivé múzy, 1916 (originál, replikovaný v 1947)

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=KEm6E3WxdowQbM:&imgrefurl=http://en.wikipedia.org/wiki/Giorgio_de_Chirico&docid=kjzg-nw2i2qEmM&imgurl=http://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/thumb/d/df/The_Disquieting_Muses.jpg/220px-The_Disquieting_Muses.jpg&w=220&h=323&ei=JXUGUJ3gBlql4gTImoGVCQ&zoom=1&iact=rc&dur=461&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=152&tbnw=104&start=0&ndsp=21&ved=1t:429,r:0,s:0,i:71&tx=56&ty=37

Max Ernst : Oidipus Rex, 1922

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=5wATNRj2g_xuPM:&imgrefurl=http://arttattler.com/archivelookingintotheinvisible.html&docid=s4FKPd5zD4cpSM&imgurl=http://arttattler.com/Images/Europe/Italy/Florence/Palazzo%252520Strozzi/Invisible/6-Max-Ernst-Oedipus-rex.jpg&w=600&h=547&ei=cHgGUKXDEaX24QTiqJSDCQ&zoom=1&iact=hc&vpx=335&vpy=217&dur=606&hovh=214&hovw=235&tx=154&ty=87&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=133&tbnw=149&start=0&ndsp=21&ved=1t:429,r:1,s:0,i:73

Max Ernst : Oko ticha, 1943

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=r_P7Ekzf2JvBpM:&imgrefurl=http://www.wikipaintings.org/en/max-ernst/the-eye-of-silence-1943&docid=f3ygqpyIWPkapM&imgurl=http://uploads3.wikipaintings.org/images/max-ernst/the-eye-of-silence-

[1943.jpg&w=1059&h=808&ei=AnoGUiVZJ8Sg4gS_zdX6CA&zoom=1&iact=hc&vpx=191&vpy=196&dur=439&hovh=175&hovw=227&tx=103&ty=90&sig=100210615251810668917&sqi=2&page=1&tbnh=144&tbnw=182&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:0,s:0,i:68](http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=y0mTZEg7ICczsM:&imgrefurl=http://www.galleryofsurrealism.com/RMMA-1979AB.htm&docid=Mztblk17qxePwM&imgurl=http://www.galleryofsurrealism.com/images%25255CmRMMA-1979AB.jpg&w=500&h=631&ei=f3oGUOKwDrL64QSxofnxC&zoom=1&iact=hc&vpx=316&vpy=174&dur=323&hovh=155&hovw=118&tx=109&ty=108&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=155&tbnw=118&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:0,s:0,i:68)

René Magritte : Nádherný svet, 1962

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=y0mTZEg7ICczsM:&imgrefurl=http://www.galleryofsurrealism.com/RMMA-1979AB.htm&docid=Mztblk17qxePwM&imgurl=http://www.galleryofsurrealism.com/images%25255CmRMMA-1979AB.jpg&w=500&h=631&ei=f3oGUOKwDrL64QSxofnxC&zoom=1&iact=hc&vpx=316&vpy=174&dur=323&hovh=155&hovw=118&tx=109&ty=108&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=155&tbnw=118&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:1,s:0,i:71>

René Magritte : Filozofia v Budoári

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=RODLWk26OcX6xM:&imgrefurl=http://billyjane.tumblr.com/post/492029884&docid=CDT34pUO66OAeM&imgurl=http://25.media.tumblr.com/tumblr_l09vw8Vdzx1qztk1wo1_500.jpg&w=500&h=638&ei=3XoGUJPABaf4QTC7_CjCQ&zoom=1&iact=hc&vpx=579&vpy=167&dur=222&hovh=254&hovw=199&tx=86&ty=155&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=159&tbnw=125&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:3,s:0,i:77

Joan Miró : Záhrada, 1925

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=JYQhlpUbrNE82M:&imgrefurl=http://joanmiro.com/joan-miro-gallery/&docid=RIGytoygQzY6cM&imgurl=http://joanmiro.com/wp-content/uploads/2010/07/juan_miro.jpg&w=199&h=253&ei=cIAGUImGbL64QSxofnxC&zoom=1&iact=rc&dur=316&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=153&tbnw=121&start=0&ndsp=23&ved=1t:429,r:12,s:0,i:105&tx=65&ty=79

Joan Miró : Žena a vták za svitu luny, 1949

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=ZRbmMoUKaB9vMM:&imgrefurl=http://www.artexpertswebsite.com/pages/artists/miro.php&docid=PrnZSOH4Y7JkuM&imgurl=http://www.artexpertswebsite.com/pages/artists/artists_l-z/miro/Miro_WomanAndBirdInTheMoonlight.jpg&w=411&h=512&ei=LYEGUIm4JMmm4gTWxymCQ&zoom=1&iact=rc&dur=324&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=141&tbnw=115&start=0&ndsp=23&ved=1t:429,r:2,s:0,i:76&tx=43&ty=51

Salvador Dalí : Mladá panna autosodomizovaná vlastnou cudnosťou, 1954

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=7RyHkKgsTimNiM:&imgrefurl=http://artlover.me/en/artists/salvador-dali%3Fpage%3D11&docid=gy7e0nrw7snlxM&imgurl=http://static.artlover.me/300/images/art2/salvador-dali-young-virgin-auto-sodomized-by-the-horns-of-herown-chastity.jpg&w=300&h=414&ei=eH8GULWylc6M4gTbsojHCQ&zoom=1&iact=rc&dur=390&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=142&tbnw=110&start=0&ndsp=25&ved=1t:429,r:8,s:0,i:93&tx=17&ty=55>

Salvador Dalí : Horiaca žirafa, 1936-37

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=NjrQBIBh3Nu7hM:&imgrefurl=http://en.wikipedia.org/wiki/The_Burning_Giraffe&docid=s4gHjclSPpxLFM&imgurl=http://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/thumb/e/e6/The_Burning_Giraffe.jpg/300px-

[The Burning Giraffe.jpg&w=300&h=409&ei=2XsGUNW6E8aA4gSwpKXxCA&zoom=1&iact=hc&vpx=303&vpy=158&dur=696&hovh=262&hovw=192&tx=107&ty=176&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=150&tbnw=107&start=0&ndsp=23&ved=1t:429,r:1,s:0,i:71](http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=300&bih=409&ei=2XsGUNW6E8aA4gSwpKXxCA&zoom=1&iact=hc&vpx=303&vpy=158&dur=696&hovh=262&hovw=192&tx=107&ty=176&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=150&tbnw=107&start=0&ndsp=23&ved=1t:429,r:1,s:0,i:71)

Salvador Dalí : Výstraha pred občianskou vojnou, 1936

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=MF7Y4Ws458RIQM:&imgrefurl=http://www.allartclassic.com/pictures_zoom.php%3Fp_number%3D32%26p%3D%26number%3DDAS030&docid=6o0eyoHl1M agZM&imgurl=http://www.allartclassic.com/img/Salvador_Dali_DAS030.jpg&w=700&h=700&ei=m30GULzDEqjV4QT-87yaCQ&zoom=1&iact=rc&dur=462&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=154&tbnw=156&start=0&ndsp=21&ved=1t:429,r:12,s:0,i:105&tx=90&ty=83

Salvador Dalí : Geopolitické dieťa pozorujúce zrod nového človeka, 1943

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=8Rf5nUZ2SMNGM:&imgrefurl=http://salvadoralipaintings.blogspot.com/2008/09/geopoliticus-child-watching-birth-of.html&docid=otNJ4Y3S4POHEM&imgurl=http://1.bp.blogspot.com/_t9IZFbFFcY/SMFFRo_fOnI/AAAAAAAAABc/IzLCsbFkoLE/s400/08.jpg&w=400&h=352&ei=bH4GUNPbjfH54QSn8HICQ&zoom=1&iact=rc&dur=327&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=135&tbnw=159&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:1,s:0,i:74&tx=81&ty=12

Kapitola 12

František Kupka : Amorfa- dvojfarebná fúga, 1912

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=pkE0fvUpFlpwTM:&imgrefurl=http://www.galerieart.cz/avantgarda_II_3.htm&docid=rHS9OzgDKC8AYM&imgurl=http://www.galerieart.cz/kupka_composition_1958.jpg&w=465&h=432&ei=M4YGUKarBrHc4QTuuczncA&zoom=1&iact=rc&dur=348&sig=100210615251810668917&sqi=2&page=1&tbnh=151&tbnw=165&start=0&ndsp=21&ved=1t:429,r:9,s:0,i:96&tx=49&ty=114

Robert Delaunay : Rytmus I., 1912

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=anlspNjWsShuIM:&imgrefurl=http://www.wikipaintings.org/en/robert-delaunay/rhythm-1&docid=KXMqnKbzM92XwM&imgurl=http://uploads3.wikipaintings.org/images/robert-delaunay/rhythm-1.jpg&w=1600&h=1569&ei=eYcGUMqOL5LN4QSV-dHGCQ&zoom=1&iact=rc&dur=319&sig=100210615251810668917&sqi=2&page=1&tbnh=148&tbnw=151&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:15,s:0,i:115&tx=67&ty=110>

František Kupka : Žlté formy (Notre Dame), 1911

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?start=21&num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=vJD84A_vWwoZIM:&imgrefurl=http://www.thecityreview.com/fauvra.html&docid=fyidKOoRpkavVM&imgurl=http://www.thecityreview.com/fauv8.gif&w=288&h=360&ei=U4cGUM7KE6aB4gSWkdWsCQ&zoom=1&iact=rc&dur=309&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=155&tbnw=122&ndsp=29&ved=1t:429,r:21,s:21,i:72&tx=75&ty=96

František Kupka : Katedrála, 1912-1913

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?start=21&num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=Aj3UqhDMTu2JtM:&imgrefurl=http://en.wikipedia.org/wiki/File:Franti%25C5%25A1ek_Kupka_-_Katedr%25C3%25A1a_-

[Google Art Project.jpg&docid=fzjUdN3x1gehuM&imgurl=http://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/thumb/f/f3/Franti%2525C5%2525A1ek_Kupka_-_Katedr%2525C3%2525A1la_-_Google_Art_Project.jpg/497px-Franti%2525C5%2525A1ek_Kupka_-_Katedr%2525C3%2525A1la_-_Google_Art_Project.jpg&w=497&h=599&ei=OlcGUJfQIani4QS31JyICQ&zoom=1&iact=rc&dur=254&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=144&tbnw=119&ndsp=29&ved=1t:429,r:8,s:21,i:31&tx=52&ty=80](http://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/thumb/f/f3/Franti%2525C5%2525A1ek_Kupka_-_Katedr%2525C3%2525A1la_-_Google_Art_Project.jpg/497px-Franti%2525C5%2525A1ek_Kupka_-_Katedr%2525C3%2525A1la_-_Google_Art_Project.jpg&w=497&h=599&ei=OlcGUJfQIani4QS31JyICQ&zoom=1&iact=rc&dur=254&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=144&tbnw=119&ndsp=29&ved=1t:429,r:8,s:21,i:31&tx=52&ty=80)

Vasilij Kandinskij : Bitka, 1910-11

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=Vasilij+Kandinskij&start=283&hl=sk&tbo=d&biw=1092&bih=533&tbn=isch&tbnid=AoSwmJmLuN_TM:&imgrefurl=http://hnonline.sk/c1-51080650-londynska-galeria-tate-modern-pozicala-prahe-rusky-obraz-s-nazvom-bitka&docid=QbXlqafq4CjP3M&imgurl=http://img.ihned.cz/attachment.php/370/30421370/ituvDEFGIJKNOkl6PQWbcdgpg01S29Am/kandinsky_S.jpg&w=300&h=200&ei=8KG8UKQuGI3ntQbljoHgAg&zoom=1&iact=rc&dur=310&sig=115606104199414380130&page=13&tbnh=135&tbnw=212&ndsp=27&ved=1t:429,r:92,s:200,i:280&tx=134&ty=84

Vladimir Tatlin : Pamätník III. Internacionály

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=mitxQ6NE_Pu11M:&imgrefurl=http://russiapastandpresent.blogspot.com/2011/02/vladimir-tatlin-1885-1953.html&docid=3qJv555CjlyiM&imgurl=http://3.bp.blogspot.com/-UIUeNbLS3qo/TWfQ5-6yaVI/AAAAAAAAACOU/Ysb920WSis/s1600/tatlin.jpg&w=450&h=598&ei=GlgGUPhjwd_hBOHhyPEI&zoom=1&iact=hc&vpx=624&vpy=167&dur=292&hovh=169&hovw=126&tx=84&ty=139&sig=100210615251810668917&sqi=2&page=1&tbnh=149&tbnw=111&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:3,s:0,i:77

Antoine Pevsner : Rozvinutelný povrch, 1938

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=EOEgZgAeAGsxWM:&imgrefurl=http://www.guggenheim-venice.it/inglese/collections/artisti/dettagli/pop_up_opera2.php%3Fid_opera%3D270%26page%3D&docid=7lgBrGyTG7GZ1M&imgurl=http://www.guggenheim-venice.it/img/artisti/125/270g1_pevsner_pg61_553.jpg&w=405&h=553&ei=1lgGUNW8NMHh4QSD7t3mCA&zoom=1&iact=rc&dur=382&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=143&tbnw=105&start=0&ndsp=21&ved=1t:429,r:0,s:0,i:68&tx=16&ty=96

Naum Gabo : Lineárna konštrukcia v priestore č. 1, 1944

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=tZIASp1Hj6zmOM:&imgrefurl=http://artexpertswebsite.com/wordpress/naum-gabo-naum-neemia-pevsner/&docid=JSatCR2I7fF5LM&imgurl=http://www.artexpertswebsite.com/pages/artists/artists_a-k/gabo/5.gabo.jpg&w=600&h=680&ei=PokGULLeJ-nP4QTr65CXCQ&zoom=1

El Lissitzky : Proun, 1923

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=OXk7P-tsz_In2M:&imgrefurl=http://rosswolfe.wordpress.com/2011/08/31/the-spatiotemporal-dimensions-of-abstract-art-and-the-genesis-of-modernist-architecture/&docid=9PpA7ZJ7-jHdXM&imgurl=http://rosswolfe.files.wordpress.com/2011/08/lissitzky.jpg&w=520&h=395&ei=glwGUOHSOOXN4QTDrLrCrCQ&zoom=1&iact=hc&vpx=753&vpy=189&dur=532&hovh=196&hovw=258&tx=184&ty=169&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=146&tbnw=199&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:3,s:0,i:77

El Lissitzky : Proun, 1926

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=6-c0MYDDUtgmZM:&imgrefurl=http://www.usc.edu/dept/LAS/IMRC/course_website/slides08/lissi001_400w.htm&doci

[d=lnzT8-](#)

[Owk6c0mM&imgurl=http://www.usc.edu/dept/LAS/IMRC/course_website/slides08/lissi001_opt.jpg&w=678&h=503&ei=7owGUP6RGMrb4QSzl8XICA&zoom=1&iact=rc&dur=308&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=144&tbnw=188&start=21&ndsp=31&ved=1t:429,r:13,s:21,i:176&tx=151&ty=103](#)

Kazimir Malevič : Suprematistická kompozícia, 1915

Zdroj:

[http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=OvZX4fHlw_GbM:&imgrefurl=http://www.webgallery.hu.cz/stranky%2520s%2520fotkama/Kazimir_Malevic_Suprematisticka_kompozice.htm&docid=YQ5s8pj_d3BFJ0M&imgurl=http://www.webgallery.hu.cz/pictures_BIG/Kazimir_Malevic_Suprematisticka_kompozice.jpg&w=800&h=538&ei=BYoGUOe1Hc6M4gTbsojHCQ&zoom=1&iact=rc&dur=280&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=149&tbnw=199&start=21&ndsp=28&ved=1t:429,r:14,s:21,i:180&tx=91&ty=68](#)

Kazimir Malevič : Suprematizmus 1916-17

Zdroj:

[http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=KuGGcgmkcMLU9M:&imgrefurl=http://en.wikipedia.org/wiki/File:Malevici06.jpg&docid=WCGoks-0-o7EiM&imgurl=http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6c/Malevici06.jpg&w=820&h=820&ei=BYoGUOe1Hc6M4gTbsojHCQ&zoom=1&iact=rc&dur=265&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=139&tbnw=125&start=21&ndsp=28&ved=1t:429,r:8,s:21,i:161&tx=80&ty=39](#)

Kazimir Malevič : Čierny štvorec na bielom pozadí, 1913

Zdroj:

[http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=3TGMYGt8bll6_M:&imgrefurl=http://sk.wikipedia.org/wiki/Abstraktn%25C3%25A9_umenie&docid=lgOGiLLUK2QwOM&imgurl=http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/57/Malevich.black-square.jpg/220px-Malevich.black-square.jpg&w=220&h=218&ei=BYoGUOe1Hc6M4gTbsojHCQ&zoom=1&iact=hc&vpx=431&vpy=370&dur=477&hovh=158&hovw=161&tx=92&ty=104&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=144&tbnw=147&start=0&ndsp=21&ved=1t:429,r:8,s:0,i:93](#)

Piet Mondrian : Kompozícia II. v červenej, modrej a žltej, 1930

Zdroj:

[http://www.google.sk/imgres?q=MONDRIAN+Piet+Composition+II.+in+red,+blue+and+yellow,+1930&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=hMdUZc7eddozM:&imgrefurl=http://home.actlab.utexas.edu/~cowboyraستا/body/InterpretationsOfMondrian/mondrian.html&docid=4xtctrudbURodM&imgurl=http://home.actlab.utexas.edu/~cowboyraستا/body/InterpretationsOfMondrian/MondrianSmallSize/1936CompositionRedBlue%2526Yell.jpg&w=200&h=202&ei=XMIHUI1A6dnhBL-1sZcE&zoom=1](#)

Piet Mondrian : Kompozícia so žltou, modrou a červenou, 1937-1942

Zdroj:

[http://www.google.sk/imgres?q=MONDRIAN+Piet&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=fCusZrYCdGcTKM:&imgrefurl=http://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/mondrian/&docid=L5BeUs-EhiU5YM&imgurl=http://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/mondrian/ryb.jpg&w=772&h=814&ei=eMEHUIPWGNT4QS4_fTHBA&zoom=1&iact=rc&dur=272&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=147&tbnw=139&start=0&ndsp=21&ved=1t:429,r:3,s:0,i:77&tx=83&ty=48](#)

Piet Mondrian : Broadway Boogie- Woogie, 1942-1943

Zdroj:

[http://www.google.sk/imgres?q=MONDRIAN+Piet&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=RvaZFkL9skguVM:&imgrefurl=http://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/mondrian/&docid=L5BeUs-EhiU5YM&imgurl=http://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/mondrian/broadway.jpg&w=888&h=901&ei=eMEHUIPWG](#)

[NTP4QS4 fTHBA&zoom=1&iact=rc&dur=358&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=147&tbnw=145&start=0&ved=1t:429,r:2,s:0,i:74&tx=90&ty=77](http://www.google.sk/imgres?q=MONDRIAN+Piet+New+York+City+I.,+1942&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnh=147&tbnw=145&start=0&ved=1t:429,r:2,s:0,i:74&tx=90&ty=77)

Piet Mondrian : New York City I., 1942

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=MONDRIAN+Piet+New+York+City+I.,+1942&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnh=147&tbnw=145&start=0&ved=1t:429,r:2,s:0,i:74&tx=90&ty=77>
<http://www.wikipedia.org/en/piet-mondrian/new-york-city-i-1942&docid=5EKYc3A6jMOByM&imgurl=http://uploads4.wikipedia.org/images/piet-mondrian/new-york-city-i-1942.jpg&w=818&h=850&ei=HsIHUNF3jfbhBO-QmYoE&zoom=1&iact=rc&dur=309&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=149&tbnw=143&start=0&ved=1t:429,r:0,s:0,i:68&tx=82&ty=74>

Kapitola 13

Jackson Pollock pri práci- akčná maľba

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=POLLOCK+Jackson&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnh=147&tbnw=145&start=0&ved=1t:429,r:9,s:0,i:96&tx=19&ty=66>
<http://www.britannica.com/EBchecked/media/31095/Jackson-Pollock-painting-in-his-studio-on-Long-Island-New&docid=QIONe6lbnpzwfM&imgurl=http://media-3.web.britannica.com/eb-media/24/38524-004-8D582876.jpg&w=370&h=450&ei=K8MHUKjcCKXf4QS93ZC9BA&zoom=1&iact=rc&dur=346&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=156&tbnw=131&start=0&ved=1t:429,r:9,s:0,i:96&tx=19&ty=66>

Jackson Pollock : Konvergencia 1952

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=POLLOCK+Jackson+convergence+1952&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnh=147&tbnw=145&start=0&ved=1t:429,r:4,s:0,i:80>
<http://artvoice.com/issues/v7n37/framed&docid=eCl9eMBwaV6tfM&imgurl=http://artvoice.com/issues/v7n37/framed/framed&w=600&h=366&ei=VsQHUND5ONHR4QScpKHWBA&zoom=1&iact=hc&vpx=1045&vpy=208&dur=226&hovh=147&hovw=209&tx=175&ty=85&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=147&tbnw=209&start=0&ved=1t:429,r:4,s:0,i:80>

Jackson Pollock : Bez názvu (Zelené striebro) 1949

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=POLLOCK+Jackson+green+silver&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnh=147&tbnw=145&start=0&ved=1t:429,r:3,s:0,i:77>
http://www.downtownexpress.com/de_171/rebelwithabrush.html&docid=Hf_vpNoyipaj_M&imgurl=http://www.downtownexpress.com/de_171/pollack.gif&w=560&h=407&ei=FMUHUMuTMsGh4gSewsCdBA&zoom=1&iact=hc&vpx=863&vpy=172&dur=145&hovh=191&hovw=263&tx=159&ty=126&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=147&tbnw=211&start=0&ved=1t:429,r:3,s:0,i:77

Mark Rothko : Červená a hnedá

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=ROTHKO+Mark&hl=sk&sa=X&biw=1366&bih=667&tbnh=147&tbnw=145&start=0&ved=1t:429,r:5,s:0,i:83&tx=25&ty=74>
http://obit-mag.com/articles/starring-mark-rothko&docid=wnh_Z-tHEgJFWM&imgurl=http://obit-mag.com/media/image/rothko.jpg&w=580&h=843&ei=esYHUMraHOjP4QTW6ty5BA&zoom=1&iact=rc&dur=476&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=150&tbnw=103&start=0&ved=1t:429,r:5,s:0,i:83&tx=25&ty=74

Mark Rothko : Modrá a šedá 1958

Zdroj: <http://www.flickr.com/photos/23512815@N04/2331983861/>

Barnett Newman : Ornament VI, 1953

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=NEWMAN+Barnett&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=pDPm43GSNRoHWM:&imgrefurl=http://poulwebb.blogspot.com/2010/07/barnett-newman.html&docid=KWCJD9oJEWpqDM&imgurl=http://4.bp.blogspot.com/_5bVN3kXOxFc/TEvwpQyILQI/AAAAAAAABiw/E7-MwU98H70/s1600/02.jpg&w=514&h=432&ei=hMoHUNq DOfh4QSZ54GzBA&zoom=1&iact=rc&dur=290&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=149&tbnw=177&start=0&ndsp=21&ved=1t:429,r:4,s:0,i:80&tx=51&ty=90

Barnett Newman : Chartres, 1969

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=NEWMAN+Barnett+Chartres&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=BRO-sC1jhC4T7M:&imgrefurl=http://elclubdelartelatino.blogspot.com/2011/05/arte-moderno-americano.html&docid=UXjw4VAN7vQeYM&imgurl=http://4.bp.blogspot.com/_qhRlyl6igg/Tcrm045uvqI/AAAAAAAANqE/b_1S_X-B-wg/s1600/Barnett%252BNewman%252BChartres%252B1969%252BAcr%2525C3%2525ADlico%252Bsobre%252Blienzo%2525252C.jpg&w=400&h=458&ei=HcsHUPaEDKfg4QT21rSTBA&zoom=1&iact=hc&vpx=757&vpy=148&dur=164&hovh=240&hovw=210&tx=134&ty=123&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=147&tbnw=128&start=0&ndsp=21&ved=1t:429,r:4,s:0,i:80

Ad Reinhardt : Kompozícia v čiernej, 1973

Zdroj:

[http://www.google.sk/imgres?q=REINHARDT+Ad&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=8Eya1KKSkBRZHM:&imgrefurl=http://www.fine-art.com/art-143432/ad-reinhardt/ad-reinhardt-print,-\(composition-in-black\)&docid=s08mMyjX6QpVoM&imgurl=http://www.fine-art.com/members/39499/images/File808773470579488.jpg&w=375&h=400&ei=qssHUM3qHJT34QTP4bGVBA&zoom=1&iact=rc&dur=294&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=141&tbnw=132&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:4,s:0,i:80&tx=110&ty=86](http://www.google.sk/imgres?q=REINHARDT+Ad&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=8Eya1KKSkBRZHM:&imgrefurl=http://www.fine-art.com/art-143432/ad-reinhardt/ad-reinhardt-print,-(composition-in-black)&docid=s08mMyjX6QpVoM&imgurl=http://www.fine-art.com/members/39499/images/File808773470579488.jpg&w=375&h=400&ei=qssHUM3qHJT34QTP4bGVBA&zoom=1&iact=rc&dur=294&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=141&tbnw=132&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:4,s:0,i:80&tx=110&ty=86)

George Mathieu : Alkahest, 1967

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=MATHIEU+GEORGES&hl=sk&sa=X&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=mlkIUohv2ovB7M:&imgrefurl=http://www.all-art.org/art_20th_century/mathieu1.html&docid=Fi5y97qEdq2p8M&imgurl=http://cdn2.all-art.org/art_20th_century/avantgarde/mathieu/18.jpg&w=640&h=435&ei=gs0HUMzIjvP14QTBtvGrBA&zoom=1&iact=rc&dur=480&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=143&tbnw=189&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:4,s:0,i:80&tx=47&ty=61

George Mathieu : Pocta smrti, 1950

Zdroj:<http://theredlist.fr/wiki-2-351-861-414-1293-1237-1291-view-european-abstraction-profile-mathieu-georges.html>

Otto Wols : Manhattan, 1948- 49

Zdroj: <http://www.tumblr.com/tagged/wols?before=1307225867>

Otto Wols : Áno, áno, áno, 1946-47

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=WOLS+Otto+oui,+oui,+oui&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=TtRKcXH3q sTelM:&imgrefurl=http://arttattler.com/archiveorangesandsardines.html&docid=kfAZEp0TsyKn0M&imgurl=http://arttattler.com/Images/NorthAmerica/California/Los%252520Angeles/Hammer%252520Museum/Oranges%252520Sardines/Wols->

[Oui.jpg&w=600&h=747&ei=HvkHUOSNEo_04QSU3czMBA&zoom=1&iact=rc&dur=382&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=156&tbnw=125&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:0,s:0,i:68&tx=69&ty=42](http://www.google.sk/imgres?q=OUI&w=600&h=747&ei=HvkHUOSNEo_04QSU3czMBA&zoom=1&iact=rc&dur=382&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=156&tbnw=125&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:0,s:0,i:68&tx=69&ty=42)

Jean Debuffet : Bez názvu

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=DUBUFFET+Jean+family+life&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=0U8M4gZug6JZYM:&imgrefurl=http://jonathandallen.com/2011/10/the-great-battle-traditional-vs-self-published/&docid=qIOl-uL7_QkTiM&imgurl=http://jonathandallen.com/wp-content/uploads/2011/10/dubuffetcafleurebon.jpg&w=800&h=595&ei=NdQHUNbDN8vP4QSR7MHLBA&zoom=1&iact=rc&dur=292&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=138&tbnw=184&start=0&ndsp=20&ved=1t:429,r:9,s:0,i:99&tx=124&ty=103

Jean Debuffet : Rodinný život 1936

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=DUBUFFET+Jean+family+life&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=NPnvp1AInFIQM:&imgrefurl=http://www.art.com/products/p12100701-sa-i1526174/jean-dubuffet-family-life-august-10-c1963.htm&docid=OKj7vizi_G8SmM&imgurl=http://imgc.artprintimages.com/images/art-print/jean-dubuffet-family-life-august-10-c-1963_i-G-15-1526-QTJBD00Z.jpg&w=473&h=384&ei=NdQHUNbDN8vP4QSR7MHLBA&zoom=1&iact=rc&dur=415&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=130&tbnw=175&start=0&ndsp=20&ved=1t:429,r:5,s:0,i:86&tx=125&ty=78

Jean Debuffet : Súradnice, 1978

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=dubuffet+jean&start=445&num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=IUmkrfI5dIQCcM:&imgrefurl=http://www.iovo.it/2011/02/jean-dubuffet-e-l%25E2%2580%2599italia-12-febbraio-%25E2%2580%2593-15-maggio-2011-lucca-center-of-contemporary-art-lucca/&docid=nGjScHxPHzcsYM&imgurl=http://www.iovo.it/wp-content/uploads/2011/02/J.-Dubuffet-Les-coordonn%2525C3%2525A9es-1978.jpg&w=640&h=452&ei=oPcHUMELIPfBM_hsZUE&zoom=1&iact=rc&dur=264&sig=100210615251810668917&page=17&tbnh=142&tbnw=196&ndsp=30&ved=1t:429,r:25,s:445,i:262&tx=105&ty=54

Kapitola 14

Richard Hemilton : Čo robí dnešné príbytky takými odlišnými a takými sympatickými?

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=HAMILTON+Richard+What+makes&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=_jc_h7axE5HeW6M:&imgrefurl=http://scribouillart.wordpress.com/category/20eme-siecle/&docid=Yv5_QQb33Y_HxM&imgurl=http://scribouillart.files.wordpress.com/2008/07/justwhatisitthatmakestodayshomessod.jpg&w=751&h=800&ei=UQAIUNGfBMfP4QTu6JCWBA&zoom=1&iact=rc&dur=391&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=138&tbnw=140&start=0&ndsp=21&ved=1t:429,r:6,s:0,i:88&tx=39&ty=80

Jasper Johns : Tri vlajky, 1958

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=JOHNS+Jasper+Three+Flags&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=4WhGT8KvG8R_TM:&imgrefurl=http://www.leninimports.com/jasper_johns_gallery_11.html&docid=tHP2H_3tdNvKWM&imgurl=http://www.leninimports.com/jasper_johns_gallery_11.jpg&w=685&h=461&ei=FgEIUKnoCq3P4QTz_a2vBA&zoom=1&iact=rc&dur=541&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=142&tbnw=211&start=0&ndsp=16&ved=1t:429,r:2,s:0,i:74&tx=76&ty=71

Andy Warhol : John Lennon

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=WARHOL+Andy+john+lennon&hl=sk&sa=X&biw=1366&bih=667&tbnid=VbKCSfyBM7wZPM:&imgrefurl=http://www.artvalue.com/auctionresult--warhol-andy-1928-1987-usa-john-lennon-1566771.htm&docid=63N_EndC2uE4wM&imgurl=http://www.artvalue.com/photos/auction/0/40/40648/warhol-andy-1928-1987-usa-john-lennon-

[1566771.jpg&w=498&h=500&ei=wAMIUJmOKI6O4gTR7cywBA&zoom=1&iact=rc&dur=430&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=147&tbnw=146&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:10,s:0,i:99&tx=112&ty=70](http://www.google.sk/imgres?q=1566771.jpg&w=498&h=500&ei=wAMIUJmOKI6O4gTR7cywBA&zoom=1&iact=rc&dur=430&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=147&tbnw=146&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:10,s:0,i:99&tx=112&ty=70)

Roy Lichtenstein : M-Meybe, 1963

Zdroj: http://www.google.sk/imgres?q=R.+Lichtenstein+:+M-Meybe,+1963&hl=sk&tbo=d&biw=1092&bih=533&tbn=isch&tbnid=tEw_wS6PV1fzVM:&imgrefurl=http://theretroiskillingme.tumblr.com/post/23760058241/roy-lichtenstein-m-maybe-1963&docid=PX3MavNyEw8QaM&imgurl=http://25.media.tumblr.com/tumblr_m4lq73pgEv1rwjs7ho1_500.jpg&w=450&h=449&ei=s23CUL7WKITg4QTq_YCwDA&zoom=1&iact=hc&vpx=12&vpy=193&dur=353&hovh=156&hovw=156&tx=105&ty=103&sig=115606104199414380130&page=1&tbnh=144&tbnw=144&start=0&ndsp=15&ved=1t:429,r:0,s:0,i:81

Claes Oldenburg : "Shuttlecocks", 1994

Zdroj: http://www.google.sk/imgres?q=Claes+Oldenburg+:+%22Shuttlecocks%22,+1994&num=10&hl=sk&tbo=d&biw=1092&bih=533&tbn=isch&tbnid=LrHDsh-YtsxFVM:&imgrefurl=http://search.it.online.fr/BIGart/%3Fp%3D111&docid=4BY_OH5IOymbiM&imgurl=http://search.it.online.fr/importart/wp-content/claes-oldenburg-shuttlecocks-1994.jpg&w=480&h=640&ei=GG3CUPXuJseA4gTz5ICQBg&zoom=1&iact=rc&dur=488&sig=115606104199414380130&page=1&tbnh=140&tbnw=113&start=0&ndsp=16&ved=1t:429,r:1,s:0,i:86&tx=65&ty=72

Robert Rauschenberg : Monogram 1955-1959

Zdroj: http://www.google.sk/imgres?q=RAUSCHENBERG+Robert+Monogram&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=_MiyQm52w7miRM:&imgrefurl=http://www.centrepompidou.fr/education/ressources/ens-rauschenberg-en/ens-rauschenberg-en.htm&docid=3ng3wbW4_b6gvM&imgurl=http://www.centrepompidou.fr/education/ressources/ens-rauschenberg-en/images/xl/Rauschenberg_Monogram.jpg&w=600&h=504&ei=IwIUPCvL4aF4gSv4P2cBA&zoom=1&iact=rc&dur=423&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=142&tbnw=156&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:0,s:0,i:68&tx=92&ty=76

Andy Warhol : Campbell love polievky I., 1968

Zdroj: <http://www.google.sk/imgres?q=WARHOL+Andy&start=108&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=kTfRihZhxp2RQM:&imgrefurl=http://c4gallery.com/artist/database/andy-warhol/andy-warhol.html&docid=lf3l1OcjD17NM&imgurl=http://c4gallery.com/artist/database/andy-warhol/andy-warhol-soupcan.jpg&w=485&h=727&ei=mgIIUMS3CuTc4QSexrWbBA&zoom=1&iact=rc&dur=280&sig=100210615251810668917&page=5&tbnh=144&tbnw=98&ndsp=28&ved=1t:429,r:8,s:108,i:123&tx=35&ty=72>

Robert Rauschenberg : Bez názvu 1955

Arman: Jericho (akumulácia)

Zdroj: http://www.google.sk/imgres?q=arman+accumulations+Jericho&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=WWmGTgpeoJF06M:&imgrefurl=http://www.all-art.org/Dictionary_of_Art/a/arman1.htm&docid=h-dZXRVq9K0w_M&imgurl=http://cdn2.all-art.org/Dictionary_of_Art/a/arman5.jpg&w=538&h=453&ei=aQciUL_KE9P64QTJw7yiBA&zoom=1&iact=rc&dur=421&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=152&tbnw=177&start=0&ndsp=20&ved=1t:429,r:0,s:0,i:68&tx=122&ty=33

Yves Klein : Modrý špongiový reliéf, 1957

Zdroj: <http://www.google.sk/imgres?q=KLEIN+Yves&start=174&num=10&hl=sk&sa=X&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid>

=nNZeMgZi2s0fSM:&imgrefurl=http://www.strabrecht.nl/sectie/ckv/10/NwRealist/CKV-f0012.htm&docid=uEpmairgGLHtcM&imgurl=http://www.strabrecht.nl/sectie/ckv/10/NwRealist/01.12_Klein_Yves,_Blauw_sponsrelief_(RE_19).1958_200x165.jpg&w=1152&h=1394&ei=zAgIUk-gD-j34QTxh_iTBA&zoom=1&iact=rc&dur=278&sig=100210615251810668917&page=7&tbnh=152&tbnw=126&ndsp=31&ved=1t:429,r:1,s:174,i:9&tx=26&ty=77

Yves Klein : Antropometrie, I., 1961

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=KLEIN+Yves&num=10&hl=sk&sa=X&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=e2aL_Cey6hd9M:&imgrefurl=http://artelierlondon.blogspot.com/2012/03/yves-klein.html&docid=MJYjspeiVtPTVM&imgurl=http://2.bp.blogspot.com/_JxoK4pm9I2E/T24xQqMb80I/AAAAAAAAAA0/yW4P9GRUiMU/s640/klein1.jpg&w=500&h=314&ei=MQgIUkrDEI_P4QTCl82sBA&zoom=1&iact=rc&dur=348&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=123&tbnw=196&start=0&ndsp=23&ved=1t:429,r:4,s:0,i:80&tx=74&ty=75

Christo: Obklúčené ostrovy, Miami, Florida, 1980-83 (paketáž)

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=CHRISTO&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=6_T1j8o84Mw1iM:&imgrefurl=http://art-now-and-then.blogspot.com/2012/02/christo-javacheff.html&docid=YvphgO1Ow94s6M&imgurl=http://1.bp.blogspot.com/_bKvAXRYecT8/TzHQjtb8JI/AAAAAAACUM/8yORMAUZbvU/s1600/christo_Pink%252Bskirted%252Bislands.gif&w=301&h=440&ei=0hMIUK-qJLKM4gTt7pG6BA&zoom=1&iact=rc&dur=352&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=145&tbnw=99&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:1,s:0,i:71&tx=51&ty=65

Christo: Zabalený Reichstag Berlín 1995

Zdroj: <http://www.flickr.com/photos/admsp/5463002768/>

Daniel Spoerri : Obraz pasca

Zdroj: http://www.google.sk/imgres?q=spoerri+daniel&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=L-hlTWeflZPzSM:&imgrefurl=http://www.terminartors.com/artworkprofile/Spoerri_Daniel-Diner_nouveau_realiste&docid=9nm9rK3VBcTixM&imgurl=http://www.terminartors.com/files/artworks/3/9/4/39451/Spoerri_Daniel-Diner_nouveau_realiste.jpg&w=650&h=337&ei=JAKlUPGaDKzQ4QSC0oCMBA&zoom=1&iact=rc&dur=417&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=103&tbnw=199&start=20&ndsp=25&ved=1t:429,r:3,s:20,i:142&tx=100&ty=40

Yves Tanguy : Odpoveď na červenú, 1943

Zdroj: http://www.google.sk/imgres?q=TANGUY+Yves&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=ME--ILN8WPZk5M:&imgrefurl=http://www.all-art.org/art_20th_century/tanguy1.html&docid=HQ9CTJkwhgNBcM&imgurl=http://cdn2.all-art.org/art_20th_century/surrealist_art/tanguy/61.jpg&w=600&h=289&ei=xwslUK_0Msrf4QTOKNi4BA&zoom=1&iact=hc&vpx=664&vpy=188&dur=2216&hovh=156&hovw=324&tx=177&ty=108&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=94&tbnw=195&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:3,s:0,i:77

César : Kompresia automobilu, 1962

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=C%C3%89SAR+compression&hl=sk&sa=X&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=euuRPr6g9CKgVM:&imgrefurl=http://cesarbaldaccini.blogspot.com/p/demarche.html&docid=9AZpwwIXeWPnzM&imgurl=http://3.bp.blogspot.com/_9Cs2s_Qbk0/TSu0rJLQ-4I/AAAAAAAAAB8/4kQTLtP71hU/s1600/22611_cesar_baldaccini.jpg&w=440&h=747&ei=mRIIULPPOcr74QSpnO2rBA&zoom=1&iact=rc&dur=310&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=156&tbnw=92&start=0&ndsp=25&ved=1t:429,r:2,s:0,i:74&tx=44&ty=91

César : Kompresia

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=C%C3%89SAR+compression&hl=sk&sa=X&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=3r9rYToh8-x9EM:&imgrefurl=http://www.guggenheim-venice.it/inglese/collections/artisti/dettagli/pop_up_opera2.php%3Fid_opera%3D77%26page%3D&docid=sD9yipWfKRh_MM&imgurl=http://www.guggenheim-venice.it/img/artisti/32/77g1_cesar_compress_553.jpg&w=541&h=553&ei=mRIULPPOcr74QSpnO2rBA&zoom=1&iact=hc&vpx=1081&vpy=235&dur=228&hovh=227&hovw=222&tx=88&ty=89&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=140&tbnw=137&start=0&ndsp=25&ved=1t:429,r:16,s:0,i:117

Vladimír. Popovič : Profil, 1971

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=Vladim%C3%ADr.+Popovi%C4%8D+:+Profil,+1971&hl=sk&tbo=d&biw=1092&bih=533&tbn=isch&tbnid=ZRPNZkabKH7HkM:&imgrefurl=http://www.webumenia.sk/web/guest/search/-/simpleSearch//query%3Dau%253A%2522Vladim%25C3%25ADr%25BPopovi%25C4%258D%2522&docid=1-cubUzoBR3wM&imgurl=http://www.webumenia.sk/cedvuweb/image/SVK_SNG.O_4104.jpeg%253Fid%253DSVK:SNG.O_4104&w=800&h=799&ei=723CUI3FKMjw4QSGoYHADA&zoom=1&iact=rc&dur=281&sig=115606104199414380130&page=1&tbnh=140&tbnw=140&start=0&ndsp=16&ved=1t:429,r:0,s:0,i:80&tx=100&ty=69

Julián Filo :

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?um=1&hl=sk&sa=N&tbo=d&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1241&bih=606&tbn=isch&tbnid=-5A5XOOw5B_EYM:&imgrefurl=http://www.askart.com/AskART/artists/search/Search_Repeat.aspx%3Fsearchtype%3DAUCTION_RECORDS%26artist%3D11179436&docid=smSYbXGnDZxXMM&itg=1&imgurl=http://www.askart.com/AskART/photos/WOX20100523_64972/017.jpg&w=268&h=400&ei=ktLMUJKEHMip4gTtIdgCA&zoom=1&iact=rc&dur=291&sig=115606104199414380130&page=2&tbnh=138&tbnw=94&start=18&ndsp=32&ved=1t:429,r:20,s:0,i:152&tx=35&ty=98

Kapitola 15

Donald Judd : Bez názvu, 1968

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=donald+judd&start=297&num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&addh=36&tbn=isch&tbnid=1iSex7Q0ZD2Z6M:&imgrefurl=http://www.flickrriver.com/photos/spacetime/4263908508/&docid=jnJnBeCkezdz5M&imgurl=http://farm3.static.flickr.com/2677/4263908508_52cbf9368e.jpg&w=500&h=412&ei=gCMJUMrfObKQ4gSo3JnaCg&zoom=1&iact=rc&dur=295&sig=100210615251810668917&page=13&tbnh=147&tbnw=177&ndsp=26&ved=1t:429,r:9,s:297,i:34&tx=117&ty=111

Sol LeWitt : Nástenná maľba 631, 1989

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=LEWITT+SOL&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=b0K59bNcljFC2M:&imgrefurl=http://bllendesignoffice.blogspot.com/2011/10/sol-le-witt-isnpired-conceptualism-by.html&docid=4j5ib2_TJOjKaM&imgurl=http://3.bp.blogspot.com/-nQui6seg-XY/TpGPP9NBZII/AAAAAAAAABU/9lCJThF5Tn4/s1600/spivy1-8-09-3.jpg&w=600&h=399&ei=HSQJUK-TM8mM4gS6mljsCg&zoom=1&iact=rc&dur=354&sig=100210615251810668917&page=3&tbnh=149&tbnw=201&start=42&ndsp=24&ved=1t:429,r:2,s:42,i:210&tx=115&ty=94

Sol LeWitt : Farebné pásiky s rovnakou šírkou, 2000

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=LEWITT+SOL&start=213&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=b1xge7VFolkb>

6M:&imgrefurl=http://rabbifleischmann.blogspot.com/2009_09_01_archive.html&docid=nEjPwG0tD6YwAM&imgurl=
http://images.artnet.com/artwork_images_424667384_486446_sol-lewitt.jpg&w=481&h=480&ei=tSQJUKWYFqz14QSZmdX1Cg&zoom=1&iact=rc&dur=584&sig=100210615251810668917&page=10&tbnh=141&tbnw=141&ndsp=24&ved=1t:429,r:23,s:213,i:155&tx=52&ty=68

Donald Judd : Bez názvu, 1968

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=donald+judd&num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=4sguUQZn30gUtM:&imgrefurl=http://farticulate.wordpress.com/2010/12/28/28-december-2010-post-donald-judd-selected-sculptures-interview/&docid=5zIE2dnZdroNgM&imgurl=http://farticulate.files.wordpress.com/2010/12/donald-judd-01.jpg%253Fw%253D640&w=600&h=462&ei=nR8JUM-ZNLP4QTs7NjfCg&zoom=1&iact=rc&dur=488&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=145&tbnw=186&start=22&ndsp=27&ved=1t:429,r:18,s:22,i:212&tx=103&ty=68>

Donald Judd : Bez názvu 1989

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=judd+donald&start=72&num=10&hl=sk&rlz=1G1SVEA_SKSK372&biw=1366&bih=667&tbnid=i3mw8AuQJPwV5M:&imgrefurl=http://arttattler.com/archivemakinghistories.html&docid=faUPThDme6kYpM&imgurl=http://arttattler.com/Images/Europe/Netherlands/Amsterdam/Stedelijk%252520Museum/Temporary%252520Stedelijk%2525202/Donald-Judd-high.jpg&w=500&h=507&ei=TaAIUM_DIdLS4QTfiNSYBA&zoom=1&iact=hc&vpx=710&vpy=109&dur=541&hovh=226&hovw=223&tx=102&ty=136&sig=100210615251810668917&page=4&tbnh=149&tbnw=147&ndsp=28&ved=1t:429,r:24,s:72,i:81

Donald Smith : Agricola XI, 1952

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=SMITH+David&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=gGobawsTXWzMfM:&imgrefurl=http://www.artcritical.com/2006/03/01/david-smith-a-centennial/&docid=IHY4j8ndFQLFJM&imgurl=http://artcritical.com/gelber/images/smith-agrikola.jpg&w=512&h=366&ei=GSUJUKCOO4j64QScIt2zCg&zoom=1&iact=hc&vpx=662&vpy=343&dur=59&hovh=190&hovw=266&tx=121&ty=104&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=142&tbnw=203&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:10,s:0,i:99>

Donald Smith : Cubi XXVII, 1965

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=SMITH+David+Cubi+XXVII,+1965&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=HRFTkr-KkBfgGM:&imgrefurl=http://www.artcritical.com/2006/03/01/david-smith-a-centennial/&docid=IHY4j8ndFQLFJM&imgurl=http://artcritical.com/gelber/images/smith-cubi.jpg&w=264&h=345&ei=qCUJUP2SJtCO4gSsvqnlCg&zoom=1&iact=hc&vpx=579&vpy=172&dur=179&hovh=257&hovw=196&tx=140&ty=143&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=140&tbnw=119&start=0&ndsp=24&ved=1t:429,r:3,s:0,i:79>

Dan Flavin : Bez názvu, 1973

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=FLAVIN+Dan&num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=xpfB8M_5AUr11M:&imgrefurl=http://poulwebb.blogspot.com/2011/05/dan-flavin.html&docid=7bGGR1C44PnatM&imgurl=http://1.bp.blogspot.com/-sBm3q1NyetA/TcT-2L9RZJI/AAAAAAAAAD3s/E9gJAr04uyg/s1600/1973%252Buntitled.jpg&w=720&h=540&ei=DicJUOqDNNLQ4QTO_p2zCg&zoom=1&iact=rc&dur=447&sig=100210615251810668917&sqi=2&page=1&tbnh=149&tbnw=229&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:3,s:0,i:77&tx=140&ty=73

Robert Morris : Bez názvu 1965/71

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=MORRIS+ROBERT&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=laPEldP9XVZqKM:&imgrefurl=http://contemporaryideaskewin.blogspot.com/2011/02/robert-morris-untitled-1965-71.html&docid=YjnfUfie7QCp9M&imgurl=http://4.bp.blogspot.com/-AfLP3TBu4-o/TVhY3MZpHYI/AAAAAAAAAXw/ONlxmn4exdw/s1600/morris.jpg&w=512&h=405&ei=9yUJUOjdBOOI4gTA7pTICg&zoom=1&iact=rc&dur=301&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=150&tbnw=220&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:8,s:0,i:93&tx=61&ty=86>

Carl André : Ekvivalent VIII, 1966

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=ANDR%C3%89+Carl&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=wCjD4J7XT0jTVM:&imgrefurl=http://www.wikipaintings.org/en/carl-andre/equivalent-viii&docid=8AJ5PP4XfJAKuM&imgurl=http://uploads5.wikipaintings.org/images/carl-andre/equivalent-viii.jpg&w=444&h=512&ei=KyGJUlvsJcKC4gTDn4z2Cg&zoom=1&iact=rc&dur=324&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=145&tbnw=152&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:3,s:0,i:77&tx=118&ty=86>

Carl André : Časť z „Elementov“

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=ANDR%C3%89+Carl&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=1GdrPSoBFHuAIM:&imgrefurl=http://www.carlandre.net/&docid=ILHPgKBcYJGa M&imgurl=http://www.carlandre.net/Images/Copper Galaxy.jpg&w=712&h=552&ei=KyGJUlvsJcKC4gTDn4z2Cg&zoom=1&iact=rc&dur=341&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=145&tbnw=193&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:1,s:0,i:71&tx=119&ty=47>

Miloš Urbásek : Téma O., 1966

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=URB%C3%81SEK,+Milo%C5%A1&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=FdvT wCj2MqbdSM:&imgrefurl=http://www.umeniezblizka.gmb.sk/sk/gallery/original/16/about&docid=ICDmhGuFkD6IHM &imgurl=http://www.umeniezblizka.gmb.sk/data/gallery/originals/16.jpg&w=519&h=520&ei=qCgJUPitOfLZ4QST6NzX Cg&zoom=1&iact=rc&dur=327&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=149&tbnw=151&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:1,s:0,i:71&tx=85&ty=123>

Juraj Bartusz : Kozmická brána, 1973

Zdroj: <http://www.webnoviny.sk/kultura/osobnost-a-dielo-juraja-bartusza-v-sng/220908-clanok.html>

Filko- Laky-Zavarský : biely priestor v bielom priestore, 1973

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=FILKO-+ZAVARSK%C3%9D-+LAKY&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=YtNGLW6Acqs51M:&imgrefurl=http://www.gjk.sk/gallery/stano-filko-milos-laky-jan-zavarsky-biely-priestor-v-bielom-priestore-od-1973-kartonove-tuby-platno-variabilne-rozmary-1486/&docid=T2llbR7NQ d2PM&imgurl=http://www.gjk.sk/resize/domain/gjk/files/archiv/minimal-shift/filko.jpg%253Fw%253D700%2526h%253D700&w=700&h=397&ei=gikJUNbCFdDU4QT-td3dCg&zoom=1&iact=rc&dur=341&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=102&tbnw=180&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:0,s:0,i:68&tx=59&ty=43>

Rudolf Uher : paralely, 1967

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=Rudolf+Uher+:+paralely,+1967&num=10&hl=sk&tbo=d&biw=1092&bih=533&tbn=isch&tbnid=TNpC8chTZ agiM:&imgrefurl=http://www.sng.sk/sk/uvod/zbierky/moderne-a-sucasne-umenie/moderne-a-sucasne-socharstvo&docid=09OV5zYz1QikDM&imgurl=http://www.sng.sk/upload/images/105/P 2401--2.jpg&w=600&h=400&ei=GXbCUK-dAsn14QSt04H4Dw&zoom=1&iact=hc&vpx=4&vpy=187&dur=660&hovh=184&hovw=276&tx=163&ty=101&sig=115606104199414380130&page=1&tbnh=179&tbnw=264&start=0&ndsp=12&ved=1t:429,r:0,s:0,i:83>

Joseph Kosuth : Jedna a tri stoličky, 1965

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=KOSSUTH,+Joseph&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=GMkXCYKKTzvDcM:&imgrefurl=http://www.lyseo.edu.ouka.fi/kuvataide/view_photo.php%3Ffull%3D1%26set_albumName%3Dalbum05%26id%3DJoseph+Kossuth+One+and+Three+Chairs+1965&docid=P0X9Klcx-uS-uM&imgurl=http://www.lyseo.edu.ouka.fi/kuvataide/albums/album05/Joseph+Kossuth+One+and+Three+Chairs+1965.jpg&w=850&h=568&ei=hCsJUJmdHITR4QS50aG8Cg&zoom=1&iact=rc&dur=30&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=145&tbnw=203&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:0,s:0,i:68&tx=133&ty=2

Sol LeWitt : K123456, 1997

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=LEWITT+SOL&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=mbM-8cp8xdOp7M:&imgrefurl=http://webs.wichita.edu/%3Fu%3Dulrich%26p%3D/images/LeWitt+K123456/&docid=yR4JcYp4gr_JqM&imgurl=http://webs.wichita.edu/depttools/depttoolsmemberfiles/ulrich/Lewitt_K123456sm.JPG&w=640&h=425&ei=6i4JUOylCoj64QScLt2zCg&zoom=1&iact=rc&dur=340&sig=100210615251810668917&page=3&tbnh=142&tbnw=203&start=42&ndsp=24&ved=1t:429,r:6,s:42,i:223&tx=75&ty=59

John Baldessari : Béthovenova trumpeta (s uchom), 2007

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=BALDESSARI+John+Beethoven+trumpet&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=G6dAVahnMCuDM:&imgrefurl=http://www.saatchi-gallery.co.uk/artists/artpages/john_baldessari_beethoven.htm&docid=G0ljZc5SQaT22M&imgurl=http://www.saatchi-gallery.co.uk/imgs/artists/baldessari_john/20091202063914_john_baldessari_beethoven.jpg&w=730&h=452&ei=1TEJUND_Dsn54QTGvtzPCg&zoom=1&iact=rc&dur=283&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=135&tbnw=174&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:0,s:0,i:71&tx=113&ty=59

Hans Haacke : Kondenzačná kocka, 1963

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=HAACKE+Hans+cube&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=5OcLbX2DBXGWem:&imgrefurl=http://www.artnet.com/Magazine/FEATURES/cone/cone8-6-9.asp&docid=9DuDxvLdWVDdcM&imgurl=http://www.artnet.com/Magazine/FEATURES/cone/Images/cone8-6-9.jpg&w=620&h=480&ei=JmJUM33FcFQ4QScm9zGCg&zoom=1&iact=hc&vpx=368&vpy=234&dur=509&hovh=134&hovw=171&tx=123&ty=114&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=134&tbnw=171&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:1,s:0,i:73>

Marcel Broodthaers : Oddelenie kino, 1968-1972

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=BROODTHAERS+Marcel+department+cinema&hl=sk&sa=X&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=okwRaqayoBC0hM:&imgrefurl=http://culturenightlosangeles.wordpress.com/&docid=eZuNrNQ8zqjvoM&imgurl=http://www.medienkunstnetz.de/assets/img/data/2907/bild.jpg&w=480&h=321&ei=YjMJUOSRItPP4QT57liqCg&zoom=1&iact=rc&dur=337&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=138&tbnw=183&start=20&ndsp=25&ved=1t:429,r:6,s:20,i:152&tx=82&ty=90>

Joseph Beuys : Stolička s tukom, 1964

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=beuys+joseph+fat+chair&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=c-Vt95XxM3m5mM:&imgrefurl=http://www.thegreenchildren.org/tgcf/foundationpress/tag/crazy-animal/&docid=ltYF53EqrQIOEM&imgurl=http://webcoist.com/wp-content/uploads/2010/08/art-from-decay-joseph-beuys.jpg&w=468&h=319&ei=QDAJUNXTN4OD4gSfckncg&zoom=1&iact=hc&vpx=872&vpy=364&dur=1161&hovh=185&hovw=272&tx=55&ty=78&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=149&tbnw=199&start=22&ndsp=27&ved=1t:429,r:5,s:22,i:154>

Joseph Beuys : Homogénna infiltrácia pre klavír, 1966

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=beuys+joseph&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbm=isch&tbnid=cvbP1ikTZK7xnM:&imgrefurl=http://www.thegreenchildren.org/tgcf/foundationpress/tag/crazy-animal/&docid=ltYF53EqrQIOEM&imgurl=http://webcoist.com/wp-content/uploads/2010/08/art-from-decay-joseph-beuys.jpg&w=468&h=319&ei=QDAJUNXTN4OD4gSfckncg&zoom=1&iact=hc&vpx=872&vpy=364&dur=1161&hovh=185&hovw=272&tx=55&ty=78&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=149&tbnw=199&start=22&ndsp=27&ved=1t:429,r:5,s:22,i:154>

[efurl=http://experimentalphotoarts.blogspot.com/2012/03/joseph-beuys-joseph-beuys-was-german.html&docid=NFr_uKlZP5M_M&imgurl=http://4.bp.blogspot.com/-Z97O0bV7p7U/T20dW367xYI/AAAAAAAAAhk/Oz6RVBMt9J0/s640/3I01565.jpeg&w=600&h=392&ei=IDAJUP7cHPLc4QTXzMC7Cg&zoom=1&iact=rc&dur=332&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=150&tbnw=202&start=0&ndsp=21&ved=1t:429,r:5,s:0,i:83&tx=122&ty=46](http://experimentalphotoarts.blogspot.com/2012/03/joseph-beuys-joseph-beuys-was-german.html&docid=NFr_uKlZP5M_M&imgurl=http://4.bp.blogspot.com/-Z97O0bV7p7U/T20dW367xYI/AAAAAAAAAhk/Oz6RVBMt9J0/s640/3I01565.jpeg&w=600&h=392&ei=IDAJUP7cHPLc4QTXzMC7Cg&zoom=1&iact=rc&dur=332&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=150&tbnw=202&start=0&ndsp=21&ved=1t:429,r:5,s:0,i:83&tx=122&ty=46)

Alex Mlynarčík : Evina svadba, 1972

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?q=MLYNAR%C4%8C%C3%8DK,+Alex+Eva+wedding&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=ZDLse4HBHtoWUM:&imgrefurl=http://www.mg-lj.si/node/259&docid=5aTv95plnhYPDM&imgurl=http://www.mg-lj.si/system/files/Mlynarcik_900.jpg&w=629&h=900&ei=rzMJUOGCGPHP4QS70YXWCg&zoom=1&iact=rc&dur=291&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=153&tbnw=107&start=0&ndsp=20&ved=1t:429,r:0,s:0,i:68&tx=86&ty=65

Július Koller : UFO, 1978

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?q=j%C3%BAlius+koller&num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=97Wyr oDGuLk3M:&imgrefurl=http://www.potz.blitz.szpilman.de/archives/1401&imgurl=http://www.potz.blitz.szpilman.de/wp-content/uploads/2009/07/julius-koller.jpg&w=600&h=596&ei=leNAUPPcA6bQ4QT--lHwDA&zoom=1&iact=rc&dur=352&sig=100210615251810668917&sqi=2&page=1&tbnh=152&tbnw=152&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:0,s:0,i:69&tx=69&ty=112>

Kapitola 17

Robert Smithson : Špirálové mólo, Utah 1970

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=MlrBfePLuN6r4M:&imgrefurl=http://www.starfetch.com/db/images/Robert_Smithson/164287/&docid=MR0nq9dfIqLiSM&imgurl=http://www.starfetch.com/keywords/Robert_Smithson/Robert_Smithson_1.jpg&w=612&h=400&ei=KmUJUJr8CsJRhAeltp3mCQ&zoom=1&iact=rc&dur=436&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=147&tbnw=197&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:12,s:0,i:106&tx=117&ty=86

Robert Smithson : Asfalt tečúci dolu kopcom, 1969

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?start=90&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=Cp3g9irnDunPZM:&imgrefurl=http://www.terminartors.com/artworkprofile/Smithson_Robert-Asphalt_Rundown&docid=1sy3QHW1kGuFUM&imgurl=http://www.terminartors.com/files/artworks/4/6/4/46471/Smithson_Robert-Asphalt_Rundown.jpg&w=630&h=465&ei=m2YJUPyQOtGZhQe-3YmICg&zoom=1&iact=rc&dur=325&sig=100210615251810668917&page=5&tbnh=136&tbnw=178&ndsp=24&ved=1t:429,r:5,s:90,i:21&tx=90&ty=45

Walter De Maria : Míľu dlhá kresba (2 paralelné línie), Mohavská púšť, 1968

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?start=18&num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=CtcvsoROeH_YVM:&imgrefurl=http://landskipper.blogspot.com/2010/07/walter-de-maria-mile-long-drawing-1968.html&docid=4W6JlUIA0SES2M&imgurl=http://1.bp.blogspot.com/_O1Z1FQQB9BU/TEHN2Wr06vI/AAAAAAAAAL8/EFJbas6P-3w/s1600/demariamilelongdrawing.jpg&w=392&h=370&ei=TmcJUJ-0OdKYhQf_8tX-CQ&zoom=1&iact=rc&dur=374&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=147&tbnw=154&ndsp=24&ved=1t:429,r:4,s:18,i:18&tx=39&ty=115

Walter De Maria : Bleskové pole, Nové Mexiko, 1977

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=a0pE25t_2YVsaM:&imgrefurl=http://c4gallery.com/artist/database/walter-de-maria/walter-de-maria.html&docid=maM5Blr66GBSM&imgurl=http://c4gallery.com/artist/alan_storey/de_maria_lightning_field.jpg&w=400&h=302&ei=12YJUOGcCsrP4QSqlcTICg&zoom=1

Robert Morris : Observatórium, Oosterijk, Nórsko, 1970-1977

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=3NCoAVOOSqhs9M:&imgrefurl=http://www.architetturadipietra.it/wp/%3Fp%3D2010&docid=RyNqo_QXeU6h2M&imgurl=http://www.architettura.dipietra.it/wp/wp-content/uploads/2008/10/dedalo_minosse_5.jpg&w=450&h=392&ei=ZGgJULWIGYbS4QSnzfjnCg&zoom=1&iact=rc&dur=429&sig=100210615251810668917&sqi=2&page=1&tbnh=150&tbnw=167&start=0&ndsp=17&ved=1t:429,r:4,s:0,i:80&tx=103&ty=25

Richard Long : Línie (vyšliapané chodením v tráve), 1967

Zdroj: <http://celebslists.com/16879-richard-long@imagerichard-long-02.jpg.html>

Andy Goldsworthy : Diera v púpavách

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?start=77&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=Civ238UL-q6DM:&imgrefurl=http://superfluidity.tumblr.com/post/7281920743/andy-goldsworthy&docid=pht0wL9827u3HM&imgurl=http://24.media.tumblr.com/tumblr_lnvwzfmhTk1qz9n6io1_500.jpg&w=480&h=477&ei=dGsJUOKEJS6hAfAkImFCg&zoom=1&iact=rc&dur=324&sig=100210615251810668917&page=4&tbnh=139&tbnw=142&ndsp=28&ved=1t:429,r:7,s:77,i:28&tx=113&ty=86

Andy Goldsworthy : Okružliaky okolo diery 1987

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?um=1&hl=sk&sa=N&tbo=d&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1241&bih=606&tbn=isch&tbnid=npsamUFyucJ9sM:&imgrefurl=http://urchinmovement.com/2011/12/14/andy-goldsworthy-environmental-sculpture-and-art/&docid=GVGwP-r5CSZLsM&imgurl=http://urchinmovement.files.wordpress.com/2011/12/andy-goldsworthy-21.jpg&w=485&h=438&ei=P-HMUNSGCuHi4QSTioCwAQ&zoom=1&iact=rc&dur=463&sig=115606104199414380130&page=1&tbnh=133&tbnw=146&start=0&ndsp=26&ved=1t:429,r:3,s:0,i:96&tx=42&ty=31

Christo a Jean Claude : Dážndiky Japonsko- USA, 1984-91

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=wONrsXD7cGKqyM:&imgrefurl=http://www.socialphy.com/posts/art/12621/Let-me-introduce-you-to-Christo-and-Jean-Claude.html&docid=CfFYeg58alM2dM&imgurl=http://k42.kn3.net/socialphy/0/0/8/9/7/2/aponce5/57A.jpg%253F9116&w=1050&h=710&ei=5WgJUMD1GdGZhQe-3YmICg&zoom=1&iact=hc&vpx=583&vpy=206&dur=82&hovh=185&hovw=273&tx=167&ty=102&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=145&tbnw=178&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:14,s:0,i:112>

I. Kafka : Lesný koberec pre náhodného hubára VII., 1986

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?um=1&hl=sk&tbo=d&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1241&bih=606&tbn=isch&tbnid=tGK6pqX5qN8C4M:&imgrefurl=http://www.artlist.cz/%3Fid%3D946&docid=S6sEJ152jXWdJM&imgurl=http://www.w.artlist.cz/updata_az/a/c/u/7.jpg&w=600&h=450&ei=keHMuOa-A8ar4ATPvYcQDQ&zoom=1&iact=rc&dur=2&sig=115606104199414380130&page=2&tbnh=132&tbnw=201&start=19&ndsp=26&ved=1t:429,r:43,s:0,i:217&tx=118&ty=20

M. Merz : Kamené Iglú, 1982

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=624&tbn=isch&tbnid=W76P0comXUBCCM:&imgrefurl=http://ucahellpagesfineart.blogspot.com/2011/07/6-peter-hofer-suggest-mario-merz.html&docid=fC4qBGz3XhhlxM&imgurl=http://4.bp.blogspot.com/-FN4w-tru1mc/Ti0jYzf5Zl/AAAAAAAAAol/tCrzzPkLDmQ/s1600/mario-merz.jpg&w=534&h=400&ei=r28JUJ_kCMWWhQeQ0J37CQ&zoom=1&iact=hc&vpx=435&vpy=183&dur=553&hovh=194&hovw=259&tx=184&ty=86&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=131&tbnw=175&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:2,s:0,i:74

M. Merz : Okolo domova, 1992

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=624&tbn=isch&tbnid=ubbmBnxBf5VdZM:&imgrefurl=http://www.16miles.com/2009/01/arte-povera-in-chelsea.html&docid=gtNHHguLZb-q-M&imgurl=http://i580.photobucket.com/albums/ss244/16miles/string/merz3.jpg&w=570&h=378&ei=r28JUJ_kCMWWhQeQ0J37CQ&zoom=1&iact=rc&dur=346&sig=100210615251810668917&page=3&tbnh=137&tbnw=183&start=44&ndsp=24&ved=1t:429,r:18,s:44,i:267&tx=40&ty=87

J. Kounellis : Bez názvu 1996

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=624&tbn=isch&tbnid=sFpNdcSKohuavM:&imgrefurl=http://www.djibnet.com/photo/artisland/jannis-kounellis-untitled-1996-3095323210.html&docid=JC-mpkqCRTGMOM&imgurl=http://www.djibnet.com/photo/3095323210-jannis-kounellis-untitled-1996.jpg&w=500&h=375&ei=OnAJUJOYBdO1hAf5p9GGCg&zoom=1&iact=rc&dur=387&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=124&tbnw=165&start=0&ndsp=24&ved=1t:429,r:3,s:0,i:80&tx=77&ty=84>

M. Pistoletto : Venuša z handier, 1967

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=624&tbn=isch&tbnid=DXaQiHpzqilMpM:&imgrefurl=http://www.all-art.org/art_20th_century/Pistoletto1.html&docid=BoixX6BPbPl6YM&imgurl=http://cdn2.all-art.org/art_20th_century/op_art/pistoletto/26.jpg&w=768&h=512&ei=fnAJUPCaB5GxhAfeUJ3ICQ&zoom=1&iact=hc&vpx=767&vpy=181&dur=315&hovh=147&hovw=208&tx=118&ty=130&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=141&tbnw=197&start=0&ndsp=24&ved=1t:429,r:5,s:0,i:83

P. Pascali : Pasca, 1986

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?um=1&hl=sk&tbo=d&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1241&bih=606&tbn=isch&tbnid=VQQweY81gFZrHM:&imgrefurl=http://it.wikipedia.org/wiki/Pino_Pascali&docid=qbu3VOi4ss3AM&imgurl=http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/da/Trap_Pascali_Tate_Modern_T12982.jpg/220px-Trip_Pascali_Tate_Modern_T12982.jpg&w=220&h=331&ei=OeLMUN_oO-yP4gSw-oHoDw&zoom=1&iact=rc&dur=349&sig=115606104199414380130&page=1&tbnh=142&tbnw=90&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:6,s:0,i:102&tx=52&ty=79

I. Németh : Vankúše – 1. poschodie

Zdroj: <http://www.ilonanemeth.sk/floors/floor1.htm>

K. Schwitters : Merz obraz s dúhou, 1939

Zdroj: Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?hl=sk&sa=X&biw=1366&bih=624&tbn=isch&tbnid=yUGERdXBCiaT4M:&imgrefurl=http://www.escapeintolife.com/essays/kurt-schwitters-citizen-of-the-world/&docid=5F-iyATAwr2A6M&imgurl=http://www.escapeintolife.com/wp-content/uploads/2009/12/Merz-Picture-as-Rainbow-1939-808x1024.jpg&w=808&h=1024&ei=sHAJUNiQGZOKhQf2hMXmCQ&zoom=1&iact=rc&dur=342&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=125&tbnw=99&start=27&ndsp=33&ved=1t:429,r:0,s:27,i:154&tx=66&ty=66>

Robert Rauschenberg : Dilaby, 1962

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?start=121&hl=sk&biw=1366&bih=624&tbn=isch&tbnid=ib7YCTaFywWtNM:&imgrefurl=http://www.artfagcity.com/2009/08/26/a-brief-history-of-combining-crap-with-crap/&docid=1KJJTYDMuQyILM&imgurl=http://static.artfagcity.com/wordpress_core/wp-content/uploads/2009/08/rauschenberg2.jpg&w=609&h=811&ei=T5sJUOS3NcS7hAeK4PDpCQ&zoom=1&iact=rc&dur=307&sig=100210615251810668917&page=5&tbnh=145&tbnw=106&ndsp=33&ved=1t:429,r:3,s:121,i:116&tx=31&ty=70

D. Roth : Bez názvu, 1980-1983

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=624&tbn=isch&tbnid=1lI8MUDzd_HesM:&imgrefurl=http://www.dieter-roth-museum.de/selectedworks/the-originals/%3Fthumb_ID%3D18&docid=D76YOPqxGZB1pM&imgurl=http://www.dieter-roth-museum.de/_slides/originale/originale18.jpg&w=390&h=373&ei=2JsJUOXTH9K3hAerrJWBCg&zoom=1&iact=rc&dur=450&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=132&tbnw=138&start=0&ndsp=20&ved=1t:429,r:14,s:0,i:112&tx=91&ty=79

D. Roth : Pivničný duet, 1980-1989

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?start=102&hl=sk&biw=1366&bih=624&tbn=isch&tbnid=vo8LJlVhJkEM:&imgrefurl=http://www.artnet.com/Magazine/features/kuspit/kuspit3-22-19.asp&docid=tbiNYPOlfwC1fM&imgurl=http://www.artnet.com/Magazine/features/kuspit/Images/kuspit3-22-19.jpg&w=650&h=514&ei=FZ0JUJD-Go2GhQfLt-D8CQ&zoom=1&iact=rc&dur=326&sig=100210615251810668917&page=5&tbnh=151&tbnw=186&ndsp=29&ved=1t:429,r:11,s:102,i:120&tx=91&ty=90>

R. Rauschenberg : Nekrológ, 1955

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=624&tbn=isch&tbnid=INr8qecRVj_YXM:&imgrefurl=http://lisathatcher.wordpress.com/2012/04/30/robert-rauschenberg-the-gap-between-art-and-life/&docid=G9tk3v4W_Xt9aM&imgurl=http://lisathatcher.files.wordpress.com/2012/04/charlene_b.jpg&w=500&h=351&ei=2Z0JUL28BMGJhQfpjKnoCQ&zoom=1&iact=rc&dur=294&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=135&tbnw=180&start=0&ndsp=24&ved=1t:429,r:8,s:0,i:96&tx=126&ty=83

František Skála : Horúce dotyky, 2001

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?um=1&hl=sk&tbo=d&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1241&bih=606&tbn=isch&tbnid=8p3KITz6kbKU9M:&imgrefurl=http://www.denikreferendum.cz/clanek/6227-kdyz-byli-tvrdohlavi-mladi-svet-se-bavil&docid=6s1w_Db4NBeZ3M&imgurl=http://www.denikreferendum.cz/assets/pictures/7890/hp_main/jirousova.jpg%253F1285430088&w=440&h=294&ei=2OPMUMnHILD74QS6toDoDg&zoom=1&iact=rc&dur=359&sig=115606104199414380130&page=3&tbnh=126&tbnw=178&start=46&ndsp=25&ved=1t:429,r:54,s:0,i:250&tx=127&ty=67

J. Meliš : Prostredie II., 1970-71

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?um=1&hl=sk&tbo=d&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1241&bih=606&tbn=isch&tbnid=0rbzVUdfSRoupM:&imgrefurl=http://www.sng.sk/sk/uvod/zbierky/moderne-a-sucasne-umenie/moderne-a-sucasne-socharstvo&docid=09OV5zYz1QikDM&imgurl=http://www.sng.sk/upload/images/105/P_2669--1.JPG&w=600&h=400&ei=JuTMUMKKHMn34QSO0YCIDA&zoom=1&iact=rc&dur=407&sig=115606104199414380130&page=1&tbnh=135&tbnw=214&start=0&ndsp=20&ved=1t:429,r:7,s:0,i:105&tx=193&ty=45

18. Kapitola

Sigmar Polke : My malomeštiaci, 1974

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=624&tbn=isch&tbnid=QfF2Xwfi_JHN3M:&imgrefurl=http://www.artknowledgenews.com/notable_people_who_died_in_2010.html&imgurl=http://img.artknowledgenews.com/files/2011jan/sigmar-polke-burgeois.jpg&w=500&h=438&ei=S9ZAUNn4L5H24QS4yoG4DQ&zoom=1&iact=rc&dur=566&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=130&tbnw=148&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:21,s:0,i:134&tx=122&ty=73

Sigmar Polke : Supermarket, 1976

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=DGDkBg_lw_lIXM:&imgrefurl=http://arttattler.com/archivepolke.html&docid=9Z0274oU2KWQwM&imgurl=http://arttattler.com/Images/Europe/Germany/Hamburg/Hamburger%252520Kunsthalle/Sigmar%252520Polke%2525202009/04-supermarkets.jpg&w=600&h=415&ei=ybIJUJLXCca6hAeggNnjCQ&zoom=1&iact=rc&dur=252&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=141&tbnw=193&start=19&ndsp=25&ved=1t:429,r:4,s:19,i:142&tx=107&ty=66

Georg Baselitz : Vedúci patier, 1986

Zdroj: <http://www.flickr.com/photos/32357038@N08/5318436226/>

Georg Baselitz : Strom, 1966

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?start=150&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=uzcYL5XvN_IABM:&imgrefurl=http://www.studio-international.co.uk/studio-images/baselitz/8_b.asp&docid=le21ybR1WDB5YM&imgurl=http://www.studio-international.co.uk/studio-images/baselitz/8-KEY_BASELITZ%255B5%255D_b.jpg&w=500&h=628&ei=PrYJUKu7MYi5hAfTyJGHCg&zoom=1&iact=rc&dur=344&sig=100210615251810668917&page=6&tbnh=155&tbnw=123&ndsp=30&ved=1t:429,r:19,s:150,i:267&tx=70&ty=83

Anselm Kiefer : Tvoje zlaté vlasy, Margarete, 1981

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?num=10&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=PBG375W8aEt3CM:&imgrefurl=http://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/kiefer/&docid=Gbi-YKkv7GwjM&imgurl=http://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/kiefer/goldhair.jpg&w=1052&h=796&ei=6r4JUJzVGcXe4QT_25S5Cg&zoom=1&iact=rc&dur=407&sig=100210615251810668917&sqi=2&page=1&tbnh=146&tbnw=185&start=0&ndsp=21&ved=1t:429,r:2,s:0,i:74&tx=87&ty=68

Enzo Cucchi : Musica Ebbra, 1982

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=624&tbn=isch&tbnid=ZbosMBAqBUtd6M:&imgrefurl=http://blog.dedalo.mx/2011/05/enzo-cucchi-el-arte-mas-alla-del-arte.html&docid=u5aF5vYad0K-KM&imgurl=http://1.bp.blogspot.com/-Tci5Qbc_Sdo/TcDPsD3sGNI/AAAAAAAAAHhA/X9vHTZQLAoU/s1600/cucchi_musicaebbra_19821.jpg&w=450&h=428&ei=a8MJUJDuE8XJhAeNt6nzCQ&zoom=1&iact=rc&dur=587&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=138&tbnw=142&start=0&ndsp=20&ved=1t:429,r:3,s:0,i:77&tx=48&ty=88

Francesco Clemente : Jerry Hall (detail), 1997

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=624&tbn=isch&tbnid=2Ay8NuBucJD1xM:&imgrefurl=http://artmarketmonitor.com/2010/09/06/jerry-hall-sells-big/clemente-jerry-hall/&docid=u9b89TG_biEHM&imgurl=http://artmarketmonitor.com/wp-content/uploads/2010/09/Clemente-Jerry-Hall1.jpg&w=3173&h=1769&ei=zMQJUPnnDMKlhQepjpj2CQ&zoom=1&iact=rc&dur=513&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=101&tbnw=181&start=24&ndsp=30&ved=1t:429,r:0,s:24,i:147&tx=141&ty=45

Francis Bacon : Portrét Isabely Rawsthorn, stojacej na ulici v Soho, 1967

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?um=1&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=XLfpdi3wMQ7pM:&imgrefurl=http://lucianent.com/25thcentury/francis-bacon/&imgurl=http://lucianent.com/25thcentury/wp-content/uploads/2010/11/portrait-of-isabel-rawsthorne-standing-in-a-street-in-soho-francis-bacon-1967.jpg&w=640&h=862&ei=b55AULKhEMfh4QSumYHQBQ&zoom=1&iact=rc&dur=391&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=131&tbnw=97&start=0&ndsp=27&ved=1t:429,r:25,s:0,i:149&tx=35&ty=73>

Anselm Kiefer : The Norns, 1983

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=wXMnpdGxLXsbHM:&imgrefurl=http://artblart.com/tag/anselm-kiefer-urd-werdande-skuld-the-norns/&docid=QsCr9Z6WPmdIxM&imgurl=http://artblart.files.wordpress.com/2010/12/anselm-kiefer_ar0036_c_72.jpg&w=546&h=821&ei=Zr8JUKLIGtC0hAe80pX9CQ&zoom=1&iact=hc&vpx=187&vpy=160&dur=175&hovh=157&hovw=104&tx=89&ty=157&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=151&tbnw=100&start=0&ndsp=21&ved=1t:429,r:0,s:0,i:68

Julian Schnabel : Svätý František v extáze 1980

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=624&tbnid=OmROoB6arifFeM:&imgrefurl=http://ensuciandolasparedes.blogspot.com/2011/04/julian-schnabel.html&docid=ov8g45QJEKpGM&imgurl=http://4.bp.blogspot.com/-Thpq5iOVIno/TZfQIOJaJsl/AAAAAAAAABOU/gTCv-9S7wyw/s1600/JULIAN-SCHNABEL-00526.jpg&w=633&h=720&ei=MccJUOP6AZKzhAeZiZH9CQ&zoom=1&iact=rc&dur=288&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=137&tbnw=120&start=0&ndsp=24&ved=1t:429,r:5,s:0,i:83&tx=84&ty=71>

Eric Fischl : Čo stojí medzi umelcom a....., 1994

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=iOy3c5_aJGCFJM:&imgrefurl=http://americanart.si.edu/collections/search/artwork/%3Fid%3D34977&imgurl=http://americanart.si.edu/images/1995/1995.93.1a.jpg&w=1050&h=1400&ei=cHhAUMaOibHU4QTZhYGQDA&zoom=1&iact=rc&dur=311&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=150&tbnw=117&start=18&ndsp=24&ved=1t:429,r:15,s:18,i:178&tx=104&ty=91

David Salle : Kolónia 1986

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=624&tbnid=1EXIPEjXvtTreM:&imgrefurl=http://www.artvalue.com/auctionresult--salle-david-1952-usa-colony-1668965.htm&docid=XSZZ3CkCnm-yIM&itg=1&imgurl=http://www.artvalue.com/image.aspx%253FPHOTO_ID%253D1668965%2526width%253D500%2526height%253D500&w=500&h=349&ei=y8cJUPBtjocFB4DgpOUJ&zoom=1&iact=hc&vpx=300&vpy=186&dur=54&hovh=187&hovw=269&tx=114&ty=108&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=131&tbnw=175&start=0&ndsp=21&ved=1t:429,r:1,s:0,i:71

David Salle : Plný prúd, 2007

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=624&tbnid=avUEDyV9FRJfIM:&imgrefurl=http://hmoir.wordpress.com/2008/09/07/manovichs-reference-to-david-salle/&docid=pl8w9uW1VPQm6M&imgurl=http://hmoir.files.wordpress.com/2008/09/david-salle-full-swing.jpg&w=330&h=440&ei=G8gJUNilD9C0hAe80pX9CQ&zoom=1&iact=rc&dur=511&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=131&tbnw=105&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:8,s:0,i:93&tx=48&ty=73>

Gerhard Richter : Abstraktná maľba 780-1, 1992

Zdroj:

<http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbnid=Y1yHAYdmBevHOM:&imgrefurl=http://fot>

er.com/photo/abstract-painting-780-1-by-gerhard-richter/&docid=uZvMzCOFWU0OnM&imgurl=http://foter.com/img/photo/abstract-painting-780-1-by-gerhard-richter.jpg&w=999&h=1280&ei=KsIJUNmGHtSHhQf3sJHuCQ&zoom=1&iact=rc&dur=404&sig=100210615251810668917&page=2&tbnh=143&tbnw=112&start=23&ndsp=27&ved=1t:429,r:11,s:23,i:176&tx=88&ty=115

Gerhard Richter : Abstraktná maľba

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?start=424&hl=sk&biw=1366&bih=624&tbn=isch&tbnid=0GFVpkAR2hQewM:&imgrefurl=http://contemporaryartlinks.blogspot.com/2009/12/gerhard-richter-abstract-paintings.html&docid=WfYpGjCykZHQzM&imgurl=http://1.bp.blogspot.com/_ORgy5r0ZcSU/SyG37fTAu0I/AAAAAAAAAJk/ahRaLQnBL0w/s800/gerhard%252Brichter%252B005.jpg&w=512&h=637&ei=JcMJULq4OdKLhQfp3KjqCQ&zoom=1&iact=hc&vpx=399&vpy=44&dur=1307&hovh=250&hovw=201&tx=77&ty=133&sig=100210615251810668917&page=16&tbnh=138&tbnw=114&ndsp=28&ved=1t:429,r:16,s:424,i:151

Sarah Morris : Neon Excalibur, Las Vegas, 2001.

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?um=1&hl=sk&tbo=d&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1241&bih=606&tbn=isch&tbnid=643RJKaSTfHQyM:&imgrefurl=http://theaccentisonart.blogspot.com/2012/09/the-urban-player-sarah-morris.html&docid=HBwneNSmpYdLRM&imgurl=http://2.bp.blogspot.com/_KKIkDgQPDBU/UESxLsdVg5I/AAAAAAAAABw/8_1AT5De9So/s1600/Morris-Dulles.jpg&w=700&h=698&ei=d-zMUOTpBlyM4gT6jYGQDQ&zoom=1&iact=rc&dur=882&sig=115606104199414380130&page=1&tbnh=139&tbnw=139&start=0&ndsp=27&ved=1t:429,r:1,s:0,i:87&tx=42&ty=82

Philip Taffe : Spektrálna mandala, 2007

Zdroj:<http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=WKO8TptjbtYQWM:&imgrefurl=http://kimrovirtualart.wordpress.com/special-exhibits/spectral-mandala/&imgurl=http://kimrovirtualart.files.wordpress.com/2011/01/spectral-mandala.jpg&w=476&h=480&ei=1slAUPy7JYL4QTa1lCQBA&zoom=1&iact=hc&vpx=804&vpy=329&dur=1691&hovh=225&hovw=224&tx=145&ty=117&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=172&tbnw=188&start=0&ndsp=19&ved=1t:429,r:10,s:0,i:100>

Sean Scully : Púštna noc, 1999

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?num=10&um=1&hl=sk&biw=1366&bih=667&tbn=isch&tbnid=UCxfA3SPmjTgIM:&imgrefurl=http://www.escapeintolife.com/painting/sean-scully-%25E2%2580%2593-the-inner-meaning-of-abstractation/&imgurl=http://www.escapeintolife.com/wp-content/uploads/2011/01/1999-01_Sean-Scully_Wall-of-Light-Desert-Night.L1.jpg&w=500&h=411&ei=D7RAUIPtEIGo4gTOpYGIg&zoom=1&iact=rc&dur=301&sig=100210615251810668917&sqi=2&page=1&tbnh=152&tbnw=185&start=0&ndsp=18&ved=1t:429,r:6,s:0,i:88&tx=95&ty=73

Günter Förg : 2009

Zdroj:http://www.google.sk/imgres?hl=sk&biw=1366&bih=624&tbn=isch&tbnid=-rDUTLhWHoWJLM:&imgrefurl=http://www.contemporaryartdaily.com/2009/04/gunther-forg-at-lelong/&docid=v2vx072hIAZmHM&imgurl=http://www.contemporaryartdaily.com/wp-content/uploads/2009/04/zu_1237302534.jpg&w=360&h=312&ei=qtIJUOSmD8nlhAfi7ZDICQ&zoom=1&iact=rc&dur=456&sig=100210615251810668917&page=1&tbnh=114&tbnw=132&start=0&ndsp=25&ved=1t:429,r:17,s:0,i:123&tx=102&ty=56

Petr Kvíčala : Sight Specific 2011, DOX Praha

Zdroj:

http://www.google.sk/imgres?um=1&hl=sk&sa=N&tbo=d&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1366&bih=667&tbn=i

[sch&tbnid=D0bw1YPEnorj3M:&imgrefurl=http://www.lidovky.cz/petr-kvicala-kdyz-malir-zasahne-do-architektury-ftu-/ln-bydleni.asp%3Fc%3DA110713_113605_ln-bydleni_ter&docid=48shEJP3yKmYhM&imgurl=http://i.lidovky.cz/11/072/Inc460/TER3c6f8e_Zig_Zag_Coridor_DOX_2_011.JPG&w=460&h=291&ei=JSjKUK7sBoqK4gSyg4DIaw&zoom=1&iact=rc&dur=333&sig=115606104199414380130&page=3&tbnh=141&tbnw=217&start=55&ndsp=34&ved=1t:429,r:88,s:0,i:351&tx=81&ty=88](http://www.lidovky.cz/petr-kvicala-kdyz-malir-zasahne-do-architektury-ftu-/ln-bydleni.asp%3Fc%3DA110713_113605_ln-bydleni_ter&docid=48shEJP3yKmYhM&imgurl=http://i.lidovky.cz/11/072/Inc460/TER3c6f8e_Zig_Zag_Coridor_DOX_2_011.JPG&w=460&h=291&ei=JSjKUK7sBoqK4gSyg4DIaw&zoom=1&iact=rc&dur=333&sig=115606104199414380130&page=3&tbnh=141&tbnw=217&start=55&ndsp=34&ved=1t:429,r:88,s:0,i:351&tx=81&ty=88)

Peter Halley : Kolízia obvodu, 1989-90

Zdroj: http://www.google.sk/imgres?start=498&hl=sk&biw=1366&bih=624&tbn=isch&tbnid=Yk23Q-FewwX2VM:&imgrefurl=http://www.lacma.org/art/installation/color-form&docid=tzUwa3CONLHCYM&imgurl=http://www.lacma.org/sites/default/files/styles/Exhibition_Main/public/image/HalleyCollisionCircuit.jpg&w=390&h=427&ei=WM4JUNbRHijhQf4-IGDCg&zoom=1&iact=rc&dur=288&sig=100210615251810668917&page=19&tbnh=136&tbnw=126&ndsp=28&ved=1t:429,r:5,s:498,i:21&tx=123&ty=70

Mária Balážová : Hada Geometria 97, 2010

Zdroj: http://www.google.sk/imgres?um=1&hl=sk&tbo=d&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1241&bih=606&tbn=isch&tbnid=ZgH-DoybtLsJLM:&imgrefurl=http://www.arcadja.com/auctions/en/bal%25C3%25A1%25C5%25BEov%25C3%25A1_m%25C3%25A1ria/artist/347213/&docid=OBhq2ZvoQiWKDM&imgurl=http://images.arcadja.com/bal%2525C3%2525A1%2525C5%2525BEov%2525C3%2525A1_m%2525C3%2525A1ria-hadia_geometria_97_obraz~OM0ad300~10609_20111004_99_330.jpg&w=299&h=299&ei=VO3MUL_bCufE4gTOhYHwAg&zoom=1&iact=rc&dur=284&sig=115606104199414380130&page=1&tbnh=135&tbnw=135&start=0&ndsp=23&ved=1t:429,r:12,s:0,i:120&tx=47&ty=18

Imi Knoebel : OOMMMM, 2002

Zdroj: http://www.google.sk/imgres?um=1&hl=sk&tbo=d&rlz=1C1SVEA_enGB370DE371&biw=1241&bih=606&tbn=isch&tbnid=p4DQCAqoOu1GzM:&imgrefurl=http://www.maryboonegallery.com/exhibitions/2008-2009/Imi-Knoebel/detail1.html&docid=2huX0DmMtWbAlM&imgurl=http://www.maryboonegallery.com/exhibitions/2008-2009/Imi-Knoebel/gfx/08483-IK.jpg&w=720&h=481&ei=du3MUJvNJ8qP4gTOqYHAAQ&zoom=1&iact=rc&dur=312&sig=115606104199414380130&page=1&tbnh=130&tbnw=190&start=0&ndsp=14&ved=1t:429,r:0,s:0,i:85&tx=119&ty=58